

Дара Корній

ЗВОРОТНИЙ БІК
СВІТЛА

 kraft foods

Коронація

слова

ІНТЕР

ВИДАВНИЦТВО
КАЖ СІМЕЙНОГО ДОЗНАЛА

Дара Корній

ЗВОРОТНИЙ БІК СВІТЛА

Роман

ВИДАВНИЦТВО
КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Харків
2013

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР
К67

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки та художник *Віталія Котляр*

Корній Д.

К67 Зворотний бік світла : роман / Дара Корній ; передм. Г. Пагутяк ; худож. В. Котляр. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. — 320 с. : іл.

ISBN 978-966-14-4004-2

Світло не може існувати без темряви, а інколи вони навіть закохуються одне в одного: Птаха — світла безсмертна, Стриб — темний. А от Мальва ще не визначилася, більше того — дівчина донедавна й гадки не мала про своє покликання і про те, чия кров тече в її жилах. До сімнадцяти років Птаха берегла її як зіницю ока, та вже час її квіточці розпускати пелюстки — чорні чи білі, новонароджена безсмертна обиратиме сама!

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР

ISBN 978-966-14-4004-2

- © Замоїська М. І., 2012
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2012
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2012

«Коронація слова» створює для вас нову хвилю української літератури — яскраву, різножанрову, захоплюючу, — яка є дзеркалом сьогодення і скарбом для майбутніх поколінь.

*Тетяна і Юрій Логуш,
ініціатори і засновники проекту*

Міжнародний конкурс романів, кіносценаріїв, п'єс і пісенної лірики «Коронація слова» був заснований для сприяння розвитку новітньої української культури. Перша церемонія нагородження переможців відбулася 2000 року. Відтоді усіх, хто належить до коронаційної родини, об'єднує прагнення відродити і примножувати живе українське слово.

Література, кіно, пісня і театр обрані не випадково, адже саме ці жанри є стратегічними жанрами культури, що формують і визначають зрілість нації.

Метою конкурсу та його завданням є пошук нових імен, видання найкращих романів, стимулювання й підтримка сучасного літературного процесу, вітчизняної естради, кіно й театру і як наслідок — наповнення українського ринку повнокровною конкурентоспроможною літературою, а сцени, кіно й театру — якісними українськими шлягерами, фільмами, п'єсами.

Україна без гоблінів

У переході від дитинства до дорослого життя є щось фантастичне: ми отримуємо свободу й права, про які завжди мріяли, — просто так, усі без винятку, незалежно від заслуг. Тепер ми вільні розпоряджатися власним життям аж до втечі з дому. Так, втечі. Я сама змогла залишити дім лише у вісімнадцять років, прийнявши всі ризики і невдачі, і ця переміна була надто різка, щоб її забути. Я пам'ятала про це, коли моїй дочці настав час переступити поріг, і намагалася зробити все, щоб це було не так болісно, як у мене. Важливо, коли діти нам довіряють, бо ми довіряємо їм.

Дара Корній, чию книгу ви щойно розгорнули, розповідає нам історію дорослішання Мальви по-своєму, послуговуючись алегоріями та метафорами. Мені особисто більше імпує така форма, аніж би письменниця розповідала про це просто реалістично. Як правило, у реалістичних романах герой — такий, як усі підлітки, — зрештою стає таким, яким його хочуть бачити батьки, — їхньою копією. З сучасної літератури зникає бунт проти системи правил, які не дають розвинути особистості, виявити себе і реалізувати, обирати самостійно свою долю між світом світлим і світом темним. Існує ще світ сірий, найгірший з усіх можливих.

Зараз ми спостерігаємо кризу світового фентезі, оскільки в ньому використовується попсовий набір кельтських міфологічних персонажів: ельфів, драконів, гоблінів і фей, що робить таку літературу позанаціональною. Тим часом у кожного народу є власні міфологія й демонологія, що припадають пилом у зшитках фольклорних записів, але в пам'яті все ще живі. Зрештою, у кожному з нас є щось язичницьке, воно пробивається, як трава крізь асфальт. Мальва — цілком сучасна дівчина з українського міста Львова, але надходить час і вона мусить прийняти свою приналежність до світу безсмертних. Батько її — темний безсмертний, мати — воїн із племені амазонок, а виховується дівчинка у родині смерт-

них. Настає час про це дізнатися за допомогою світлої безсмертної, жінки на ймення Птаха, яка врятувала її при народженні життя. І, власне, весь роман — це приготування до нового життя, незмірно багатого на подорожі, пригоди і боротьбу. Бо це перший роман із циклу про безсмертну Мальву. Коли ви прочитаєте його, то з нетерпінням чекатимете продовження. Наше життя теж нагадає цикл романів із героєм, який відкриває, пізнає життя і знаходить своє місце в ньому.

Природність, невимушеність — це дуже великий плюс для фантастичного твору. Письменниця після вдалого дебюту романом «Гонимарник» іще раз підтвердила мою підозру, що її покликання в літературі — це фантастика на міцній етнографічній основі: Волинь і Карпати, а також слов'янське язичництво... Проза Дари Корній пахне польовими квітами і полином, вітром свободи, для якого не існує перешкод у вигляді літературних канонів і штампів.

І, певно, найголовніше в новій книзі — материнська любов до всього Суцього, де навіть зло заслуговує на співчуття. Я думаю, ви це відчуєте, читаючи книгу, а якщо не відчуєте, то мусите замислитись, чи не став ваш світ сірим, чи не втратив він здатності реагувати на світло і темряву. Не все так просто. Мені здається, що й Дара Корній лише готується переступити поріг, який критики називають професійністю, але позаяк я не критик, а всього лиш письменниця, то назву його Вибором Літературної Долі. Знайти свою нішу в літературі, і досягнути майстерності, і при цьому не загубити душу — оце і є щаслива доля письменника, яка вимірюється не кількістю читачів, а їхньою добірністю. Якщо в українського письменника є уява і смак, він цілком може обійтися без імпортних гномів та гоблінів і тішитися увагою читачів. Якщо мати вміє любити власне дитя, то їй вистачить любові на всіх дітей світу.

І насамкінець про вас, читачі. Юних ця книга підтримає, зрілих змусить по-іншому подивитись на молодше покоління і згадати втрачені можливості, а всім разом — перевірити себе на те, чи здатні ми відчувати, яким коротким є наше людське життя і як багато потрібно зробити, щоб не шкодувати за марно витраченим часом, коли доведеться зачинити за собою двері.

Галина Пагутяк

...Білобог та Чорнобог перуняться — і тим
Сваргу удержують, аби Світу не быть повер-
женому.

Велесова книга (д. 11-А)

Частина перша

1. Стриб

Вулицею городища йшли двоє. Під ногами ледь чутно шелестіло дрібне каміння, ледача курява здіймалася за тим, хто був попереду. Він упевнено карбував кожен крок, не дивлячись собі під ноги, не звертаючи жодної уваги на чоботи, які покривала сіра смага. Гордо піднята голова, розправлені рамена говорили про його впевненість у собі. Чорний капелюх ховав очі, а тінь від крисів — і уста. Довгий чорний плащ, за спиною рушниця, через плече перекинута чорна шкіряна сумка. Чоловік був високого росту і наче й не дуже поспішав, але той, хто йшов за ним, хоч і не ніс нічого ані в руках, ані за спиною, мусив бігти підтюпцем, бо був чи не вдвічі нижчим, ще не вповні сформованим чоловіком, підлітком. Кожен, хто бачив цю пару, розумів відразу — то йдуть Господар і його Слуга. Втім, цієї ранкової пори на вулицях городища було ще порожньо. Люди відпочивали в своїх домівках. На сході, майже в одну лінію з горизонтом, маленьким колобочком виднілося мляве сонце. День тільки починався.

Сонце в Яровороті ніколи не йшло спати. Воно подорожувало коловоротом по небу, хіба що змінюючи висоту перебування. Вночі, тобто в той час, коли городище відпочивало, сонце рухалось низько-низько над горизонтом північним боком із заходу на схід.

Хатинки Яроворота розташовувалися за колорадіальним сонячним принципом навколо Храму Сонця, який стояв у центрі городища. Вулички відходили від центру промінчиками. Тож подорожування тими вуличками ін-

коли нагадувало кривий танець. Недалечко одна від одної стояли дуже схожі між собою ошатні біленькі двоповерхові хатинки, вкриті очеретом. Їх розділяли чепурні садочки, маленькі грядочки, мальовничі квітники. Майже біля кожної оселі росли квіти. Найбільше було мальв. Мешканці Яроворота інколи жартома говорили, що їхнє городище можна сміливо перейменувати на Мальвоград. Ані бджіл, ані інших комах чи птахів ще не було. Навіть для них було зарано. Хатинки дрімали, підморгуючи сонно своїми круглими вікнами.

Біля одного з таких будиночків, щедро обсадженого різнобарвними мальвами, гордістю господині обійстя, подорожні стишилися і зайшли у вуличку. На подвір'ї стояла така ж сонна тиша, як і в усьому Яровороті. Велет-дуб, що ріс на подвір'ї вже не одну тисячу літ і був завширшки чи не з півхати, начебто спав також. Дрімала і гойдалка, яку Стриб зробив спеціально для своєї коханої, на ній лежало декілька листочків, що впали з дерева. Навіть пес Сірко кудись завівся, собача буда була порожня.

— Дивись, Остапе, нас тут і не ждуть зовсім, — трохи розчаровано проказав чоловік. Тоді обернувся до того, хто стояв позаду, кинув на траву тобівку, простягнув хлопцеві рушницю. — Візьми, хлопче. А ще плащ і капелюха, та все це добре вичисти, он як усе заपोшилося. І той, потім забереш і чоботи. Ох, і натовмився ж я.

— Слухаю уклінно, пане Стрибе, — прошелестів ледь чутно голос служки.

Юнак запопадливо поспішив виконувати наказ Господаря. Взавши те все в оберемок, поніс поперед себе до низьких, ледь помітних дверей на першому поверсі, відкрив їх якимсь дивом, хоч руки були зайняті, і розчинився за ними.

Знявши капелюха та плаща, чоловік наче скинув з рамен роки. Світло-русяве волосся надто коротко підстрижене, далеко не так, як зазвичай прийнято в тутешньому краї. Він провів по ньому рукою і сам до себе усміхнувся. В Яровороті Стриб і досі вважався чужинцем, хоча вже мешкав тут не одну сотню літ. Звичка робити все не по-тутешньому тишила його самолюбство, а ще більше розважала пристрасна реакція оточуючих на цю поведінку. Сюди, крім особливостей надто запальної вдачі, належала і манера вдягати не традиційні для місцевих мешканців довгі туніки за коліна, а звичайні короткі полотняні сорочки, підперезані широкими шкіряними ременями. І сорочка, і ремінь завжди зі смаком оздоблені дивними химерними узорами. Прикраси — то справа рук дружини Стриба, Птахи, яка принесла зразки візерунків зі Світу Чотирьох Сонць. Звісно, мову тих оберегів у Яровороті не вміли читати, а хто і вмів, то здебільшого мовчав про своє знання та намагався не чіплятися до Стриба. Один із так званих знавців, здається Дуж, вибав якось, що то страшні символи, з отих на межі темного та світлого, де навіть напівтон має неабияке значення і, борони боже, пробувати повторити той взір, невеличка помилка і... Дуж тут несподівано вмовкав, і кожен домислював своє, зазвичай найгірше. Бо всі знають, що коли стояти між двома світами, то легко перехилитися не на той бік. А тримати рівновагу? Ой, то навіть не всім безсмертним до снаги.

Стриб знову сам до себе посміхнувся. Наче й мудрі люди його односельці і безсмертні є між ними, а забобонів... І щодо темряви теж. Темрява у Яровороті, в краї, де постійно світить Сонце, вважалася чимсь геть унікальним, хіба що в глибокому льосі чи у пивниці можна з нею привітатися або ще в страшилках для дітей. Тож «зворотний бік

світла» вважався майже забороненим у поселенні. Ніхто вголос не смів навіть бовкнути «темрява», так і казали — «зворотний бік світла», наче саме нагадування про темряву могло її придати. Стриб любив дратувати тим словом своїх односельців. Правда, безсмертні вже звикли до такої його поведінки. А от смертних, що мешкали поруч, це нагадування кидало в стан трепетного жаху.

О, звісно ж, Стриб доволі легко говорив і про темряву, і про її особливості, без якогось тобі негативу. Його в Яровороті побоювалися. Можливо, через таку його браваду щорічні дебати на добровільних вічах безсмертних та смертних на Коляду завжди збирали дуже багато люду. Спеціально приїжджали гості із-за Забутого Озера, з поселення Білих Вурдалаків, з-за Калинової гори, з поселення Хижих Вовкулаків послухати «дивної балачки». Вчитель Посолонь здебільшого мовчав, коли сходилися на Вічевому Майдані його учні, щоб позмагатися. Це була «баталія» думок двох непримиренних опонентів, Стриба та Птахи. О, так! Та сама Птаха, друга половинка Стриба. Як уживаються поруч вогонь та вода — для всіх і досі таємниця. Суперечки цих двох та їх раті тривали не один день. Здавалося, вони могли сперечатися від одних уродин Сонця до наступних, і то часу не вистачить, а дійство те завше супроводжувалося і різними дивацтвами зі зброярні безсмертних. Вчитель Посолонь припиняв суперечки завше на найцікавішому: вгору летіла жменя вареної в меді пшениці (кутя). Пшениця обов'язково вкладалася у повітрі в орнамент, у якому добре проглядалося зображення кола, рівно розділеного на дві частини. Ще не було жодного разу, щоб якийсь бік переважав. Коли варене колливо мало впасти долі, якимсь чином воно встигало дорогою щезнути, випаруватися в повітрі.

Стриб на завершення незмінно казав:

— Ніхто не знає, яка зі сторін саме те для чоловіка. Пішли, Птахо, додому, там добалакаємо, — зазвичай згорда, переводячи погляд з натовпу в небо, щоразу уникаючи зазирати в очі Учителя. Той знав, здається, про Стриба набагато більше, аніж тому хотілося.

Ох, як тоді кортіло кожному довідатися, про що ті двоє «добалакають» вдома! У відповідь досить-таки сердита Птаха гостро відказувала своєму коханому:

— Навіть дурень знає, що найтемніша ніч перед світанком. Сподіваюся, що рано чи пізно, Стрибе, і в твоїй голові зійде Сонце. Я ж не годна його запалити.

Так, гордовитий, трішки манірний Стриб та його подруга Птаха завжди здавалися оточуючим саме отим поєднанням непоєднуваного. Однак, коли Стриб дивився на Птаху, в очах його таки світало, не було там звично темної ночі, а сходило Сонце.

Темноволоса, зеленоока, завжди щира й привітна Птаха, незважаючи на свій вроджений статус безсмертної, не робила різниці між собою та звичайними смертними. Лікувала хворих і травами, і добрим словом. Не володіла вона, як Стриб, силою погляду, не вміла зупиняти хмари чи наганяти вітри, однак руки мала чарівні, від найменшого її дотику і біль втікав, і наче Сонце всередині, вже, здається, вмираючого знову загорялося, і це продовжувало вік людині. Птаха легко створювала обереги-заслони, перед якими хвороба відступала. Так, смертні помирали не тільки від хворощів, а й від старості. І тоді смерть Птаха робила лагідною і завше уві сні. Стриба ж дивувало отаке загравання дружини зі смертю, він не вповні розумів, для чого рятувати тих, хто і так приречений на смерть. Однак Птаха так не вважала.

— Всі ми однаково діти божі, — відповідала гостро на Стрибові дорікання жінка. — Бо все у світі взаємопов'язано — і рух Сонця, і смерть людини, і народження смертної

людини, і народження безсмертного. І наш змішаний світ, один з безлічі! Кому я це пояснюю, наймудрішому серед найдурніших?! Невже? О, Свароже! Наш світ так влаштований, що поруч мешкають і безсмертні, і звичайні люди. І ми потрібні одне одному. А твої теревені про так звану вищість безсмертних анічогісінько не варті. Бо навіть наш світ — один з порогів між двома вимірами. Не вершина. Ми — лишень воротарі. Брамники, якщо тобі так більше до вподоби!

Тоді Птаха скептично махала рукою. Затівати чергову суперечку не варт, все одно кожен зостанеться при власній думці. Так, Птаха зі співмешкання смертних та безсмертних не робила аніякої проблеми, на відміну від Стриба. Проте, якщо по правді, Птаха була чи не єдиним винятком серед безсмертних.

Так, у Яровороті панують свої закони і, щоб патякати зайве, слід мати неабияку сміливість... Вона у Стриба була, Птаха ж мала іншу відвагу, ще дужчу від Стрибової, — перечити коханому. Учитель знав: допоки поруч зі Стрибом Птаха — темний бік чоловіка ніколи не візьме гору над світлим, хоча всі знали, з якого світу явився Стриб: зі Світу Безконечної Ночі, зі Світу Темного. І привело його сюди не бажання стати ліпшим, мудрішим, справедливішим, світлішим, не бажання прислужитися світлим силам. Хоча... Певне, й вони також, якщо це є синоніми до слова «кохання».

Авжеж, Стриб завжди дратував сусідів, навіть у дрібничках. Навіть ота його надто коротка зачіска... «Сила духу знаходиться у довгому волоссі» — стверджує один із неписаних законів Яроворота. А для Стриба це лиш докір Світу Сонячної Брами. Мовляв, я не такий, як ви!

Правда, зачіска зовсім не псувала чоловіка. З-під густих брів темно-карі очі дивилися оцінююче, навіть трішки із

крижаним спокоєм, губи, взяті в тонку смужку, ніколи не видавали настрою його власника. Бо була то і не посмішка, і не вищир. Така небезпечна суворість лишень лякала чоловіків. Щодо жінок — інша справа. Жінки люблять небезпечних чоловіків. І Стриб про це знав, однак кохав він, попри все, лагідну і привітну Птаха, трішки забагато занурену в себе, іноді надто печальну, іноді надто веселу.

Інколи вони втомлювалися від постійних поборювань між буревієм та веселкою, і тоді Стриб брав лук, вірного слугу Остапа і йшов на полювання, тобто «на лови вітру». От і сьогодні він повертався з тих ловів, втомлений, майже щасливий і усміхнений, бо таки засумував за смарагдовим небом своєї Птахи.

Піднявся на другий поверх їхнього будинку дубовими сходами, які жалібно поскрипували під його твердою ногою. Та Стриб не встиг навіть взятися за клямку дверей помешкання. До ручки дбайливо було припасовано срібну нитку. На її кінці теліпався сірий аркуш паперу, списаний фіалковими чорнилами. Буква «У» хизувалася на папері своєю вищістю. Так писала лише одна людина — Птаха.

— Що за жарти, жінко? — вдавано сердито буркнув собі під ніс чоловік. Він шарпнув несильно за аркуш. Нитка луснула майже миттєво, на мить задзвенівши, мов тятива лука. Тільки тепер стало зрозуміло, що то зовсім і не нитка, а павутинка. — Ну, як завжди, Птахо, вишукано, у твоєму стилі. Навіть у дріб'язковості силкуєшся вразити. Вважай, що вразила! О, батьку Свароже, які ці жінки передбачувані, навіть безсмертні!

Чоловік з посмішкою на устах розгорнув папір, очевидно, чергове віршоване зізнання в коханні. Після декількох століть спільного життя Птаха не заспокоїться. Чого ще хотіти для щастя — досконалість Птахи та заздрощі і колеги, і ворогів. Авжеж, краса, розум, сила та мудрість в одній

жінці — чи не забагато! Однак та досконалість його Птахи часто-густо лякала і тоді він втікав, шукаючи чогось буденного, простішого, доступнішого, чогось такого, щоб не спалювало, не вигризало до решти. І досконалість може вбивати. Тому періодичні інтрижки, це були навіть не зради, а так — втечі від божественності, а може, то він сам для себе вишукував отакі виправдовування. Здається, Птаха, хвала небесам, ні про що не здогадується. Чи, може, просто вдає? Вона ж у нього мудра жінка, має відчувати — йому з нею так само нелегко, як і їй з ним.

Стриб розгорнув аркуш паперу і став уважно читати. Що цього разу вигадала його Пані Досконалість?

2. Лист

«Йменням Сварожого кола вітаю тебе, піднімаючи вгору руки, мій друже і коханий!

Ти читаєш мого листа, і, без сумніву, навіть початок тебе дивує. Авжеж, це не віршоване печальне зізнання, не пісня і не квіти, зібрані зі сліз веселки і вплетені в музику. Хіба тебе таким здивуєш, правда ж? Але тільки не цього разу. Бо це — прозове послання і ти — в «пастці», тому що змушений слухати-читати, не запитуючи та не перебиваючи. Ти зараз усміхаєшся? Дарма. Свою вражаючу посмішку прибережи до ліпших часів чи то пак для своїх смертних дуреп. О, так-так, не дивуйся, я знаю про твої справжні «лови вітру» й Остап тут ні до чого. Я знаю про ті лови від самого початку, майже від початку, тоді Остапка ще з нами не було. Білявки, руденькі, незаймані пташенятка-додоли зі школи Вітровію та хвойди з Забутого озера, жінки з інших світів, вимірів. За пару віків назбиралася доволі мила колекція. Кохання на багато що закриває очі, замикає вуста. На зради тілесні також, бо ж я — мудра світла безсмертна жінка і все таке, а душа твоя — все одно належить тільки мені... Бачиш, пишу це майже без сарказму, стараючись сама себе переконати в правильності мовленого, а всередині все закипає.

Чому?

Чому я змогла не спокуситися іншими чоловіками? Тому, що вони мені не цікаві. Чому ж ти зміг прийняти інших жінок, хай лишень тілесно, однак ти їх прийняв? Я пробувала

зрозуміти це, пояснюючи все доволі просто — твій зворотний бік настільки сильний, що ти не годен чинити опору. Свята простота. Адже у мені також присутній той зворотний бік, однак саме я, і ніхто, крім мене, його контролюю. І раптом знайшла єдину вірну, як тоді видавалося, відповідь — стала в усьому докоряти собі, переконуючи власну гідність, що винна в усьому сама, бо не вміла, не змогла дати тобі того, що ти так легко знаходив поза нашим ліжком. Той трунок, яким ти мене поїв не одну сотню літ і яким я впивалася до самозабуття і самозречення, раптом з медового став полиновим. Гірчить! Ой, як гірчить! Лишалось одне — віра у так звану силу кохання через терпіння.

А полинові поцілунки, порожнє ліжко, холод в очах?

Одного разу все змінилося. Бо в душі поселилася байдужість. Відбулося то не в один день, але сталося. Це гірше, любий мій, аніж ненависть. Байдужість не наробить дурниць, тут розрахунок на першому місці.

Отже, тепер про серйозні речі, які мають стосунок не тільки до нас з тобою. І твої зради — лишень прелюдія. Ми — на порозі великих перемін. Думаю, вже сьогодні всі про це дізнаються і не тільки в нашому світі. Народився ще один безсмертний. Так-так, то могло статися і через тисячу літ, і через дві, але трапилося зараз. Отже, народився безсмертний! Точніше — безсмертна. Вона — жінка. І битва за неї починається зараз. Пригадуєш, як тоді, коли в світі світлих з'явився ти? Що творилося! Думаю, цього разу буде ще гірше. Бо вона — чисте поле, незаповнене, і вона — ласий шматочок і для світлих, і для темних, і для сірих.

Отож віднині всі брами для неї відчинено. А на Заході сьогодні з'являться «перисті» вісники. Безсмертна вже майже переступила поріг. Що за тим порогом? Не відає навіть Вчитель. Тому що відтепер він один із нас! І Учителі стають Учнями.

«Ціле життя в обмін на мить присутності». Чи багато? Думаю, швидше компроміс. Лишень... Скільки тих компромісів у нашому житті?! Із совістю, з ближнім, з найближчим, а тепер ось і з ворогом. Чи з уявним ворогом, це вже вирішувати тобі. Досі ти темних жодного разу не назвав недругами, не було нагоди. Тепер вона з'явилася. Зараз ти повинен нарешті вибрати. Я йду, і прикритися Птахою, мов щитом, не вдасться. Мусиш подорослішати. Я тебе ставлю «лицем до сонця», і ти дивитимешся на зворотний бік світла, не ховаючись за мою спину, вирішивши нарешті для себе — хто там: вороги чи друзі.

Зворотний бік. Пам'ятаєш, як ти майже мудро мені час від часу повторював: «Там не обов'язково темрява, Птахо». Маєш шанс довести — не вона. Чи допоможуть, Стрибе, тепер твої пусті теревені про можливість прийняття сірості як золотої серединки?

Світлий бік — недосконалий, навіть Вчитель про це знає та чомно мовчить, бо ми самі врешті вирішуємо, наскільки ми світлі, наскільки інші і наскільки досконалі.

«Творити майбутнє — притулок для ображених», — каже Учитель Посолонь. Я ще не вповні розумію зміст сказаного, однак дешифрація мудрості починає відкриватися для мене. Та поки що я не творю, лишень пробую. Вчуся. Я — безсмертна, з божим даром всередині, в деяких світах мене вважають богинею, але я також — жінка.

Пригадуєш приказку, яку приніс наш служка Остап зі свого Світу Замерзлого Сонця: «Журавель у небесах малює веселки»? А значення, ти не забув значення? Вважай, що цей лист така собі веселка, недарма ж у моєму краї колись журавлів кликали веселиками. Так, я роблю те, що найважче зробити закоханим до безтями дурепі, — втікаю... Зіткана з відомих тобі думок, втікаю, пересилюю себе і йду. Вчинити по-іншому не зможу. Ображена на тебе за зради, ображена

на себе, що мушу прощатися отак по-дикунськи, листом. Нехай тобі так само болить, як і мені боліло купу літ. Маленька помста сильної і слабкої жінки. Але і це не найважливіший привід, щоб піти. Не лише в наших взаєминах справа, точніше, не тільки у них... Як часто я переступала через себе заради вищої мети. О, вища мета! Нарешті наші з нею дороги переплелися.

Темним не поталанило. Я раніше дізналася про народини безсмертної, навіть не уявляєш собі, наскільки рано, і це все завдяки тобі. Нічого не розумієш, правда, а це і добре. Тому і вирішила не зваблювати долю і не лишатися поруч з тобою, темні ж навіть на відстані читають тебе, мов відкриту книгу, а ти читаєш мене. Бачиш, як воно дивно — темним важко давати лад зі смертними, коли ті не хочуть, щоб їх прочитали, а от читати «братів по крові» дуже легко. Смішно, любий, однак серед темних ніколи не буває зрад. (Та кому ж я це пояснюю, о Свароже!) На відміну від світлого боку, бо мораль і все до решти грають з нами злий жарт.

Я йду від тебе. Лише я знаю, в якому зі світів мешкає нова безсмертна, тож темним цього не прочитати, бо мене немає поруч. Час у різних вимірах біжить по-різному, пам'ятай про це.

Бувай. Я вже далеко. Знала, коли прочитаєш, кинешся на здоганяти. Так важко вирвати серце з грудей. Але не слід цього робити. Мільйони вимірів, а я в одному з них. Навіть вічності буде замало, щоб знайти мене. Вічності і твого хисту безсмертного. Замітати сліди я умію, особливо коли плата надто велика. Тому не смій влізати у вирву посеред світлиці, попереджаю — можеш і не прокинутися.

Чи можна впіймати мить, яка вже стала минулим? Хоча інколи мені видавалося, що і це для тебе не таке важливе. Байдуже... Бо цього разу я не стану озиратися. Свої години безвиході я пережила. Та знаю — ще зустрінемося, по-

іншому бути не може. «Ці двоє створені одне для одного!» — Вчитель має слухність, однак терпіти тебе вічність — це вже через силу, навіть для мене. Так що чекай перемін — і хай береже тебе той, у кого ти віриш і на чию підтримку так часто покладаєшся. Пригадуєш, Вчитель нам розповідав про випадок, коли один дурень вирішив вкоротити собі віку. Приклав пістолет до лоба та вистрілив. Куля пройшла наскрізь, по борозні між двома частинами його мозку. І він вижив. Хтось там нагорі подарував йому ще один шанс. Потім той чоловік став навіть філософом в одному зі світів. Пройти через браму і повернутися назад живим — ціна дару і для обраних, і для дурнів. Не звертай уваги — іронізую. Тому мій відхід — це постріл в голову, сподіваюсь, що він не смертельний. Попри все, це шанс для мене знову навчитися жити без тебе, а тобі — без мене. О, так! Це шанс стати вільною від кохання, інколи примарність щастя — доволі мізерна винагорода.

Цілую. Ні, надто банально. Просто хай щастить нам у наших пошуках. Бажаю тобі відшукати себе.

Іменням Сварожого кола прощаюсь з тобою, піднімаючи вгору руки.

Твоя Птаха».

Стриб мівився на очах, читаючи сірий аркуш паперу. Коли врешті дочитав, у нього помітно тремтіли руки.

За спиною почулися несміливі кроки. Озирнувся. То був Остап.

— Пане Стрибе, ви ще не скинули чоботи? Що ж — я чекаю, бо хотів їх забрати, щоб почис...

Хлопча не договорив, спіткнувся об сердитий погляд Стриба...

— Що це? — Чоловік витріщився на Остапа, махаючи у нього перед носом сірим аркушем паперу.

Переляканий служка-юнак зіщулився, втупивши очі долі. Що тут скажеш? Видно, зміст прочитаного не на жарт збурив господаря.

— Ти що, глухий? Я тебе питаю — де Птаха?

Остап знічев'я розвів руками. Хлопчина не міг цього знати, бо був зі Стрибом.

Не почувши відповіді, Стриб раптом підняв ногу і зі всієї сили вгатив у двері. Двері з гуркотом розчинилися, ледве не злетівши з завіс.

У просторій, залитій лагідним ранковим сонцем світлиці було порожньо. Посередині кружляло щось схоже на смерч, з людський зріст, виблискувало кольорами веселки і видавало ледь чутний сміх, наче передзвін дзвіночків. Остап впізнав той передзвін. Так вміла сміятися лише Птаха, його господиня. Юнак нажахано слухав той сміх, бо знав, що нічого доброго це не віщує. Той, хто йде геть і не лишає слідів, — зникає назавжди. А сміх залишають лише в крайніх випадках — плата за те, що ніхто не зможе відстежити твоє зникнення.

— Птахо! Повернися, кохана! — Стриб сторчма, зовсім не думаючи, що робить, кинувся просто у центр барвистого смерчу.

Смерч лише на мить загудів камертонно, а потім обхопив фігуру чоловіка і ще гучніше засміявся, не перестаючи крутитись навколо голови Стриба. Краєчком ока Стриб вловив межу ночі та дня — там плакало за крайнебом сонце, яке заходило, високі зелені гори підпирали небо. Якийсь непевний здогад влетів у голову. «Вона в...» Не додумав, бо... Це відбувалося лише мить, тому що вже наступної чоловік непритомно валявся в ногах наляканого служки.

Хлопець кинувся до Стриба. Торкнув його чоло рукою, схилився над губами. Той начебто не дихав. О, Свароже, безсмертний не дихає. Остап вперше бачив таким безпомічним свого господаря. Здавалося, що дотик до смерчу висмоктав з нього всі сили до крихти. Обличчя господаря зробилося крейдяним, тіло заледеніло. Нажаханий юнак вибіг з хати та поспішив за допомогою. Остап знав: коли магія вдаряється об ще одну магію, якогось іншого ґатунку — чи то вищого чи то чужорідного, то простому смертному врятувати безсмертного аж ніяк не вдасться. І зараз, крім Учителя Посолоня, Стрибу ніхто не допоможе.

Сонце в небі вже відірвало свої пелюстки від Східної брами, стояла погідна пора, і тільки десь у небі на заході почали з'являтися ледве помітні перисті хмари, велика дивовижа у краї, де просто так ніщо ніколи не береться, де навіть вітер приходиться за необхідністю. До сезону дощів ще пару кіл. А от ті перисті хмари на заході — незаплановані, навіть смертному то відомо. Вчитель Посолонь якраз вийшов з Храму Сонця після ранкової молитви й стояв, здивовано витріщаючись у небо.

— Учителю, Учителю, — захеканий та переляканий служка Остап стояв перед Посолонем. — Там, там на підлозі мерт-т-вий пан Сс-с-с-стриб. Бу-бу-будь ласка, тільки ви мо-мо-жете його по-ря-ря-тувати.

Хлопець ковтав слова разом зі слізьми. Посолонь від почутого похолов. Остап завжди говорив правду. «Безсмертний майже мертвий? Як це?» — запитував сам себе. Остап тим часом вчепився в руку Учителя і тягнув його за собою.

Дорогою Вчитель зумів витягнути з переляканого юнака пару біль-менш зрозумілих, докупи склеєних речень. Остап щось мимрив про те, що Птаха кинула і його, і Стриба, і городище, і світ світлих та втекла кудись, бо лишила посеред

хати смерч зі сміху. Він хоч і служка, проте знає, що його залишають тоді, коли йдуть назавжди, йдуть, замітаючи сліди. А згорьований господар на його очах поліз здуру в той смерч і тепер конає в хаті...

Учитель не знав що і думати. Це все здавалося дурним жартом. Бо Птаха і Стриб — його гордість, найкращі учні. Птаха не могла так вчинити, ні! Тільки не вона. Не вірив, що це були дурнуваті ревності чи плата чоловікові за зради. Вона не така. Мало бути ще щось, надто вагоме, щоб Птаха таке утнула. Відчував давно, її щось турбує, час від часу наштовхувався на розгублений, збентежений погляд. А коли намагався почати розмову, жінка похапцем відводила очі. У них не прийнято залазити в душі безсмертних без дозволу зайвими балачками чи питаннями. Захоче — розповідь. Не розповіла.

Птаха — особлива жінка навіть у колі безсмертних, вона знала щось, і те щось зараз переважувало всі знання Вчителя. І справа тут не лишень у Стрибові та його зрадах. Ні — не так! Вона знала і не сказала, бо «все має свою пору». Чи не він навчив її цієї премудрості?

Вже перед самими вхідними дверима в помешкання Стриба Вчитель ще раз підняв голову вгору. Хмари продовжували блукати над Західною брамою. Щось наближалось.

«Очікування битви — гірше, ніж сама битва...» Дивні слова влетіли в голову, наче хтось прошепотів йому їх на вухо голосом Птахи.

3. Мальва

Мальва не любила свого імені. Ну що то за дурня така — Мальва. Теж мені — цвeточек-лепесточек-кульбабик, напругає і все. Тьху — та розтерти. Мо' для якогось плаксивого роману чи дурнуватоґо серіалу і нічо, а для реального життя — «тупо провал». Особливо коли тобі сімнадцять і за ті прожиті роки че-рез дурнувате йменнячко як тебе тільки не дражнили — і Лавандою, і Ламбадою, і Мальвіною, і Мандоліною, і Буратіною, і Маліною, і Мівіною. Доводилося часто й кулаками переконувати, що ніяка вона не Мальвіна-Буратіна, а Мальва. Тоді-то й доходило...

Мама пишномовно переконує, що так назвали доньку че-рез позначення на руці. То родимка-горошинка на долоні, яка за обрисами нагадує квітку мальви, і зрештою — «це так красиво» (захват мами). Ага, аж до реготу! Таке пояснення батьків було наче й логічним, однак не переконувало. Якщо в когось ніс орлиний чи воронячий, чого ж його вороною чи круком не назвуть? А тут такий виверт долі — Мальва, Мальвочка, Мальвуся. Усі-пусі! Вже ліпше б назвали Светкою, Ганнусею, Танькою чи навіть якоюсь там Еврідікою або, як бабусю, Горпиною. А то Мальвочка! Капець. Батьки таки лоханулися, а тепер романтично виправдовуються, що Мальва типу звучить стрьомно. Такі сумні думки блукали головою дівчини, коли вона неквапом йшла Львовом, вулицею Клепарівською.

«Не життя, а сальцісон», як каже друг Сергій. Ага, точно — і начебто смачно, а разом з тим і шкідливо, бо затлусте. А тут

ще Людка-Люська з паралельного «Бе» класу напругає. Дістала конкретно. Ой і любить плескати язиком ця «падруга». Вже й до її імені добралася, наче Людмила ліпше звучить, аніж Мальва. Та шляк би його трафив — таки ліпше. Люська — зірка школи, майбутня телезвізда, яка вже зараз час від часу знімається в рекламних роликах кефіру та йогурту, грає всі головні дівчачі ролі у дитячому театрі на Погулянці. Вау — Людмила Вишневецька. Стрёмно, м-дя? То тобі не якась там Мальва Задорожня.

Якби ж то все впиралося тільки в ім'я! Мальва це розуміє, та все одно сердиться: і на себе за всяку дурню, що лізе в голову, і на батьків за тупе ім'я, яким ті її нагородили. От Люська, наприклад, чи Людка, звикла все отримувати майже надурняк. Папик — заступник губернатора області. І хоч губернаторські голови змінюються доволі часто, та заступник залишається тим самим — стабільно-незмінна константа, як у математиці, холера. Звичайно, Люська вже давно могла вчитися в одній з приватних шкіл Львова, типу Святої Софії чи «Ерудита», але то вже, певно, батьківський бзик — бо мама Вишневецької у їхній школі працює завучем, навіть не директором, тобто поруч з «простим» народом і сама така ж типу в дошку проста. О, так, Люська — то щось з чимось, щастя, що не в їхньому класі навчається. Мальва завжди інтуїтивно уникала будь-яких стосунків з тою гламурною штучкою. А тут просто на рівній дорозі перечепилася. Люська втюрилася в Сергія, сусіда Мальви, і тепер вважає Мальву своєю суперницею. «Сама в шоке». А ревнива кубіта — то стихійне лихо. Мальва з Сергієм ще з пісочниці дружать. Скільки себе пам'ятає, хлопець завжди поруч, батьки товаришують — от і діткам довелося здружитися. Нічого, крім сестринських почувань до Сергія, в Мальви ніколи не виникало. Останнім часом навіть заставляла себе подивитися на Сергія не тільки як на друга. Типу, глянь,

дуриңдо, класний пацан поруч, купа дівок за ним побивається — футболіст, високий, чорнявий, кароокій, незле вчиться, завжди готовий допомогти, а тобі впахло до нього пильніше придивитися чи спробувати чогось більшого, аніж дружба? А з іншого боку — на фіг. Добрий друг — це надовго, а щось типу закоханості, то хто зна, чи взагалі воно відбудеться. Можна втратити друга і не отримати взамін коханого. Отож у стосунках з Сергієм все банально просто — класична дружба без реверансів.

Десь з п'ятого класу Сергій перестав називати дівчину Мальвою. Трохи здивував і разом з тим втішив її, бо нове ім'я, придумане ним, здавалося крутішим. Вона стала для нього — Квіткою. Красиво, прикинь! Та бог з ним, із Сергієм, тільки на фіга він набрехав тій фіфі Люсьці, що вона, Мальва, типу любов усього його життя? Капец! Уже ліпшого придумати не зміг. Кирпата, мала, завжди коротка стрижка, веснянкувата трієчниця, до того ж з вічними синцями по всьому тілу, інколи навіть під очима, наслідок заняття вільною боротьбою. Та найдивніше інше — красуня Людка таки повірила...

Свій дурнуватий вчинок Сергій пояснював чимсь незрозумілим на кшталт того, що проти такої, як Мальва, у таких, як Люська, — шансів нема. Ага, точно! Хто крутіший — муха чи слон? І як би слон не силувався наздогнати муху — не наздожене, бо літати не вміє. А от мусі ліпше на слона не сідати, бо... І Мальві залишалося в цьому випадку вигрібати, впахло ж виправдовуватися перед гламуряками, та ще й Сергій просив не здавати його. От і грала вона тепер закохану вар'ятку, таким чином наживши собі ворога — Люську-гарнюську. А Люська і мститься, як уміє, тобто плеще своїм засмальцьованим язиком всяку бридоту про Мальву. Втикається безконечно.

Мальва саме порівнялася з брамою під'їзду, одного з небатягох на Клепарівській, де ще не було кодового замка, і раптом...

Той хлопець ніби з-під землі вигулькнув перед дівчиною. Наче з повітря вичаклувався, звісно, такого не буває, як завжди, певно, замислилася, от і не помітила відразу. Штовхнув її боляче. Від несподіванки не втрималася на ногах. Гепнулася добряче, аж шапка з голови злетіла. Добре, що наплічник держала не на одному плечі — от він і послабив удар.

— Придурок, — вичавлює сердито з себе Мальва.

Не потовклася. «Зручно» падати вчать на тренуванні. А коли займаєшся вільною боротьбою не один рік, то тіло автоматично саме перегруповується при падінні. Якраз йшла на тренування на стадіон СКА, і ось тобі маєш.

— Що витріщився, довбане? Збив людину і тішитися, — рывкнула сердито.

Правда, хлопець наче і не тішився. Уважно подивилася на нього. Тьху ти, певне з дурки втік: босий, вбраний у полотняні штани, полотняна довга сорочка, типу тога, на голові — стрічка, також кольору, як усе решта. Класний прикид, як для березня місяця. Видос — картинка з народознавства. Сорочка навипуск, підперезана шнурком, за шнурок щось запнуте, розміром та обрисами нагадує величезний старий ключ. Але то не ключ — Мальва знає напевне. Таке у них висить в квартирі, тобто у батьків у спальні над ліжком. Тато дуже тим пишається, як історик, звісно. Запевняє, що його дрімбі не одна сотня літ.

Стоїть, відхекується, наче за ним сто вовків гналося. Мальва підіймається на ноги самостійно, певне що так — воно і спроби не робить не те, що допомогти їй підвестися, а й навіть перепросити за те, що з ніг звалив. Ідіот, а божевільних краще не займати. Тут вставляння клепок — зайва трата часу. Обдивилася себе критично: наплічник брудний, ще й щось мокре та глевке до нього поприлипало, штани також добряче вимастила, шапка сиротливо валяється в калабані. Від мами отримає сьогодні добрячого прочухана. От-от, уже у го-

лові дзвенить її менторський тон: «Сімнадцять літ дівці, а досі не набавиться. Подивися на себе — як хлопчисько: зачіска, одяг, звички. Не дивно, що заляпалася болотом з ніг до голови. Коли вже нарешті зрозумієш — ти майже доросла панна. Це все твої недівчачі забавки і татове потурання», — й далі в такому ж дусі — бла-бла-бла. Взагалі-то мама у Мальви класна, а бурчить, здається, для годиться.

Мама з першого класу мріяла зробити з Мальви справжню панночку, типу таку собі чемненьку усюпусю в білосніжних пантофельках — рожева мрія майже кожної порядної львівської матусі. Тому й віддала доньку на танці. Як Мальва люто ненавиділа ті танці, навіть спеціально затівала бійки на заняттях, щоб швидше вигнали. Та вчителька безпристрасно товкла одне і те ж — у дитини талант, і наполегливо навчала малу бандитку різних там «па» та реверансів. «Дівчатонька, лебедоньки! Третя позиція, любі, — і раз, і два...» Жах, і згадувати прикро. Та хіба Мальва винувата, що все у неї так, за що б не хапалася. Здається, і зусиль жодних не прикладає, робить все напівсилу, а воно вдається якнайкраще. От халепа. Наче то не вона самостійно то все чинить, а так десь на півсвідомості хтось невидимий керує тим усім. Але ось на третій рік занять бог змилювався над нею. В тому самому приміщенні (Будинок школяра) почала діяти нова секція — з вільної боротьби. Дівчина одного разу випадково зазирнула туди і все — пропала. Аж кров закипіла в жилах, так їй захотілося тут залишитися. І вона залишилася. Тихесенько перейшла в спортивну групу, благо, час занять збігався, лише інша кімната. Мама півроку нічого не знала, навіть подумала грішним ділом, що її донька помудрішала і таки стане справжньою панночкою. Мальва ж більше вдома не стогнала і не скигвила, що заважко чи їй не подобається. Добре, що Будинок школяра поряд з помешканням, тож туди вже давно ходить сама. Синці на ногах та руках списувалися на старанність доні, але коли одного разу

Мальва повернулася із так званих «бальних» занять з синцем під оком, мама занепокоєно зателефонувала вчительці танців... Звісно — істерики, крики, та цього разу мамі довелося змиритися, бо тато підтримав Мальву.

І тепер мама час від часу відводить душу на закидони, на-тякаючи на аж надто сильну хлопчакуватість любої донечки. Роздуми Мальви несподівано перериває той, що стоїть за спиною. Відчищала рюкзак від бруду, вранці був дощ, ще не встигло просохнути, небо ж похмуре, та й ранньою весною не так усе швидко висихає без сонця, коли земля ще холодна. Той телепень плескає дівчину по плечу. Мальва озирається.

— Це Ти! Ти! Знайшов, нарешті, вдало цього разу перемістився, — спантеличеність на мармізі хлопця перетворюється на радість.

Дівчина здивовано задкує. Точно псих. Вона думала, що хлопець уже давно дременує куди подалі. Внутрішньо вся стиснута, зосереджена — що у неї за манія встрявати у неприємності. Везе на недоумків. Десь місяць тому, ще сніг лежав, якийсь шкет вирішив у неї поцупити мобільний. Саме з мамою розмовляла, просто з рук вихопив. Ліпше нікому не знати, що Мальва з ним зробила. Інколи оті приступи люті її саму лякають. Тоді вона його навіть не наздоганяла. Просто наказала зупинитися, і той придурок зупинився, отакі дивацтва деколи помічала за собою, але то бувало лише тоді, коли Мальва ставала сердитою. В нормальному стані не вдавалося, бо тоді б скільки всього могла натворити! Ото ж бо, здоровий глузд укупі з манією керувати людиною. Так от, для того анцибола-злодюжки наука на все життя. Зав'язала його, одним словом, у заплутаний вузол. Добре, що лише переломами ноги та руки відбувся, ребра цілі. Викликала йому «швидку», вона ж не звір. Добре, що такі приступи люті траплялися доволі рідко, лишень тоді, коли її зачіпали за живе, та й зрештою всю свою лють старалася виміщувати на тренуваннях. Тепер он ще

нове чудо-жертва витріщається й тупо посміхається... Ох, відчувала, як лють зачинає затоплювати її зсередини.

— У мене часу обмаль, хлопче! Поспішаю, тому — згинь ліпше. — Дала зрозуміти всім своїм виглядом, що страшенно заклопотана. Чомусь не хотілося робити зле отому вбогому, жаль його стало. Здається, його бозя й без неї покарала.

Хлопчина раптом ні з того ні з сього падає перед нею на коліна, не зважаючи ні на бруд під ногами, ні на собачий холод ранньої весни, ні на свою блаженку одіж. Он ноги босі — аж посиніли, а довге волосся, солом'яного кольору покрилося мжичкою. А те чудо враз піднімає руки до неба, закриває очі і тараторить:

— Йменням Сварожого кола вітаю тебе, панно Мальво, піднімаючи вгору руки! Вибрана Берегинею — я слуга твій віднині!

Мальва здивовано витріщається на юнака. Він знає, як її звати! Оба-на! Але крім: «А...» — вичавити з себе нічого не може. Навіть лють її вся кудись вивітрилася. Тим часом хлопець продовжує:

— Я заберу у вас небагато часу, о, панно Мальво! Мене послали до вас з дорученням. Пані Птаха послала. Вибачте, що спізнився на пару днів. Дещо наплутав з її варганом, от і не туди перемістився. Але цього разу все зійшлося — місце, планети, світло. Ви така одна на тисячі сонць, племінь ніколи з нічого не з'являється, — голос хлопчини тремтить від збудження. — Ледве не повернув назад, коли zobачив, який на вас чудернацький одяг. Думав, знову не туди втрапив. Знаєте, варгани смертних майже не слухають. Та ваше сяйво, сяйво із сяйв, о, панно Мальво, його ні з чим не сплутати. Навіть ваш чудний одяг тому не перешкода.

«Матір Божа, як каже бабуся Горпина. Що воно таке верзе? Це на мені чудний одяг? Йопересете... Точно псих, на себе збоку подивився б».

Те чудо природи перехрещує на грудях руки, зачинає бити поклони і щось бубнить безупинно собі під ніс, слова розібрати важко. Дивує це Мальву навіть менше, аніж реакція пішоходів, що проходять поруч, не звертаючи на них жодної уваги, особливо на цього телепня навколішках. Наче бачити його може лишень вона.

Дівчині вже навіть стає цікаво — чим та вистава закінчиться. «Може, він і придурок, але очі має гарні», — чомусь думається і про таке, коли вона чекає того, що буде далі. Великі блакитні очі, мов літнє небо. Раптом хлопець зривається з місця, так само стрімко, як і впав на коліна перед тим.

— У мене нема часу, мушу повертатися додому, тому уклінно прошу вас, о, пані Мальво, взяти те, що ваше за законами світів.

— За законами чого? — Мальва від подиву аж відкриває рота. Мудра думка влітає в голову, і чому вона раніше не здогадалася, капец. Точно — це розіграш. І вона майже кричить сердито на хлопця: — Ага, світи, протони і нейтрони. То Люська з одинадцятого «Бе» тебе підслала? Так. Що мовчиш? Скажеш правду — бити не буду.

Хлопчина здивовано кліпає очима.

— Холера, а я майже повірила, що ти з дурки, тобто з Кульпаркова втік. А ти виявляється також того, з її трупи, з Погулянки, типу по ходу артист.

Авжеж, усе відразу стає на свої місця — звідси і дивний одяг, і дивна поведінка.

— З якого трупа та з якого ходу? — хлопчина нажахано дивиться на Мальву, раз по раз роззираючись навколо себе. — Я — не труп, панно Мальво, я — жи-живий.

— Ясний перець, що живий. Клоуни, блін горелий. От же ж засранка та ваша Люська. Шоб її, артистка з погорілого театру. «Слуги Мельпомени» чи як ви там себе називаєте? Думав, я не здогадаюся? Стану тут тебе про світи та про галактики розпи-

тувати? Теж мені Гаррі Поттер — роз'явився він, розумієш. Передай Люсьці, що якщо буде всяку гидоту на нормальних людей говорити та показові виступи влаштовувати, то я їй харю начищу і пофіг, що у неї папик політик. Завтра він міністр, а позавтра — пофігіст. Холера ясна! То — капец...

Мальва бере наплічник і закидає за спину. Зла на себе, що втратила стільки часу на бозна-що. Раптом хлопець хапає Мальву за ліву руку, перевертає долонею догори, щось там видивляється якусь мить. Мальва сердито висмикує її:

— Слухай, убогий! Щезни. А то передумаю і писка тобі на милію!

— О, так. Позначення на місці. Ти — справжня, ти — Вона, хоч і говориш незрозумілою мовою. Невже тебе не попередили і ти не знаєш пані Птахи?

— Слухай, малий, йди куди йшов. Яка там ще, в сраці, Птаха? Концерт закінчено. Оревуар!

Мальва вже намірилася просто обійти хлопця, здається, вона спізнювалася на тренування. Тепер вони тренуються на СКА. Мальва виросла, виросли і її можливості як спортсменки, і вона перетворилася на перспективну. Хлопчина загородив їй дорогу, склавши у молитві руки:

— О, панно Мальво, не гнівайтесь так, бо, слово честі, я не знаю ніякої Люки. Вона, напевно, з темних, якщо ви на неї сердиті. Хай усі неприємності світу впадуть на голову тої поганой жінки, бо вона зуміла вас так розгнівити. Тримайтеся, будь ласка, від неї якнайдалі.

— Що? Люська з темних? З яких там темних! Кішка вона драна. Темних! Блондинка, холера, фарбована. Ти шо, справді Людки не знаєш?

Голос у хлопця трішки тремтить:

— Ні-ні — не знаю. Можу поклястися! Я не до неї йшов, а до вас. Маю передати вам дещо. Будь ласка — візьміть. Даю те, що належить його власникові. Там, всередині, ваш оберіг,

почепіть його собі на шию і будете захищені і від Люськи, і від Люки, і від темних. Нічого не розпитуйте, бо я — тільки служка, який добре виконує свою роботу, о панно Мальво.

Хлопець тицяє майже силоміць Мальві в руку дерев'яну скриньку з червоного дерева. Таке враження, наче він її ви-чаклував з повітря. Дівчина не встигає навіть якось на то відреагувати. Юнак знову кланяється, цього разу, слава бо-гу, без вставання на коліна, і, не озираючись, перебігає на другий бік вулиці. Потім він різко гальмує, обертається, вкотре чемно кланяється, ледве не до землі.

— Ей, ти! — Мальва гукає йому вслід. — Ти що, справді не знаєш Людки, а в коробочці не дохла жаба чи мертвий щур?

Хлопчака заперечливо хитає головою.

— Слухай, ще одне! Ти той... Е-Е-Е. Скажи хоч, як тебе звати, сину ворожий?

— Сварожий, Сварожий, панно Мальво! Остапом мене звати, — трохи затинаючись, бубнить хлопець.

Тоді юнак розвертається і зникає в скверику на Золотій, між голими деревами.

— Тю, типу навіть нормальне ім'я, але що за приколи? Капець!

Тим часом у кишені Мальви загудів мобільний. Скриньку невдоволено кинула в рюкзак, дістала телефон. Телефонував тренер, лаяв за спізнення, не даючи і слова для виправдання вставити. Знала, що це безглуздо, бо хто повірить в оту ма-ячню, яка щойно відбувалася. Мальва вимкнула телефон і майже бігцем кинулася наздоганяти втрачене, бурмочучи собі під ніс:

— А ще кажуть, що Львів — то безпечне місто! Точно, на Кульпаркові фінансова криза, от шизофреніки й розбрели-ся містом. А мама ще й чомусь дивується, чого це її донька так вільну боротьбу любить. Тому і любить. Ліпше, як до-бро має кулаки.

4. Остап

Стриб цілий північний день лежав, не подаючи жодних ознак життя. Майже не дихав. Служка Остап і очей не стулив біля постелі господаря. Посолонь наказав кожні півгодини класти на чоло недужого шмат якоїсь зеленої шовкової матерії, попередньо вимоченої в ядучо-прозорому відварі, який приготував сам Учитель. Той відвар пахнув і любистком, і одолонем, і горілою плоттю разом. Сморід стояв у помешканні жахливий, навстіж відчинені вікна та двері не дуже рятували ситуацію. Щогодини навідувався і сам Учитель, виймав з внутрішньої кишені білої довгої сорочки невеличку порожню пляшечку, притуляв її до вуст Стриба, при цьому шепочучи щось нерозбірливою мовою. Остап знав, що то тільки з вигляду пляшка видається порожньою, насправді там замкнене щось дуже сильне, яке слухає лишень слів тої дивної мови і велінь Учителя.

Так, хлопчина з дитинства звик до того, що тут безсмертні розмовляють незрозумілими словами, однак ані кавалки висловів, ані навіть окремі слова не ризикував повторювати. Одного разу він спробував повторити щось вслід за господарем. То у нього відразу ж все тіло покрилося червоними пухирцями. На щастя, поруч був Учитель, відразу все відмовив, проказавши над ним лише кілька так само дивних слів. Нічого з виховною метою тоді Остапу і не говорилося ані Учителем, ані Стрибом. Сам усе зрозумів, бо відтоді волів геть нічого не запам'ятовувати з того, що шепотіли ці особливі люди.

Видно, зі Стрибом справи були кепські, тому що ані слова, ані навіть напій та компрес поки що не допомагали. І, здається, бідою тут слугувала його господиня, точніше виторений нею смерч посеред кімнати.

Остап, скільки себе пам'ятає, служить Стрибу і Птасі. Точніше, то йому тепер здається, що він тут був завжди. Хоча частенько у снах до нього приходять дивні образи з іншого світу. Зовсім не схожого на той, у якому він зараз мешкає. Сни! Раніше вони надто часто йому надокучали. Темні, страшні, холодні, в'язкі. Жорстокі.

Скрегіт металу, все залите кров'ю, божевільний крик сирен, вирва, яка наближається на шаленій швидкості і яка готова поглинути його своєю жасною пащекою... Так, здається, виглядає нагла смерть — потворна, бридотна, гвалтуюча. Наближення смерті обриває крик світловолосої жінки, яка затуляє його своїм тілом. Тоді світ заповнює вогонь й починає дошкульно кусати. А ти сили не маєш кричати чи благати, ждеш неминучості. І раптом ніжні та сильні руки виривають твоє, майже неживе, майже згоріле тіло з гарячої вогняної печі. Він кричить і прокидається. Весь у сльозах, наляканий, мокрий, загублений, заледве пригадуючи, де він зараз. І тоді завжди поруч опиняється стурбована Птаха, його Господиня. Кладе долоню на чоло, і хлопчина впізнає ті руки, руки тої, що тоді винесла його із вогню. Лише вона розуміє та знає, що з ним, бо була тоді там. Остап знає то напевне, відчуває.

Птаха бере його за руку, кладе на очі свою долоню, і він засинає, не встигаючи ані про що запитати, ані подякувати, бо ж тоді залишився живим. Та тільки для чого йому таке щастя? Чому тоді врятували його одного? Він колись запитає Птаху про це і заставить чесно відповісти, а поки що вона — його єдиний друг, та, хто розуміє його без слів. Вона наче мама. Але то не так, на жаль. Він пам'ятає свою

маму, пам'ятає, бо зазвичай після отих жакливих снів до нього приходили інші — золотовороті, як каже про них Птаха. Ті сні — робота Птахи, точніше тих дивних яскраво-вогнистих квітів, з золотим пилом всередині, які жінка називає сірінами і приносить з чужого світу. У Яровороті такі не ростуть. Птаха віджартовується, коли він запитує — звідки. «З Райського саду, Остапку. З Райського саду».

Поки сіріни стоять свіжі та пахнуть — сні маряться добрі. Найчастіше сниться предивне дерево, високе, крислаге, із темно-зеленим листям. Теплі руки світлокосої жінки, що пригортають солодко до серця, і запахи... Жінка пахне молоком і спокоем, а небо над головою такого ж кольору, як її очі, як і його очі. Він впізнає її. То жінка, яка затуляла його від наближення вирви в страшному сні. Мама... На щастя, оті страшні сні приходили все рідше і рідше. Остап знав, то все Птаха. Вона стежила, щоб у його спальні біля ліжка завжди стояли яскраво-вогнисті сіріни.

А позавчора увечері, вони саме збиралися на полювання зі Стрибом, підійшла до нього. Начепила на ший Остапу шовкову чорну нитку, з причепленим малюсіньким мішечком, і попросила ніколи його не скидати:

— Це оберіг від поганих снів, Остапку. Знаєш, відклала всі справи і зробила. Хоча квіти, мушу чесно зізнатися, мені більше до вподоби. Та ти не завжди буваєш вдома, а тягати з собою букети — справа невдячна та не завжди чоловіча. Тож хай береже тебе Сварог та мій оберіг.

Якби то знаття, що це останній дар господині? Вона вже тоді знала, що йде, готувалася до цього і подбала про нього. Не забула. Навіщо вона пішла, а може, й назавжди? Такий переполох здійнявся. Сутужно буде без неї — і йому, і всім безсмертним. Чаклунською майстерністю вона вже давно перевершила Учителя. Всі то знають, але мовчать.

Птаха! Найдужча безсмертна у Яворороті. Навіть Стриб про це здогадується, хоча вперто не визнає. Дивне у нього поводження з жінками, зверхнє якесь, чи що. Майже до всіх, навіть безсмертних жінок, хіба що крім Птахи. Бо він її кохає. «Кохання всіх рівняє», — каже Учитель. Може. Остап цього ще не знає. Стриб важко вписується в ідеальну картину Яворорота, але, певне, тільки дякуючи йому тут не нудно жити. Птаха зі Стрибом — ідеальна пара, обоє красиві, однаково сильні. І, здається, слухає чоловік лише її. Що тепер станеться з усіма ними через темну необ'їжджену міць його господаря, яка підкорялася лише Птасі, а зараз буде готова вирватися на волю? Бачив — навіть Учитель відчуває це. Посолонь любив частенько повторювати, що сила тих двох варта не одного всесвіту. І маєш... Всесвіт розколовся навпіл. Що тепер станеться зі Стрибом, з їхнім світом? Птаха пішла й залишила тільки лист і свій сміх, на відкуп від того, що її не знайдуть без її на те волі.

О, так! Покинутий сміх! Хоча він лишень служка, проте не дурний. Добре знає, що означає покинутий сміх. Якщо не хочеш, щоб тебе знайшли за допомогою найсильніших чар, — зречися сміху, і тоді найміцніша магія тебе не наздожене, не вистежить. Але для чого Стриб влізав у ту вирву, що кружляла посеред кімнати? Та не дурень же! Чи думав, що наздожене її чи підгляне те місце, в якому зараз Птаха? Вчителю це також невтямки, бо щоразу, прикладаючи Стрибу пляшечку до рота, говорить:

— Навіжений! Чого ж то пхатися в коловорот, Стрибе?

Тоді вже лагідніше до переляканого та збентеженого служки:

— Не журись, Остапку, він житиме. Надто сильний, щоб так легко вмерти, і надто могутній, щоб здатися. Але Птаха? Що вона надумала, га? Ти справді нічого не знаєш?

Остап розводив безсило руками. Відповіді, очевидно, заховано у записці, яку лишила Птаха, а у тій круговерті невідомо, де та записка загубилася, тому доведеться зачекати, поки очуняє Стриб.

Коли Сонце минуло Західну браму, лоб Стриба став трішки теплішим, а близько дванадцятої години чоловік відкрив очі.

Остап відразу покликав Учителя. Той квапливо зайшов до кімнати. Сиве волосся на голові, така ж сива борода, кошлаті брови, з-під яких на світ божий зорять пронизливі ясно-блакитні очі. Беззмінно в білосніжній довгій сорочці, помережаній білою вишивкою, подарунок Птахи. Сама сорочка, здавалося, породжувала світло.

Остап задивився на Учителя. Викапаний тобі Білобог, чия фігура стоїть витесана з білого каменю біля Храму Сонця. Добрий, мужній, сильний.

Учитель поки що нічого не запитував у свого учня. Схилився над ним низько-низько, приклав долоню до чола.

— Пта-хо, ко-ха-на! Де? — озвався кволим голосом чоловік.

— Живий. Я знав. Такі так легко не здаються.

— У-чи-те-лю, чи-тай-те, — по складах ледь чутно вичавив із себе Стриб, підняв праву руку і простягнув щось за тиснуте у ній.

То була записка від Птахи, та сама. Стриб увесь цей час, поки перебував у безпам'яті, тримав її міцно у кулаці.

Учитель розправив зіжмаканий папір. Читаючи, він недоволено крутив головою і на очах змінювався. Коли дочитав до крапки, вигляд мав заклопотаний.

— О, світи! Тисячу літ того не було... І маєш. Зрушено часоворот. Ох, Стрибе-Стрибе, як усе невчасно. Про що собі ти тільки мислив, жартуючи з такою жінкою? Птаха і так

довго терпіла. Пішла і не спитала поради. Жінки! Не розум веде їх за руку, а інстинкти, і нема значення, безсмертні вони чи ні. А мо' то й добре, що вони інші. Здається, настає пора, коли якраз інстинкти мають вирішальне значення. Не хотів тебе ще кволого засмучувати, однак... На заході з'явилися саме ті перисті хмари, про які попереджала Птаха. Тепер зрозуміло — до чого вони. Над Західною брамою їх уже добре видно.

Вчитель на мить вмовк. Тоді, обернувши голову в бік Остапа, м'яко сказав:

— Остапку, голубе сизокрилий! Йди поспи, синку. Ти ж втомився. За Стрибом попилнюю я...

Остап чемно вийшов з кімнати. Він розумів, Учитель хоче залишитися з Учнем наодинці. Передчуття чогось незворотного і страшного бентежило юнака. Він нечасто бачив Вчителя таким заклопотаним, і його слова про порушену рівновагу та про білі перисті хмари вибивали з колії. Було зрозумілим одне — його господиня, Птаха, пішла назавжди і, схоже, цим не вчинила нічого поганого.

Юнак зайшов у свою невеличку кімнатку на першому поверсі, яка знаходилася поруч з кухнею. Сльози навернулися на очі, тепер він міг дати їм волю. Хлопчина, як справжній та вірний слуга, щиро любив господиню. Він засуджував свого господаря за те, що той зраджує. Але хто він такий, щоб втручатися в стосунки безсмертних? Так тривало вже не одне століття, судячи зі слів Учителя, і Птаха про зради давно знала. Тож Остап міг лишень мовчки співчувати і дякувати своїй господині, що вона колись врятувала його. Хлопець кинувся на ліжку. Сердитий на себе за те, що тужить за Птахою не менше, аніж Стриб. Бо відчував — втрачає її назавжди. Прості смертні довго не живуть. А куди піде його душа по смерті тіла, чого заслужила вона — хто зна? Птаху ж він, може, більше й ніколи не побачить. А раптом

їй закортить залишитися в іншому світі на сто років чи на двісті? Для безсмертних — то не так і багато. Остап з розпачу запхав руки під подушку й обійняв її міцно-міцно. Раптом під нею рукою наштовхнувся на щось тверде. Відкинув у бік подушку — там лежала дерев'яна скринька з червоного дерева і ще маленький пакунок, загорнутий у сувій. Він точно нічого під подушку собі не клав. Коли підняв скриньку і сувій, то під ними побачив ще й акуратно складений аркуш паперу, такого ж сірого кольору, як і той, що щойно читав Вчитель. Тремтячими руками розгорнув. То був почерк Птахи, звично-вишукане «У» хизувалося своєю довершеністю. Остап, майже не дихаючи, заходився читати:

«Любий мій Остапчику!..»

5. Світ Чотирьох Сонць

Тоді вона думала, що померла. Так — померла. Тіло затерпло, не могла поворушити ані рукою, ані ногою. Здавалося, що й повіки не слухаються, як не пробувала заплющити — не вдавалося. Стояла, безпомічно дивлячись перед собою. Очі перестали бачити, якась круговерть з кольорових плям миготіла перед ними. Враз уся перетворилася на згусток енергії, яку закували в кам'яній брилі тіла. Стала мертвою і слухняно-байдужою. Знала, що якщо зараз не заплаче, то просто не зможе те все пережити: серце не витримає і душа також. Неймовірним зусиллям волі примусила себе задерти голову до неба. Дажбогів диск був майже в zenіті. Постаралася сфокусуватися на ньому. Дивилася, аж доки сльози горохом не покотилися з очей...

Хто вона тепер? Лишень звичайна зраджена жінка, одна з багатьох? Зраджена... Ні — не просто зраджена. Розтоптана її гідність, її — безсмертної, яку проміняли на звичайних смертних і, схоже, не вперше і не один раз.

Ще на початку їхнього подружнього життя Птаха говорила коханому, що так легко впустити чоловіка в своє тіло, набагато складніше впустити його в свою душу, бо туди може попасти лишень той, єдиний, особливий. А зараз, зараз, коли застала його з тою, застала в чужому тілі... Відчувала себе згвалтованою. Чому? Сама ж сплела таку дурницю, тож тепер насолоджуйся. Плакала, божевільно ридала, як проста смертна, бо в таких питаннях немає зовсім ніякого значення — смертне чи безсмертне твоє тіло, кохаєш та ненавидиш однаково кволо чи міцно, бо ти насамперед людина, справ-

жня людина, і тобі нестерпно болить душа. Але як він міг? Вона і вимислити собі не могла чогось подібного, а він...

Цього разу простежила за Стрибом до Забутого озера, хотіла зробити приємність коханому та вибачитися. Перед тим вони трішки посперечалися і вона, здається, перегнула палицю — бо спалахувала, мов ватра. Стриб розсердився, грюкнув дверима та відправився у звичні мандри, на так звані «лови вітру».

От що означають його мисливські «лови вітру»? Краще б вона того не знала. Але чи краще?

Вони зі Стрибом сперечалися частенько. Ота їхня несумісність просто спалювала обох живцем і водночас тримала міцно одне біля одного, не відпускала. Стриб все залишив заради неї, мала пам'ятати про це. Він зрікся свого імені, батька, друзів, обов'язків, рідного світу, віри, обітниць. Став клятво-відступником, і все це — через кохання до чужинки. Казав, що не міг нічого вдіяти зі собою, бо сама думка про те, що він залишиться жити без неї, вбивала. То вже ліпше смерть. А для безсмертного жадати смерті — гірше за саму смерть...

О, так! Кохання — воно не тільки дарує крила, щастя, радість, насолоду, воно вміє й терзати, особливо коли це кохання між однаково рівними та однаково сильними. Знала, він не може довго без неї. День, два, тиждень розлуки, а тоді завжди вертає. Падає навколішки, віддано дивиться в очі, вимолюючи прощення: «Я задихаюсь без тебе, Пташко моя кохана, прийми мене назад». І вона приймала. Бо знала, що стала його повітрям, його. А він? Він став її небом. А чи може довго Птаха без неба? Загине, вмре від туги.

Стриб. Хто він для неї, для світлої безсмертної? Темний, повелитель небезпечних небесних стихій — вітрів, буревіїв, цунамі, сніговіїв, шторму на морі чи закоханий чоловік, який заради свого кохання зрікся рідного світу і перейшов на її бік? Ні, не на бік світла, того ніколи не трапиться, була

певна, він перейшов саме на її бік, тільки й усього. Страшний і жорстокий воїн у чорних обладунках зумів перетворитися на просто воїна. Вона ніколи нікому не розповідала про їхню першу зустріч, навіть Стрибові. Її не зрозумів би ніхто — ні свої, ні чужі. І, певне, не простили б.

Що ж, Птахо, ти також маєш свій зворотний бік, і він не цілком світлий, правда ж?

Птаха народилася у Світі Чотирьох Сонць. Хоча і була примусово забрана з того світу, коли мала лишень сім літ, та багато що пам'ятає. І свою маму, жрицю Арату, завжди усміхнену, добру та красиву. Батька не пригадує добре, як би себе не силувала. Хіба що його сильні руки, які підкидали її вгору до Сонця, і вона реготала голосно, захлинаючись сміхом, і летіла додолу якусь мить, мов справжня Птаха, а там її зустрічали сильні руки тата.

Птаха добре пам'ятає й запахи, які її огортали в тому світі, — полин, чебрець, м'ята, роман-зілля, волошки, ружі, любисток, зібрані в пучки трави або заплетені у віночки в їхній величезній сонячній світлиці на стінах, на столі, на підлозі. Величезний пшеничний сніп-Дід посеред кімнати в День Народження Сонця.

А ще — красивий та величний жертovníк посеред оселища Дива, біля Дівич-гори: здоровенний сваржень з білого каменю викладений на землі, а на ньому жертovní чара, оточена сімома фігурками жінок, виточених з такого ж каменю. Мала Птаха зачаровано дивиться, як її мама вичаклоує щось, промовляючи, ніби мантру, слова:

І се повинчаємо Небо і Землю, і справимо весілля їм,
Де Чоловік є Сварожень і напроти нього — жона його...

О, так, Птаха має певний сентимент до того часу, уривки-спогади трохи кволі, але такі яскраві, мов озими́на, що визи́рає ранньою весною з-під снігу. Чотири Сонця на глечуку,

з якого мала Птаха п'є молоко, Чотири Сонця на чотирьох боках її ліжечка; О, Дажбог; Чотири Сонця на весільному короваї; О, Дажбог; Чотири Сонця на жертovníку; О, Дажбог; Добрі теплі символи-знаки. Ті Чотири Сонця народжувалися не тільки в небі, а й у молитвах тих людей, які ставали одним цілим з небом, стоячи ногами на Землі, підпираючи руками небо та дякуючи Великій Матері за світло, за вміння його творити, бачити, відчувати Дажбоговими очима, через літер та дощ, через вічне бажання бути, народжуватися, любити, вмирати і знову бути, народжуватися, любити, вмирати і знову бути... Коловорот Сонця в небі, вічність життя на землі, яка піднімає жертovní чашу до неба.

— Пташко моя маленька! — ніжні руки мами.

— Я — лечу, мамо, дивися — лечу.

Тато підкидає малу Пташу вгору, і їй перехоплює подих. Бо вона Птаха — і то її небо, вона має крила і вміє літати.

То був не край — то був рай, її ирїй, світ, замкнений у сонячному колі, світ, який хіба що приходить тепер до неї у снах та мріях. І можливо, тому що для Птахи дуже рано почалося доросле нове життя — життя безсмертної, коли Жінка в білому, з серпом у косі, торкнула її чоло своєю рукою. Але ті дитячі спомини будуть завжди світлом, яке зігриває та дає надію... Пам'ять мудрої безсмертної майже стерла багато чого темного і непривітного — і несподіваний набіг кочовиків зі сходу на оселище, і вбиті понівечені тіла тих, хто любив її і кого вона любила-недолюбила. Пам'ятає добре: скрегіт металу, дзвін і жахливі та страшні люди-круки в чорному довокола, мов холодні тіні з вирвища. Вони наскочили раптово, вранці. Вгризлися в її землю, сплюндрували та збезчестили, змили все на своєму шляху до шкуринки, до ниточки. Їх не стримали ані обереги, виставлені жрицею Аратою, ані обереги Великої матері, бо тут діяла інша сила — темна й ворожа. Чотири Сонця у чорному вогні, білі стіни хатинки зафар-

бовані в жар, і мала нажахана дівчинка вибігає з хати та сполохано ховається від чорнокрилих під возом. Та віз потрощено, бо щось у ньому небезпечно скрегоче і він валиться на малу, притискаючи своєю вагою тендітне тільце до землі. Біль, страшний біль заповзає всередину тіла, там щось ламається з хрускотом. А вона не може ані поворухитися, ані закричати — жах заціпив їй волю, замкнув вуста, і мала дівчинка скалічена, накрита зламаним возом, схарапуджено дивиться, як помирає її світ.

Тоді загинули всі — і старі, і малі, і тато, і мама. Відчувала це еством, бо раптом все світле і яскраве зі світу щезло, а навколишнє затягли сутінки. Сутінки були всюди — небезпечні та липкі на дотик, мерзенні та холодні, гидкі. І тоді вперше вона побачила його, винуватця того всього дійства. Відчувала внутрішньо — то він привів сюди круків, хоча, може, й нічого не робив сам особисто, але спостерігав, радив, спрямовував.

Чоловік стояв на Дівич-горі, задоволено оглядаючи згарище оселища Дива. Гордо піднята голова, складені перед собою на грудях руки, жорстокі колючі очі, намальований знак на шиї у вигляді Сварги смерті і посмішка майже щасливої людини на устах. Але то не була людина, бо людина не змогла б отримувати втіхи від смерті, від болю неворогів, тих, хто тобі нічого поганого не вчинив. Був зодягнений у щось чорне та лискуче. Мала дитина знала, що зараз його страшні та колючі очі знайдуть її під поламаним возом, який став прихистком та пасткою водночас, і дадуть наказ крукам — вбити останню зі славного роду Арати.

Знала, що має спробувати утекти, та не могла — пастка не випускала, навіть спробувати заховатися за колесом не зміла, бо біль ножем вдаряв у серце, і тому сиділа пригвинчена до сплюндрованої землі, дивилася на цього жажливого чоловіка й чекала кінця. Він таки помітив її, якусь долю секунди дивився здивовано на мале зарюмсане дівча, яке тулило руку до то-

го місця, де дуже боліло, і від того біль наче трішки завмирав, хоч і не минався зовсім. Птаха також не відводила свій погляд від нього, стараючись чи то виблагати ласку залишитися живою, чи ласку скоріше померти та піти вслід за батьками. Чоловік раптом опустив очі долі, наче щось обмірковував, тоді знову подивився пильно на неї, навіть наче підморгнув, від того вже не здавався таким жакливим, притулив палець до уст, даючи зрозуміти, щоб вона сиділа мовчки, можливо, її і не помітять. Потім розвернувся і пішов геть, не озираючись, розчинившись у сірих клаптях диму від згарища.

Того чоловіка Птаха впізнає пізніше, коли стане безсмертною, коли поверне в цей край боронити його дітей і зіткнеться з темними. Тим чоловіком буде Стрибог, який згодом стане її Стрибом. І вона йому простить — і смерть батьків, і жорстокість, і ненависть, і злість, і сльози, бо кохатиме й нічого з цим вдіяти не зможе. А кохання прощає все. Чи майже все? Ще не знала.

Чорні круки ще довго кружляли над оселищем, але так і не знайшли малої. Через роки Птаха зрозуміла чому: той у чорному поставив заслону. Тоді вона помирала на згарищі села, покинута вбитими мешканцями Дива, остання з роду Арати, не знайдена ворогами... А потім, потім її голодну, холодну, обпечену, з поламаними ребрами, ледве живу знайшла та, яка зазвичай приходиться за мертвими, Жінка в білому, із серпом у косі, сама Мара. Взяла її на руки, поцілувала в чоло, почепила на шийку срібний ланцюжок з Перемінником і віднесла до Східної брами Яроворота.

Птаха ніколи не запитувала Стриба, чи пам'ятає він маленьку дівчинку з оселища Дива, зі Світу Чотирьох Сонць, Світу Дажбожого, яку пожалів і не дозволив вбити. Навіщо? Він робив тоді багато чого такого, про що тепер хотів якнайшвидше забути, а той спомин лишень один з багатьох. Тоді ще Стрибог, а не Стриб, певне, і не здогадувався, що темрява

теж має свій зворотний бік. Так, не здогадувався, але він його вже тоді мав. Птаха знала про це, тому і зуміла пробачити...

Як і пробачала згодом коханому його зради. Правду кажуть, що будь-яка людина — нема значення, смертна чи ні, — пізнає саму себе ціле життя і навіть не відає, що заховано у ній, поки якісь прикрі події не дозволяють відкритися по-новому.

Птаха заховалася тоді від усіх на довгі два місяці у Світі Замерзлого Сонця. Знала — там ніхто їй не заважатиме плакати, ревнувати, думати, хвилюватися, марніти, перероджуватися. Світ Замерзлого Сонця не був цікавим ні для світлих, ні для темних. Пустеля, мертва безодня. Тут можна зустріти хіба що заблудлі та нещасні душі, які нікого, крім себе, не помічають. Попросила Учителя передати Стрибу, що у неї термінові справи, а коли повернеться — невідомо. Учитель нічого не розпитував, здавалося, він усе розумів без пояснень, лишень поцілував її в чоло по-батьківськи, благословив.

Безупинно сновигала берегом Застиглого моря, блукала закинутими доріжками Скам'янілих садів, сиділа на руїнах колись квітучого та багатого міста Ольвії. У цьому світі люди самі себе знищили, піддавшись на спокуси, підкинуті щедро сірими, так легко переконати незрілий розум у його винятковості та всемогутності — техноцивілізація в руках бездушних невіруючих умів перетворилася на смертельну зброю. Сірі мали тоді добре жниво — стільки понівечених та втрачених душ, хочеться вірити, що не назавжди. Якось в один мент люди почали вважати себе богами-творцями, бо навчилися керувати дощами, морями, володіли енергією води, сонця, вітру. Не просто використовували їх енергію, ні — керували нею. А надмірна самовпевненість завжди породжує самозакоханість. Хизування витворами людського інтелекту витісняли зі світу прості речі — звичайна трава здавалася анахронізмом, бо штучно створена пластикова стала вважатися кориснішою, далі на черзі були — квіти, дерева, все замінювалося витвора-

ми умів людських. Настав такий день, коли колись квітучий запашний світ зробився витвором пластикового генія людини — несправжні яблука, штучні квіти й сади, штучні пахощі; небезпечні для людей тварини щезли як помилкова гілка еволюції, вся морська солоня вода стала прісною, зрошувальні канали були прокладені найбільшими пустелями, у світі штучно підтримувалася комфортна для людей температура, звісно, через це вимерло багато видів тваринного та рослинного світу. Та це не зупиняло смертних сірих людей, котрі думали, що стали богами, які мають право змінювати за власними бажаннями геть усе, не керуючись жодними законами. І навіть Сонце вони зуміли перетворити на мертвий кавальчик — звичайну лампочку, що вмикалася та вимикалася за бажанням злого генія людини. Ніч та день заново створені. І так далі, аж до безглуздя. Одного разу Земля просто не витримала такого знущання над собою. Вона скинула тоді з себе людей, як зайвий вантаж, легким порухом власної плоти — мертві вулкани пооживали, тектонічні плити в прісному океані зарухалися... У світ повернулися пустун-вітер та солоня вода, але ображена Земля відмовлялася ставати живою. Сірий пласт шилу від згарища накрив колись прекрасний світ тонкою ковдрою. Птаха пам'ятає, якою печальною повернулася Жива в Яворорот, коли пробувала оживити воду та ґрунт у Світі Замерзлого Сонця. На Вчителеве німе запитання сказала тільки, що люди мають вимолити у Землі прощення за наругу, яку їй завдали. Але яким чином то зробити? Остап — єдине живе врятоване дитя з того світу. Птаха, коли пластиковий світ вмирав, буквально останньої миті вирвала-винесла на собі цього маленького хлопчика.

Світ Замерзлого Сонця нагадував Птасі її настрій, теперішній внутрішній стан. Вона також була сплюндрована. І вже коли не було сил ані на сльози, ані на відчай, прийшли сні, а разом з ними забуття. Дивне забуття.

6. П'яті ворота

Сни приходили такі дивні, ніби вона заблукала в темному дрімучому лісі у сутінках і ніяк не може з нього вибратися. Зазвичай Птаха у снах літала. А тут — стоптані до мозолів ноги, синці та подряпини від постійного ходіння-бродіння чагарниками. Навіть уві сні відчуваєш біль. День минав хутко, а в часи сну — все котилося шкереберть. Засинала доволі швидко, однак спокійно спати не могла. Все йшла-брела тим лісом — щось чи хтось привів її сюди, привів і не відпускав. На третій тиждень своїх поневірянь сном-лісом Птаха між гілками дерев раптом запримітила сріблясту постать. Кинулася наздоганяти: «Агов, чуєте! Я тут! Заждіть, заждіть, будь ласка». Намарно. Не наздогнала. Довга накидка закривала фігуру втікача з ніг до голови, і він, мов вітер, просто щезав. Та постать вивела Птаху на залиту місячним світлом галявину, на якій було видно наче в похмурий день. Посередині галявини навколо вогнища сиділо трое. Птаха підійшла ближче. Сивочолий дідусь з розкішною довгою бородою та вусами мав на очах сіру пов'язку, по правий бік від нього сиділа жінка, яку добре розгледіти було неможливо, оскільки всю її — згори-донизу, і обличчя також, огортала знайома срібна напівпрозора накидка. От хто вивів її з того лісу. Зліва сидів молодий чолов'яга, великі очі, довге світле волосся, нижче рамен, та туга сіра пов'язка на устах, він тримав у руках залізну палицю-стожар і шпортов нею в багатті, від чого воно потріскувало то сердито, то жалібно, а вогонь тим часом з лілейно-синього перетворювався на золотий.

— Радий, Птахо, що нарешті втрапила туди, куди вже давно мала б прийти. Ми зачекалися, бо витримки, дівчино, маєш аж забагато, — загомонів м'яким спокійним голосом старший чоловік.

— Хто ви? Що ви робите у моєму сні? — мовила трохи роздратовано Птаха. Її чекали, тут, у її сні, чекали на неї?

— Аякже, аж три тижні, люба, — прошелестіло в голові, бо хтось читав її думки.

Ого! З думками тут слід бути обережним. Це ж не Яворот, де таке неприпустимо. Це лишень її сон, але... Сама собі сказала: «Припини нарікати. Що ж тут дивуватися, це ж — сон, жінко, і тільки сон. Де корови лігають і оси співають по-солов'їному».

Птаха роззирнулася. Галявина величезна, обступлена довкола соснами. Прислухалася до звуків. Нічого: ні звичних звуків лісу, ні шурхоту, ні шелестіння, ні галасу. Довкола стояла глупа тиша, яку порушувало лишень мляве потріскування багаття. Одначе тиша не здавалася зловісною, як то зазвичай малюється в уяві, коли потрапляєш в чужу місцину. Ця тиша була сонною, бо дерева, кущі, трави та всі ті, хто жив на них чи під ними, тобто мешкав у тому лісі, навіть нічні птахи та тварини, спали. І Птаха враз зрозуміла, хто перед нею.

— То ви і є... — затнулася.

Старий усміхнувся.

— Так-так, здогадалася, Пташко. Я — Сон. Жінка в сірій намітці, та, що привела тебе, — моя дружина Дріма. Мусили її за тобою послати, а то хтозна-скільки довелося б ще тебе ждати. Хлопчина з пов'язкою на устах — наш син Угомон. Сідай до нас, дівчино, поговоримо. Ти ж здогадуєшся, що потрапила сюди недарма?

Сон показав у бік порожнього пенька, запрошуючи Птаху сісти. Сіла. Старий продовжував говорити:

— Що ж, напевне, відразу до справи. Доста часу змарновано й так. Синку, — Сон повернув голову в бік Угомона, — докинь у вогнище сухої глиці, а то щось полум'я на очах марніє.

Угомон докинув у вогнище ломаччя, й довкола солодко й терпко запахло. До сухої глиці хтось домішав сухого полину. Тим часом Сон вів розмову далі:

— Нічні марення — не завжди те, що дарую я. Інколи — то послання для твоєї душі від чиеїсь душі — загубленої, закоханої, ненавидячої, люблячої. Ті сни мають силу, майже завжди готові до дії. Так легко заблукати в лабіринтах нічних сновидінь, коли не увійдеш у ворота або увійдеш. Не кожен зуміє увійти, ще більше не зможуть повернутися. А ти, Птахо? Чи готова прийняти дар, який доручено тобі передати, — входити безкарно у ворота Сну, в мої ворота? Поміркуй добре! Ти ж розумієш, про що я, правда? Певен, Учитель Посолонь щось таки розповідав про сім воріт Сну.

Нічогенько собі. Чи є хтось у світах видимих та невидимих, хто б Посолоня не знав? Так, колись розповідав. Птаха пригадала ці балачки. Вчитель ніколи нічого не нав'язував, здебільшого він просто оповідав. Птаха звикла до такої манери навчання і навіть не сумнівалася в тому — чи вартує чути те, що мовиться, а чи можна тільки слухати.

Вона завжди була хорошою ученицею, тому постійно чемно слухала, а отже, й чула. Пригадалося Вчителеве: «Існує сім воріт, через які можна потрапити у сни, в край, у якому живуть особні Закони, і коли ти їх відмовляєшся виконувати, то можеш бути жорстоко покараним самим Сном, сином Велеса та Мари, добрим і щедрим Богом. Перші ворота пройдеш — навчишся бачити, тобто спостерігати за собою, мов у дзеркалі, та свідомо повертатися в той бік, у який хочеш дивитися. Багато смертних і безсмертних щоночі входять і виходять через ці ворота, не усвідомлюючи

цього. Другі ворота — це уміння бачити сон усередині сну. Таке утне багато хто, інколи й іншим розповідаючи про свої дивні сни, у яких могли бачити ще один сон, навіть не підозрюючи, що зуміли увійти у другі ворота. Треті ворота...»

Думку-спогад обірвав м'який голос жінки:

— А в треті ворота, Птахо, ти щойно ввійшла, — знову її прочитали, вже навіть не гнівалася, бо нічого ж крамольного не подумала. Голос продовжував: — Правда, зробила це у дивний спосіб, ставши зрадженою та непокинutoю, ображеною та обдарованою. Коли увійдеш через треті ворота, можеш дивитися на себе збоку, згори, знизу, як завгодно. Так, то трішки важкувата праця для кволого розуму, але не для безсмертної, правда ж?

Дріма говорила просто, не соромлячись називати Птаху зрадженою та ображеною. Птаха після почутого занервувала. Її біль — то тільки її біль, і ніхто не сміє пхатися до цього. Та на це, здається, ніхто не зважав чи принаймні вдавали, що не зважають.

— Четверті ворота, — далі продовжував Сон, — подорож у те місце реальності чи нереальності, в якому хочеш опинитися. Це може бути місцина твоєї уяви, вигаданий світ, у якому немає нікого і де тобі добре. Але тут маєш бути обережною, бо у твої четверті ворота легко можуть впхатися ті, хто уміє керувати п'ятими, шостими, сьомими. І коли ти навчишся входити у п'яті ворота, то все втаєне твоїми ближніми може стати явним, якщо матимеш тільки бажання на це і можливість пірнути в ті місця. Та слід бути уважним з такими охотами, інколи краще нічого не знати про захищені таємниці своїх рідних, вірити, довіряти, але не перевіряти.

Сон звівся на ноги. Птаха уважно розглядала невисоку постать старого чоловіка. Його борода сягала землі, а вона думала, що то така довга сорочка. Він майже не торкався

трави, бо, коли рухався, ніщо не шелестіло, не тріщало під ногами, він плив повітрям. Син Мари. Добра знайома Мара і її діти. Син володарки смерті та володаря Нави, добрий друг багатьох світлих та багатьох темних. Сон наблизився впритул до Птахи, незважаючи на те, що мав затулені очі, очевидно, добре усе бачив. Нахилився до її вуха й зашепотів. Чути його могла тільки вона:

— П'яті ворота, Птахо, — то незвичні ворота. Якщо через ці ворота увійдеш, то отримаєш можливість не тільки проникати у сни інших, а й подорожувати різними світами в часі — вчорашнім чи майбутнім, без різниці. Хто-будь туди не втрапляє, думаю, ти це розумієш. Тільки ті, кому дається. Зараз ти отримаєш можливість та дозвіл на вхід у ці ворота.

— А чому ми говоримо пошепки? — Птаха також чемно зашепотіла, навіть нахилилася до вуха старого.

— А тобі й невтямки? Що за диво існує у світі, яке маємо щоразу і майже постійно? Воно об'єднує всіх-всіх-всіх створених на землі, сотворених на подобу богу. Лишень не народження і смерть, боронь боже, вони ж бо трапляються не так часто. А той дар маєш щастя отримувати постійно, якщо у тебе все гаразд з головою, звісно.

— Кохання, — майже нечутно прошепестіли вуста Птахи.

— І що могла відповісти закохана жінка? — трохи глузливо і вже вголос сказав Сон. — Добре поміркуй, про що може говорити старий чоловік. Бо чи всі ту любов мають, чи знають, що воно таке, чи втрафлять берегти, чи не буває такого, що гублять, забувають, відмовляються... А мій дар приймають усі, бо їх ніхто не запитує, чи хочуть вони його мати.

Він зробив паузу, даючи можливість Птасі відповісти.

— Сон, — трохи невпевнено зашепотіла Птаха.

— Сон, правильно, — Сон також шепотів. — А в снах можна зустріти не тільки друзів, тому й шепочемося. Нас

можуть підслуховувати ті, хто легко входить і виходить воротами Сну, і не завжди то твої приятелі. А зараз ти отримаєш від мого сина Угомона дозвіл заходити в п'яті ворота, не знаю тільки, для чого це безсмертній. У тебе й так все начебто є. Та мене попросили за тебе ті, хто відмов не приймає, тому ти зараз тут.

Птаха хотіла запитати — хто попросив? Та змовчала, бо, прештою, чи не все одно, Сон не зізнається.

— Угомоне, синку, вона твоя, — вів далі старий. — Підійди до хлопця, Птахо. Він має замкнені вуста, тому не говорить, але він предобре бачить, на відміну від мене.

Птаха звелася на ноги і підійшла до Угомона. Зблизька той виявився зовсім юним хлопчиськом. Під місячним світлом його очі здавалися сірими, як і все довкола, але Птаха звідкись знала, що вони у нього блакитні, як безхмарне небо. Він простягнув до неї обидві свої руки долонями догори, наче запрошував її зробити те саме. Птаха перевела погляд на Дріму. Та кивнула. Жінка трохи неохоче простягнула свої руки, подумавши: «Ну і що, нехай, це ж лишень сон і не більше, що поганого може зі мною трапитися тут, пхе!» Для самозаспокоєння, бо ж знала напевне — може. Люди у снах плакали, сміялися, сивіли, згоряли заживо, помирали, народжувалися, сама то не раз бачила.

Долоні лягли в долоні. Доторк був дуже приємним, наче опустила руки в тепле молоко, враз голову заповнило світло і... вибух. Від несподіванки зажмурилася. Бо світло вибухнуло кольорами веселки — червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, голубий, синій, бузковий... Та кольорова метушня тривала лишень хвильку. З тої круговерті на світ вирвався блакитний колір і став рости. Мить — і світ довколишній у голові зробився блакитним. «П'ятий колір білого світла — п'ятий колір воріт», — зашелестів чужий голос. А потім світ закрутився-завертівся. Коли в голові

перестало вирувати, Птаха розплющила очі, озирнулася. Угомона і Дріми поруч не було. Дід Сон повільно перевертав ломаччя в багатті.

— Це все?

Сон ствердно кивнув, продовжуючи колупати стожаром у багатті.

— Але я ж нічого не відчула, крім вогників у голові. Хіба щось змінилося? — трохи розчаровано запитала Птаха.

— Змінилося, Птахо, повір, розуміння прийде. То як ліки. Ну що я таке дрібне пояснюю травниці. Потрібна крихта часу, це ж не стріла, яка відразу вражає.

Сон витягнув з вогню свій стожар. Його вістря було розігрите до червоного, і тільки тепер Птаха зрозуміла, що то не просто стожар, а стріла. В ногах старого лежав сагайдак зі стрілами. Їх було багатенько, і всі різних розмірів — довгі й дуже тонкі, короткі й товсті. Птаха не стала розпитувати старого, для чого мирному Сну стріли, хай. Може, то приготування для інших, тобто для тих, кого принесе сюди на своїх крилах Дріма. Одне питання все крутилося у неї в голові, і вона не втрималася, зашепотіла:

— Діду Соне, а чому тільки дозвіл на п'яті ворота, а далі?

Сон підняв голову, повернув її в бік Птахи.

— Тобі що, решти твоїх талантів замало, Птахо? — Сон видавався трохи роздратованим, наче мав пояснювати вкотре одне й те ж неуважному учневі. — Не все відразу, жінко. Невже Посолонь не попереджав про ворота?

— Ну, попереджав. Та у нас не заведено питати, якщо Вчитель вважає за потрібне не все казати. Тоді, певне, ще було зарано почути всю правду.

— Гарно сказала. Молодець. Авжеж, Учителя поважаю і не питаю, а старого бога можна й помучити, — вдавано ображено говорив Сон.

— Пробачте, я не хотіла, — присоромлено відповіла Птаха, хоча вловила в словах діда глузливі нотки. Старий грався з нею.

— А якщо серйозно, Птахо, то... Знаєш, шості і сьомі ворота не є безпечними, навіть для богів. Хоча смертні, дурням закони неписані, часто туди влазять, та от вибратися з того лабіринту вдається не всім... Тому що там не порожньо і там ти вже не вповні господар свого сну, а точніше — зовсім не господар. Божевілья — то тільки маленька розплата за непослух. І ще одне... — Сон став дуже серйозним і настороженим. — Зараз можемо говорити сміливо вголос, без страху бути підслуханими, бо Угомон стереже наш спокій і ніхто ані з друзів, ані з ворогів нас не почує. Але на майбутнє... Думки, спогади, мрії, Птахо, про те, де ти щойно була, про те, де будатимеш, проходячи через п'яту браму сну, ліпше залишай у безпечному місці. Ти ж безсмертна — знаєш, як це зробити. Не мені тебе вчити!

Птаха хотіла заперечити, обуритися: «Це ж неприйнятно. У Яворороті живуть добрі, чесні, порядні та віддані люди! Що собі дозволяє старий, на що натякає?»

Сон почув її думки, підняв угору праву руку:

— Мовчи, жінко. Якщо всього не розумієш, то краще змовчи. Ти добре знаєш, що вміння читати думки дається всім безсмертним від прийняття Перемінника, тобто переродження. І не має значення, хто твої батьки — смертні чи безсмертні. Я пройшов тією дорогою, і пройшов, сподіваюсь, гідно. Так, у сонячних читання думок заборонено, але не в темних. Вони читають твого Стриба як відкрити книгу, навіть на відстані. Він і досі залишається їхнім, як би того не хотілося тобі, а через нього вони знають і про твої думки. Наразі не було що приховувати, бо, чесно кажучи, думки світлих нудні, але то поки що. Всяке може

трапитися. Послухайся старого, дитино, так буде ліпше для всіх.

Птаха зрозуміла, що більше ніхто її тут не затримує. Старий простягнув їй стрілу, якою щойно перевертав дерево у багатті:

— Це Перунова стріла. Візьми-візьми, не лякайся. Тільки-но твоя рука торкнеться її, вона стане твоєю. Вона не проста, бо ж Перунова. Відтепер ніхто, крім тебе, не сміє взяти її до рук — відразу спалить, тому ліпшого охоронця годі й шукати. І ще, певне добре знаєш про властивості Перунових стріл — вбивати та народжувати, тому тільки від тебе залежить, якого кольору вона набере — золотистого чи лілейно-синього. Поки що вона звичайна, та все ж легко виведе тебе з лісу.

Птаха взяла до рук стрілу, і та раптом заспівала тонким вібруючим голоском:

Слава богові Перунові огнекудру,
який стріли на ворогів пускає і вірних дорогою веде,
адже він є воїнам честь і суд і, златорун, милостивий
і всеправеден.

Сон встав зі свого місця, вклонився в пояс Птасі і промовив:

— А тепер, Птахо-Славо, іди, і хай твоя дорога буде тільки твоєю.

Птаха у відповідь шанобливо схилилася у поклони.

Вона поверталася назад доволі швидко, не блукаючи. Майже відразу намацувала правильний шлях, бо цього разу була впевнена — не заблукає: її вів вогник Перунової стріли. Птаха тримала її перед собою, кінчик горів мов свічка, і племінь провадив мандрівницю в потрібному напрямку.

Враз лісові сутінки закінчилися і перед очима відкрилося поле, а над ним — передранкове небо. Світанок заливав світ, сріість сповзла, кольори заповнили довкілля. Птаха неквапом підійшла до височезного красивого дерева, відкривши під здивування рота. Дерево росло трішки осібно від усього лісового хвойного масиву. То був дуб. Але здивувало Птаху не це. Могла заприсягтися, цей дуб був копією того, що росте у них на подвір'ї. Он, поверх нижньої гілки, тої, що до неї вплетена гойдалка на дубі в Яровороті, маленьке дупло. Ого, навіть сліди від гойдалки на гілці залишилися. А внизу, під величезним корінням, маленький лаз, туди Птаха любить залазити, ховатися. Тендітна постать Птахи там поміщається, а от Стриб як не силувався туди заповзти — ніяк не вдавалося, завеликий. Усередині дерева темно, але вона має стрілу, яка їй допоможе. Птаха підняла стрілу перед собою. «Якого ж ти кольору, рідна?» Стріла на очах з сірої перетворилася на золоту. Птаха задоволено усміхнулася, бо знала — це на добро і та стріла ще їй обов'язково знадобиться. Жінка нахилилася і прошмигнула під корінь дерева. От де вона складе всі свої думки, спогади про цей сон, залишить і стрілу, яка, за словами діда Сна, є найліпшою охороною. І, здається, вона тепер здогадується, де її вхід до п'ятих воріт...

Тоді Птаха повернулася зі Світу Замерзлого Сонця геть іншою. Після отриманого дару в її житті дещо змінилося. Дійсність тієї, що рятувала щодня чиїсь життя, долі, душі, навіть цілі світи, яка трепетала та оплакувала смерті невинно убієнних, враз наповнилася новими барвами. Це змінило її, і ніхто не знає — на краще чи на гірше. Ніхто не знає, навіть Боги...

7. Скринька з червоного дерева

Про скриньку Мальва згадала тільки пізно ввечері. Точніше, навіть не так. Мама наполягала на тому, що просто необхідно випрати наплічник, оскільки «сухе чищення для нього, що мертвому припарка». От і заходилася дівчина витягати з ранця весь мотлох, що встиг там наскладатися з моменту останнього прання. Назбиралася купа всяких фантиків, якісь рекламні флаери, візитки, номери телефонів, поспіхом записані на клаптиках паперу чи серветок, здебільшого без імен або підписані ініціалами — Б. Ж., К. К., В. Г. і т.д. Дві цидулки мали імена — Архаровець та Бутус. Як не силувалася Мальва згадати осіб, яким ті імена належали, так і не змогла. Все те добро згорнула докупи та викинула в сміттевий кошик, що стояв під письмовим столом. Що то за телефони і що за люди, й так не згадає, вона себе знає, бо потрібні телефони вона доволі просто або запам'ятовувала без записувань чи нагадувань, або то успішно робив її мобік, а оті клаптики, на яких занотовувалися номери-цифри, то через ввічливість або, здебільшого, щоб відчепилися якнайскоріше.

Серед витрушеного мотлоху лежала й невеличка квадратна скринька з червоного дерева. Пригадала сьогоднішню пригоду. «Син ворожий», — прошепотіла сама до себе та посміхнулася. Згадала очі хлопця, який назвався Остапом. Ой, красиві очі мав той божевільний, наговорив їй купу якихось бздур про призначення-позначення, про закони світів. Як несподівано з'явився, так само й пропав. Правда, спочатку їй подумалося, що то каверзи кривної колежанки Людки. Та те

дино чудно вбране поводи́ло себе так смішно, що Мальва навіть повірила — то не розіграш, він справді виконує доручення якоїсь там тьотки, котру він називав чи то Вороною, чи то Сорокою. Ні, стоп. Птахою називав. Точно — Птахою. Ага, прикольне ім'ячко, ще гірше, ніж у неї. Видно, в тієї пані батьки також мають гарно розвинену фантазію.

Мальва покрутила в руках шкатулку. Відкрити? Може, вийти на балкон, а то хто зна, що туди запхали. Знову придала чесні очі хлопця, яким хотілося вірити, махнула на це рукою. Та, фіг з ним, хто має втопитися, той не застрелиться. Так любить казати в тему і не в тему її тренер. Отож треба скриньку спочатку відкрити, а там — видно буде.

Та це виявилось непросто. Як не пробувала Мальва її відчинити, скринька, зараза, не розкривалася. Аж спітніла, розводячи з усієї сили стулки в різні боки. Задумалася. Скринька, очевидно, з секретом. Почала неспішно вивчати шкатулку. На перший погляд з усіх боків абсолютно гладенька поверхня, і лишень в одному місці пальці намацали ледь помітне крихітне заглиблення. І ніби струм пробіг тілом дівчини, коли торкнулася його, та більше нічого не відчувалося. І тоді майже інтуїтивно мізинець направила в ту лямку. Щось гучно хруснуло, і скринька наповнилася світлом, червоне дерево ніби палало, однак вогонь не пік руки, а лизав, навіть трішки лоскотав. Від несподіванки зойкнула та випустила шкатулку. Та впала на ліжко, сама відчинилася і перестала горіти. Дівчина обережно зазирнула всередину. Там не було ані дохлої жаби, ані тарганів, ані вонючих какашок. У коробці, дбайливо вистеленій усередині ворсистю червоною тканиною, щось лежало. На перший погляд воно здавалося живим, бо тріпотіло та звивалося змією. Та штукенція була тонюсінкою, наче павутинка, і сріблилася під світлом хатньої лампи, мов краплі дощу на сонці. Тому Мальві й здалося — воно живе. Дівчина обережно взяла

ланцюжок у руку. Він виявився теплим і приємним на дотик. На його кінці теліпалося ще щось, але воно видавалося взагалі примарним, майже прозорим, настільки тонким був матеріал, з якого його зробили. А на вигляд — ледь помітні промінчики сонця крізь хмари в похмурий день. Не думаючи ані миті, Мальва вдягла ланцюжок собі на шию. Це відбулося імпульсивно, майже на рівні отих емоцій, які вона переживала на змаганнях, на півмиті завжди випереджаючи в бою суперника, знаючи — він зараз вдарить, і також — куди вдарить. Вродженою інтуїцією називав це її тренер і додавав, що таке найчастіше мають лише жінки... А в Мальви інтуїція була, і навіть трохи забагато, хоча дівчина не надто тим переймалася.

Коли сонце торкнулося її шкіри в районі сонячного сплетіння, здалося на мить, що воно спалить її. Вся наповнилася ним. «Так, — сказав внутрішній голос, — якби то був хтось інший, спалило б. І в світлиці батьки замість тебе знайшли б жменьку попелу. Однак, ти, Мальво, справжня його власниця й Оберіг вибрав тебе». Мальва насторожено прислухалася до того, хто там усередині неї базикає. То була не вона — це точно, вона таких мудрих та правильних слів ніколи собі не говорила, ще й так культурненько. Тільки й вичавила з себе: «Прикільненько! Капець!» Незнайомець промовляв голосом «сина ворожого» Остапа і називав ланцюжок з кулоном — оберегом. Ну що ж, «хай буде гречка», як каже бабуся Горпина. Якби можна було розпитати в того хлопця більше... Це напевне багато б що прояснило. Але вона ж його вважала божевільним, і, до того всього, здається, юнак кудись дуже квапився.

Мальва кинулася до дзеркала, щоб роздивитися краще дивовижу в себе на шиї, й остовпіла — у дзеркалі виднілася лише її тонка довга шия без жодних ознак присутності чогось на ній. Мальва опустила очі на ланцюжок, він спокійно лежав на місці. Перевела очі на дзеркало — нічого.

Рухом вуха Мальви вловило десь зовсім поруч якийсь неірозумілий гул, наче працювала недалечко пралка чи якась інша кухонна машина. Сусіди? Незважаючи на дурнуваний стан, вона ще реагувала на сторонні звуки. Значить, жива і не божевільна. В кімнату обережно постукали. За дверима почувся мамин голос:

— Доню, до тебе можна?

— Угу! — буркнула.

Мама ніколи не заходила в кімнату не стукаючи. В Мальви класні батьки. Відтоді, як отримала власну кімнату, котра вважалася «виключно її приватною територією», це золоте правило діє.

— Мальво, давай сюди свій ранець, кину в пралку. Що там у дзеркалі видивляєшся, знову по шиї дістала на тренуванні? — Мама побачила маніпуляції доньки навколо шиї і підійшла ближче. — Та ні, начебто синців нема.

Дівчина здивовано стелула плечима.

— Мамо, ти нічого справді у мене на шиї не бачиш?

— Нічого, все як завжди — худюща довга шия, мов у гуски, — мама, як і дзеркало, не помічали ланцюжка. Цього разу Мальва навіть не встигла образитися на дурне порівняння її шиї з гусячою. Хіба зараз до цього! — Ходи, доню, вечеряти, а то ще трохи, і перетворишся на скелет, обтягнутий шкірою.

Мальва ніяк не зреагувала на ці кпини і навіть кивнула, ніби погоджувалася зі словами мами. Думки дівчини рухалися геть в іншому керунку. Мама взяла з ліжка брудний напличник і заклопотано подивилася на доньку, чи часом не захворіла дитина, якась надто сумирна сьогодні. Навіть розмовляє нормальною людською мовою без «тіпа», «прикинь» та «підканаєш».

Коли за мамою закрилися двері кімнати, Мальва пробувала дивитися на оберіг і через мікроскоп, який подарували їй на десятиліття, і через лупу, і через сонячні окуляри —

дарма. Ланцюжок з себе не знімала, внутрішній інстинкт самозбереження говорив — цього не варто робити. Якщо лише власні очі без допоміжного чогось могли його бачити, то не все тут просто. Вкотре подивилася на себе в дзеркало. Нічого — гола шия. Маячня! Притулила руку до чола, може, вона захворіла, там типу — гарячка й марення? Фігушки — лоб був звичайним.

Мальва знала, що батьки її вдовочерили. Тато розповів про це, коли дівчині виповнилося десять років. Вона на диво спокійно сприйняла новину, наче давно здогадувалася. Довелося навіть заспокоювати батьків, що все гаразд, що вона їх за це ще більше любить, бо ніколи навіть не могла подумати, що нерідну дитину можна так шалено любити та огорнути теплом, як то робили тато з мамою. Не відає, звідки вона знайшла ті слова в десятирічному віці для названих батьків, однак після почутої новини ще більше їх заповіжчала. Поза хатою, спостерігаючи за мамами та татами своїх однокласників, приятелів та знайомих, порівнюючи тих зі своїми предками, робила невтішні висновки: її батьки — найідеальніші. Тепер вона стовідсотково переконана, так зване біологічне батьківство — то тільки напівусвідомлення справжнього. Мама Оля й тато Назар — найсправдешніші, і їй зовсім не кортіло знати, хто справжні, тобто біологічні. Могла на світ божий вилізти гидка та осоружна правда. Може, її банально підкинула зозуля-матуся під двері пологового будинку в якомусь богом забутому містечку, а ще гірше — викинула як непотріб у сміттепровід, типу помилка юності. Он шпальти газет рясніють такими подіями. Швидше за все, буденна історія — якась малолітня дуринда народила її в шістнадцять, злякалася наслідків та відповідальності, і маєш... А батько? Хто зна, чи матуся-зозуля й ім'я його знала? Правда могла виявитися страшною, неприємною або тривіально-банальною, тому краще нічого не знати.

В кімнату знову чемно постукали. Відчинилися двері, і вигулькнула голова мами. Звісно, те, що в кімнаті доньки мертва тиша, насторожувало. Ніякого тобі вереску з дівідшніка Леді Гага чи Шакіри або звичного галасу та крику через телефонні розмови. Мальва завжди була своїм у дошку хлопцем у школі. Друзів у неї вистачало — і серед хлопців, і серед дічат. Телефон зазвичай вечорами не вмовкав. А сьогодні раптом захотілося залишитися наодинці з тою дурнуватою скринькою, от і вимкнула мобілку, а на хатній їй вже давно ніхто не телефонує, навіть не певна, чи взагалі хто-будь з друзів пам'ятає номер її домашнього телефону. Завтра вранці, коли вона ввімкне мобілу, там, певне, буде сто пропущених дзвінків. Так, маму можна зрозуміти — вона хвилюється:

— Доню, рідненька, ти не захворіла часом? Принишкла, мов мишка. Ходи, люба, вечеряти.

Блін гарелий, усі-пусі! Ноу, не захворіла вона, та хіба мама правду скажеш. Чи повірять? Та й про що розказувати? Про галюцинації з ланцюжками чи про дивну зустріч з нешайомцем? Психіатр забезпечений! Не захворіла — точно. Тільки трохи офігіла. Скривилася гірко і для годиться буркнула, щоб уже зовсім не виглядати закумареною:

— Захворієш тут, коли ти кожні п'ять хвилин зазираєш до кімнати. Релаксую я, ма. Такий у мене новий прикол! О!

Дівчина показово всілася на підлогу, склала ноги в позі лотоса і закрила очі. Мама скептично посміхнулася.

— Довго не релаксуй, а то ще впадеш у нірвану. Їсти йди, чудо.

Дівчина ствердно хитнула головою, але очей не розплющила. Згадалося дитинство. Еге ж, захворієш? Ото сказала! Мальва по-справжньому ніколи й не хворіла. Так, батьки, чемно виконуючи всі сучасні приписи лікарів, робили їй профілактичні щеплення, час від часу перевіряли зуби, очі, хребет, серце і тече. Тепер це регулярно роблять у спортив-

ному диспансері. А от хворіти по-справжньому Мальві не довелося — ні вітрянок, ні коклюшів, ні грипів, ні ангін, навіть звичайних застуд не мала. Звісно, вона інколи пропускала садочок, а згодом і школу, та це траплялося виключно з її ініціативи. Один з її секретів. От набридло ходити до школи, тупо дістала вчителька чи то контрольна з хімії, яку терпіти не може, на носі, й дівчинка Мальва на ніч задумувала бажання, щоб на ранок почати шмаркати чи кашляти, — і готово. Бажання збувалося. Коли ж набридало хворіти і силоміць запихати в себе, під пильним оком матері, всяку гідоту, починаючи з бабусиних відварів й закінчуючи приписами дільничного лікаря, яку її норовистий організм не дуже-то хотів приймати, тоді доводилося задумувати на ніч нове бажання — бути здоровою, і всі кашлі, нежиті, першіння в горлі мигцем минали. Чому воно так і чому їй вдавалися ці фокуси — Мальва ніколи серйозно не замислювалася. Один гарно горшки ліпить і щасливий з того, а Мальві вдавалося краще інше... Можливо, ще хтось вміє подібне робити, але мовчить і правильно чинить, бо такими талантами не розкидаються.

Розплющила очі. Навпроти продовжувала стояти мама, демонстративно склавши на грудях руки. Вона нікуди не пішла:

— Нарелаксувалася? Вставай, пішли їсти!

Видно, багато чого незвичного зараз відбилося на обличчі Мальви, тому що мама майже силою поволокла доньку на кухню, поводячись мов з хворою, запопадливо зазираючи в очі та раз по раз прикладаючи руку до чола дитини. Оберіг наповнився теплом, переливаючи його в тіло дівчини. Світ заповнили спокій та опіка, всередині зробилося затишно, наче щойно викупалася в живій воді. Так, очевидно, виглядає материнська любов — безкорислива, що завжди гріє і тримає в обіймах, лагідних і чуттєвих.

Тато говорив за столом багато про свою роботу, про студентів-недотеп, які щось там на семінарі йому зуміли вступити такенне, чого він аж ніяк не сподівався. Але оте такенне було дуже потішне, бо говорив тато про це з неприхованим жартом. Підняла очі на батька — й обімліла. Слова долітали до Мальви мов крізь густу пелену, дівчина зачаровано дивилася, як з татового рота вилітають слова, відразу стаючи сніжинками, майже прозорими, викладеними в ледь помітні уяри. Звідкись знала, що то у неї не глюки, що то вона раптом дістала дар бачити, як людські слова стають чимось. І в тому всьому був винуватий оберіг, який висів у неї на шиї. Дурнувате слово влізло в голову — слова матеріалізувалися. І то таки правда, вони ставали видимими, принаймні для неї. Мальва зачаровано дивилася, як ті сніжинки-слова кружляють кімнатою, зависаючи на якусь мить в повітрі, а тоді просто зникають, розчиняються, а натомість нова порція красивих створінь витворюється з уст тата. Мальва, бачачи щире бажання батька звеселити усіх, у відповідь щиро посміхалася і робила вигляд, що слухає уважно. Цікаво, які таланти для неї ще приготував оберіг? Майже автоматично з'їла все, покладене мамою на тарілку. Зазвичай половина вечері залишалася неторканою, та не цього разу. Мама стурбовано дивилася на доньку, вкотре прикладаючи руку тій до чола. З дитиною таки щось відбувалося.

Татові хтось зателефонував, здається, його аспірант, отже, це надовго. Мальва бачила, таки реально бачила, як у руках тата вібрує телефонна слухавка. Хвилями розходилися струмені-слова, наче від кинутого камінчика у воду. Ті хвилі були тонкі і мали також свій орнамент, як і татові сніжинки, однак щось у тому орнаменті насторожувало, здається, власник голосу по той бік дроту не був щирим. Хвилі мали відтінок сірого, тобто наче були припорошені пилом. Тато вийшов з кухні зі слухавкою в руках. Мальва заходилася допомагати

мамі мити посуд. Вона витирала тарілки, слухаючи музику води вперемішку зі словами. Як не дивно, вода також мала голос, її слова змішувалися з маминими, крихітні напівпрозорі джмелики з болотяними крилятами, бо вода хлорована, от і крила такі, в голову приходили самі собою пояснення. Так оті джмелики змішувалися з маминими сніжинками, схожими на татових, тільки були трішки меншими за розмірами і більш заокруглені.

Після того як домили посуд, Мальва вийшла в коридор. Навпроти розташовувалася кімната батьків. Дівчина здивовано зупинилася. Той дивний гул, який вона вважала сусідським й прийняла за шум хатньої машини, йшов з кімнати батьків. У коридорі гул посилювався. Мама на кухні готує на завтра обід, тато по телефону сварить аспіранта, таки не вдалося тому злити татові брудну воду. В коридор виходить батько:

— Олюсю, я вийду на пару хвилин. Той телепень Андрієнко знову все заповорює. Роздратував мене, а цигарки закінчилися. Ти ж знаєш, мені без них важко думки докупити звести.

Мама щось там відповідає батькові, певне знову повчає, розповідаючи історії, слухані-переслухані, про шкідливість його звички. Та голова Мальви зайнята геть іншим. Гул не дає спокою. Але що може так дивно гудіти? Батьки на гудіння взагалі не реагують, наче воно для них звичне. В спальні батьків нема ані телевізора, ані компа. Мальва розчинила двері, зайшла й здивовано вклякла на місці. Над ліжком батьків гуділа і світилася таким самим світлом, як її шкапулка, перед тим як відкритися, стара дрімба, яка у них була, здається, завжди. Остап свою дрімбу називав варганом. Несподіваний здогад влетів у голову.

— Йоли-матали, — тільки й видавила з себе.

— Доню, ти що витріщилася на стіну? Люба, ти сьогодні якась дивна! З тобою все гаразд? — Голос мами за спиною

відволік від звуку, і той, здається, також налякався, тому що криз стихився наполовину, хоч і продовжував звучати приглушено. — Скажи, сонечко, що з тобою? Я хвилююся. Можливо, ти закохалася?

— Ага! Вже! Не мала баба клопоту — купила поросля! — ображено огризнулася дівчина у відповідь і стрималася, щоб не наговорити зайвого на таке дурнувате мамине припущення. — Ще чого!

— Ну тоді що з тобою, Мальвочко? Поводишся майже нормально, тобто для тебе ненормально: телефон твій мовчить, музика божевільно не горланить, стоїш годину перед дзеркалом, ходиш по хаті, мов сновида. Тобі справді нічого не болить? Скажи мамі, серденько, правду, будь ласка, — мама й справді журилася.

— О'кей, скажу! Але перед тим хочу тебе дещо запитати.

Мальва подивилася трохи винувато на матір. Зараз вона мусить поставити питання, яке не сподобається мамі, і якщо та скаже неправду, дівчина то побачить. Таки дійсно, візуально побачить.

— Звісно, любя, запитуй!

— Добре! Тоді скажи мені, будь ласка: ота дрімба на стіні звідки взялася? Скільки себе пам'ятаю, вона завжди висить тут. Тільки не говори, що то карпатський сувенір чи щось таке типу того. Бо це не так, правда ж?

Захоплена зненацька, мама спантеличено закліпала очима. Очікувала, очевидно, якого завгодно питання, але не такого. Мальва уважно спостерігала, як над головою матусі записла маленька напівпрозора хмарка, мов туман. Хмарка не була брудною.

— Це не карпатський сувенір. Присядь, доню! Напевне, настав час розповісти тобі про те, як ти опинилася у нас. Ти про це ніколи не запитувала, тому ми й мовчали.

8. Розповідь мами

— Ти вже знаєш, донечко, що ми тебе в дочерили. Колись вирішили — буде справедливим сказати тобі правду, тому що любимо тебе і попри всі оті біологічні нюанси ти наша дитина, найсправжнісінька, найрідніша, найдорожча. Хотіла б я розповісти тобі і про твою справжню матір, тобто ту, яка тебе народила, та зізнаюся чесно — не знаю ані її, ані ким вона була. Також не відаю, хто твій батько, однак про те, як ти опинилася у нас, розповім. Бо коли говорити про дрімбу, то слід починати саме з цього. Та розповідь буде довгою, тому наберися терпіння, любя, і, якщо зумієш, не перебивай мене.

Мальва в знак згоди закивала.

— Ми з татом одружилися ще студентами — молоді, закохані, щасливі. Спочатку думалося — закінчимо навчання, тоді можна буде подумати й про дітей. Тож тим, що бог не давав нам відразу немовлят, не дуже переймалися. Та час спливав. Ми вивчилися, дістали непогану роботу. Тато — перспективний науковець, я — добрий бухгалтер. Мали все — і достаток в хаті, і поза хатою, але не мали найважливішого, що зазвичай тримає сім'ю вкупі, — дітей. Роки йшли, а всі наші спроби завести дитинку розбивалися об стіну розчарування. Я завжди картала себе, напевне тому, що в нас здебільшого жінку звинувачують, якщо в родині довго немає дітей. Нам було тоді лишень по двадцять сім. Здається — які там наші роки. Та все ж... Відчувала, щось не так. Тоді почалися довгі ходіння найліпшими столични-

ми поліклініками, ми ж тоді мешкали в Києві, безкінечні аналізи, переживання, розчарування. Лікарі здивовано розводили руками, нічого не знаходячи. Згодом до цього процесу долучився і тато. Діагноз поставили невтішний. Я виявилася абсолютно здоровою. А от тато — не зовсім. Він шалено переживав через це. Вважав себе нікчемою, чоловіком, який занастив і моє життя, і своє. Не хочу засмучувати тебе розповідями про те, що ми тоді пережили, через що пройшли. Наш шлюб висів на волосині, Назар вирішив розлучитися зі мною, оскільки не хотів «бути причиною» моїх страждань. Так і сказав. Бо не уявляв собі родину бездітною. І ось — документи на розлучення підписані, майно поділене, коханий йшов з мого життя, бо начебто так мало бути ліпше для мого майбутнього. Не розумів тоді, що мені насправді байдуже до майбутнього без нього, хай навіть з дитиною. Я хотіла мати майбутнє тільки з ним, хай навіть і бездітним. Казала, вмовляла, переконувала, що безпритульних сиріт довкола достатньо, а ми можемо когось всиновити чи в дочерити. Ти ж знаєш свого батька, впертий віслюк затявся: «Ні, і крапка. Ти, Олюню, можеш сама народити, от і народи. Знайди для цього здорового, нормального чоловіка, а не такого убогого, як я. Ну не хочеш сама шукати — я знайду. І байдуже, хто він, тільки щоб зробити дитину, і тоді то буде насправді твоя дитина, а коли твоя, то й моя теж». Я не погоджувалася. Що він мені таке пропонує?! Як можна! Як це — лягати в ліжку з чужим чоловіком: ніколи й нізащо. І тоді Назар зважився на останній крок — залишити мене, щоб не позбавляти, так би мовити, «материнського щастя». Чоловіки іноді бувають такими дурнуватими, доню. Це тобі на майбутнє урок.

А того літнього серпневого вечора ми сиділи на кухні в Києві, в однокімнатній хрущівці, за останньою нашою вечерєю. Цю квартиру мені бабуся залишила, так би мовити

спадок коханий онучці. Так от, сиділи ми й мовчки длубалися в тарілках, розмова не клеїлася, я ледве стримувала сльози, в коридорі стояли спаковані валізи. Раптом у двері подзвонили. Ми начебто не чекали нікого. Пішов відчиняти тато, запопадливо причинивши за собою двері: можливо, сусідка прийшла позичити солі, тож він швидше її спровадить. Його хвилин п'ять не було, я вже хотіла вийти за ним, як раптом двері кухні відкрилися і... на порозі стояв усміхнений Назар з немовлям на руках. Мале тендітне створіннячко солодко спало, обнімаючи своєю ручкою його великий палець. За його спиною я побачила жінку. То був янгол. Не смійся з мене, донечко, то справді був янгол. Хай і безкрилий, а хто сказав, що янголи мають мати крила, та все ж янгол. Від жінки йшло світло, і такий спокій та благодать розпливалися довкола, що враз зробилося так добре і я без слів зрозуміла, що янгол подарував нам дитинку для того, щоб вберегти нашу сім'ю. Ну хіба ж то неправда, коли кажуть — всі шлюби вкладаються на небесах. Жінка-янгол привітно посміхалася. Вона тримала в руках величенького плетеного кошика, поставила його на стіл біля газової плити. Я зрозуміла — у ньому тебе і принесли. На тобі була довга полотняна льоля, гаптована білою вишивкою. Я відразу зрозуміла — жінка не мати маляти, така б ніколи не зреклася дитяти, та й, зрештою, чи можуть янголи мати дітей. Вони тільки оберігають-рятують і все.

— Олюню, кохана! Знайомся. Це наша донечка, уявляєш, наша донечка, її нам сам Господь прислав. — Назар посміхався щасливо, а мені знову доводилося втамовувати сльози, щоб не розплакатися, вже від щастя. Ой, правдоньку говорять — у жінок очі на мокрому місці.

Тоді заговорила жінка-янгол. Так-так, Мальвочко. Янголи вміють розмовляти. Довге біле плаття аж до землі, поверх нього сірий плащ на застібці, плаття мало таку ж ви-

шивку, як і твоя льоля. Довге чорне волосся, зелені добрі очі, і світло, яким, здається, була пронизана вся її постать. Жінка заговорила, зазвучав голос янгола:

— Доброго вечора вашій хаті. Йменням Сварожого кола вітаю вас.

— Сварожого чого? — перебила Мальва матір. Хлопчина, що назвався Остапом, також таке говорив.

— Що? А, так-так, ти добре почула, — продовжувала мама, — так і сказала — «Сварожого кола». Певне, в її краї — то звичне вітання, бо жінка після сказаних слів чемно й шанобливо кивнула, я й собі у відповідь це зробила. Жінка продовжувала: «Мене звати — Птаха. Так трапилось, що ця маленька дівчинка залишилася без батьків. Її мама померла, даючи маляті життя. Світ, з якого дитина прийшла до нас, повний небезпек, і вона точно загине в ньому. Ваш світ, пані Ольго і пане Назаре, може стати її домівкою. А ви — її батьками. Тепер ця особлива дівчинка — ваша донечка. З вами їй буде добре. У Світі Єдиного Бога, тобто на всій теперішній землі, важко відшукати ліпшу родину для немовлятка, аніж ваша. Не буду говорити вам порожні слова про те, як слід виховувати маля, ви з цим успішно впораєтесь, бо маєте найважливіше, що для цього потрібно, — ЛЮБОВ у серці. Дівчинку звати Мальва. Я знаю — дуже дивне ім'я для Світу Єдиного Бога. Та це була остання воля її матері, будь ласка, хай це ім'я при дитині і залишиться. Тим паче — вона ним позначена.

Я спочатку не розуміла слів жінки про позначення, аж поки після першого ж купання не вздріла на твоїй долоньці маленьку родимку, схожу на квітку мальви. Ти таки була позначена тим ім'ям.

Ольга на мить замовкла, переводячи подих і збираючись з думками. Мальва мовчала. Вона ж пообіцяла — не перебивати.

— А тоді, — продовжувала Ольга, — тоді жінка витягнула із-за широкого білого пояса, яким було підперезано її плаття, цю дримбу, що висить зараз на стіні, поклала її на стіл і сказала: «Це залишиться у вас, Назаре та Ольго. Віднині цей ключ, тобто варган, тобто по-вашому дримба, одне слово — це Мальвине, освячене музикою великих гір, Дажбоговим ликом та подихом Сварожого світла. Коли Мальва стане покликаною, отримавши Перемінник, то обов'язково запитає про цю дримбу, бо ключ сам до неї заговорить. (А може, її омине чаша сія і вона залишиться довіку вашою дитиною, хто зна.) Та це навряд чи. Отоді, тільки тоді, коли вона сама запитає, ви розкажете їй і про мій прихід, і про те, чому Мальва опинилася у вашій родині та стала частиною її. А з отим варганом, тобто дриomboю, не варто жартувати. Тому передайте Мальві, щоб без уміння не сміла його використовувати. А ви й поготів. Воно не ваше. Цей варган незвичайний, але поки що він служитиме тільки оберегом родини, не пускатиме до хати злі наміри та недобрі очі». Звісно, ми погоджувалися з кожним її словом, у тої пані було стільки сили переконання, що всі сумніви просто відпали.

Янгол-жінка, що назвалася Птахою, ніжно посміхнулася, нахилилася над тобою, поцілувала в лобик і направилася до виходу. Ми були приголомшені тим, що відбувалося. Авжеж. Бог подарував нам дитину, і ми мали дякувати йому за це, він врятував наш шлюб, нашу родину.

Вже біля вхідних дверей жінка зупинилася та озирнулася:

— Я так і не спитала вас, добрі люди, чи хочете і бажаєте прийняти цю дитину? Даруйте, все в голові сплуталося. Треба було, напевне, з цього починати.

Назар перелякано міцніше пригорнув тебе до себе, ніби у нього захотіли забрати дитя. Я ствердно закивала і за нього, і за себе:

— Так-так, звичайно. Згідні.

— Дякую. До побачення, добрі люди. З отими дивними паперовими штуками щодо вдовечеріння, які існують у вашому світі, жадних халеп не буде, обіцяю.

Тоді вона ледь помітно нахилила голову, розкинувши в боки руки, піднявши долонями вгору, і тихо промовила:

— Хай сонячні лики великого Дажбога благословлять вас.

І все, вона пішла. Більше ми її не бачили. Згодом переїхали мешкати до Львова. Оформили на тебе документи. Як? Як Птаха і обіцяла — паперові справи владналися доволі швидко. Легенду вигadaв Назар — буцімто під двері підкинули немовля. Тоді навіть здавалося, що нам хтось допомагає у наших блуканнях кабінетами чиновників, бо ніхто зайвого не запитував, не вимагав, на якісь там дрібниці просто закривалися очі. А тут і Назарчику запропонували хорошу роботу у Львівському університеті, набагато перспективнішу, аніж у Києві. Та основна причина переїзду — ти. Подалі від заздрісних очей та думок. Київську квартиру ми доволі вдало продали, купивши у Львові за ті ж гроші нашу теперішню — трикімнатну та ще й невеличкий клапчик землі біля міста з дерев'яною халупкою. От така історія.

Ольга вмовкла, сумно та трохи ніяково посміхаючись. Мальва підвелася та підійшла до матері. Міцно обійняла її, пригорнула до себе:

— Я люблю тебе, матусю. Тебе і татка. Дякую, що погодилися стати моїми батьками.

На стіні продовжував співати варган.

— Доню, ти можеш взяти дримбу. Вона твоя, та... Будь ласка, не використовуй її. Птаха, думаю, не жартувала, попереджаючи про це.

Ольга пішла на кухню, а Мальва тим часом обережно зі стіни зняла варган, покрутила його в руках. Він здавався їй

чомусь знайомим. Ніколи так близько його не розглядала. Хіба ви звертаєте увагу на старий креденс у кухні, який завжди у ній стоїть, тихо, ніяково, у куточку? Варган, опинившись у її руках, перестав гудіти. Він заचाївся і наче прислуховувався до Мальви, як і дівчина прислухалася до нього. Його поверхня лисніла, була гарно відполірована, ніби недавно хтось його відчищав, бо навіть пилюкою, якої зазвичай повно в помешканнях, не припав. Здавався новим, і разом з тим відчувався його древній дух. З двох боків дрімби Мальва розгледіла ледь помітні символи. Провела по них пальцем, і на тому місці чітко проступили символи-знаки. Вона звідкись їх знала. Мальва сіла на ліжко, приклала дрімбу до уст... Мудра думка зашелестіла в голові: «Дівчино! Агов! Сказано ж тобі — не чіпати». Струсонула слова з себе, як набридливу муху, та задримбітала, як уміла, вперше в житті.

І враз її голову заповнили образи. Від несподіванки майже впала на ліжко, не відриваючи уста від дрімби. Їй здалося, що вона роздвоюється. Бачила відразу дві картинки — кімнату батьків, салативий колір стін, білу стелю, темно-вишневі гардини на вікні, шафу-купе з дзеркалами, і водночас Мальва зараз стояла на просторій площі, залитій сонячним світлом, серед юрби. Коли очі закрила — спальня батьків зчезла, натомість присутність в іншому місці стала більш реальною. Могла добре розгледіти тих, хто стояв поруч в юрбі. Молоді красиві люди — чоловіки, жінки, але жодної дитини. Всі мовчали, втупивши очі в небо. Мальва, тобто той, ким вона зараз була чи в голові кого вона була, і собі задерла чи задер голову. В небі по колу кружляли білі перисті хмари, однак ті хмари нічого доброго не віщували, принаймні внутрішньо дівчина вся стислася, як ото перед фіналом у змаганнях, збираючись зі всіма силами. Але загроза від хмар не була великою, це відчувала і вона: хмари не мали ще справж-

ньої міці, таке собі попередження про наміри. На якусь мить дівчині здалося, що той край, куди її закинув варган, тобто ключ, Птаха так його називала, не зовсім чужий для неї, тому що почувалася у ньому впевнено. Раптом відчула на собі чийсь пронизливий погляд, відклеїла очі від неба, озирнулася. На неї дивився чоловік — високий, стрункий, білобрисий, коротко підстрижений, зачіска геть інша, ніж в оточуючих, проймаючий погляд чорних очей. Чомусь знала напевне: з присутніх на площі ніхто таких чорних очей не має. Вирізнявся серед мешканців цього краю і, очевидно, не тільки зовнішньо. Дивився на неї аж надто пильно. Раптом чоловік «впізнав» її та зачав волати: «Птахо! Кохана! Ти повернулася!» — і, розштовхуючи безцеремонно юрбу, став пробиратися до неї. І стільки в очах чоловіка було шаленства, що Мальва, та, що сиділа на своєму ліжку посеред Львова на вулиці Грінченка, з переляку та через розгубленість піднесла дримбу до вуст і загуділа. Але перед тим вона встигла вихопити з юрби ще одні очі — то були очі «сина ворожого» Остапа. Сиділа на ліжку пару хвилин, майже не рухаючись, довго вимірковуючи — що тільки-но з нею трапилося. Дримба — то ключ від дверей, залишений для неї Жінкою-Птахою, ключ, який відкриває двері в інші світи. У світі, який щойно покинула, було багато сонця. Світ складався зі світла, і всі помисли його мешканців були такими, бо вона бачила їх наскрізь; цю силу давав оберіг. Чоловік сплутав її з Птахою. Всьому була виною дримба — однозначно, дримба Птахи. Мама ж сказала — не використовувати дримбу, поки не навишишся. Ні, вона більше не стане. Вона ж не ідіотка. Бо той світ з Остапом був хорошим, але, знала напевне, є й інші світи — не такі лагідні. «Ключем треба вміти управляти, дуриндо», — проказувала сама собі. І чомусь була впевнена — цього колись навчить її Птаха, інакше б вона не залишала тут свою дримбу.

Для одного дня вражень та емоцій було начебто й забагато. Сиділа мовчки на ліжку, перебираючи в голові події сьогоднішнього дня. Здається, сюрпризи в її житті лише починалися і це ще далеко не кінець. Та жінка, Птаха, їй дуже когось нагадувала, когось до болю знайомого, і вона обов'язково згадає її, тому що... «Тому що — це початок. І хай твориться те, що має творитися», — прошигнула головою думка голосом Остапа.

«Хе, Мальво, звідки в твоїй голові почали з'являтися такі виважені думки? Тебе воно не схарює, мала? Ну, тупа, правал! Теж мені, обрана, Немо з Гаррі Поттером нервово курять збоку люльки», — посміхнулася сама собі і пішла вкладатися спати.

9. Сармати

Птаха любила подорожувати світами у снах. Дід Сон мав слушність, вона легко опанувала мистецтво переходу через п'яті ворота. Засинала у себе на ліжку і розплющувала очі всередині дуплистого дуба. Тоді вибиралася таємним лазом назовні і, вдихнувши повітря на повні груди та розкинувши руки-крила в сторони, підіймалася вгору, вона ж бо Птаха. Небо було блакитне, кольору воріт, вона легко та безжурно влітала в нього й опинялася в іншому світі, вимірі, іноді в чужому сні. Останнє траплялося зрідка і завше випадково. «Негоже зазирати за лаштунки чужої совісті», — у цей один із законів світлих вона свято вірила і старалася дотримуватися завжди.

Було цікаво і не нудно. Різні світи, різні часи, різні виміри. Високі гори, дивної краси квіти, дерева, чудернацькі тварини, прекрасні моря, глибокі океани, у води яких вона з насолодою занурювалася і з захопленням вивчала життя тих, хто там мешкав. Світи, в яких немає людей, також зустрічалися. Динозаври — просто страшенно прекрасні творіння. Так-так — і страшні, і прекрасні водночас. Напівптах, напіврептилія, яка жила своїм життям, ошатний смарагдово-блакитний світ, чистий і чесний — тут слабак не виживе, бо виживають найсильніші.

А світи смертних! Як їх багато! Є світи, де люди живуть й досі в печерах чи в халупках, зроблених з кісток мамонта наприклад. Цілісінькими днями те і роблять, що полюють за величезними тварюками, а потім бучно святкують вдале

полювання, вибиваючи музичні ритми кістяними калаталами на черепах тих же мамонтів, насолоджуючись лишень з того, що вдалося отримати перемогу в битві проти сил природи, тобто достойно прожити ще один день і вижити в такому жорстокому та поки що правдивому світі, не спотвореному ані мораллю, ані лицемірством, ані брехнею. Тут виживав тільки хоробрий, сильний та чесний. Коли ж люди навчилися зраджувати, хитрувати та брехати — можливо, стали безпечніше почуватися у дикому світі природи, але чи стали від того мудрішими та міцнішими духом? Про це вже чесно розповідали інші світи.

Часові коловороти змінювали все, паралельна дійсність жила іншими реаліями, коли якась невеличка дрібниця, наприклад вибір іншого професійного шляху, змінювала майбутнє до невпізнання. Молодий Йосиф Джугашвілі стає душпастиром, добрим священиком, вистоявши в боротьбі зі спокусами, які, мов капкани, порозставляли темні. Не тільки його світ від того стає іншим. Або обдарований художник, німець Адольф Гітлер, відмовляється бути політиком, залишаючись вірним архітектурній справі: будувати і лишень будувати та в жодному разі не руйнувати — такий девіз його життя, бо світлий бік людини бере гору над спокусами владою, марнославством, багатством. Такі вчинки змінювали не тільки долі цих людей, такі вчинки змінювали хід історії.

Птаха з моменту отримання дару змогла побувати не в одному світі. Були тут і байдужі до всього світи, в одному з них, наприклад, мешкають білі чарівні створіння — чисті помислами та чесні душею, але тому, очевидно, зовсім байдужі: там стільки білого, що навіть око не може звикнути до такої чистоти.

Різне бачила, та всяке траплялося. Світ, де живуть одні чоловіки. Світ, де мешкають тільки жінки. Останній її ди-

ував і зачаровував. Сама собі не могла роз'яснити чим. Якась відчайдушна сила вабила її до нього. Інколи запитувала себе — в майбутнє чи в минуле закидають її сновидіння? Та завше стримувалася, щоб не почати пошуки роз'яснень. Хай, сни мають залишатися снами, навіть коли це сни безсмертної. Невповні реальні сни та зовсім реальні світи — все змішалось.

О, так! Той дивний жіночий світ. Спочатку просто потрапила в красивий пахучий степ. Високе небо, ніжне, трохи запечучене сонце, цвіркуни у траві, жайвір у небі, і запах степу такий, що аж небеса зачаровує. Впиваєшся тим ароматом, і нікуди йти звідси не хочеться, так би сидів, дихав та насолоджувався. І раптом серед цього блаженства бій. Летіла на звуки та брязкання зброї, десь зовсім поруч йшов жорстокий бій. Подих смерті, дзвін металу, тупіт копит та човгання ніг.

Стояла на пагорбі та зачудовано спостерігала. Там, унизу, вершники билися з пішим загonom. Воїнів на конях вдвічі менше. Піших втричі більше, вони своєю масою та кількістю зметуть вершників, хоча зброя наче не дуже, лишень сагариси та дерев'яні щити. Таку тактику Птаха вважала нерозумною — вершники мали б відступити. Бо то ближній бій, у якому зазвичай усе вирішує фізична сила.

До того ж вершники видавалися Птасі фізично слабшими, можливо, тому, що серед них так багато тендітних молодих людей, за статурою — підлітків. Жменька підлітків проти грубої чоловічої сили: дужих, бундючних воїнів, чії очі налиті люттям та ненавистю. Хоча вершники озброєні трохи краще, ніж піші вояки. На головах мають легкі шоломи, які доволі надійно приховують обличчя воїнів, за спинами — мечі, сагайдаки, наповнені стрілами, та лук. У кожного в руці бойова сокира.

Бій тривав недовго. Як велично, хижо та жорстоко билися вершники, кожен постріл з лука попадав в ціль, кожен

удар сокирою був надточним. Точність і влучність, а ще мудра тактика — проти фізичної сили та кількості. А що ті вершники витворяли на конях? Навіть оті, дуже юні! Такої віртуозної їзди Птаха ще не бачила. Наблизилася трішки ближче й оторопіла. Звісно, вершники таки перемогли. Але не це її вразило. Бо то були зовсім і не вершники, то були вершниці. Жіноче військо. Тобто стовідсотково жіноче військо. Довгокосі, дужі, красиві, граційні, худі, сильні, великі, повні, високі, стрункі, малі, юні, зрілі жінки та дівчата. Серед юрби жінок-воїнів особливо виділялася одна: в очах — племінь та хижий блиск, у руках — іскри та впевненість, у ногах — дужість. Бронзовий пернач, два залізні мечі за плечима, залізний шолом у правій руці, сагайдак зі стрілами через плече. Вона заправляла тим військом, це відчувалося відразу, бо кожен її порух, поворот голови сприймався воячками благоговійно. Дії в бою жінок-воїнів були злагоджені, вивірені і точні. Птаха розуміла, що немала заслуга в цьому жінки, котра зараз очолювала військо.

Раптом Птаха відчула на собі чийсь погляд. Невже у сні її хтось переслідує? Здивовано озирнулася. На сусідньому кургані стояла Мара. Вбрана у звичний білий одяг, блискучий серп-молодик у довгому чорному волоссі, забраному назад і зв'язаному на потилиці. Що робить Мара у її сні? Та нічого особливого, лишень виконує своє призначення. Мара має доступ до всіх семи воріт Сну, Птаха не сумнівалася в цьому. Унизу закінчився бій, і Мара прийшла забирати життя у тих, хто не вижив. Мара дивилася на Птаху.

О, так! Її взаємини з Марою... Вже навіть встигли сотворити легенду про це. Майже всі знали — і серед темних, і серед світлих, що то Мара принесла малу семирічну Птаху Вчителю. От і ходили різні чутки про те, що Мара, начебто, щонайсправжнісінька її маги, яка зреклася доньки через щось там (різні версії — кохання, помста, ревності і т.д.). Ще

би — так цікавіше. Про те, що Птаха належить до вибраної когорти безсмертних, у селищі стало відомо відразу, рідко в Яровороті з'являлися прийшли діти, до того ж уже зі статусом безсмертного. Здебільшого той статус отримують по-різному — хто в сімнадцять, хто в двадцять. А тут — лишень сім, і вже безсмертна. Так, Птаха рано розпочала, і все це дякуючи Марі. Дивно звучить — володарка смерті порятувала від смерті.

Коли Птаха тільки-но розпочинала дорогу безсмертною, відкриваючи в собі, певне, отриманий ще від мами Арати, травницький талант зцілювання, то частенько біля постелі хворого зустрічала вродливу жінку із серпом-молодиком у волоссі. Першого разу навіть прийняла її за родичку хворого, тому й говорила з нею як з рівнею, радилася про щось, запитувала, а та їй радо відповідала — мудро та спокійно. Як Птаха тоді її не впізнала, не впізнала своєї рятівниці? Тепер знає чому. Мара її випробовувала і тому вчинила так, щоб її не впізнавали. Того першого разу говорили вони між собою дивною мовою, бо, як потім з'ясувалося, появу жінки в білому ніхто, крім Птахи, не зауважував і їх бесіди, відповідно, не чув — то все відбувалося в голові Птахи і разом з тим у тій яві, яка була відкрита тільки для двох.

Цього разу Птаха чекала від Марі, можливо, подивування: що вона тут робить? Натомість у голові зазвучало: «Іменням Сварожого кола вітаю тебе, Птахо! Як бачиш, цим світом, у який тебе закинуло, правлять жінки: жінки-воїни, сарматки, або царматки, як вони себе нарікають. Світ Сарматів сам тебе покликав. І мав на те певні причини. Згодом зрозумієш які. Маленьке застереження — не розчаруйся, бо те, що сприймається нами як тягар, ніколи не буває заважким, тому що отримуємо завше стільки, скільки в силі підняти. І ще: пам'ятай — я спостерігаю, я — поруч».

Птаха в знак згоди кивнула і, дякуючи Марі за розмову, опустила на одне коліно, в шанобливому поклоні схилила голову. Так навчив її чинити Посолонь, коли розповіла йому про свої видіння та бесіди з Марою біля постелі вмираючих. Учитель навчив дякувати, навчив і просити перенести час смерті, коли це було потрібно. Найчастіше Мара погоджувалася. Бо вона — то «безконечна мудрість». Так називав її Учитель: «Безконечною мудрістю, дочко, нагороджено творцем дві таїни — народження та смерть. О, мудрість, відкривається не всім, тільки найдостойнішим. Тому за уроки мудрості щоразу, дитино, треба дякувати».

Коли Птаха підвелася, Мари поруч не було. Володарка смерті зібрала щедрий урожай та й пішла далі, роботи у неї вистачало.

Після знайомства зі Світом Сарматів Птаха частенько туди навідувалася. Той світ її вабив. У ньому пахло легко й солодко-солоню: пахло гірким полином, украдливим запахом квітучих степових трав, сухостоєм і водночас пахло сіллю, яку вітер приносив з моря і яка опускалася крапельками роси на губи, лоскотала ніс та пестила шкіру. Ті жінки-вої були створені з полинового аромату, медових квітів степу та з морської солі. Були фізично сильними та витривалими, мали гірку та водночас скрадливу вдачу руйнівниці-завойовниці та коханки-матері, часто йдучи проти жіночої природи, віддаючи себе насамперед найпершій цілі — не бути підкореними жодним чоловіком, навіть коханим. То гірчило полиново, додаючи солі на рани душі та й на плоть.

Сарматки воювали не тільки на конях, воювали і врукопаш. Своє військо називали поляницьким, а яку пісню співали, коли їхали після бою полем:

Їде поляниця молодецька,
Молодецька поляничища велика,

Кінь під нею як сильна гора,
Поляниця на коні ніби сіна копиця,
Вона палицю булатну підкидає
Та під хмару, під ходяче,
Однією рукою палицю підхоплює,
Як пером-то лебединим нею грає.

І степ слухав ту пісню, і навіть жайвір в небі замовкав, вражений її силою. Вся жіноча природа Птахи протестувала проти цього світу — жінка не може бути тільки воїном, але вона сама себе не розуміла, бо чомусь душею прикипала до сарматок, жіночий світ вабив-принаджував її.

За житло сарматкам правили величезні повстяні кибитки, в які запрягали по кілька пар волів. Розводили поляниці коней та корів — на харч та для воєн. Ніколи довго не затримувалися на одному місці, хоча і мали улюблені місцини, куди часто і з приємністю вертали. Птаха, здається, розуміла, чому сарматки майже непереможні, — вони були дітьми воли, не прив'язані путами до землі. Та для них майже не мала ані оберогової, ані матеріальної ваги. Ні спустошити, ні сплюндрувати їх городищ чи вбити родини, поки вони в поході, ворог не зуміє, бо їх нема. Згадала мудрий вислів грецького мудреця Біанта і посміхнулася: «*Omnia mea mecum porto*» (Все своє ношу з собою). От як влучно мовлено, і не лишень фігурально. А ще сарматки жили без чоловіків, а тому менше мали зрад, образ та ревнощів.

Чоловіки. В різних племенах царматів щодо них існували свої закони.

Були, звісно, сарматські племена з так званим м'яким понодженням щодо сильної статі. Вони майже полюбовно домовлялися з сусідніми «чоловічими» (чоловічими поляниці називали всі племена, в яких жив хоча б один чоловік) племенами зійтися на місяць-два для продовження роду.

Коли народжувалися хлопчики, то їх просто віддавали в чоловічі племена, дівчаток сарматки залишали собі, ті мали стати майбутніми поляницями.

В племені Вітри, так звали Цар-Матір, все було по-іншому. Зі взятих у полон чоловіків утворювали табори, де утримували полонених, відбираючи поміж них фізично найдужчих. З-поміж них сарматка сама собі вибирала батька майбутньої дитини. Коли ж поляниця вагітніла, то мала вибір — або вбити чоловіка, якщо він здавався їй не зовсім вправним коханцем, або відпустити, в знак подяки, на всі чотири сторони. Щоб вижити, чоловікам-в'язням доводилося добре старатися. Новонароджених хлопчиків вбивали відразу після народження. Точніше Верховна Жриця приносила їх у жертву Великій Матері. Зазвичай це супроводжувалося гучними танцями та співами. Птаха завше з кам'яним виразом обличчя та огидою спостерігала за цим дійством, намагалася не потрапляти у ті страшні моменти в сарматський світ.

Величезний білий камінь ромбоподібної форми на Дівичгорі правував за жертovníк. «Місце страти», — подумки називала його Птаха. На його поверхні, в кожному кутику — невеличке заглиблення. В ті ямки ставилися дерев'яні чаші, оздоблені золотим окуттям. На окутті — зображення небесного оленя, який на своїх рогах тримає верхнє небо: зорі, планети, всесвіти. Посередині ромба з такого ж каменю витесана оголена фігура жінки, Великої Матері, що дає життя і забирає його. Жінка над головою, на піднятих руках, тримає чару. До чотирьох боків чари припнуті залізні мечі, які своїм вістрям впираються в дно дерев'яних чаш. Довкола жертovníка з піднесеними догори руками та піднятими до неба головами вклякало все плем'я. Верховна жриця виконувала ритуал. Тільки-но одна з учениць клала в руки жриці беззахисне ридаюче маля, яке відчувало, напевне, свою кончину й безупинно плакало, дитя відразу вмовкало

та засинало. Жриця добре знала свою справу, була милосердною хоч у чомусь. Хотілося вірити — хлоп'ятка помирили уві сні. Жриця клала немовля на чару, а тоді гострим лезом великого чорного меча, який, очевидно, й почорнів від крові та жаху, перерізала горло невинній жертві, безконтинентно мимрячи про себе незрозумілі слова. З маленького тільця зачинала витікати вогнистими цівочками кров, коли ж її набиралася повна чара, то зачинала лезами мечів стікати вниз у чаші, які також наповнювалися нею. Коли ж з мертвого маляти вибігала вся кров, непотрібне нікому тільце спалювалося на ритуальному вогні, яке заздалегідь розпалювалося поруч. У вогонь Верховна Жриця доливала пахучої рідини, яка не залишала від тіла навіть маленького натяку на присутність в ньому людської плоті. І весь цей час і Велика Цар-Мати, і її почет німо та нерухомо стояли навколішки, побожно піднявши догори руки та задерши голови, бубнячи під ніс тільки їм знані слова чи то молитви, чи то прокляття, чи то покаєння за сотворене. Коли від тіла дитинчати залишалася купа попелу, жриця брала до рук чару, наповнену по вінця кров'ю, піднімала її над головою — в бік Сонця, не перестаючи щось бубніти собі під ніс. Тоді Верховна Жриця по черзі підходила до кожної жінки племені з чарою. Першою завжди до Великої Цар-Матері. Вона, не встаючи з землі, навколішки, прикладалася до чари, роблячи ковток. Чара йшла по колу. Останній ковток робила Жриця. Чотири дерев'яні чаші з кров'ю так і залишалися стояти на жертovníку незачепленими. Наступного ранку і чаші, і білий камінь, котрий під час жертвоного дійства забризкали кров'ю, були абсолютно чистими. Птасі зовсім не хотілося знати, де дівалася кров, якийсь гидкий здогад свердлив підсвідомість. Темні ніколи не гидилися людських жертв смертних, навпаки, захочували їх. Після жертвоприношення наступав час пісень та дивних танців.

Поляниці здавалися п'яними та трохи божевільними після здійснення обряду. Смерть ворогів не так п'янила, як кров власних дітей. Птаха ніколи не бачила закінчення кривавої дітовбивчої оргії, вона втікала геть з цього світу, обіцяючи собі більше не повертатися назад до тих жорстоких жінок. Та поверталася знову, бо щось чи хтось тримало її тут, її — сильну безсмертну.

На щастя, такі жертвопринесення траплялися нечасто, можливо, тому, що милосердна Велика Матір милувала хлопчиків і в поляниці народжувалися переважно дівчата. Жертвопринесення полонених, що не справилися з місією коханця чи чимсь там прогнівили поляницю, також були жахливими. Здорових сильних чоловіків спалювали живцем. Птаха старалася уникати і цього видовища, як страус, ховаючи голову в пісок. Не мала права втручатися в хід історії. А спостерігати за таким було понад сили.

10. Цар-Мати Вітра

Велика Цар-Мати Вітра мала доньку — вродливу синьооку русявку Верху. Батька дівчини Птаха також знала. Високий, дужий, білявий велетень зі сколотян. Видно, припав до серця Вітрі чоловік, бо після того, як завагітніла, ще довгенько не могла з ним розлучитися, аж поки Верховна Жриця серйозно з нею не поговорила. Лишень тоді Вітра відпустила його додому. Розпрощалися на Чорному кургані. Безжальна та незворушна Цар-Мати ридала на грудях розчуленого чоловіка, який ніжно пригортав її до себе, лагідно губами визбируючи сльози, а потім... Потім кликав її з собою, до його дому, де в злагоді та в мирі живуть поруч і чоловіки, і жінки, бо кохав цю норовисту, гордовиту й водночас добру та беззахисну в своїй мужності жінку. Відмовилася рішуче, майже не замислюючись. А потім часто приходила на Чорний курган, де попрощалася з коханим назавжди, і наодинці з собою та вітром плакала. Так, щоб ніхто не знав, не чув і не бачив, що й Велика Цар-Мати може бути слабкою.

Верха росла дужою й хороброю, доволі легко опанувала всі хитросплетіння кочового войовничого життя. Вже в свої сімнадцять блискуче володіла зброєю — сокирою, мечем, влучно стріляла, вправно їздила верхи. Та «найулюбленішою зброєю» юної поляниці стали власні руки, дівчина обожнювала рукопашний бій. Очі тоді спалахували лихим вогнем, робилася схожою на невловимий вітер, що закручується у вир, на краплі шпаркого дощу, що хльоскають увсебіч і від них ані схватися, ані відбитися. Здавалася

чимось ефемерним, бо то на правду був не бій, а танок. Дівчина наче гралася з ворогом, наперед передбачаючи всі його дії.

Йшов час, і всі в племені розуміли, хто стане наступною Цар-Матір'ю. Вітра пишалася донькою, чекаючи моменту, коли та нарешті подарує їй онуку, а згодом і перебере у свої дужі руки царювання. Та Верха не поспішала — свобідний вітер свистів у скронях, вільний дух борні тік жилами. Дівчина була вродливою, вона була й ненаситною та жорстокою, граючись стинала ворогам голови, не зважаючи ані на благання, ані на волення та плачі.

Коли наступного разу Птаха повернулася у світ сарматів — Верха була при надії. Якось назбиралося надто багато різних проблем та завдань, що не мала нагоди зануритися в сарматський світ. У снах час біжить по-різному — то слимаковим ходом, то зі швидкістю світла. Вже не застала Птаха обранця Верхи, батька майбутньої дитини, у таборі. Той, очевидно, або був відпущений, або страчений.

Верха поводила себе дивно. Птаха жодного разу не зустріла вагітну жінку ані в товаристві приятельок, хоча до недавня та дуже любила галасливі компанії, ані в одній кибитці з такими ж вагітними, як сама, яким зазвичай є про що поговорити. Дівчина майже всі вільні дні проводила на березі моря.

Одного разу Птаха вирішила простежити за Верхою. Не могла вагітна жінка постійно стояти на березі моря та витріщатися в небо. А вона стояла і витріщалася, правда не в небо. Жінка довго й незворушно дивилася, як високі дужі хвилі розбиваються на друзки об міцні стіни скель. Це тривало доволі довго, Птасі навіть встигло набриднути.

Коли осіннє лагідне сонце минуло обідню пору, Верха наче ожила. Заворушилася та почала озиратися й уважно роздивлятися довкола, наче хотіла пересвідчитися, що ніхто за

нею не стежить. Птаха вона не могла бачити, а більше нікого поруч наче й не було. Тоді жінка, притримуючи двома руками великого живота, рушила вздовж берега, впритул до скель, так, щоб менше забризкатися. Птаха тільки на мить відволіклася, кліпнувши очима, і... Верха просто щезла, наче крізь землю провалилася. Стояла якусь мить, ошелешено витріщаючись на скелі.

Раптом запримітила біля скель ще одну жіночу постать. То була Цар-Мати. Очевидно, Верха недарма остерігалася того, що за нею можуть стежити. Тут уже Птаха пильнувала добре, тому встигла розгледіти, як Вітра зайшла в ледь помітний у скелі лаз. Поспішила за нею.

Птаха здивовано роззирнулася. Усередині скелі ховалася печера, правда без даху. Склепіння стін відчайдушно простягали одні до одних руки, та все намарно. Світло впевнено та шпарко вливалось через отвір угорі, ніжно пестячи білосніжні стіни печери. Та Птаха вразило інше — на білосніжних стінах печери ніжно «розквітали» мальви: червоні, рожеві, жовті, бузкові, малинові, сині і навіть чорні. Квіти цвіли пишно. Верха в руках тримала шматок чогось червоного, схожого на крейду і водила ним по стіні. Біля її ніг валялася ціла купа різних за розміром кольорових цурпалків. Цар-Мати, очевидно, не вперше бачила ці малюнки, бо дивилася жалісливо на доньку, а не на картини на стінах.

— Доню, донечко моя! Навіщо так себе картати? Печера Білого Гайворона недовго зберігатиме малюнки — дощі їх змиють.

Птаха серцем слухала слова матері. Мало що розуміла, бо таки давно не прилітала в той край і, схоже, дещо пропустила.

Верха повернула голову на голос матері:

— Мамо, ти знову за мною слідкуєш? — Голос звучав надсилу, без крихти обурення. — Він не прийде, матусенько, не

прийде більше ніколи. Квіти — єдине, що залишилося від нього, квіти з його краю. Я знаю — вода їх забере, та мені легше стає, коли я їх бачу хоча б на стінах. Він так любив ці квіти, мамо. А знаєш, я ж його не проганяла. Навпаки, казала, що піду з ним світ за очі, хоч за край землі, навіть зраджу вас. А він у відповідь посміхався, говорив пестливі слова і... Я — зрадниця, мамо, чуєш? А яка зі зрадниці Цар-Мати? Коханий, мій коханий! У той останній день, коли йшов назавжди, він гладив мене по голівці, як маленьку дитинку, цілував-цілував-цілував, зачекав, доки я засну, і пішов, щоб не повернутися. Вже майже вісім місяців минуло. Чому тоді так нестерпно болить, мамо? Чому забути несила?

Дві жінки стояли, пригортаючись одна до одної, посеред печери і плакали. Бо могли собі це дозволити, одна — грізна повелителька поляницького племені, інша — майбутнє того племені. Птаха знала — переживуть це, бо вони — сарматки. Але щось на перший погляд незначне, якась дисгармонія у видіннях не давала спокою. Не розуміла ще чому. Але вона повернеться в цю печеру згодом і вже наодинці з собою спробує зрозуміти — що не так.

Птаха декілька ночей поспіль прилігала сюди. Стояла у Печері Білого Гайворона й дивилася на квіти. Вони нагадували їй квіти з Яроворота. Та чи мало на світі мальв? Багато, дуже багато, але таких особливих, як у її саду, немає ніде. Шкода, що ті, стінні, неможливо взяти в руки та добре розгледіти. Вона б тоді відразу зрозуміла — її то мальви чи ні. Чому вона так вчепилася в ті малюнки, чим вони її так збентежили? Адже чорні мальви у її садочку ніколи не росли. І в Яровороті їх також немає. Можливо деінде, але не у них. А тут, на стінах, вони так бентежно та сумно квітнуть, як, напевне, можуть квітнути тільки чорні мальви. «Печера Білого Гайворона перетворилася на Печеру Квітухих Мальв, — прошепотіла сама до себе. — І яка чудернаць-

ка назва для печери — Білого Гайворона. Придумали ж таке!» Несподівано спокійний плин думок порушили слова:

— Агов, ти хто така і що тут робиш?

Аж здригнулася від несподіванки. Здивовано озирнулася. За спиною стояла Вітра. Цар-Мати суворо дивилася на неї. Треба ж було так замислитися, щоб не почути наближення живої істоти. Вітра непривітно оглядала її тендітну постать. Права рука Цар-Матері потягнулася до меча. Птаха не злякалася, бо знала — в будь-який момент може дременути з сарматського світу, перенестися додому чи куди-будь. Дивувало геть інше — Цар-Мати могла її бачити. Враз грізний тон голосу Цар-Матері змінився на миролюбний:

— О, Велика Матір, та ти ж Дух. — Безстрашна Вітра стояла приголомшена власним здогадом, рука, яка щойно тягнулася до меча, застигла у повітрі. — Але чий, жінко, і чому я тебе раніше тут не стрічала? Та цікавіше геть інше. Чому це я, звичайна людина, можу бачити духів? Я ж не Жриця...

Птаха не стала пояснювати жінці, хто вона насправді, все одно не зрозуміє, тому кивнула в знак згоди. Дух то дух.

— Я — Вітра, Цар-Мати, — поважно кивнула поляниця Птасі. — А тебе як звати?

Птаха посміхнулася. Вітра опанувала себе, бо говорила трохи зверхньо та зухвало, як і годиться Цар-Матері.

— Птаха, — відповіла спокійно.

— Гарне ім'я, Дух-Жінко, в ньому багато неба та волі. Ми також обираємо для власних дітей імена із сильними словами. Ім'я часто визначає долю людини, веде її. Верха — ім'я моєї доньки. Дуже ім'я, у ньому звитяжний клич. І що ж тебе, Птахо, привело у наш край? Певне, щось важливе, але не скажеш, хіба що відкриєшся Великій Жриці.

Птаха поважно кивнула. Хай Цар-Мати продовжує сама відповідати на власні запитання, так спокійніше.

Верха обвела поглядом стіни печери:

— Тобі, Птахо, подобаються квіти на стінах? То малюнки моєї доньки. Такі квіти в наших краях не ростуть. Верха називає їх мальвами.

— Мальви?! — повторила чи то запитала Птаха.

— Так, мальви. Квіточки. Тьху! — мовила зневажливо поляниця. — Дурне заняття для воїна — малювати, але жінка при надії ще не таке втне, повір мені. Я всі дев'ять місяців проревіла, вже навіть Жриця мені помагай-зілля варила, бо могло народитися слабке та боязке дитя. Тому малювання — зовсім невинне заняттячко. Правда ж? Та й недовго залишилося чекати до народин онуки. Я вже ім'я придумала. Верха не опиратиметься, бо ім'я сильне. Як тобі, Птахо, Громислава? Звучить мов переможний дзвін металу. Авжеж!

Птаха на знак згоди кивнула, перевівши погляд знову на квіти. І чому вони її так бентежать?

— У моєму саду багато мальв. Вони живі, гарні, але ці набагато цікавіші, особливо чорні, — говорила Птаха.

— Де-де, у саду? А — тобто там, у вас. — Вітра закотила очі догори. — Ви маєте сади?

— Гарно малює твоя донька, по-справжньому. — Птаха вирішила не уточнювати, де знаходиться її сад.

— Мені також подобається, як не дивно, — побачивши, що Птаха продовжує витріщатися на стіни, підтримувала розмову Вітра. — Досі не знала, що Верха вміє малювати. Де воно у ній взялося? Майже від народження забавки звичні — стріли, лук, меч, ножі, коні. А тут — квіти на стінах. Певно, винен той дивний чужинець, якого вона собі обрала, щоб стати жінкою. Він коли приходив, дарував доні квіти. А я дозволяла це робити, тому що бачила — дитині він припав до серця. А мені той чолов'яга ніколи не подобався. Та що поробиш? У нас завжди обирає жінка. І навіть ради-

ти негоже. Той чужинець прийшов з далекого краю. Ні, його ми не захопили в полон і він не був з ворожого чи сусіднього племені. Так-так, він не бився та не змагався, як то годиться справжньому воїну, майбутньому чоловіку поляниці. Верха зустріла його в степу і привела в табір. Може, її підкорило вольне ім'я чужинця — Вітер, а може, розумні чорні очі чи медові слова, які так і текли рікою з його уст, а може... А може, ті диво-квіти, які щоразу приносив із собою. Він приходив майже місяць і щоразу приносив квіти. І я не сміла опиратися — хай буде, як є. Прийшла пора моїй дитині мати власну дитину. Терпіла, бо знала — це ненадовго. Настане днина, і він піде назавжди.

Птаха бачила, що, напевне, вперше Вітра комусь довірливо повідала про свої жалі. Хіба мала право безстрашна Цар-Мати, велика жінка-воїн, на сентименти?

— Знаєш, я також батька Верхи відпустила, не вбила, він мені став наче рідним, чи що. Навіть кликав мене із собою. Я відмовилася і зовсім не шкодую. Щеміло трохи в грудях, та скоро минулося. Трохи сліз, трохи слів, трохи напою, який зварила Велика Жриця, й сплинуло. І у Верхи мине. Залишаться як спомин хіба що намальовані квіти в Печері Білого Гайворона, поки їх не заберуть дощі.

Птасі було шкода і Вітри, і закоханої Верхи. Вона не говорила Вітрі, що залишиться ще Громислава, чи як там ще назвуть новонароджене маля. І то не лишень спомин. Добре, що вчасно припнула язика. Негоже доливати оливи в сумний вогонь, який так журно палає всередині Цар-Матері.

Жінки якусь мить стояли мовчки, розглядаючи настінні малюнки. Птаха збагнула, що має перевести розмову на щось інше.

— Велика Цар-Матір, а чому ця місцина має таку дивну назву — Печера Білого Гайворона? — запитала Птаха.

— Ти не знаєш? — трохи здивовано чи то перепитувала, чи то стверджувала Вітра. — Отже, ти нетутешній дух. Хочеш і справді знати історію цієї печери?

Птаха кивнула.

— Тоді давай присядемо. Відколи моя донька почала сюди приходити, довелося поставити тут лавку — не годиться вагітній так довго стояти.

Вітра показала рукою на дерев'яну лаву, що стояла під північною стіною Печери. Що ж, можна і присісти. Хоча Птаха не почувалася втомленою, але з поваги до Цар-Матері не стала перечити.

11. Легенда про Білого Гайворона

— Давно то було, дуже давно. В ті далекі часи мешкали у нашій краї хіба що навіжені вітри, які дмухали то з моря, то зі степу, швидкі та стрімкі хвилі, котрі накочували то високим валом, то лагідним порухом, і лиха та жорстока згряя чорного гайвороння. Вирізнилися ті граки з-поміж іншого птаства чорними-пречорними дзьобами та кровожерною вдачею. Тому й називали нашу землю тоді — Чорнодзьобою. Верховодив у Гайворячому війську грак Худіч, найжорстокіший у згряї. Він ненавидів усіх, крім хіба що себе, хоча змушений таки був терпіти своїх побратимів. Так, дивним було те гайвороння, бо зазвичай годувалося не дрібними ховрашками, мишами, хробачками та комашками, а любило пити гарячу кров живої здобичі та мордувати дихаючу теплу плоть, влаштовуючи справжні мисливські перегони за нею. Все живе, що попадало до них в полон, — орли, гагари, чайки, чаплі, перепелиці, зайці, лисиці після безжалісного полювання з'їдалися живцем. Худіч тут верховодив, самостійно вигадуючи найхімерніші способи страти. І робилося то все заради забави.

Вітра з особливим притиском вимовила останнє речення. Птаха згадала сцени страти полонених воїнів та новонароджених хлопчиків, гидливо скривилася. Так, звісно, сарматки не гайворони, вони вбивали, приносячи жертву Великій Матері, не заради розваги. Принаймні так вважали. Вітра тим часом продовжувала:

— Йшов час, недобра слава про навіженого Худіча та його скажену ватагу розлетілася світом. Настали скрутні

часи для чорнодзьобих, бо на їх землю ніхто з доброї волі не забрідав. Граки залишалися без справжньої, живої здобичі. Хитрому та підступному гайворонню доводилося не солодко, мусили перебиватися рибою та падаллю. Гордовиті чорнодзьобі не їли плодів дерев чи трав. Можна, звичайно, було перелетіти в інше місце, нормальні граки то частенько роблять, шукаючи добрий харч. Але тільки не Худіч. Він був прив'язаний до цієї землі. Коли ж хтось насмілювався тільки лиш обмовитись про можливість перельоту в інше місце, був жорстоко покараний, розтерзаний своїми.

Одного разу випадково залетіла у володіння Худіча родина білих лебедів. То були батько, мати та двійко вже дорослих лебедят. Матір пошкодила крило, от вони і мусили зупинитися на перепочинок. Що тут почалося! Гайворони вбивали їх жорстоко та повільно, поодинці, насолоджуючись тим, як живе тіло прекрасного білосніжного птаха перетворювалося в криваве місиво. Худіч любив дивитися, як здобич згасала в стражданнях. Запах крові п'янив, страх в очах дихаючої та благаючої помилування їжі — збуджував. Першим розтерзали батька, наступного дня — матір, третього дня пошматували старшого сина.

На четвертий день до Худіча привели молоденьку лебідку. Так, вона ледь помітно тремтіла від страху, але на відміну від брата та матері — трималася достойно. Вона не опускала очі додолу, не благала, не звала на допомогу, а навпаки — з ненавистю дивилася на ворога. А той, хто дозволив жорстоко вбити перед тим її матір, батька та брата, раптом розгублено відвів погляд від дивовижно красивих очей Лебедівни. Хто зна, що він там побачив, можливо, врешті зумів розгледіти потворного себе, бо вже звук, що вбивав не заради поживи, а заради втіхи. Лебедівну того дня не стратили. Худіч сам не знав, що з ним відбувається, такого

ніколи не відчував. Мав поміркувати. Сум'яття ятрило душу. В середині тіла хтось наче запалив сонце та розлив тепло. Серце сказано калатало, а коли заплющував очі, то бачив тільки її одну — білосніжну Лебедівну, ворогиню, поживу для його ватаги.

Наказав відвезти лебідку в чорну печеру, яка знаходилася в Чорній скелі, де ми зараз сидимо. Скеля була темна, волога, непривітна, хоч і доволі простора. Три дні бідна Лебедівна нічого не їла та не пила, хоча за наказом Худіча їй приносили і воду, і їжу. То був її протест, ліпше вмерти, як батьки та брат, аніж насолоджуватися облудним невірничим життям та прийняти оманливу волю з рук ворога.

На четвертий день до неї в печеру прийшов сам Худіч. Він довго стояв посеред просторої зали, яку освітлювало сьайво світлячків, що спеціально принесли для цього. Чорний Гайворон намагався спіймати хоча б один добрий погляд лебідки. Лебедівна не зводила з нього очей, яро шипіла, показуючи, як люто ненавидить свого ворога. Худіч так і не насмілювався відкритися лебідці. Він приходив і наступного дня, і через день. Приходив, ставав навпроти Лебедівни і мовчав, кожного разу силуючись здолати власне заціпеніння, та не знаходив слів. Бо за ті роки, що він був ватагом чорнодзьобих, всі ніжні та хороші слова забулися. Ой, як важко навчитися любити тому, хто завжди тільки ненавидів, вбивав, приносив смерть та муки і ніколи нікого не милував. А що станеться, коли така істота зрозуміє, що навіть вона здатна кохати, видобути з крижаного серця крихітний промінчик ніжності та співчуття?

Згряя чорнодзьобих відчувала: з їхнім ватагом щось коїться. Ба, більше — Худіч зовсім втратив голову через полонянку, білу огидну птаху з довгою шиєю та пишними крилами. Щоб врятувати Худіча, порішили лебідку вбити. Якщо вона згине, то їхній мужній ватаг знову стане собою і згряя

чорнодзьобих залишиться найсильнішою та найнебезпечнішою на околиці. Одного дня, коли Худіч був усередині Чорної печери, чорнодзьобе військо оточило її, найдужчі і найсильніші воїни зайшли всередину. Мали вбити лебідку на очах ватага, щоб він не тішив себе примарною надією — може, вона жива і колись повернеться. Худіч відразу збагнув, що задумали його Вояки, бо ж був не тільки найсильнішим та найжорстокішим серед граків, був — наймудрішим.

Так-так, Птахо, ти правильно здогадалася: Худіч став на герць проти своїх, боронячи Лебедівну. А коли зрозумів, що сили нерівні і що йому не здолати ним же навченого війська, припав до землі і заплакав. Уперше у житті жорстокий воїн Худіч ридав, щиро просячи крізь сльози всі добрі сили допомогти не йому, а Лебедівні — його життя в обмін на її.

Раптом вдарив сильний грім, усередині темної печери сяйнула блискавка. За мить весь простір чорної печери заповнило яскраве світло. Чорне гайвороння осліплено принишкло, перелякано роззираючись довкола. Склепіння печери чомусь щезло, сонячне проміння безперешкодно потрапляло досередини. Зашуміли білі крила, і вгору до сонця полетіла прекрасна Лебедівна. Чорнодзьобих настільки приголомшило пережите, що ніхто й не мислив спробувати наздогнати лебідку. Коли ж через деякий час оговталися, то зосередилися на іншому — посеред просторої, вже безсклепінчастої печери лежало щось біле, з потрощеними крилами. То був колишній грізний гайворон Худіч, тепер Білий Гайворон. Грак печально підвівся з землі, задер голову, проводжаючи Лебедівну.

Цар-Мати замовкла, сумно зітхнула, переводячи подих. Птаха знала, що то ще не кінець історії, вона здогадувалася, яким буде продовження, та все ж з якимсь внутрішнім трепетом жадала помилитися:

— Чорнодзьобі люто накинулися на колишнього ватага. Вони пили його гарячу кров, шматували теплу плоть. Він став білим, отже — чужинцем для них, здобиччю, ворогом. А очі Худіча невідривно дивилися в небо, майже не підчуваючи, як з його тіла червоною цівочкою витікає життя. Худіч бачив тільки малюсіньку цяточку в небі, те, що залишилося від його Лебедівни, і щасливо посміхався. Вона врятувалася!

Вранці новий ватаг чорнодзьобих наказав забрати з печери залишки того, кого ще вчора вони так боялися і хто зрадив їх. Ніщо не мало нагадувати Великому Гайворонячому війську про ганьбу. Та в печері вони нічого та нікого не знайшли, хіба що смоляні стіни колись Чорної Печери за ніч стали білими, як крила Білого Гайворона.

З того часу Чорну Печеру стали називати Печерою Білого Гайворона.

— Це не ваша легенда, правда ж? — печально запитувала Птаха.

— Ні, — здається, Вітра не здивувалася запитанню. — Її розповідав мені один чоловік зі сколотян.

Цар-Мати поспіхом відвела очі від Птахи, перевівши погляд на протилежну стіну. Очі Вітри зрадливо блиснули. Птаха ж згадала свого Чорного Гайворона, який також не задумуючись прикрив її собою, рятуючи від своїх. Але чи став він від того Білим?

12. Чорна мальва

Минуло три ночі з моменту останньої подорожі до сарматів. Посеред буденного дня Птаха раптом відчула — її відчайдушно кликали. Вона добре почула голос Цар-Матері у своїй голові. Цього разу не стала чекати ночі, щоб потрапити у сарматський світ, і скористалася ключем. Справа нагальна — відчувала це. А у снах можна було й заблукати чи щось наплутати. З ключем надійніше, хоча так її можуть вистежити.

Посеред Печери Білого Гайворона стояла перелякана і стурбована Вітра. Птаха ніколи її такою не бачила:

— Птахо, Верха помирає. Дитина не може вийти на світ. Неправильно лежить там, — показала на живіт, — усередині. Наші не можуть нічого вдіяти. Навіть Верховна Жриця безсила. Це — кінець, мій кінець і кінець всього роду. Одна з помічниць Жриці втаємничено мені повідала, що тут може допомогти тільки Дух. От я й згадала про тебе. Благаю, допоможи.

Велика Цар-Мати Вітра, та, що вклонялася тільки Великій Матері, впала перед Птахою на коліна і схопила її за руки, припавши до них пересохлими губами. Тіло Великої Цар-Матері тремтіло. Згадала слова Марі: «Світ Сарматів сам тебе покликав. І мав на те, певно, причини». Можливо, це і є та причина? Птаха не раз рятувала майже мертвих. Тож рішуче вхопила поляницю за руки:

— Веди мене до доньки, Вітро, якщо не запізно — допоможу.

Біля розкладеного шатра було майже порожньо. Вітра дала наказ поляниціям триматися подалі від цього місця, а тут накази не обговорювалися — тільки виконувалися. Наказ не стосувався лишень однієї жінки. Перед ними стояла Верховна Жриця. Птаха її відразу впізнала — лихі маленькі очі, чорні губи зліплені в цівочку-шрам, віночок зморщок над ними, гачкуватий ніс. На голові — сіра намітка, яка спадала аж до землі, в правій руці — дерев'яний костур. Вона загороджувала вхід усередину:

— Вітро, Велика Цар-Мати, опам'ятайся та послухай мене — Верховну Жрицю Мавру! Заклинаю тебе! Мені Воланда все розповіла: і про Духів, і про твоє бажання за їх допомоги порятувати доньку та онуку. Ти ж мудра повелителька і не станеш гратися з тим, чого не розумієш? Ми нічого вдіяти не можемо. Твоя донька та її дитина покликані стати славною й утішною жертвою для Великої Матері. Не муч себе й усіх нас дурними вигадками. Цю Чужинку, — і вона махнула костуром у бік Птахи, — волею небес забороняю впускати до Верхи. Ніякий вона не Дух! Бо чи можуть Духа всі видіти, хіба що Жриці. А тут з плоті та крові з'ява перед нами. Згинь, згинь, згинь, тварюко нечиста.

Жриця люто махала своїм ціпком перед носом ошелешеної Птахи, шепочучи слова заклять та посилаючи прокльони. Слова спадали додола, мов листя з осіннього дерева, не завдаючи Птасі жадної шкоди. Бо віри всередині безсмертної було набагато більше, аніж в усіх смертних у цей момент у цьому світі. Птаха скосилася на Цар-Матір. Вітра пополотніла та сердито засопіла. Птаха здогадувалася, що буде далі: зболена матір здатна заради дитини на багато. Жриця з виряченими очищами та розкинутими в різні боки руками була зметена з ніг помахом руки поляниці. Мить, і Вер-

ховна Жриця Мавра валяється непритомно в ногах Цар-Матері, з кутика рота цівочкою витікає кров. Та жінки не мають часу довго дивитися на Мавру, з шатра доноситься болісний жіночий крик. Птаха влітає досередини, Вітра залишається на чатах. Жриця ж має учениць, і ті можуть у будь-яку хвилину прийти на допомогу.

В наметі біля лежачої Верхи сиділо налякане дівчатко-підліток, очевидно одна з помічниць жриці. Птаха рукою дала тій зрозуміти, що може бути вільна. Тій двічі повторювати не мусила.

Птаха стала навколішки перед вагітною посеред червоної мокрої плями, поклала руки тій на живіт. Маля і справді лежало неправильно, тому і не знало, як народитися. Безсмертна старалася віднайти сили всередині Верхи, щоб та допомагала їй.

— Хай тільки дитина виживе, — простогнала Верха, не розплющуючи очей.

Птаха зашелестіла губами, промовляючи тільки їй відомі слова та заклинання, тоді водою, що стояла поруч на землі в кубках і мала запах м'яти, малювала на животі породілля оберегові знаки. Вода була життєдайною, Птаха не знала, звідки поляниці її брали, але відчувала це. Дитина кволо, але вперто просилася на світ. Птаха чула, як б'ється маленьке налякане серденько. Маля всередині матусі почуло Птаху, заворушилося й поволеньки почало повертатися так, як наказувала безсмертна. Верха допомагала, як могла, з останніх сил вхопила Птаху за руку і зашепотіла:

— Врятуй мою донечку, хто б ти не була. Я відчуваю — ти можеш.

Птаха кивнула, підняла очі поверх голови Верхи і оторопіла. Там стояла Мара. Отже, часу майже не залишилося.

— Роби свою роботу, Птахо. Хай дитина народиться. Я зачекаю.

Птаха знову говорила слова, впивалася замовляннями, креслила в повітрі знаки, добрі символи-обереги, просила Верху тужитися, допомагаючи їй руками. Через півгодини в шатрі почулося ледь чутне несміливе дитяче скімлення. Народилася дівчинка. Птаха перерізала пуповину чорним ножом. За волею випадку, очевидно, тим самим, яким Жриця відправляла на той світ новонароджених хлопчиків. Бо нічого придатного поруч не виявилось. Притулила дівчинку до себе. Мале не мало сили кричати, було втомленим через такий довгий та важкий вихід на білий світ. Птаха подивилася на Верху, на мить здалося, що та померла. Після того як дитя народилося, мати зовсім стихилася, зів'яла. Та Мара досі незворушно стояла на місці. Заговорила:

— Та дитина — твій клопіт тепер, Птахо. За неї відповідаєш. Я ж натякала тобі про тягар, якщо пам'ятаєш? І ти отримала його! У Світі Сарматів малій не вижити. Врятована Духом тут — що мертвонароджена. Свої ж горло переріжуть або сплять живцем. Прошу, постарайся зробити все правильно. Те дитя не чуже мені. В Яроворот заборонено її брати. Ворота не пропустять. Захист ставитиму я.

Птаха нічого не зрозуміла. Чому такі умовності? Так, у Яровороті ніколи не було смертних-немовлят, але ж це унікальний випадок і тому:

— Зачекай, Маро! А я? Ти ж мене привела в Яроворот і так просто, без ніяких там застережень? Сама ж бачиш — це ж не навмисно.

Мара посміхалася, але то була швидше насмішка, бо говорила жорстко та трохи сердито:

— Що дозволено Марі — не дозволено пташеняті, дороженька. Вже тобі один раз попустили, коли привела без дозволу у Яроворот дитину. Тоді ж це я за тебе і за хлопця заступилася. Досить химерувати, Птахо. Цього разу — я не дозволю.

Цю дитину мають ростити смертні. Я колись врятувала від смерті тебе, ти — врятувала її. Рівновага.

Птаха хотіла заперечити, вблагати. Має бути якийсь вихід. Слід попросити дозволу залишити живою й матір. Вона з допомогою Мари зуміла б це зробити! Добра думка. Га? Тоді й клопоту всім менше. Світів багато. От нехай маля з матір'ю в якомусь з них поживуть, якщо доля дівчинки настільки важлива. Мара підняла загрозливо вгору руку, наче читала її думки:

— Досить! Це не обговорюється, Птахо. Й так забагато тобі дозволено. Життя дитини в обмін на життя матері. Душа Верхи не згине і не змарніє, це сильна душа. І не говори мені про жорстокість, жінко, не псуй слів. Є щось вище над поняттями добра та зла. Та замолода ще для знання такого.

Розмову обірвав голосний дитячий крик. Мале, напевне, врешті зрозуміло, що народилося, і ледь чутне пхикання переросло у відчайдушні воання. Відразу ж за тим у намет майже влетіла Вітра, яка зрозуміла — вона стала бабусею. Птаха озирнулася.

Тим часом Верха поворушилася й ледь чутно застогнала. Була ще жива, відкрила очі:

— Мамо, мамусю, де моя торба?

Вітра, яка стояла, здивовано дивлячись то на доньку, то на онуку, пробуючи зрозуміти, до чого тут якась там торба, все ж кинулася виконувати волю Верхи. Сума знайшлася відразу.

— Відкрий її, мамо. Там у полотняному сувійчику квітка. Дай, — ледь чутно говорила донька.

Цар-Мати, здається, цілу вічність рилася в торбі, нарешті дістала з неї засушену квітку мальви, схожу на одну з тих, які зараз квітли на скельних стінах, передала доньці. Верха тремтячими пальцями взяла висушений квіт, приклала його до щоки, тоді поцілувала, шепочучи щось сухими

губами, тільки для неї зараз важливе. Птасі здалося — то слова прощання.

Мара стояла, сумно дивлячись в очі Птасі. Час спливав. Птаха очима попросила Мару зачекати ще декілька хвилин, та згідливо кивнула.

— Мамо, покажи мені її.

Вітра взяла з рук Птахи маленьке рожеве тіло немовляти і піднесла до доньки, поклала маля тій на груди. Очима Верхи покотилися сльози, вона зашепотіла ледь чутно, хоча Птасі здалося, що й на це у неї не мало б залишитися сили:

— Вона красуня, матінко, правда ж? Назви її Мальвою. Я знаю, ти хотіла інше ім'я дати, але це вона сама вибрала. — Верха закрила очі, переводячи подих. Кожне слово їй давалося важко: бліде мов крейда обличчя, навіть уста стали білими. В тілі породіллі майже не залишилося крові. — Прощай, Мальвочко, любове моя! Будь щаслива.

Верха ніжно погладила рукою голову щойно народженої донечки. Вона так і померла, пригортаючи до себе маленьке тіло дівчинки і шепочучи ледь чутно: «Ти — моя квіточка».

Птаха відчула, як до горла підкотив клубок зі сліз, опустила додолу погляд, стримуючись. Безсмертні ніколи не плачуть. Скільки разів вона дивилася в очі смерті і ніяк не може звикнути до цього. За спиною, не стримуючись, голосно ридала грізна Цар-Мати. Птаха шукала очима Мару. Тої не було поруч, бо душа Верхи відлетіла.

А наступного дня була розмова Вітри з Птахою. Сталося те, на що натякала Мара. Вітра, перелякана та стривожена, розпатлана та вся в крові, стояла на Дівич-горі перед Птахою з дитиною на руках. Вона і плакала, і разом з тим божевільно сміялася, бо, тільки-но втративши доньку, заледве не втратила онуку, вихопивши її з жертovníка, з-під носа Маври.

«Поляниці! Дитина народилася через злі чари, вона — нечиста, вона — прокляття для нашого роду, бо мала померти разом з матір'ю за всіма законами, і тому її тре' принести в жертву Великій Матері!» — Жриця не простила Цар-Матері насильства і того, що якась там чужинка, а не вона — Верховна Жриця, допомогла народитися на світ дитині.

— Вони маля вб'ють, Птахо. І я нічим не зараджу. Вб'ють і мене, бо я щойно вбила Жрицю, рятуючи онуку. Я хоч і Цар-Мати, та не маю влади над небесною волею, — затнулася на мить і продовжувала говорити: — Прошу тебе, Душо-Пташко, порятуй мою онуку, забери її з собою куди подалі, віддай якимсь добрим людям. Ти зможеш, благаю!

Птаха дивилася поверх голови Цар-Матері. Чорна скеля, що зсередини біла, стояла незворушно, відбиваючи хвилі. Вона прийняла з рук Вітри дитя. А Цар-Мати зараз повернеться назад, піде назустріч власній погібелі, хоча Птаха і говорила тій, що є ще один вихід — залишити своє плем'я, стати самітницею і жити разом з Мальвою або спробувати відшукати батька Верхи чи Мальви. Можливо, якийсь з племен і прийняло б їх. Та в очах Вітри сидів небезпечний шал. Бо вона й досі залишалася Цар-Матір'ю і відповідала не тільки за себе та за онуку.

Вітра поцілувала малу, благословила тільки їй знаними словами і пішла — не озираючись. Птаха з Дівич-гори дивилася на широкий сарматський світ, який з малою повинна покинути назавжди:

— Дивися, Мальво, то твоя рідна земля. Ти тут народилася, а зараз ми з тобою підемо у світ, де тебе будуть любити, як мають любити батьки бажане дитя, і де ти будеш потрібною і будеш в безпеці.

Маленька дівчинка мирно спала, і, хоч щойно народжені немовлята не вміють сміятися, Птасі здавалося, що мала

усміхається. Жінка поправила маляті на голові полотно, в яке та була закутана, під пальцями щось зашелестіло. Птаха пальцями намацала суху квітку мальви. Та сама, що подарувала малій ім'я. То Вітра, напевне, загорнула квіточку в пелюшки, на щастя чи на спогад про рідну матір. Птаха також шалено любила ті квіти. Таких мальв, як у її садку, не було в жодному іншому. Її квіти мали чарівну серединку, сама те диво вичаклувала — квіти для коханого. Пальцями Птаха розгорнула сухі пелюстки квіту й обімліла. То була квітка з її саду. Ні з якою іншою сплутати неможливо, бо тільки такі, особливі, росли в її саду. В осерді сухої мальви досі яскравою вогнистою леліточкою пломеніло малесеньке серце. В грудях запекло. Той вогонь передався всьому тілу. Батько Мальви — великий чорноокий красень. От чому ті квіти на стінах так бентежили її. Але ж там були і чорні мальви. В її саду ніколи не росли чорні мальви. Напевно, вона помиляється. Нехай, нехай вона помилиться. Треба спитати Вітру. Озирнулася. Та ще не встигла далеко відійти. Тільки-но спустилася з гори і була під ними.

— Вітро, дуже важливе для мене, — навіть кричати не довелося, Цар-Матір все добре чула. — Квіти, оті мальви на стінах Печери Білого Гайворона, оті чорні мальви, вони справді були чорними?

Вітра здивовано дивилася на Птаху. Якась суміш збентеження та суму застигла на обличчі, про що питала та дивна Жінка-Дух. Про квіти, тут, тепер, зараз... Чи важливе воно? Та відповіла, не розпитуючи:

— Що, чорні мальви? Ні-ні, навіть мертві вони не чорні. То гіркота й печаль Верхи малювали їх чорними.

Птаха чула, як лють і беспорядність заповзали всередину. Нахилилася над дитиною, уважно роздивляючись кожну рисочку на обличчі маляти. Зітхнула, стиснувши з усієї

сили в руці суху квітку мальви, аж та розсипалася на порошок під пальцями. Як там він себе називав — Вітер? Згадала слова Мари: «... Те, що дається нам і ми про нього думаємо як про тягар, ніколи не буває заважким, тому що отримуємо завше стільки, скільки в силі підняти». Мара все знала.

— Це жорстоко, навіть для тебе, володарко смерті. Ой, як жорстоко.

Десь з-за Чорного кургану почулися невдоволені жіночі голоси та брязкання зброї. Треба було забиратися з цього світу, поляниці починали «полювання на відьом».

13. Світ Єдиного Бога

Птаха стояла на вершині Магури. Дивилася вниз, на Сонце, яке, здавалося, неохоче йшло на спочинок. На руках мирно спала Мальва. Світ Єдиного Бога лагідно зустрів їх, не відчувала тут жодної небезпеки. Перевела подих, важко зітхнула.

Зараз вона ненавиділа Стриба. Зрадника, відступника, того, хто стільки лиха приніс у її життя, у Світ Сарматів, світ, який вона встигла полюбити. А скільки ще понівечених доль він залишив по собі в інших світах?

Світ сарматів. Мертва Верха, жінка, яка згасла у неї на очах, тулячи до губ суху мальву з її саду, яку подарував не закоханий, а просто, випадково захоплений незвичайною смертною Стриб. Цар-Мати Вітра, яку одноплемінники вб'ють за те, що переступила через прадавні закони, сміла порушити їх, рятуючи онуку. Мала Мальва, яка щойно народилася й відразу стала сиротою, кого силою вирвали з її світу, щоб урятувати від неминучої погибелі.

Дивилася то на Мальву, то на сонце. Наче шукала поради, наче боялася саму себе. Стриб на боці світлих... Запитувала чи стверджувала. Ти себе чуєш? На якому він чи на чиєму він боці? Чи мало він начудив і з тобою теж? Але ж «кохання прощає все», повторювала, як мантру. Затнулася на півслові: «Чи донедавна прощало?» Запитувала, запитувала, запитувала... Ліпше вона б не знаходила ту клятву суху мальву. Майже переконала себе, що мальви Верхи — квіти з чужого світу, бо чорні серед них є. І маєш — правда вилізла на світ божий і шкіриться до тебе недобре. Чому

вона не може вчинити як звичайна смертна жінка? Не рвати себе на шматки, а відомстити, просто і натхненно. А як же обов'язки, відповідальність, велике покликання?

Як то все набридло за тисячі літ.

На руках заворушилося маля. Відірвала очі від сонця. Вона любила дивитися в його багатоліке лице з гори: вранці, в обідню пору, ввечері, воно завжди різне. Прислухалася до себе. Стільки зараз усередині намішано — і особисте, і... Завжди робила вибір в бік останнього. Чи цього разу правильно чинить? Дитя запхало до рота палець і зачало його смоктати. Ще трохи, і воно захоче їсти.

Мальва, як квітка, як надія, — красиве ім'я. Не гірше від Громислави. Дівчатко, яке щойно народилося і відразу втратило матір та не отримало батька. Мара руками Птахи врятувала дівчинку. Верху ж відмовилася допомогти врятувати, тобто дозволила матері Мальви померти. Допомогала Птасі, так би мовити, ліквідувати суперницю? Ні, ні, так не думай. Багато жінок вмирає під час пологів і в цивілізованих світах. Згадала слова: «Що дозволено Марі, то...» Нашорошилася від власних думок.

Мара! Чому вона так чинить з нею? А ті слова — «Те дитя не чуже мені». Очевидно, Мальва майбутня безсмертна, яку ось таким чином рятують і яку в свій час Мара позначить Перемінником. Птаха не могла забрати Мальву в Яроворот. Це заборонялося Марою, бо вона знала, хто батько дитини? Та й тепер Птаха цього не зробить нізащо, бо також знає хто. А може, таких Мальв, про які Птаха не відає, в її Стриба десятки? Гидливо змушувала себе так думати. Дарма, знала ж, відчувала — ні. Мальва — єдина його донька. Кохана Птаха не змогла народити йому дитя, а проста смертна, хоч і ціною власного життя, — подарувала. Нестерпно запекло всередині, аж застогнала.

Ненавиділа зараз і Мару, хоча знала, що не все тут так просто, а ненависть тільки заважає у всьому розібратися. Та все одно ненавиділа. Бо ж Мара все знала, від самого початку все знала. Ні, гірше! Свароже, яка вона дурепа, хоч і безсмертна. Допетрала нарешті. Сон! Так, авжеж. Він — син Мари. От хто заставив його подарувати їй дозвіл входити в п'яті ворота. Зробила Мара це зумисне, бо що?

Знову рух по колу.

Згадала сарматок. Зізнайся собі, Птахо, той трохи збочений сарматський світ, який ненавидів чоловіків, вабив, причаровував тебе. І тебе ж до нього не припнули, ти сама прикипіла серцем. Чому? Тому, що ти в душі — справжня поляниця, Птахо. Чоловік зробив тобі боляче, і ти власну ненависть вимістила на інших чоловіках. Хай не безпосередньо. Насолоджувалася тим, як легко та спритно розправляються з чоловіками поляниці, мають їх за ніщо, використовуючи тільки для продовження роду та жертвоприношень, зрікаючись кохання, також кладучи його на жертовник. Бо мертва і не зробить тобі боляче, не зраджуватиме, не брехатиме. «Ох, Птахо, Птахо, ти не ліпша від темних, — волає твоє сумління, — бо смієш так мислити і в тобі є зворотний бік, небезпечний бік». Труснула головою, женучи від себе ці відчайдушні думки, проганяючи ненависть. Подивилася на маля. Криво посміхнулася. Вона відомстить Стрибу за все, за зради, за образи, за те, що простила йому смерть власних батьків, за кохання, яке досі горить в душі і яке він своїми постійними зрадами відчайдушно гасить.

Колись Мальва виросте, і Птаха бачитиме, як це відбуватиметься, а Стриб — ні. О, настане час, і Птаха розповість Стрибу про те, що його доньку, з прадавньої родини безсмертних, зростили та виховали звичайні смертні, яких він так зневажає. Вона розповість і про те, що пережила, рятуючи його

єдину донечку в той момент, коли він розважався з повіями на Далекому Озері, про те, як у неї на руках померла жінка, яка його кохала більше за життя, а він пройшов повз це граючись. О, він почує розповідь про те, що його донька називатиме та вважатиме татом іншого, смертного чоловіка. І тоді... Тоді, може, вони будуть квити. Але поки Мальва ростиме, Птаха пильнуватиме, берегтиме дитину Стриба, мов зіницю ока. Вона — донька її коханого, плід зради, але разом з тим і зброя.

Розпачливо дивилася на Сонце. Як вона сміє таке думати? Вона ж світла безсмертна. І рішення, яке вона прийняла, — єдине правильне, виходячи з логіки міркувань Мари та й з життєвої логіки. Але чому ж тоді в душі стільки зловтихи? Відкинула всі вагання, подивилася на Мальву. Дитя спало. Згодом в собі покопаєшся, а зараз...

Мусила підшукати для малої родину. Справжню, люблячу, таку, щоб дівчинка не чулася в ній покинутою, чужою. Купу світів передивилася, всі були якісь або занадто жорстокі, або занадто правильні, покладалася на внутрішні відчуття. І от зараз, дивлячись з гори вниз на сонце, розуміла — це саме те, що треба. Тепер обрання місцини. Вибір невеликий, як не дивно. Бо підходить не все. Найдужче в цьому світі любила Карпати, коли б сюди не приходила, мандрівку зачинала з цієї гори. Її гора — гора Магура.

Що ж, провідник зараз має підійти. Провідник чи, як його тут ще називають, — Мольфар. Він мав підшукати для Мальви батьків. Була впевнена — впорається з цим, та все одно доведеться власноруч все перевіряти. Відповідальність надто велика.

Поруч на землі стояв кошик, тимчасовий прихисток для Мальви. Дно кошика дбайливо вистелене. Птаха нахилила-

ся — поклала туди дитину. Витягла із-за пояса варган, тут його називають дримбою, і...

До уст тулила метал — стогнав, вив, скавулів він у передчутті. То тривало якусь мить чи, може, вічність. Він замовк, затих. Прадавня тиша розлилася довкіллям і всередині Птахи також. Передчуття врівноважували світи. Притиснула дримбу до зубів, вдихнула і... Журба, смуток, радість, кохання, біль полилися, наповнили звуками простір, мелодія гірко піднімалася аж до небесних сфер, лоскотала п'яти творцю, падала в лоно Наві, торкалася губ самого Велеса, бентежила його своєю чистотою, а потім вихором влітала всередину деміурга тих диво-звуків. Птаха вміла грати та керувати мелодикою дримби, вичакловуючи її з себе, роблячи безтілесне реально-магічним. Вона тоді ставала одним цілим з дримбою — вся аж дрижала від втіхи, насолоди та водночас відчаю і болю, тремтіла в такт вібрації інструмента, згоряла від торжества та від суму. Замерехтіли, задеренькотали над горою дивні привиди-світи, барвисті та чорнобілі, небезпечні та звабливі... Замовляла зараз ті звуки спеціально, не заради втіхи. І не мала права схибити чи пройти непрокладеною стежкою від неба до землі, від землі аж до сонця, яке ще не зайшло, а зачаровано зависло над горизонтом, скоряючись наказам чар-звуків. Мусила ту дорогу виплести, як віночок: розкішна хай буде, звивисто промовиста та чесно поснована, щоб приводила туди, куди мандрівник бажав би прямувати.

Коли врешті закінчила, відтулила від губ варган. Роздивилася довкола себе: марево, витворене звуками, й досі висіло над горами, переливаючись у променях сонця кольорами веселки. Посміхнулася з того видива захоплено, нахилилася над кошиком:

— Ну от, Мальвочко, твій ключ готовий. Він має на собі мій слід, що зробиш, замала ти ще, але він тепер твій і під-

корятиметься тобі також. Коли виростеш, я навчу тебе на ньому правильно грати і подорожувати, а зараз він охоронятиме тебе і твою родину, поки мене не буде поруч.

Тим часом десь внизу залунав голосний жіночий спів:

Ой піду я в полонину,
та в полониночку,
Чи розвіяв буйний вітер
нашу колибочку.
А я дримбу купувала
Та й боса ходила,
Жиби дримба грала й грала,
Я ся не журила.
Хто на дримбі вміє грати —
Того люб'ять гори,
Бо та дримба як Карпати —
З вітрами говори.

Птаха впізнала той голос. То був голос Провідника, точніше Провідниці.

— Як ся називає тее дитетко, Магурко-Пташко? Мольфа, кажеш, чи стара недочула?

— Мальва, кажу тобі, Мальва!

— Мальва, Мольфа! Мальва! Не однаковісінько, кажеш? Йой, не даремно так сі втяли назвати! Як то пасує те ймення тому, хто є доброю дочкою свого отця? І не тра на мене так глядіти, Магурко, я йому анініц не скажу, то не моя таїна. Йой, ніц не вмієш тримати язик за зубами, нащо тотим співом надримбала стільки правди? Маю гарну родину для твоєї Мальви-Мольфи. Одной відунки родина. Світлі люде!

14. Горпина

Бабуся Горпина обождує свою онуку Мальву. Навіть ім'я малої заставляє посміхатися, тепле-тепле і запашне, мов квітка. І якби вона не знала, що дівчинка нерідна, то могла з ким-будь закластися: ця дитина з їхнього славного відунського роду. Як не старалася Горпина допомогти своєму єдиному сину Назару народити дитя — ніщо не допомагало: ані молитви, ані замовляння, ані трави. І ті різні сучасні лікарські штукенції також не підсobili. Правда, був ще один спосіб: звернутися за допомогою до певних сил — за певну платню, звичайно. Може, для непосвячених ціна й невелика — дрібничка, так би мовити, крихітна шопта душі. Але Горпина добре знала, як воно торгувати таким крамом, ти нічого не помічаєш наче, тобі не болить, не пече, не мучить, хіба що сни інколи паскудні дошкуляють. Та коли ти сни у людини безхмарні! Як казав колись її чоловік Микола: «Дурне спить — дурне йому си снить». Ох, легко ж піти на зговір з торгівцями в такі моменти, так важко зупинитися вчасно. Горпина один раз втрапила в пастку, і маєш — Назарко тепер розплачується.

А сталася ця okazія не так і давно. Назарчик тоді ходив у восьмий клас, здається. Ростила та виховувала його сама. Чоловік Миколка, її перше та єдине кохання, трагічно загинув. Він так і не побачив свого сина. Кохала Миколу Горпина, і якби не син Назарко, хто зна, чи не вкоротила тоді в двадцять неповних літ собі віку. Маля та клопоти біля нього відволікали від безпорадності. В молоді роки чомусь

завше любиш на самоспалення, до нитки вигоряєш усередині. Вона й вигоріла, бо так і не вийшла більше заміж.

Її Миколка працював шофером у колгоспі. Був одержимий дорогою, часто їздив у відрядження. Цінували його як доброго водія, бо був непитушим та відповідальним. Горпина часто просила чоловіка: «Микольцю, zostав, серце, ту роботу, знайди іншу». Відчувала — біда за коханим назирці ходить. До хати не сміє зайти, бо у ній Горпина і відвороти. Та Микола у відповідь лишень посміхався, ніжно пригортав дружину й віджартовувався: «Нічого зі мною не станеться, люба! Дорога — то моя пристрасна коханка. Не могу без неї». Одного разу з відрядження так живим і не вернувся. Коханка забрала собі коханого. Заснув за кермом. Помер уві сні. На ходу машина врізалася в швидкий поїзд. Чоловіка оплакала та поховала і продовжувала жити, рости сина та допомагати людям, як вміла і як могла.

Одного листопадового млоного дня привели до неї п'ятнадцятирічну дівчинку, однокласницю Назарка. Син тоді був у школі на заняттях. Родина Перепеленків мешкала на протилежному боці села. Вірка з чоловіком ростили трьох дітей. Найстарша, 15-річна Олеся, позашлюбна дитина, батько покинув матір відразу після народин маляти. Говорив, що замолодий для сімейного життя, і запевняв усіх — то не його дитя. Та через три роки повернувся додому, вигулявся, напевне, чи ліпшого нічого не знайшов. Вірці хотілося вірити — совість замучила. Впав Славко жінці в ноги та й вимолив прощення. Бо доньці таки потрібен батько, а покритці — чоловік. Тож близнюки, Семенко та Ілля, народилися вже у шлюбі. Звичайна сільська роботяща сім'я. Вірка — доярка на фермі, Славко — їздовий у колгоспі, на три роки молодший від дружини, трохи любить випити. Та в їх-

ніх Залютцях для чоловіків те «трохи» віднедавна стало вважатися чимось буденним.

Горпина, тільки-но глянула на Олесю та матір, відразу зрозуміла — лихо тих двох привело. Олеся з виду зовсім дитина. У восьмому класі є різні дівчатка, є й такі, яким можна легко дати і двадцять літ, Олеся ж виглядала на тринадцять — худенька, тендітна, тільки з несміливими натяками на процес переходу з дитячого віку в підлітковий.

— Горпино, у нас біда. Тільки ти можеш порятувати та допомогти, — навіть не привітавшись, з порога заголосила Вірка, сльози, певне, всю дорогу ледве стримувала і от тепер дала їм волю.

Олеся заховалася за материну спину й несміливо шморгала носом.

— Вірко! Олесю! Заходьте до хати, і там все розкажете. Хай ліпше вулиця ніц не знає. — Горпина майже силою затягнула з сінешніх дверей жінку з донькою до просторої світлиці.

Нічого не розпитувала, чекала, коли Вірка врешті виплачеться і зачне говорити. І Вірка заговорила. Трохи плутано, та все ж і того було достатньо, щоб зрозуміти, яке таке горе привело до неї цих двох. Мала Олеся чекала дитину, вже п'ятий місяць вагітності, хоча на худому дитячому тільці дівчини та під доволі широким теплим одягом нічого й не видно. Горпина трохи недовірливо дивилася на матір. Та все зрозуміла, швиденько розстегнула блаженське старе пальто доньки, напевне ще Вірчине, бо теліпалося на худих плечиках Олесі, мов на швабрі. Тоді задерла довгого чорного в'язаного светра, також доволі широкого, закинула його поверх живота доньки. Вірка казала правду. Горпина відчула в тому щось погрозливе, через дурні зальоти її ніколи не турбують. Знають — абортами вона ніколи не займалася.

Вірка розповіла далі. Про те, як позавчора несподівано зарано повернулася вранці з ферми додому. Зазвичай «дойка» починається о шостій ранку. А тут така okazія — сказали, що на ферму привезуть дефіцитні колготи та шкарпетки для доярок, тож попросила сусідку Лідку підмінити її, а сама помчала додому за грішми. Отож, не підозрюючи нічого поганого, Вірка похапцем влетіла в спальню, де в старій шафі під шаліновими хустинами тримала гроші, й обімліла. Її чоловік кохався з донькою. Спочатку ті навіть не помітили її присутності, так були зайняті. Звісно, зчинився гвалт! Перелякана і збентежена Оlesia ридала, благала прощення в матері на колінах. А той «вогер хранцузуватий» і не думав виправдовуватися. Сварка, бійка, крики. Доволі огрядна Вірка роздряпала пику худющому Славіку, вибила йому передні зуби, а він, «скотиняка шолудива», і не мислив каятися. Навпаки, в усьому звинуватив Вірку. Кричав, що в тої завжди увечері то голова болить, то «срака». А він хлоп і йому «хочеці»... То шо, курвів у селі мало? «Такий гріх, такий гріх!» — голосила Вірка. Горпина аж обімліла після почутого. Знала, що жінка ще добирає пристойні слова, розповідаючи, могла тільки уявити собі, що ті двоє одне одному нагородили і зробили. Славко вишкірився на Вірку і сказав, що не чує за собою ані гріха, ані встиду, бо Олеська — не його донька, а сусідова, той сам му за фляшкою бурячинки признався. Так, він її ростив як свою, але то до пори — до часу. Для себе ростив. А те, що їй тільки п'ятнадцять, нічо — молода і рання, не вона одна в селі така. І, зрештою, Олеська сама того не менше хтіла. Він її не силував. Оlesia ж чесно зізналася матері, що вже півроку вони «тимово» займаються. Славко пригрозив доньці, що тільки посміє матері тьякнути — то приб'є її, та й чи повірить Вірка таким брехням малої.

Вірка роз'ярилася, хотіла й Олесьці, для «прохвілактики», надавати по пиці чи за патла потягати, та чималий живіт оголеної доньки стримав її. А коли розпитала, то з'ясувалося, що Олеська вже на п'ятому місяці. Сором який. Вагітна від рідного батька, щоб той там не плів про своє небатьківство, Вірка ж добре знає, хто батько дитини. Якби то було від когось чужого, то не сміли б турбувати, а тут — таке лихо.

— Горпинко, золота моя. — Вірка бухнулася в ноги. — Прощу, закликаю, не дай пропасти. Тіко ти можеш забога-радити. В больниці навіть слухать не хочять: пізно, кажуть. Але ж то не тіко встид, голубко моя сизокрила. Встид ми би пережили. То ж гріх неспокутуваний, бо яке те дитятко си вродить, певне жи слабе на голову і не тіко. Порятуй, Горпинко, закликаю.

Горпина підійшла до переляканої та зблідлої дівчини. Приклала руку до живота. Нічого не відчувала, як не силувалася, як не старалася, молячись і просячи сили, які їй завжди допомагали в таких випадках. Цього разу двері для неї було замкнено. Таке іноді траплялося — вхід до знання не дозволявся. Завжди то вирішувала так — не дано знати, лізти, значить, туди не слід, то якась покара чи наслання для людини або для родини і вона, відунка, вже тут — безсила. Навіть коли хворий показував результати аналізів чи свою медкартку — все одно не бралася допомагати. То не в її волоніннях. Але цей випадок...

Вона тоді допомогла Олесі, переступила через всі застороги. Бо молода ще духом була, дурна, не визріла нутром. Враз відчула в серці спокусу чинити, як Господь, вершачи долю ще не народженої людини. І коли на світ божий з'явилося мертве дитя-викидень, тоді вона положи викликала травами та й приймала їх, зрозуміла, щойно взяла на душу

великий гріх — вбила ненароджену людину. Немовля було не п'ятимісячне, невідомо, хто тут брехав — Вірка чи Олеся, чи просто дівчина заплуталася в підрахунках через переляк. Мертве дитя мало щонайменше сім місяців. До того ж, взявши його на руки, то був хлопчик, зрозуміла — Олеся завагітніла не від рідного батька. Відчула це. Тобто той, кого вважала рідним батьком, ним таки не був, Вірка брехала всім. Горпина тоді забрала життя в дитини, хоч і давалася їй пересторога — не втручатися. Погребувала... І от тепер син Назарко розплачується за материнський гріх. З його насіння назавжди забрано життя.

15. Дар

Та жінка прийшла до неї літнього вечора. Горпина вже навіть спати вкладалася, змовивши перед образами молитви. Пані стояла перед порогом, чекаючи дозволу увійти. Довга, аж до землі біла суконка, помережана білою вишивкою, так у них ніхто не вбрався. Плаття аж світилося в темряві сіней, та й сама жінка наче була зіткана зі світла. Горпина тільки глянула, відразу зрозуміла — своя. Назвалася дивним йменням — Птаха, заговорила до неї дивним словами з прадавньої молитви, якої її навчила бабуса. Від Птахи Горпина вперше й почула про Мальву, про немовля, яке щасливою долею випадку призначалося на виховання в родину її Назарка. Мати знала, що її син категорично проти того, щоб взяти дитину-сироту з дитячого будинку, через це навіть до розлучення з Ольгою дійшло, але та жінка говорила так упевнено, що сумніву не виникало — Назар спасував і прийняв маля як рідне. Ніхто не питав зараз у неї ані дозволу, ані поради. Її лишень повідомили про те, що вона має всіляко допомагати сину та невістці у вихованні дівчинки. Як допомагати? А вона сама знає, бо дівчинка ця — особлива. І ще та жінка сказала, що то її, Горпинина, спокута за колись вчинене зло. Горпина не сміла виправдовуватися, бо добре знала, за що, опустила очі додолу і тільки ствердно похитувала головою на слова янгола. Бо хто це був, як не янгол? Тільки він міг знати про Горпину таке!

Птаха пішла, а Горпина аж до ранку не могла стулити очей — думалося про все на світі. Згадувала дівчинку

Олесю, мертве немовля, нещасливого, чи й уже щасливого, сама не знала допіру, сина Назарчика та згадувала-згадувала-згадувала свого чоловіка Миколку. Йї не вистачало його. Навіть не чоловічих обіймів уночі чи пестошів, а тепла долонь, до яких можна притулитися і загірті втомлену та зболену нещастями інших душу. Не плакалося тоді, тільки згадувалося, думалося і молилося.

Тож коли Назарчик вперше привіз до неї малу Мальву, Горпина зрозуміла — вищі сили подарували їм таке дороге і цінне дитя.

Маленька семимісячна Мальва махала рученятами, сонячно посміхаючись бабусі. І в Горпини враз так світло та затишно стало на душі, ніби всередині хтось запалив свічку. І от та свічка всередині палає вже сімнадцять літ. Знала, що та дитина — особлива, позначена. Бо неособливих дітей янголи самі не приносять. Янголи з дивними іменами.

Горпина любила Мальву, як може бабуся любити онуку, більше навіть, ніж Назарка. Нікому в цьому ніколи б не зізналася, але хіба ж серцю накажеш. А інколи вона навіть майже побожно боялася Мальви, відчуваючи всередині дитини необ'їжджену силу, тоді просто вклякала перед образами Матінки Божої, молилася і канонічними, і власними молитвами, щоб та допомогла її онуці зробити правильний вибір, коли настане пора. Таке щось схоже було і в неї, хоча вона тільки відунка, а тут щось набагато міцніше.

Горпина народилася в родині відунів. Її й досі дехто кличе по-вуличному — Відуниха. Бо коли вона побралася з Миколою Коровайченком, сином найшановнішого господаря Залютців, то стали називати, хоч і досить несміливо, Коровайчихою.

Від малих літ все в їхній маленькій господі дихало, співало, пахло. Завжди усміхнена мама в білосніжній хустині, зав'язаній під молодичку, трави, зібрані в пучечки та роз-

вішані в найнесподіваніших місцях. І щодня багато людей, чужих людей, які приходять за допомогою. Батька Горпина не знала, коли його в сорок четвертому забрали на війну — мама була при надії, тільки на четвертому місяці. Навесні сорок п'ятого, коли малій Горпинці виповнилося піврочки, мама отримала похоронку — загинув смертю хоробрих на полі бою, похований у братській могилі в Чехії. На спомин про батька залишилися чорно-білі світлини з чорнявим усміхненим вусанем на них, сірий крилатий капелюх, юхтові чоботи велетенського розміру, батько був височенький — два метри росту, та похоронка. Тож мама Натка від народження стала їй і за матір, і за батька, і за вчителя, і за світло, і за тінь. Ні бабусь, ні дідусів. Страшна війна від сорок першого навитворяля лиха. Німці в сорок третьому, на Різдво, затіяли жакливу розправу над селянами. Усіх від мало до старого зібрали в церкві, замкнули там, а будівлю підпалили. Церква була стара — дерев'яна, тому згоріла, як солома, швидко. То була помста залютянам за допомогу повстанцям. Мама з татом того дня поїхали до сестри батька, тітки Марії, яка невісткувала в сусідньому селі. Сталося лихо, і Марія народила мертву дитину та мала якісь ускладнення після пологів. Набрали різних трав, трупків, настоянок, і тато повіз маму на санях лікувати тітку. Хоча мама не дуже хотіла їхати, вона ще не була досвідченою в цих справах. Та бабуся майже силою спровадила і дочку, і зятя. Тітку тоді так і не врятували, не встигли, — поки приїхали, та померла. Тож з великої та доброї родини Коровайченків ніхто не залишився, окрім Горпини, яка народилася вже наприкінці війни. Батькові батьки, дві сестрички-близнючки разом з маминими батьками згоріли в церкві. Тата та двох його братів не повернула війна: тато загинув у лавах Червоної армії, брати — не прийшли з лісу. Залишалася тільки пам'ять та горбики-могилки на цвинтарі з кам'яними

хрестами. Того усього мала Горпинка знати не могла, пізніше їй про це оповіла мама.

Дивні сни снилися малій Горпинці майже завжди. Нетутешні люди в тих снах, нетутешні звичаї, але то все було дуже цікавим, хоч не завжди і сприйнятливим. Десь у дванадцять літ прийшло розуміння, що вміння лікувати рослинами, якого її навчала мама, — то не все, що було даровано їй при народженні. Сталося це навесні. Мама поїхала в райцентр на закупа, в сільську крамницю тоді з промислового краму мало що привозили, а Горпинка росла, «мов бур'ян після дощу», тож і взуття доні нове потрібне, бо ж он як потепліло, а минулорічна взувка замала, і з платтячка дівчина виросла. З собою мама Натка Горпинку не взяла, вони жили край села, за хатою починався ліс, і хоч корівка Білка припнута паслася недалечко під ліском, та все ж пригнати та прив'язати її мусила. Потім здоїти, а ще — дати їсти пацятам та качатам. Дванадцятирічна Горпинка пишалася тим, що мама їй, як дорослій, довіряє таку відповідальну працю. В двері хати хтось несміливо постукав.

Горпинка крикнула, що можна заходити. Звичайно, а кого їм боятися? «Добрим людям завжди раді, а недобрі з лихими помислами, переступаючи поріг нашої хати, зло залишають перед порогом», — то любила повторювати мама, а мамі дівчинка завжди вірила.

В хату несміливо зайшла перелякана і чимсь збентежена молода жінка. То була чужинка, бо всіх тутешніх сільських жінок Горпинка добре знала. Гарно вбрана пані, як у них кажуть — по-городському, бузковий плащик до колін, на ногах — черевички на високих підборах, на голові — веселі чорні кучерики, як то воно називається та зачіска, хімія здається, мило обрамляли тендітне личко. В карих оченятах сидів сум, під ними червоні плями, схоже на те, що пані

плакала, бо й ніс почервонів. Через плече незнайомки висіла чорна шкіряна торбинка.

— Слава Богу! — привіталася жінка так, як то в селі прийнято. — То хата Коровайченків? — очевидно для годиться перепитала.

Горпина ствердно закивала.

— Дитинко, а чи можу я бачити пані Нату?

— Мама немає вдома. Вони поїхала в райцентр. Я — їх донька Горпинка. Але якщо маєте до них пильну справу, то можете зачекати, а коли поспішаєте — то приходьте іншим разом. Зачекати можна й тут.

Таке вже не раз бувало, що «зайдешні» люди, як їх називала мама, ніколи не говорячи «чужинці», просто залишалися у них, чекаючи, а Горпинка розважала їх розмовами. Жінка нерішуче стояла у дверях.

— Заходьте, заходьте, тітко, тобто пані. Е-е-е-е.

— Юля.

— Дуже приємно. Можете сісти на лаві або прошу до столу. — Мала Горпинка показала жінці на крісло біля вікна.

Та жінка не наважилася підійти до столу, почувалася незручно. Тому сіла на лаву, що стояла біля вхідних дверей. Дівчинка нічого не розпитувала у неї, тільки спостерігала, як жінка закрила очі та, обіпершись спиною до стіни, наче відхекувалася чи збиралася з думками. Отак вони сиділи мовчки декілька хвилин — дванадцятирічна дівчинка та чимсь опечалена чужа тітка. Потім трішки поговорили. Розмова не клеїлася, говорили про погоду, про несподівану на порі травневу спеку, про школу. Сьогодні була неділя, а уроки Горпинка зробила ще вчора. Слава богу, прийшов час гнати на пасовисько корову і можна було залишити жінку одну, бо вже й не знала, про що з нею говорити. Дівчина подалася надвір. Коли вернула, то ще під дверима почула гучний мамин голос і плаксивий стогін чужинки.

— Пані, я ще раз вам говорю, таким не займаюся. Хто я така, щоб це називати гріхом, я ж не піп. Але ви подумайте, чи варто таке чинити? Я не стану вам оповідати, що то дітовбивство, думаю, ви й самі розумієте, бо зовсім не схожі на молоду та ранню петеушницю чи довірливу школярку. Одяг, що на вас, говорить геть інше. Ви і не з бідної родини, то чому так, скажіть, чому? Невже не прогодуєте маля?

— Я вам заплачу великі гроші за ту траву, ви за них зможете безбідно жити з вашою дитиною не один рік. Тільки продайте, мені казали, що найдужче в окрузі ви тямите в цьому, скажіть, що то не так. Шостий місяць вагітності — робити аборт запізно. Ви — моя остання надія. Знаю, сама в усьому винна, думала — він отямиться і повернеться. Та де там. Ви багатьом допомагаєте, про вас легенди ходять, ви про трави майже все знаєте.

— Я багато чого знаю, але не всім зі знаного користаю, бо не все пригоже Богу.

— Якому Богу? Тому, що дозволив поганцю зробити мені дитину, а потім лишив одну? Він обіцяв одружитися, а я... Через нього від мене відреклися рідні. Ви знаєте, хто мій батько? В партії за таке по голові не гладять... — решта слів потонули в голосінні жінки. Горпинка налякано вистрибула з сіней на вулицю та всілася на призьбі.

Дитина розуміла, про що йшлося. Та пані не перша приходила до мами з подібним. Мама завжди відмовляла. Хоча вже навіть Горпинка знала, яке зілля могло у цьому зарадити. Але Горпинка знала й інше — так робити негоже. Дівчина чемно сиділа на призьбі під хатою, чекаючи, коли дорослі нарешті наговоряться та перестануть сперечатися. Ще хвилин п'ятнадцять тривала галаслива метушня, потім все стихло і з хати повільно вийшла заплакана чужинка, ледве перебираючи ногами. Мама сама зачинила за нею две-

рі, голосно ними грюкнувши. Жінка опустила поруч з дівчинкою, дістала з сумки сигарету і закурила. Здалося, вона її не бачить, не помічає. Горпинка не хотіла тривожити її і тому продовжувала мовчки сидіти, не в силі відвести очей від пальців жінки, які тремтячи струшували попіл з сигарети на траву. Пальці не просто тремтіли, їх кінчики були наче занурені в чорний туман. І тоді раптом, Горпина і зараз не знає, що то було, якийсь інстинкт чи наче хтось тоді силою шарпнув її за руку та поклав на живіт жінки. Дівчина від несподіванки зажмурилася. В голові намалювалася картинка — маленьке безпомічне тільце в утробі матері, прив'язане до неї ниточкою-шнурочком, було схоже на скрученого змія, безруке і безноге. Горпинка хотіла розгледіти в тому маленькому створіннячку хоч щось схоже на людину, та не могла. В дитинки була тільки голова і щось схоже на хвіст. Ось б'ється її серце, надто велика голова, маленькі вушка, носик і... немає зовсім очей, навіть того місця, де мали б вони бути, немає. Мала нажахано відсахнула руку від живота жінки, світ довкола загойдався, і вона втратила свідомість.

Коли прийшла до тями, над нею стояла перелякана мама з горнятком і та жінка з потворою у животі.

— Боже, доню, як ти нас налякала! Що трапилось, серденько, ти певне сьогодні перетрудилася, золота моя. Не слід було на тебе лишати господарство, замала ти ще. Пробач мені, — мати погладила Горпинку по голівці, — випий водички, стане ліпше.

Жінка допомогла малій сісти, мама піднесла до уст горнятко з напоєм. Дівчинка пожадливо випила.

— Поспи, люба. А я цієї пані постелю в сусідній кімнаті, вона вже на останній автобус не встигає, тож заночує у нас.

Натка заходилася поправляти на Горпинці ковдру, та перехопила її руку:

— Мамо, дайте тій пані те, за чим вона прийшла. — Мати здивовано дивилася на доньку (що вона таке каже?). — Я бачила страшну істоту в її утробі, то — не людина. Гірше, аніж у найстрашніших казках.

Міська пані стояла, перелякано дивлячись на обох. Тоді Горпинка переповіла мамі, як вміла, затинаючись та збиваючись, все, що з нею сталося на призьбі. Натка повірила своїй дитині й самостійно зварила чужинці трунок. Жінка жила у них ще два дні, поки не народила. На світ з'явилося насправді жакливе створіння, навіть страшніше за те, що його описала мала. Коли жінка їхала додому, мама не взяла з неї ні копійки.

— Пані Юлю, я маю вам дещо сказати, — мала Горпинка серйозно дивилася на красиву жінку, яка йшла від них. — Киньте курити, бо, якщо ви цього не зробите, вам доведеться через пару літ знову прийти до нас. Правда, вже з іншого приводу.

Жінка кивнула:

— Обіцяю і дякую тобі.

Мама печально дивилася вслід жінці, яка йшла сільською вулицею, не озираючись, тоді взяла Горпину за руку, подивилася пильно в очі:

— Ти не помилилася, доню, і той, хто відкрив твої очі, також. Потвор найчастіше народжуємо ми самі, як покарання чи божий докір. Ти отримала великий і страшний дар, дитино моя. Будь мудра, бо він тебе може вбити, будь обережна, бо тебе стануть спокушати ним, будь смілива, бо ним володіють тільки сильні.

Той дар мала її бабуся, вже пізніше, коли Горпина виростала, мама про це розповіла — торкаючись до людини, бачила її вади, не завжди тільки внутрішні. З того часу багато води сплигло. Спокуси вона свої зуміла обійти, бо при кожній нагоді, так би мовити «впіймати жар-птаха за хвоста»,

не прагнула отримати наче задурно щось вагомо-матеріальне. Пам'ятала, просто так нічого нам не дається — ні добро, ні зло не минають безслідно. І їх не виміряти пачками грошей чи золотими цяцьками на пальцях рук. Часто вона згадувала свою маму і її слова: «Те, чого не купиш за всі скарби світу, то совість. Те, чого не об'їдеш найшвидшим та найпрудкішим конем, то мудра думка. Те, без чого не проживеш правдиво у світі людей, то честь. Те, що маєш найцінніше і що завжди при тобі, — твоя душа, не розгуби її, вона — і тендітна квітка, і міцний дуб. Та без сонця й води квітка не бутиме, а без сили землі дуб змарніє».

Горпина старалася дотримуватися маминих обітниць. Дар, що отримала, не був простим. Кожного разу вона наче вмирала від дотику до хворого. Тільки-но відчувала хвору людину, як її зачинали бити дрижаки, мов у пропасниці. Вся її внутрішня сутність, сутність живого тіла, благала — не чіпай його чи її, не торкайся, бо знову доведеться вмирати. Та душа не слухалася. Приречено клала руку на голову хворого, на спину, на живіт чи на рамена, здається, руки самі знали, куди слід вкластися. Приречені на смерть непростими заклинаннями, підпоєні мертвою водою, прокляті до сьомого коліна, привороти-відвороти, майже ніколи не приходили звичайні хворі. Ті або поправлялися самі, або їх виліковувала сучасна медицина.

Болячка — наслідок неправильних дій людини чи попередніх поколінь. Говорила своїм пацієнтам і діяла, як хірург. Недарма закінчила медучилище, а тоді ще три курси медінституту. Не довчилася, бо зрозуміла, що й цього досить для того, щоб не перетворитися на «хімічного» лікаря (знову вислів мами). Що вона могла, як допомагала? А багато чого. Слова, що мали вбити, осідали всередині на тіло, яке є щитом для душі. Тому воно і хворіло. Часто-густо було й таке, що людина сама своїми вчинками творила собі лихо:

сльози матерів, образи слабших — і виразка шлунку на підході. Трав'яні збори допомагали, але... Пробувала роз'яснити пацієнту, що він має змінити не тільки режим харчування, а насамперед мусить змінитися сам, подивитися на себе збоку, зрозуміти причину своєї хвороби. Тому що хтось зверху зараз надавав шанс людині продовжити її земне життя, виправитися, стати ліпшим, а її пахуче зілля чи цілющі настоянки — лиш маленький поштовх до дії і тільки. Не всі то розуміли, на жаль, і тому не всім зуміла допомогти.

Були такі, що тільки ствердно кивали і все. Бачила, відчувала — хвороба повернеться через декілька років, бо люди-на не зміниться, але тоді вже буде надто пізно.

І коли маленька семимісячна Мальвочка стиснула Горпинин пальчик своїм кулачком, вона раптом побачила те, чого досі осягнути не може. Та дитина була найбільшим світлом, яке їй доводилося коли-будь бачити в людині, навіть у святенниках у монастирях, у тих, хто більшу частину свого життя проводив у безконечних молитвах і вмів зцілювати душі словом. І водночас дитина мала в собі стільки ж темного. Темрява була напрочуд глибока, що коли надто довго занурюватися в неї, то можна пропасти. На очі наверталися сльози. Колись її онуці доведеться робити вибір, вибір між тими двома світами, що поки що мирно спали всередині маляти. Як кажуть гуцули — одна сторона «жасна», друга — «красна». І від неї, бабусі малого янгола, і від батьків, і, можливо, від тих, хто приніс ту дитину в світ теперішній, також залежало багато, залежало те, на якому боці захоче залишитися Мальвочка.

Горпина щоранку молилася двічі, двічі складала руки, складала їх по-різному — молилася до неба і молилася до землі. Жінка стояла навколішки на маленькому горбику за городом. Вона майже кожного дня зустрічала тут сонце. Навіть у дощову погоду, в сніговії, коли небо було повністю закутане хмарами, знала — коли воно сходило, відчувала це. То на-

че всередині тебе щось вмикалося і починало гріти. Жінка простягнула дві руки до неба, задерла догори голову і зашепотіла слова прадавньої молитви, може, не все мовлене вона розуміла, але ті слова звучали так сильно й мудро, що несила було сумніватися в них. Сонце зійшло. Горпина вклонилася йому. Тоді молитися йшла до хати, до Христа, до образів, до Матері Марії. Хрестилася на образ Матінки Божої, складала перед собою побожно й покірно долоні, опускала долі голову і змовляла церковні молитви, і лиш тоді йшла до роботи. Так її навчила мама, а ту — її мама...

А сьогодні їй наснився дивний сон. Після молитви згадала його. Дивний край, де є велика вода, може, море, і скеля висока над водою. Її онука стоїть на тій височенній скелі і тримає в піднятих до Сонця руках дві кулі — в одній світиться білим сяйво, в іншій — чорний туман вирує в колороті. Над головою блукають важкі перисті хмари. А її онука вагається, не знає — до якого берега пристати. Раптом у небі з'являється веселка, незвичайна, небарвіста, а сплетена тільки з одної барви та її відтінків. Із зеленої.

Горпина після молитви встала з колін, підійшла до мамині скрині, де тримала нехитрий та дорогий серцю скарб — рушники, сорочки, обруси, відчинила. Підняла вишитий чорним та червоним свій весільний рушник, що власноруч вишивала на щастя та вишила на долю і тільки для себе. Під ним лежала тоненька зелена стрічка. Пригадала той день, коли Мальва у п'ять років заблукала у їхньому лісі і таки зуміла вибратися з нього, принісши з собою цю стрічку. Горпина провела по ній пальцями. Стрічка не була простим куснем тканини, знала це. Прийшов час повернути її Мальві.

16. Ми і я

З'ява сина Сварожого, оберіг, розповідь мами про дивну Жінку-Птаху, ключ-варган, вміння бачити слова — це все відбувалося в житті Мальви водночас і надто стрімко, і разом з тим — вчасно. Якщо вона і незвичайна, тобто в чомусь особлива дитина, то хтось дуже мудрий, щоб тіпа галімо не випендрувалася, «зробив» її такою, якою вона зараз є, тобто дав на виховання теперішнім її мамі та татові. Дивилася ніжно вранці за сніданком на своїх батьків, і її розпирала гордість, що вони у неї такі — люблячі.

Згадувалося завжди тільки хороше. З нею ніколи ж просто не було. Добре це знала.

Пригадалося дитинство. Коли тільки-но почала розмовляти, сама того не пригадує, тато переповідав, то замість особового займенника «я» називала себе особовим займенником «ми». Так і говорила: «Ми — пішли», «Ми хочемо їсти». Батьків це трохи бентежило. Дільничний педіатр заспокоювала — прийде час і дитина сама змінить «ми» на звичне «я», а поки що не варто дратуватися чи нервувати через це. З донькою ж все гаразд — добре росте, здорова, немає уявних друзів, всі — справжні, жодних психічних розладів, гарно розвивається, бешкетує, як усі діти, хитрує, як усі діти.

З часом батьки настільки звикли до Мальвиного «ми», що це навіть тішило, особливо тата-історика. «Наша доня — Ваша Величність, а Королівні негоже називати себе просто — я». В п'ять рочків, перед школою, Мальва пішла в ди-

тячий садочок. На цьому наполягав Назар, так би мовити «адаптація» перед школою. В садочку Мальві подобалося все, навіть денний сон та ходіння в туалет «за розкладом» не дуже дратували, бо це все компенсувалося гарним веселим товариством дітлахів-однолітків. Мальва — компанійська дитина, тому в гурті почувается завжди комфортно. І все було б гаразд, якби не нова поважна вихователька, яку їм дали взамін Оленки, тобто виховательки Оленки. Всі дітлахи так її називали — наша Оленка, а не Олена Сергіївна, як того вимагав етикет. Оленка пішла працювати в школу... А замість неї з'явилася солідна старша пані з високою фризурою на голові, в мештах на доволі-таки, як на її поважний вік, крутих підборах та з поважним педагогічним сорокарічним досвідом за плечима. Останнє п'ятиріччя Мальва запам'ятала особливо добре. Бо то навіть стіни в садочку про це знали: «Ет, голубонько, у мене прецінь сорок років педагогічного стажу, я краще знаю, яким має бути це поведення!» — говорила вона, вичитуючи когось з тих нездар, хто мав необережність сперечатися з нею. Мальва навіть подумала, що «стаж» — то щось ну дуже-дуже важливе, типу татової дисертації, яку той, судячи з маминого бурчання, «вже півжиття» пише і ще півжиття дописуватиме. А в новій виховательки того добра аж сорок штук. Тож скільки трє' мати життів і якою мудрою слід бути, щоб таке учинити. Ого-го!

Нелюбов нової виховательки до Мальви почалася з того, що дівчатко ну ніяк не могло запам'ятати предовгого її імені по-батькові. А звали поважну пані — Саломеїна Охрімівна. Ні, не — Соломія, це було б доволі просто, в групі ж є Соломіяка Гринчишин, а якраз Саломеїна, і не Хрінонівна, а Охрімівна. Добре запам'ятала дівчинка той день, коли вона нову виховательку назвала цілком випадково Салою Хрінною. Бо ж отакезне ім'я й по-батькові завчити неможливо.

Саломеїна Охрімівна цього малій не простила, тому що з того сала і з того хрину-хрону довгенько реготав весь садок!

Тож коли нова вихователька дотумкала, що Мальва, крім гарного імені, більше нічого, так би мовити, вагомого за душею не має, тобто багатих родичів та високоповажних зв'язків, то почала завзято присікуватися до дитини. Особливо не подобалося старшій пані оте наївне Мальвине «ми», яке дитина вживала частенько. Одного разу вона поставила Мальву перед дітками групи і зачала шпетати та принижувати гарно підібраними літературними висловками. Говорила Саломеїна Охрімівна багато і натхненно, правда, Мальва з того геть нічого не пам'ятає, точніше вона і не прагнула запам'ятовувати чи бодай звертати на це увагу. Дівчинка спокійно стояла, втупивши очі в стіну навпроти, і розглядала уважно плакатика, на якому була намальована барвиста веселка, а під нею різнокольорові метелики. Їй здавалося, що ті метелики не стоять на місці, а весело пурхають, і тому вона ніяк не може їх порухувати. Мальва рахувала, збивалася, посміхалася весело сама до себе і знову починала спочатку. Коли Саломеїна це помітила, то просто оскаженіла...

Тобто змінила тактику. Весь негатив та бруд полився на маму Мальви, яка зазвичай забирала дитя із садочка. Мамі Олі було настійливо запропоновано показати дитину психіатру, а ні, то Саломеїна Охрімівна, заслужений вчитель України з сорокарічним стажем, буде змушена звернутися в компетентні органи опіки, оскільки батьки в Мальви безвідповідально ставляться до психічного здоров'я власної дитини. Вона говорила, говорила, говорила. А мама чомусь її слухала, перелякано киваючи. «І де той плакатик з метеликами, — думала Мальва, — коли він так зараз потрібен?»

Мама вже вдома, явно приголомшена розмовою з вихователькою, розпочала «серйозну виховну бесіду» з донькою:

— Мальвочко, донечко. Хочу з тобою поговорити про те, як ти до себе звертаєшся, тобто про твоє «ми», не твоє «ми», тобто про не те, щоб «я» і... — почала плутано мама. — Ти вже велика і повинна зрозуміти, що слово «ми» означає не одну особу, а декількох. От зараз тут є ти і я. Разом — це ми. Ми — це тато, мама, бабуся і Мальвочка. Коли щось разом зробимо, то кажемо: «Ми зробили». Зрозуміла?

Мальва ствердно закивала і сказала;

— Татко обіцяв, що ми підемо на морозиво.

— Молодчинка. — Оля задоволено закивала. — А як ти скажеш, коли саменька його їстимеш?

— Ми їмо морозиво.

— Хто ми, донечко? — розчаровано перепитала мама.

— Ми — Мальва. — І дівчинка тицьнула себе пальцем у груди.

— Так говорити не можна, доню. Я ж тобі щойно пояснювала. — Мама розчаровано дивилася на дитину.

— Чому не можна? — перепитала щиро здивована дівчинка.

— Тому що так не говорять.

— А хто не говорить? — Мальві ця гра подобалася.

— Виховані люди, доцю, так не говорять. Будь ласка, кажи — «Я — Мальва. Я їм морозиво». А то інші думатимуть про тебе недобре, а отже, і про нас також.

— А інші люди — то нова пані вихователька? — Мальва спеціально не називала ту на ім'я й по-батькові. Все одно правильно не скаже.

— Так, вона, і знайдуться ще дяді й тьоті. Ну чому ти говориш «ми»? Ти ж велика. — Мама взяла зі столу яблучко. — Скільки яблук я взяла?

— Одне.

— Добре. — Мама взяла ще одне яблуко. — А тепер скільки їх у мене?

— Два.

— Молодчинка. Тобто коли ти одна, то маєш казати — «я», а коли біля тебе мама, чи тато, чи хтось з приятелів, то тоді ти не одна і можна говорити — «ми».

— Мамо, — сказала серйозно Мальва. — Я — не дурна. Ми знаємо, що я — одна, як оте одне яблуко. Просто ми не розуміємо, чому це вчора всім подобалося, а коли з'явилася ота Сала-Матя Хріновіна, навіть тобі не подобається. Це тому, що у неї сорок років дисертацій?

— Що? Як ти сказала? Як ти її назвала? Боже, дитинко моя золота! Вона — Саломеїна Охрімівна, і ти повинна це запа...

Мама не встигла договорити, бо в дверях кімнати, голосно регочучи, стояв тато:

— Мальво, ти — маладця. Олю, перестань скиглити! Ти ж мудра кубіта! Як мала дитина може таку белеберду вимовити — Саломе (дідько зна хто, бо я вже забув) Охрімівна, точно охрінити можна. Ліпше передай їй, що ми з Мальвою будемо її називати пані Саломея або Соломія, інакше їй доведеться змінити ім'я. Ну, скажи, як дитина в п'ять років втне такенне проглаголити? Тут кандидат наук заледве допетрає. А що то ти, доню, за сорок років дисертацій казала? Що, та ваша Хріновіна сорок дисертацій написала? Що ж вона тоді в дитсадку робить? Ішла б в академію студентів мучити.

— Господи, яких там сорок дисертацій. Сорок років стажу. Ти як мала дитина, Назарку. Мальва все сплутала, а ти їй потураєш. От скажи, чому вона й досі на себе «ми» каже? Не всім це подобається.

— Не всім, то кому? — Назар, заплівши руки на грудях, дивився серйозно на маму, хоча в очах тата Мальва бачила іскорки-бісики. — Ну-ну, кому?

— Ну, не всім! Новій виховательці, наприклад, і я вважаю, що вже ча...

Назар, серйозно киваючи, підійшов до мами, не дав договорити, а підняв її високо над собою та закрутив у танці. Мальва захоплено заплескала в долоні. Вона обожнювала свого тата.

— А я, Оленько, вважаю, що саме час сходити на морозиво. Я ж комусь це обіцяв. Одній знайомій Королівні. А з тою вашою-нашою Хріновівною з сорокарічними дисертаціями ми завтра розберемося. Правда, Королівно?

Наступного ранку Мальву в садочок повів тато. Спочатку вони пішли до завідувачки, син якої був татовим студентом, і мала Мальва відразу ж була переведена в іншу групу, до іншого вихователя. Звільнити чи якось вплинути на методи виховання нової старої виховательки було важко. Вона — мати одного з народних депутатів, якій сумно сидіти вдома і вона вирішила, так би мовити, «згадати молодість», влаштувавшись в дитсадок вихователькою. Ліда Іванівна, нова Мальвина вихователька, була молодого, красивою, розумною і з нормальним ім'ям.

— Ах, вона майже така ж гарна, таточку, як наша мама! Правда? — захоплено розповідала Мальва вдома про нову виховательку.

Після почутого мама почала не тільки забирати, а й заводити Мальву до садочка. Тато з Мальвою щоразу, коли заходила мова про Ліду Іванівну, по-зрадницьки посміхалися одне одному.

Ліда Іванівна, як і батьки, не звертала жодної уваги на Мальвине «ми», сприймаючи то за гру. Зате через декілька днів при кожній нагоді захоплено говорила мамі Олі про те, яка у них розумна, талановита та справедлива дитина. Олю аж розпирало від гордощів.

Але Саломеїна Охрімівна так легко не здалася. І коли в садочку проводили для спецгрупи (це дітки з різними фізичними вадами — є така у садочку група) плановий медичний огляд і там були різні фахівці, в тому числі психіатри, то Саломеїна Охрімівна, наговоривши молодій «некомпетентній» Ліді Іванівні купу різних непристойностей, прикритих сорокарічним стажем, силою потягла Мальву до психіатра. Але Ліда Іванівна не здавалася, а йшла за Мальвою назирці і перед самими дверима в кабінет лікаря шепнула на вухо малій: «Мальвочко, сонечко, ти ж мудріша від Хрінонівни, правда. Зроби все правильно». І вона зробила. Бо тоді Мальва зовсім по-дорослому зрозуміла, що немає значення, якими словами ти називаєш те, про що думаєш, найважливіше, що ти знаєш, яким воно насправді є. І вона зробила все правильно, бо таких Хрінонівних у її житті буде багацько.

І як не старалася Саломеїна Охрімівна вивести малу з рівноваги дурнуватими запитаннями, нічого в неї не виходило. Лікар дав малій папір та ручку:

— Намалюй, будь ласка, мені що-небудь, Мальвочко.

Дівча сидить, малює. Він через деякий час перепитує:

— Що ти малюєш, Мальвочко?

— Я малюю сонце, дядечку! — чітко вимовляючи кожне слово, промовила мала.

— А от у мене на картинці в книжечці що дітки роблять?

— Дітки обідають.

— Добре, а якби ти з ними була, то як би ти сказала, що ви робите?

— Ми — їмо, — ідеально правильно відповідала дитина.

— А якби там була на картинці тільки Мальвочка, то як слід говорити?

— Я — обідаю.

— Молодець, яка розумна дівчинка...

Вона вийшла з кабінету лікаря і почула його діагноз, який він озвучив для Саломеїни Охрімівни:

— Вона нормальніша за нас з вами, пані. Невже ви ніколи не були дитиною?

Відтоді займенник «я» став для Мальви рідним. Зараз вона собі пояснює оте колишнє «ми» так. Одна я — та, що міркує, живе внутрішнім своїм світом, друга я — це та, що озвучує для світу те, що наміркувала перша, однак з певними поправками, тобто з поправками під людей. От і виходить — «ми». Заскладно, тож нехай залишаються «я» та «я».

17. Світло і тіні

Після отримання оберега Мальва ще пару днів щиро насолоджувалася чи розважалася кольоровими словами, які випурхували з уст людських. Могла легко довідатися, правду чи брехню говорять власники цих хмарок. Однак, коли постійно слухати майже під вухом, навіть уночі, чуже бубоніння, це набридає до чортиків, а ще та барвистість — від якої паморочиться в голові. З радіо чи теликом простіше — можна вимкнути, а тут... А чому б і ні? Можна спробувати. Торкнулася рукою оберега — звуки вмовкли, видиво зникло. З часом навчилася лише думкою вмикати чи вимикати, як його назвати правильно — процес, явище, талант, можливість. Фіг з ним, просто навчилася цим керувати і з ним жити. Можливо, якби поруч був учитель, який це все витлумачив, то скоріше б і дійшло, та чи цінувалося б.

Тож півтора місяця Мальва чемно вчилася, доволі обережно поводячись з тими «талантами», що впали на неї, мов сніг на голову. Важливим відкриттям для дівчини стало виявляти тих, хто не зчитувався, тобто нелюдей. Зовні — людина, всередині — вже ні. Вони вільно жили поруч, ходили, їли, спали, любили, дружили, ненавиділи, виконуючи при тім якусь тільки їм знану місію. Не лізла до них, знала — між ними також не так все просто. Зберігала нейтралітет, нічим не проявляючи себе. Бо відчувала: поки що немає ані досвіду, ані права на це.

Найболючішим та найприкрішим стало відкриття існування недолудей, покручів. Це не ті, кого для себе назива-

ла «нелюдьми». З ними якраз все зрозуміло — просто нелюди, що маскуються зовнішньо під людей. Але ці — то геть інше. Та, напевне, все за порядком... Трапилося це одного весняного дня, коли батьки поїхали на дачу.

Слава Богу! Нарешті! Воля! Батьки чухнули на вихідні за місто. Дача — то маленька чепурненька дерев'яна халупка (чотири на чотири) і шість сотиків ґрунту між Грибовичами та Львовом. Мама кохалася в тих сотиках. Дитя асфальту, як вона себе називає, безконечно закохана в землю і все, що завдяки людській праці, наперекір здоровому глузду та логіці (поливав то все добро тільки дощ та зібрана в старі діжки небесна вода, бо ані джерельця, ані водогону поруч нема), росте-пре з неї та рясно родить. Там, на тих нещасних шести сотиках, всього понатикувано. Інколи Мальва дивується, як воно там усе поміщається, мов у дідовій рукавичці (і ведмеді, і миші): і квіти, і фрукти, і ягоди, і овочі, і дерева, і кущі, і навіть гриби. Весна в цьому році трохи припізналася, березень видався геть паскудним, а квітень ще гірший. Тож прихід теплого травня сприйняли як благословення Господне. І мама, запригши до праці не тільки тата, а ще кума та куму, так би мовити резерв, кинула всі сили на польові роботи. Мальву ж оминула на цей раз «чаша сія», бо оскільки дитя у випускному класі, то в голові у нього має бути виключно навчання, підготовка до іспитів, тестувань і все таке. «Ура, слава тестам і амінь». Правда, вголос Мальва то не проказала, тільки подумала, натомість зробила виключно страждальницьке обличчя. Типу — вона з більшим задоволенням звалила б з родакми на дачку і саджала б петрушку, бульбу та буряк, аніж скніла за підручниками.

Вранці, спровадивши батьків, спускалася східцями свого під'їзду, в холодильнику масло закінчилося і батон батьки з собою забрали. Сергій у такому випадку сказав би:

«Може, й не миш, а тарган точно у холодильнику повісився». Внизу на сходах, майже при виході, зіткнулася ніс до носа із сусідкою з першої квартири, бабою Валею. Якось так склалися обставини, що Мальва давненько старої не бачила, хоча та любила з ранку до ночі сидіти біля під'їзду на лавці, роблячи перерви на обіди-вечері та серіали, і обмовляти кожного, хто потрапляв на очі.

— Доброго ранку, бабо Валю, — чемно кинула дівчина і підняла на стару очі.

Баба Валя мала паскудний вигляд. Не дивно, що Мальва її давно не зустрічала. Обличчя в старої геть зелене, завжди гарно доглянуте волосся жінки, яке вона в холодну пору ховала під мохеровою шапкою і яке кокетливими срібними кучериками вибивалося з-під неї, а в теплий час нагадувало розкішну білу кульбабку, раптом перетворилося на гидоту кольору гнилої трави. Баба Валя вдавано щиро посміхалася. Ліпше б вона того не робила. Гнилі криві зуби щирилися на дівчину.

— О, Господи, — не втрималася Мальва.

Всередині шлунок стиснувся і готовий був вернути назад все те, чим дівчина вчора вечеряла:

— Бабо Валю, ви добре почуваєтеся?

Перше, що спало на думку, — те і лягнула.

Натягнута посмішка сповзла з обличчя старої, замість того з'явився звірячий оскал.

— Ти, ти, ти... — затинаючись, просичала стара. — Ти мене бачиш-ш-ш?

— Та бачу ж, бачу, не повилазило ж мені! Ви що, грипою перехворіли? Кепсько виглядаєте. — Мальва недолюблювала бабу Валю через надто довгий язик і тому словесно з нею давно вже не церемонилася. — Вітаміни не пробували їсти: там цибулю, часник, мед, горіхи?

— Ти мене бачиш! — вже не запитувала, а стверджувала стара.

Баба Валя якось дивно себе поводи́ла, і Мальва навіть не встигла ще щось відповісти на повторне запитання, бо стара враз блискавично, незважаючи на поважний вік та теперішній напівтрупний стан, опинилася біля Мальви, схопила дівчину за руку і...

Бабу Валю з силою відкинуло від дівчини, впечатало в стіну навпроти. Стара сповзла долі, жалібно скиглячи.

Мальва здивовано витріщи́лася на стару. Ту була пропасниця, бо як по-іншому пояснити те, що сталося. А воно й не дивно, баба Валя з вигляду — живий мрець, труп, що розкладається. Про всяк випадок Мальва торкнула пальцем оберега, уважно роздивляючись стару. Навколо голови баби Валі вертілася порожня хмарка. Так-так, не було барв ніяких, навіть сірого. Невже стара з'їхала з глузду чи помирала від якоїсь страшної смертельної хвороби, що виїла її зсередини? Мальва співчутливо, вже зовсім не сердячись, підійшла до баби Валі. Хоч вона й зараза, але самотня, стара. Хто за нею тепер пригляне, он уже й падучу хворобу отримала, ноги не держать.

— Вам допомогти, баб Валю, дійти до квартири? — якомога чемніше завела дівчина.

— Не-не-не торкайся мене, не-не-не торкайся... — баба Валя бурмотіла ледь чутно, перелякано цокаючи зубами. — А-а-а, пече, болить. Ти з них, з тих... Ти-ти, ти прийшла мене забрати? Але ж обіцяно було, що я маю ще цілих десять літ. Я ж заплатила Люцині, чи того мало?

Мальва нічого не розуміла з белькотіння старої. До всіх негараздів стара ще й лупонулася макітрою і, схоже, втратила розум.

— О'кей, я вас не чіпатиму. Та, прошу, послушайте мене. Ви, бабо Валю, — хворі, вам тре' до лікаря. — Мальва говорила розважливо, мов спілкувалася з малою дитиною. — У вас пропасниця. Он, як щойно об стіну шандарахнуло.

А ще, між нами дівчатами, у вас щось з обличчям, волоссям, головою. Ви на себе в дзеркало подивіться, самі все зрозумієте. У вас люстерко вдома є, га?

Баба Валя вхопилася за слова Мальви як за рятівну соломинку.

— Ага, так-так. Захворіла я, добра дівчинко. Піду ліпше додому, приляжу. Я стара німечна жінка, — посипала словами стара. — Тільки ти той, не торкайся мене більше, не треба. Я не буду ніколи того, слово честі, не буду... Тільки не займай.

Стара прикрила голову руками, як щитом. «Бідна, — подумала дівчина, — старість не радість». Згадала свою бабусю Горпину, може, і тій колись хтось допоможе, руку допомоги подасть.

Мальва не могла залишити стареньку просто так. Хоч до квартири доведе. Нахилилася над жінкою, вхопила її за руки, поставила на ноги, розвернула до себе, і... дівчина, мов у сповільненому повторі, побачила, як волосся баби Валі раптом перетворилося в тисячі маленьких тонюсіньких противненьких зміючок, очі стали чорними, мов вуглинка, ніс зробився предовгим, як у казці про Босорканю.

Зазираючи в ті очі і... і побачила там спотворену вивернуту душу недолюдини. Що зробила ця жінка зі своїм життям, як його спотворила? Баба Валя стояла перед сімнадцятирічною дівчиною перелякана та безвладна. Чіпкі очі малої не відпускали. А Мальва дивилася на неї і розуміла, що не може також відірватися зараз від того видива та страшного знання, яке вперше відкривалося перед нею. Навіщо та жінка добровільно це вчинила із собою? Чи вартує примарне щастя такої заплати?

Миготять, мов кадри кінофільму, уривки чужого життя, складаючись у дивну й гірку історію. От перед Мальвою мо-

лода Валюшка, котра за розподілом після закінчення технікуму попала до Львова. Валюші подобається місто — після закіптюженого та насупленого малесенького Єнакієвого воно здається казковим, наче зійшло з картинок бурдівських журналів. Поселили її в гуртожитку, разом ще з трьома такими ж молодими спеціалістками, забезпечили такоюсякою роботою, технолог на кондитерці, зарплата невеличка, та й цього нерозбещеній матеріально Валентині вистачало цілком. Трішки заздрила дівчатам-співмешканкам, яким допомагали і грішми, і харчами батьки. Валька ж з багатодітної сім'ї (шестеро братів та сестер), мама — прибиральниця в школі, тато — шахтар, що любить зазирати в чарку і половину своєї зарплатні завше пропиває, списуючи все на важку працю. Злидні ніколи не виходили з їхньої хати. Тож родина згадувала про старшеньку доньку та сестру дуже рідко, як і вона про них. Батьки були щасливі, що позбулися одного зайвого рота і що дитина не клянчить грошей.

У гуртожитку завжди звикли усім ділитися, слово «чуже» тут рідко вживалося, натомість «наше» — то майже молитва. Валюшка мала і модні туфлі на високих підборах, хай одні на весь поверх та все ж, і модне ситцеве платтячко півкльош, це вже на кімнату одненьке, а в кімнаті їх четверо, і хустинка-газівочка французька на шию. І ти розпускаєш своє розкішне довге руде волосся й біжиш щасливо з дівчатами в кінотеатр «Київ» на індійське кіно, мріючи про таке ж кохання і про можливість стати, бути, перетворитися на незаконнонароджену доньку якогось раджі, чи в Стрийський парк у кінотеатр «Львів» на «Фантомаса», і все це на останній сеанс. Або йдеш на Високий замок на печені кури, а потім ви до ранку гуляєте парком і співаєте-співаєте-співаєте, і вам тоді підспівують і хлопці з фабрики, і небо, і місяць, і тоді тобі здається, що вам належить цілий світ, ну

принаймні маленька його частина, та, що світиться-мерехтить там внизу, біля підніжжя Високого замку.

Стрімко біг-спотикався-йшов час. Подруги виходили заміж і переїжджали жити до своїх коханих, хто вертався додому, хто перебирався в сімейний гуртожиток, хто в інші міста, села, народжували дітей, розлучалися. А Валюшці не щастило — кохання не приходило і все. Відчувала себе наче обділеною. Кавалерам подобалася ця рудоволоса неприступна гордячка. Не один зітхав сумно, отримавши відкоша. Валюшка ж вперто виходити заміж за абикого не поспішала. Чекала того, єдиного, відкладаючи вбік сумніви, гіркоту. Одного разу її сусідка по кімнаті Галюся, чи не єдина зі старої компанії, яка залишалася незаміжньою, привела до них молодого юнака.

Валя тільки раз глипнула на хлопця й обімліла. То був той, кого вона чекала всі ці роки, не виходячи заміж за обіцянки, казкові слова та великі гроші. Красивий чорноокий Василь, інженер з окремою квартирою і постійною львівською пропискою, був не таким, як усі її кавалери, був геть іншим, наче з іншої планети. Валюшка слухала його розмови-оповіді та мліла від щастя. Серце шалено калатало у грудях від кохання та жаги. Але він був байдужим до неї. Бо кохав Галюсю, малу, кирпату, сіру мишку, її так і називали навіть у очі, «наша Мишка-норушка — Мишка-Галюська». А чим вона ліпша від Валі? Навпаки, в усьому програє. І зовнішньо, і розумом, і як господиня. Ні борщу зварити, ні вареників до ладу зліпити. Зате писала якісь там божевільні, дивні вірші та вечори проводила з книжкою біля вікна, раз по раз витріщаючись у нічне небо. А що там можна розглядіти? Місто зі своїми вогнями заступало зорі, та Мишка щось певно таки там бачила, бо замість тортів пекла для коханого вірші. І те вариво-печиво, схоже, Василю дуже смакувало.

Як Вальку замучило те кохання! Знала — без Василя не житиме. А у Гальки з Василем справи йшли до весілля. Ходили обоє щасливі, окрилені. І чим щасливішою ставала Мишка, тим більше марніла та гбила Валька. Перестала спати, перестала їсти. Вночі й собі пробувала дивитися у вікно на небо, але нічого, крім чорного провалля, розгледіти так і не змогла. І одної ночі з того провалля до неї наче хтось чи щось промовило: «А якби з Мишею щось сталося, Валентино, то Василь став би твій. Тільки твій!» Гнала ту думку від себе, а та назирці за нею блукала, навіть вдень, і не відпускала.

Валя ходила з Василем та Галкою в театр, в кіно, на побачення, на які Василь приводив для Мишиної подруги своїх приятелів-холостяків. Валя хлопцям подобалася, хлопці Валі — ні. Від тих сватань ставало ще гірше.

Одного разу в поїзді, коли поверталася в плацкарті з Донецька до Львова, відвідувала батьків та братів-сестер в Єнакієвому, підслухала одну цікаву розмову, що чулася з сусіднього купе. Дві немолоді вже пані між собою говорили втаємничено про те, що закохати у себе людину можна і се дуже просто зробити насправді, бо то приворотом називається, а якщо маєш суперницю, то можна і відвернути. Але найкращий і найдієвіший спосіб позбутися конкурентки — замовити смерть, тобто зробити заговор на кончину суперниці. Пані, яка на тому всьому розумілася, звали Люциною. Валя вдала, що спить, якось соромно було в це встрявати на людях чи розпитувати. А вранці, коли збирала свої речі, під подушкою знайшла клаптик паперу — номер телефону пані Люцини.

Зателефонувала.

Дивною виявилася та Люцина. Не захотіла вона за свою послугу грошей. Валюша пропонувала всі свої заощадження — гроші збирала на дублянку та зимові чоботи, а ще у неї

от-от квартальна премія. Якщо й цього замало, то вона позичить, а їй дадуть, вона знає — дадуть. Люцина у відповідь криво посміхнулася, витягнула з гаманця хрустку новеньку сторублеву купюру, підпалила і кинула в попільничку. Мить — і від клаптика паперу залишився тільки попіл. Валюша аж затерпла від побаченого. Люцина ж солодко посміхнулася, зазираючи Валюші в очі.

— Гроші, любонько, то попіл. Колись зрозумієш, чи є в них хосен.

Люцина захотіла взамін геть інше... Коли говорила про шопту того особливого, то ледь помітно щирилася й раз-по-раз хижо посміхалася. Так, Валя швидко погодилася з ціною, вважаючи Люцину божевільною дивачкою, а себе — сучасною та розумною. Ще в дитинстві, спочатку в садочку, а згодом і школі, втовкмачували дорослі дяді й тьоті, і тато з мамою не заперечували, що ані Бога, ані душі нема. Тож прибабах Люцинин, яка за свою послугу захотіла частинку душі, вважала за розіграш (кожен в тому світі дуріє по-своєму). Чомусь не хотіла собі пояснювати, як можна словом заговорити на смерть, бо тоді, певне, мала б відповісти собі ще на одне питання — чи Бог та душа існують.

Коли Мишку-Галюську на цвинтарі закопували в землю в білій фаті та білому платті нареченої, на похорон зібрався весь гуртожиток і вся кондитерська фабрика. Водієві на зелене світло в центрі міста відмовили гальма, Галька померла на місці. Василь плакав-тужив на могилі коханої... І раптом, то для всіх було таки несподіванкою, через три місяці одружився з Валею...

Коли так легко йдеш на зговір з тими, хто торгує такими послугами, то дуже просто зробити це і вдруге, і втретє. Спочатку то вважаєш важливим — заради кохання, заради коханого. А потім... Заради квартири, дефіцитних товарів, доброї посади, здоров'я, ліків. І все це в тебе тепер є. Чи май-

же все. Бо раптом той, кого ти вчора обожнювала, виявляється лишень звичайним обивателем-блазнем, плаксієм, який вірші любить більше, аніж тебе, і він не здатен через свої якісь там дитячі хвороби дати тобі дитину, а скиглить і стогне в стилі ретро, і ти платиш пані Люцині ще трішки, щоб його від тебе забрали. І нарешті ти щаслива, бо вільна. Статки, чини, багатство, гарний чоловік (красень та лове-лас), який через пару літ тобі теж набридає, як і перший. Потім буде ще й третій, четвертий, кого хотіла — того і мала... Що хотіла, то і мала. Благо, «банк» повний і пані Люцина жива-здорова. Колишні оті дешеві «одні туфлі» на високих підборах, єдині на поверх та біленьке ситцеве платтячко пів-кльош з часом стали здаватися сном. Бо теперішня реальність поважного заступника директора фабрики Валентини Іванівни стала виглядати геть по-іншому — Чорне море, Середземне, золотий пісок, пальми, шепіт хвиль і коханців. Але, але, але... літа підкрадаються так нагло і вже старість стоїть на порозі та витріщається на тебе. Бо вічного життя тобі ніхто ж не обіцяв, а душа... Криниця майже порожня, і дріб'язковість раптом перетворює тебе на хвору, змучену життям потвору, з висушеним серцем.

Мальва уявила собі посудину, вщерть наповнену водою, але коли з неї постійно вихлюпувати воду, навіть якщо по крапельці, то рано чи пізно залишиться тільки на денці, рівно стільки, щоб тіло не вмерло. А воно й не вмирало, але терпіло жахливі фізичні муки. І тоді пані Люцина підказала інший метод продовження людського віку, бо вмирати баба Валя боялася. Певно, здогадувалася, що нічого доброго по смерті їй не жде.

Мальва гидливо дивилася в очі старої немічної жінки. Баба Валя недаремно сиділа з ранку до ночі на лавці під під'їздом. Вона крала сили, підживлювалася в тих, хто проходив поруч. Не всі піддавалися такому впливу, на жаль для

старої, звісно, але їй багацько і не треба було. До церкви чи в людне місце не йшла, бо там різні трапляються, і такі, як та мала, що зараз пригвинтила її до стіни, теж є. Вона ніколи ту дівку не любила. Стара з тваринним жахом дивилася на дівчину, намагалась відірвати від неї погляд, але не могла, бо Мальва не відпускала:

— Що ви зробили зі своєю душею, бабо Валю?

— Молода — не розумієш.

Ні, вона не розуміла, вона бридливо оглядала спотворену жахом фігуру старої.

— Ще раз, спробуйте тільки зачепити когось, тоді я вам обіцяю — торкнуся вас по-справжньому.

Не знала Мальва, чому так каже і як то по-справжньому, але стара їй, схоже, вірила, бо забубоніла пригнічено:

— Чесне слово, добра дівчинко, не стану цього робити. Я стара, доживаю, а те, що трохи позичаю в молодих... Тож у вас того і так забагато, але коли не можна, то не можна. Тільки той, не кажи нікому, га?

Не казати нікому? Про що? Наче їй хтось повірить. Мальва ще раз глянула на спотворену подобу істоти, яка колись була гарною жінкою, і їй стало гидко. Людиною вона її назвати не могла. Це був покруч — недолюдина. Той, хто, змарнувавши власну душу, зараз підживлювався силами інших людей. Мальва знала, баба Валя тепер її боїться і не стане шкодити. Згадала волосся старої, кинулася до ліфта, вдома її вивернуло...

Так, побачене вперше — справило шокуєче враження, аж до ригачки, хоч і не вважала себе зманіженою. Згодом стрічала недолудей і вдруге, і втретє, вдесьте... Спочатку навіть рахувала, а потім... Просто махнула рукою. Скільки довкола тих, що торгують собою? Так, саме собою, не тілом, як повії, а собою: заради грошей, посад, квартири, машини, красивої дівчини-моделі, примарного вигаданого кохання

чи коханого продають душу, ні — не відразу всю, а шматочками, кавальчиками. Так, той, хто зважується на таке, мусить добре подумати. Яка ж то спокуса — отримати все і відразу, не працюючи, не докладаючи жодних зусиль, просто так, бо ж живемо один раз, а що потім, а хто вам сказав, що потім настане. Таки так, коли душа тільки на денці, то до неї ні потім, ні колись ніколи не прийдуть...

Недолюди. Так називала для себе таких і мала на те право...

Улюбленим місцем для Мальви віднедавна стала дахівка будинку на сходженні вулиць Шпитальної, Джерельної та Шолом-Алейхема. Обізвала для себе це місце «Перехрестям гріхів та спасінь». Тут живе її «подруга по нещастю» Лідка, вони разом займаються вільною боротьбою і закінчують в цьому році випускний одинадцятий клас. Дівчата в спорті не суперниці, бо різні вагові категорії, в житті також, принаймні поки що. Купа спільних інтересів, тобто спорт і ще раз спорт та трохи байдуже зверхне ставлення до хлопців. Хоча... Мальві до Лідки далеко, маються на увазі зовнішні дані і очевидні перспективи. Ліда — висока (метр сімдесят п'ять) рудоволоса ясноока красуня. Мальва впевнена — з Лідки таки буде чемпіон, бо спорт для неї — ціль. Мальва ж грається чи розважається, Лідка ж з усіх сил розважливо підтримує подругу — шукає себе. Хай, але їй здається, що колежанка таки дуже близька до істини. Лідка себе вже давно знайшла, принаймні вона так думає. Батьки — лікарі-стоматологи, дівчина йде вже визначеною для неї батьками дорогою, а те, що має хобі (вільна боротьба), то... Так, батьки спочатку були проти недівчачого заняття, аж поки Мальвин тато з ними не поговорив, навівши їм певні аргументи на користь такого невинного хобі. Найсуттєвіший — часу не вистачатиме на іншу дурню, до того ж таким чином дитя легко можна захопити до чогось і мудрішого, паралельно. Не будеш мати

гарних оцінок — кидаєш спорт і теде. Сьогодні Лідчині батьки з того, що донька трохи спортсменка, тільки тішаться. Он у шефа, Владлена Сильвестровича, син — вже два рази в наркодиспансері лікувався в неповні сімнадцять. А куми мала в п'ятнадцять залетіла, і ще купа різних прикладів знайомих, друзів, пацієнтів. Виявляється — одні плюси від тих занять: дисципліна, спокій, послух. Батьки посилено готують Лідку до вступу в медінститут, а та і не пручається. Поки вони не влізають в її життя і це не заважає спорту — вона приймає такі правила гри.

Червень — гарячий місяць: тестування, екзамени. І Лідчині, і Мальвині батьки думають, що дівчата посилено готуються до них. Лідка — так, а Мальва... Тій зараз не до того. Іспити вона й так складе, впевнена в цьому. Вчора тато її історію перевіряв, минулорічні тести підсунув. Інтуїтивно стовідсотково дала правильні відповіді. Батько від несподіванки мало дару мови не втратив. Після такої бурхливої батькової реакції розуміла, що наступного разу слід хоча б два-три рази помилитися, так спокійніше. І тести, і екзамени вона здасть, але чи знадобиться воно їй. Відчувала — радше, ні.

Отож, вдало прикрившись підготовкою до іспитів, Мальва пропадала на Лідчиній мансарді. З мансарди останнього поверху легко попадаєш на дах, а там... Все — як на долоні. Розкіш.

Ох, і надивилася Мальва на всяке-різне. Краківський ринок — колоритне місце. А поруч, через стінку, так би мовити, пологовий будинок. Повнота вражень. Чорні серця, майже втрачені душі. Навіть не хотілося знати, що стає з такими, як баба Валя, по смерті. Нехай, може згодом їй хтось пояснить. Але той колоритний світ внизу не виглядав аж таким уже втраченим, бо поміж юрбою, крім звичайних, буденних, загублених, скривджених, принижених та перекривлених

покручених душ зустрічалися і по вінця наповнені, ті, що сяяли. Таких, здається, називають праведниками. Вона відчувала — то вони зберігають рівновагу між тими, хто легко продається, і тими, хто ніколи про це не думає. Ті люди світилися зсередини. Називала їх для себе світлячками. До них приємно було торкатися, з ними хотілося просто так привітатися, як з давно знайомим чи з приятелем, поручкатися і якомога довше вловлювати посмішку на устах та іскорки в очах.

Краківський ринок. Різнобарв'я всього! Упирі та упирки (сама так їх називала для себе), що висмоктують сили зі своїх жертв. Ой, як то цікавенно за тим дивитися. Роблять то по-панібратськи, говорять до тебе, мов до давно знайомого, «ніжно» гладять по спині, говорячи компліменти (о, які ті слова колючі на доторк, мов терен). Людина заворожено слухає — їй бо приємно, а хижак тим часом забирає зі спини, а хто сильніший — то й з очей сили. Цівочка фіолетового світла переливається в долоню хижака. Ви й незчулися, як стали жертвою, а вдома вам болить голова, тремтять руки, ноги, ви пару днів розбиті, знервовані, роздратовані, вночі погано спите, бо постійно прокидаєтеся від нічних жахів. А найчастіше упирі і слів не витрачають, просто в густому натовпі тісно і можна легко підживитися, без напруги та творчого лету. В упирів хмарка над головою жовто-гнилого кольору. Тут і торгаші, що торгують не тільки матеріальним крамом, і ті, що віддаються, також є.

Зустрічалися їй і ті, хто не зчитувався, був замкнений. Це — особливі люди, відчувала їх. Вони помічали її також, питально вивчаючи поглядами. Хто вони — свої, чужі? Це ж саме питання читалося у їхніх очах. Тож про всяк випадок вони уникали її, як і вона їх.

А ось і пологовий будинок. Молоді мами, інколи зовсім юні, які випускали на світ нове життя — яскраві душі, що

горять сонцем. Мати вливала частинку себе в дитину, даючи їй життя. Та траплялися й такі горе-мами, котрі не хотіли сонцем ділитися, і тоді... Було й таке, що хтось з минулого небезпечною тінню не давав це зробити. Чорна рука, мов накривка на сонці, і мати, як не сіпайся, ніяк не може допомогти своєму маленькому сонечку... Тоді біле світло, яке нізвідки, здається, береться, приходиться то з молодим лікарем, то з молитвою турботливої бабусі, переливаючи частинку свого сонця в маля... Там було цікаво, бо було багато створеного щойно життя, і страшно, бо вистачало також смертей... Туди, в той будинок, жінки приходили не тільки народжувати. Он ту, юну зовсім, молодшу від Мальви, напоїли спочатку, а потім згвалтували однокласники. Очі, мов у мертвого собаки. Чи зможе така виносити і народити дитину? Хто батько того маляти? Стоп, а твій хто? Скривилася.

Кожна ненароджена дитина має мати шанс жити, бо нею може бути наступна Мальва. Дивилася співчутливо на п'ятнадцятирічну школярку. Те, що вже жило у ній, було звичайно-незвичайним, таким, як і в решти щасливих жінок, майбутніх мам. Але в тих щасливиць трубочками, клітинками, спорами попадала в тільце маленького тільки любов, а в тієї малої... Ненависть? Ні, швидше — розгубленість.

Приходили в цей будинок й ті, вбиті горем, хто змушений був позбуватися дитини, бо... То називається — «патологія» плоду, позаматкова вагітність і теде, вичитала про це в Інтернеті, а насправді ненароджене маля і справді виглядало приреченим, загорнутим, закутаним у тінь. Не мало жодного шансу народитися, і причини тут були найрізноманітніші. Хворі батьки, що передавали власні болячки дитині, якісь незрозумілі-невідомі-незнані чужинські чи з минулого гріхи роду. Але найогиднішими для неї були так звані «гнійники», інтуїтивно знала, що то чужа зла воля, втручання недолудей — прокляття, наслані лиха, сплано-

вані, щоб нашкодити, заради якихось мерзенних чи матеріальних, чи моральних зацікавлень. Моторошно було дивитися, як ті гнійники хробаками-упирями клубилися навколо дитини всередині жінки. О, так — вони не дозволять дитині народитися.

Стрічалися тут і випадкові пані, що просто «помилково» завагітніли і доволі легко позбувалися світла. Так, кожна перервана вагітність — то випробування для душі, бо після цього навіть на найсвітлішій із них з'являлася тінь, душа марніла, і, ох, як нелегко, і довго доведеться жити, спокутуючи, залатуючи ту порожнечу, що виривалася в нікуди, разом з промінчиками світла. Мальва інколи плакала, коли дивилася на це, інколи щиро раділа, коли вдавалося врятувати вже, здається, мертве сонечко.

Найгіршим видавалося те, що вона не може ні з ким поговорити про бачене. Хто їй повірить! Батьки, певне, подумали б — донька перечиталася «Сутінків» чи ще чогось з тієї ж серії. Може, бабуся могла б її зрозуміти, та вона далеченько, на жаль. Ті, від кого йшло світло, реагували на неї, як і на решту людей, — щиро та доброзичливо, в очах читалася «готовність прийти на допомогу», недолюди шарахалися від неї мов від прокаженої, та й вони їй були гидкими, про що з такими говорити. Ті, що не зчитувалися, — вичікували, і вона підсвідомо не робила першого кроку, бо між ними, була певна, є такі як Люцина, а є й такі, як Остап (син Сварожий) чи Птаха, жінка в білому. Вона навіть втомилася за тих пару місяців чекання, її ніхто не чіпав, а вона жила очікуванням.

18. Із янголом на плечі

Мальва здогадувалася — вона зараз не просто спостерігає, вона — вчиться. Вчиться розуміти, аналізувати, що, як і чому з нею відбувається. Знала, напевно, що це тільки початок навчання. І, звісно, в неї має бути Вчитель. Здогадувалася хто. Це — вона, та жінка — Птаха, що колись принесла її, Мальву, і «подарувала» батькам, врятувавши від когось чи від чогось.

Інколи Мальві здається, що вона особисто знає цю жінку. Чи може доросла людина пам'ятати момент свого народження? При здоровому глузді — ні, а при нездоровому? Хоча момент її появи в родині теперішніх батьків, говорить про інше. Але й це не все. Склала до купи всі особливі моменти свого життя, порівняла їх з розповіддю мами про Птаху. Намалювалася цікава картина.

Батьки щоліта залишали її на місяць у бабусі, коли настав сезон ягід (чорнично-малиново-ожиновий), а згодом і грибний. Мальва з радістю приїжджала в Залютці. Хата бабусі, хоча й дерев'яна, та доволі сучасна, як на село. То все заслуга тата, майстра на всі руки. Двоповерхова будівля, у ній — модерна кухня з усіма новітніми прибабасами: мікрохвильовка, кухонний комбайн, пралка, порохотяг, гаряча вода цілодобово. а ще — телевізор (плюс супутникова тарілка). Мальва мала власну кімнату, власну ванну кімнату і свій балкончик. Вода бралася з криниці, закачував її насос. Навіть не вірилося, що в такому сучасному оазисі може мешкати чарівниця. Бо то ж вам не хатинка на курячій

ніжці, а простора сучасна вілла. Мальва вважає свою бабусю чарівницею: і її трави, і те, як та молиться щиро і як допомагає людям, — все про це промовисто говорить.

Бабуся Горпина стала для Мальви доброю подругою та класною пригодою в житті. Бабуся завжди розуміла її ліпше, аніж батьки, дивна поведінка онуки її не дивувала і не драгувала. Тож тільки у Залютцях у бабусі Горпини могла почуватися вільною, собою, не ховати свої дивацтва від світу. Хата бабусі край села, майже під лісом. Сусіди — старі сумирні люди. А товариство сільських дітлахів не дуже її цікавило, того добра у Львові навалом. Набагато цікавіше розглядати бабусині трав'яні віночки, слухати безконечні казки, історії, бувальщини про всяку всячину. Чи не кожного дня до бабусі хтось приходив як не за порадою, то за ліками. І бабуся, о диво, ніколи в таких випадках не гнала малу від себе, навпаки — наче спеціально робила так, щоб Мальва залишалася поруч та слухала. Бабусин світ став для Мальви дверима в інший вимір, чи що, де все відбувалося за власними законами.

Той випадок трапився з малою Мальвою, коли їй заледве сповнилося п'ять. Того дня до бабусі Горпини прийшов настирливий вусатий дядечко. Мав маленькі колючі чорні очі, від його погляду Мальві робилося лячно. Бесіду з бабусяю зачав з «медових пряників», та дівчинка бачила, що бабусі то зовсім не подобалося, а отже, і Мальві також. Із запомадливого загравання розмова раптом перетворилася на нудну та плаксиву. Тож мала нишком дременула надвір, подалі від жури, ближче до сонця. «Ми йдемо годувати маленьких курочок», — гукнула бабусі, коли та підвела очі на онуку, помітивши її рух в бік дверей. Бабуся в знак згоди кивнула, їй також той дядечко не подобався, але бабусенька дуже добра й ніколи нікому в допомозі не відмовляє, тож доведеться

тепер помучитися з тим вусанем, принаймні вислухати. Мальва співчутливо зітхнула, вона могла вигадати собі курочок чи ще якусь забаву, а бабуся — ні, бо дорослі мають казати правду. Пізніше Мальва зрозуміє, що це не зовсім так. Але коли тобі лишень п'ять, віриш цьому.

Коли курочки були нагодовані, розбишака Петько, півень бабуні Ганки, що мешкала навпроти, загнаний у бур'яни, Мальві враз закортіло чорниць. У кухні на столі стояв повний полумисок, та до хати, при згадці про вусатого дядечка, повертатися не хотілося. А чом би не сходити до лісу і справді поласувати чорницями? «Бабуся забороняє самій йти в ліс, бо замала ще», — влетіла в голову мудра думка, та її відразу заступила інша, набагато цікавіша. Але ж вона далеко не піде, тільки скраєчку. Мальва сміливо рушила в бік лісу, тією самою стежкою, якою сто разів ходила разом з бабусею. Вона зможе, зуміє, це ж зовсім неважко. Спочатку здавалося — справді неважко. Вона доволі швидко надібрала щедрю чорничну посадку, а які ягідки росли на ній — солодкі, спілі, медові. І Мальва так захопилася збиранням спочатку ягід, а згодом і квітів, що незчулася, як заблукала. В лісі темніє доволі швидко, тож коли силуети дерев почали видаватися величезними примарами — злякалася не на жарт. Так, вона пробувала кликати на допомогу, пробувала і плакати — ставало ще гірше. З казок знала, що в лісі живе і вовк, і дикий кабан, і лисичка не завжди сестричка, тож здоровий глузд підказував, що в темряві не варто кудись пхатися, бо можна когось з тих персонажів випадково і надібати. Як каже бабуся та її казочки — ранок від ночі трохи мудріший.

У сутінках перечепилася через стару дуплясту сосну, яку майже вирвав з корінням вітер. Сосна мала велике дупло, в ньому легко могла поміститися п'ятирічна дитина і ще місце залишалося. Зазирнула досередини. Дупло було щедро

встелене сухим листям. Зовсім не розмірковуючи над тим, а чи не живе часом у ньому хтось з диких і небезпечних лісових мешканців, втомлена дівчинка залізла досередини, згорнулася калачиком і міцно заснула. Її розбудили ранкова метушня та холод. Попрокидалося птаство, вовтузилася комашня в траві, загуділи джмелі та оси. Коли вилізла з дупла, то від здивування аж рот відкрила. Вона знаходилася поруч невеличкої, затишної, але й чужої для Мальви галявини. В сутінках вчора її не розгледіла. Мальва роззирнулася і залякла — десь за п'ять метрів від неї стояла дерев'яна фігура з ріст дорослої людини. То був наче і стовп, але... Мальва підійшла ближче. Крім: «О-о-о-о!» — нічого і не сказалося. На його вершечку красувалася вирізьблена з дерева голова жінки. Довге волосся, зібране на потилиці та зачеплене чимсь схожим на серпик місяця-молодика, великі очі, маленький ніс, стримана посмішка на вустах. Жінка була мов жива. Тонка її шия переходила в дерев'яний стовп. Але не присутність тут серед лісу дерев'яної пані найбільше вразила тоді Мальву, бо в п'ять років до таких дивовиж якось байдуже. Здивувало Мальву інше. Майже весь стовп — низу і аж до шиї жінки — був обв'язаний різнобарвними стрічками. Мальва відкрила здивовано рот і знову протягнула: «О-о-о-о!» Дівчинка трохи походила навколо фігури, розглядала її, гладила. Дерево на дотик здавалося теплим. Згадала бабусю, її привітну хатку, захотілося їсти та пити. Притулилася головою то стовпа та ладна була заплакати. Тоненька зелена стрічка, пов'язана на рівні очей, раз по раз від шарпання вітру зачіпала її обличчя. Мальва підвела очі на фігуру дерев'яної жінки. Та наче їй підморгнула. Подумалося, що то, певне, від голоду мариться. Але від того наче посміливішала і відв'язала від стовпа зелену стрічку, що їй дошкуляла. Та не довго Мальва тримала її в руках, пустун вітер різко шарпнув за стрічку, вирвав з рук, грайливо підхопив та

й поніс кудись як пір'їнку. Мальва кинулася наздоганяти. Тільки вона наближалася і, здавалося, от-от упіймає стрічку — вітрисько знову підхоплював її і крутив у своєму танці, віддаляючись. Дивний то був вітер, бо вів її не будь-куди, а наче трохи захарашеною та добре помітною стежиною. Час від часу Мальві здавалося, що то і не вітер зовсім, а якась пані в довгій білій сукні веде її за собою, тримаючи за руку вітер. Пані посміхалася. За грою з вітром дівчинка незчулася, як побачила між гіллям лісових дерев знайомі обриси бабусиної хати. На стежині лежала зелена стрічка. Пустун вітер кудись запропастився. Мальва озирнулася, позаду за кущем глоду стояла чорнява жінка в білому, вона привітно помахала Мальві рукою і зчезла.

Пізніше бабуся Мальву переконувала, що то онуці приви́ділося через перевтому і щоб вона нікому не сміла про це розповідати, бо не повірять. Мальва і не розповідатиме, ще чого. Бо та пані ще образиться — якби вона хотіла, щоб про неї всі знали, то не ховалася б у лісі. Вона так і сказала бабусі, а бабуся щось пролепетала про те, яка вона розумна на свій вік, забрала у Мальви зелену стрічку і заховала у скриню. Мальва не заперечувала — з бабусею сперечатися важко: вона навіть старша за її тата, він колись казав мамі, що трохи боїться бабусі, може тому, що вона за тата мудріша. Але зараз Мальва тільки вражено витріщалася на те місце, де щойно стояла вродлива пані, та здивовано розводила руки в сторони. І враз відчула, що втомилася і дуже хоче їсти. Сонце стояло високо над головою. Була обідня пора. Мальва зайшла на подвір'я, погукала бабусю. Та тієї ані в хліві, ані в хаті не було. Не стала шукати — дорослі не губляться, губляться тільки діти, яких потім довго шукають. А от вона сама знайшлася. Очі на ходу злипалися. На столі стояв глечик з молоком, а під рушником лежав житній хліб. Дівчинка, навіть не ламаючи його, пару разів надкусила, запиваючи молоком

з глечика. Ледве допленталася до ліжка. Скрутилася на ньому калачиком і заснула, стискаючи в кулачку зелену стрічку. І приснився малій Мальві диво-сон, що та пані з лісу — то птаха з крилами, схожа на білу лелеку, і летить та птаха небом, а Мальва, як у казці про Нільса, що мандрував верхи на гусаку, сидить на спині птахи, притулившись до її пір'я, і так їй хороше і спокійно, бо велика птаха-Лебідка береже її.

Бабуся назвала це щасливим випадком, Мальва, крім бабусі, не стала нікому про це розповідати, навіть татові з мамою, все одно не повірили б. Бо у дітей така багата уява!

А згодом відбулося ще декілька дивних подій. Їх Мальва вже добре пам'ятає, і багата дитяча уява тут ні до чого. Трапилося це тоді, коли Мальва була у четвертому класі. Тато повіз їх з мамою в оксамитовий сезон у Крим, такий подарунок вигадав для мами на річницю їх весілля. Мешкали вони в татового приятеля, в приватному будиночку біля самого моря. Зазвичай у жовтні відпочиваючих уже немає — погода псується і море не вабить. Хоча того жовтня і море, і погода були лагідні та теплі. Мальві подобалося тоді все, особливо безлюддя, а ще — вода, вода, вода, яка вабила, кликала, торкала, гладила, пестила. Її шелест, шепіт, сіль на губах, квиління чайок, низьке сонце на низькому глибинно-блакитному небі.

Одного разу Мальва прокинулася доволі рано, ще сіро та тихо було надворі. Лежала, їй здавалося, що вона чує, як говорять-розмовляють хвили. Шалено захотілося скупатися, прилучитися до тої розмови, чи що. Тато забороняв без нього заходити у воду, бо Мальва не вміла плавати. Але ж він нічого не знатиме, бо хто йому скаже, хіба що ледача чайка. Взяла купальник, рушник і тихенько вислизнула з хати. Море того ранку здавалося трішки тривожним й печальним. Ні, воно не штормило, лишень злегка зітхало. Скинула

з себе одяг, намочила ноги і... Не втрималася, таки зайшла у воду, спочатку — по пояс, а там... Раптом незчулася, як провалилася кудись ногою і стала тонути, задихатися. Борсалася, кричала, нахлебталася води... Її ніхто не чув. Тому, що не було кому чути. Батьки спали в хатинці, пляж пустував. Закрила очі, солоня вода, здавалося, затопила її повністю. В уяві виникнув темний тунель, а попереду світло, і вона, борсаючись у воді, пливе на те світло, аж раптом хтось з усіх сил тягне її назад, боляче ухопивши чіпкою рукою за коси, шарпаючи в протилежний бік.

Мить, і вона вже лежить на піску, випльовуючи солону воду, голосно й надривно кашляючи, витріщаючись безглуздо в небо. Майже розвиднілося, небо з сірого перетворюється на волошкове, крайчик сонця вилізає з-за горизонту. Заклопотані зелені очі чорнявої жінки нахилилися над нею. Обличчя її мокре, чорне волосся прилипло до блідих скронь і вилиць, краплі води скапують на Мальву, жінка невдоволено крутить головою:

— Ох і налякала ж ти мене, дівко! Ледве встигла. Слухай, мала, навчися літати, чи що? Ой, леле, тобто плавати, бо наступного разу я просто не встигну, ненавиджу пірнати.

Надривний кашель і порція солоної води не дають і слова вимовити, не те що подякувати за порятунок, й Мальва тільки ствердно хитає головою, обіцяючи. Коли відкашлялася і звелася врешті на лікті, побачила — вона сама на березі. Може, та жінка їй примарилася, а море саме викинуло її на берег? Але сліди від босої жіночої ноги на піску говорили геть інше. Було таке відчуття, що вона її звідкись знає, вже бачила, зустрічалися. Ні мамі, ні татові не розповіла про цю пригоду, тоді і так від них добряче дісталася — бо вони помітили її мокре волосся і мокрий рушник.

Відтоді часто згадувала Мальва свою рятівницю. І тільки вже вдома, у Львові, до неї якось серед ночі дійшло — це

та сама жінка, що вивела її колись з лісу. Не сприймала той здогад серйозно, бо поки що не мала достатньо підстав... Але таки записалася на плавання і навчилася плавати, щоб так по-дурному не встрявати в халепи, бо хтось десь там, де саме, вона не уточнювала, дбає про неї.

Та все цією пригодою не закінчилося.

Сусід Сергій, той самий теперішній Людчин пунктик, на чотирнадцятиріччя подарував Мальві навушники — такі крутезні, великі, як у справжнісінького діджея. Хизувалася ними перед однокласниками, перед батьками не вдавалося, тим було — пофіг, ніц у тому не тямили. Якось Сергій позакачував їй всякої-різної типу своєї улюбленої музики, там була така солянка з сіро-буро-малинового, що — вау. І Мальва, заслухавшись, переходила дорогу в навушниках, чемно-культурно-виховано на зелене світло, слухаючи оту солянку. Але ж, дівко, ти забула геть чисто, що живеш у дурнуватому світі, де правила існують не для всіх, і тому маєш добряче головою крутити, вухами чути, коли через дорогу переходиш, навіть на зелене, матолків повно навкруги. Побачила того придурка на «бентлі», коли він уже майже в'їхав у неї, зовсім не зменшивши швидкості. Для таких жодних світлофорів не існує. Добре могла розгледіти його здивовану неголену мармизу і жах на обличчі рудоволосої кубіти, що сиділа поруч і вже відкрила рот для крику. Дзенькіт, удар, бабах, гальма, розбите скло, біль в колінах, навушники з'їхали з голови — і сердиті зелені очі тієї, яка щойно знову врятувала їй життя. Цього разу жінка просто вихопила її з-під коліс автівки та відкинула вбік:

— Ти мене доведеш, мала, поки виростеш. Щоб я тої дурні в тебе на вухах ніколи не бачила. І взагалі, якби не... — затнулась, не договорила, тільки сердито блимнула очима.

Вона різким рухом стягує з Мальви навушники, кидає їх спересердя на землю, трохи сумно хитає головою. Довкола збираються роззяви, машина того, що ледве у неї не вїхав, вилетіла на зустрічну смугу, де чемно на світлофорі, чекаючи зеленого, стояла вантажна фура.

— Дяку... — не встигає договорити дівчинка.

Голова автоматично повертається в той бік, куди зараз всі поспішають і де валяється купа битого скла, смердить паленим і надривисто голосить жінка.

Перелякано ковтає слину, в горлі геть пересохло, тільки зараз зрозуміла, щойно ледве не загинула. Якби не та зеленоока, від Мальви лишилася б на асфальті хіба що мокра пляма.

Роззирається, щоб подякувати. Нікого. Розчаровано степає плечима. Навіть не сказала, як минулого разу про «плавання»: «Слухай, мала, навчись літати, чи що?»

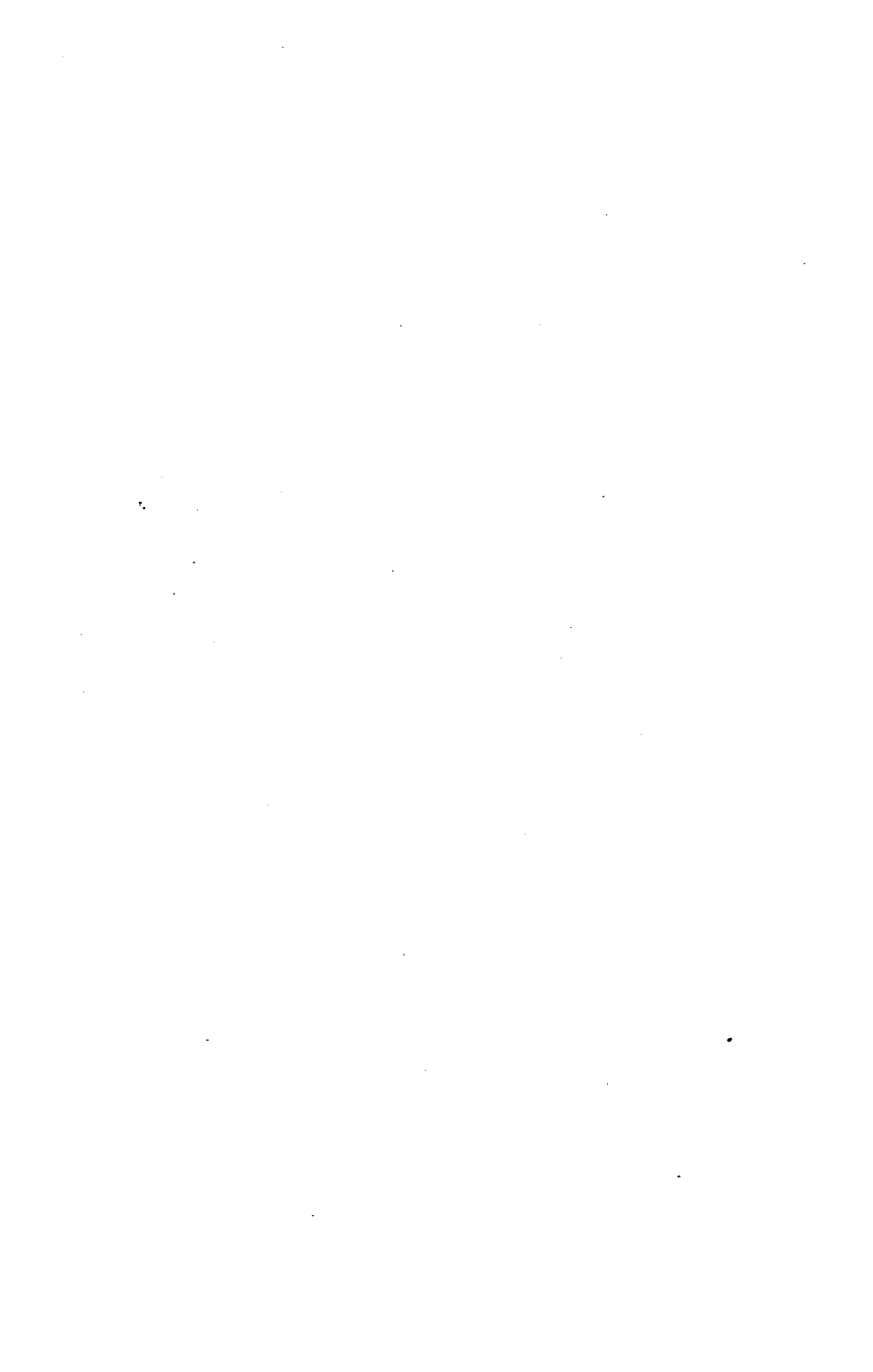
А зі скинутих на землю навушників тихенько долітає щойно наврочене:

Краєм світу, уночі,
при Господній при свічі
хтось бреде собі самотньо
із янголом на плечі...

Частина друга

1. Великий Глас

У найбільшій залі Сонячного Храму Яроворота зібралися світлі безсмертні на Великий Глас. Таке траплялося доволі рідко, оскільки всі важливі питання доручено вирішувати Гласу Старійшин, який обирався один раз на сто літ і в якому вже давненько головує Китоврас. Всі мовчки чекають початку. Раду призначили на першу годину Полудневого часу. В залі майже всі місця зайняті. Лишень поодинокі постаті продовжують наповнювати залу.

Учитель Посолонь сидить по праву руку від Китовраса, зліва — трохи збентежений Переплут. Він раз по раз гладить свою довгі розкішні вуса та сумно зітхає, володар водяних стихій на суші завжди відчувається недобре. «Та, — віджартовується на німе запитання Китовраса, — все зі мною гаразд, тільки от ґрунт під ногами муляє».

«Коли Сонячний диск зачепить вершечок Південної брами, в залі не залишиться жодного вільного місця, — подумав Учитель, дивлячись у вікно. — Чи не поспішає Китоврас, скликаючи Великий Глас? Зайва метушня може нашкодити. Та я його розумію: перисті хмари оточили Яроворот. Отже, темні повідомлені про народження нової безсмертної, бо Мара її офіційно позначила».

Пригадав вранішню розмову зі Стрибом, нахмурився. Ні, вони не через Стриба про це дізналися. Хмари з'явилися ще до того, як лист знайшовся. Трохи був сердитий на себе, не вдалося переконати того упертюха. Затявся, мов гора, не зрушити з місця. Посолонь зітхнув: «О, так! Поки що

з нами Стриб. Та чи надовго? Він може будь-якої миті піти». Учитель відчував — все доволі стрімко змінювалося, і ні він, ні інші його товариші, ні навіть темні не встигали за тими перемінами. Хіба що Птаха, тільки вона знає більше.

Посолонь сумно подивився на зал, на присутніх чоловіків та жінок, яких знав поіменно, які чесно та віддано не одне тисячоліття виконували свою роботу, даючи лад у доручених їм світах. Перероджувалися не тільки світи, змінювалися разом з ними і безсмертні. Мирне та рівне співіснування безсмертних та смертних, яке сповідують ті, хто перебуває зараз на світлому боці, виявилось ліпшим, аніж неприйняття та ворожість. Дехто з безсмертних пробував підкорити собі смертних, вважаючи їх примітивними комахами, рабами, або взагалі знищити, як зайвий вантаж, що заважає гармонійному розвитку Всесвітів. Потопи, землетруси, виверження давно згаслих вулканів (типу Содома і Гомори чи зниклої Атлантиди), всякі там метеоритні закидання камінням, смерті цілих цивіліцій, що не витримали випробування спокусами, найрізноманітнішими — від техногенних до метафізичних.

Історія смертних світів віражувала, бо на неї завжди впливали деякі безсмертні, знаходячи начебто логічне та мудре пояснення своїм вчинкам. І хто знає, чим би для смертних все закінчилося, якби не...

Так, завжди все впиралося в народження нового безсмертного. Доволі складний процес, і здобуття цього почесного позначення відбувалося й відбувається досі через отримання оберега Перемінника з рук Володарки Смерті. Були лихі часи для смертних, коли Мара перебувала на боці темних. Тоді питання стояло майже риторично — скільки ще проіснують смертні. А безсмертними зазвичай ставали тільки ті, хто народжувався від безсмертних: від темних — темні, від світлих — світлі.

Та все змінилося в один момент, коли Мара покинула темних. І відразу після цього у смертних з'явився шанс, бо безсмертні стали з'являтися й серед смертних, отримуючи з рук Мари Перемінника. Мара не стала ні на чий бік, просто продовжувала чесно виконувати своє призначення, залишаючись незмінною володаркою смерті та оберєга Перемін. Так, ця гоноровита пані тоді перекроїла все на свій лад. Посолонь захоплювався цією жінкою. Вишукано втерла носа всім. Темні, звісно, намагалися противитися спочатку цьому. Наївні, хіба можна диктувати щось самій Марі? Опиратимешся — гірше ж для тебе. Було сказано Марою доволі просто: «Ні — то ні. Однак якщо ні, то діти темних не отримають жодного Перемінника». А це означало, що тоді вони переходять з касті обраних у касту смертних. І темні мусили прийняти нові правила. Отож з цього часу безсмертні і зі світлого, і з темного боку завжди народжувалися та починалися як прості смертні. Бували випадки, хоча й доволі рідкісні, коли в родині безсмертних народжувалися малюки, що не ставали безсмертними. З обраними в родинях безсмертних все було наперед вирішено. Звісно, існувало трохи химерне право вибору, але воно завжди залишалось тільки умовністю, все одне рідна матір ліпша за найчарівнішу мачуху.

Зі смертними обраними було складніше, завжди складніше. Зазвичай виграла та сторона, яка першою дізнавалася про позначення безсмертного серед смертних. Цього разу світлі випереджали темних, тобто Птаха всіх випереджала. Тому, очевидно, темні і скаженіють. Мало того, що забрала у володаря темного Світу Морока його єдиного сина, так ще й чисту безсмертну тепер намагається схилити на світлий бік. І перисті хмари, Посолонь був упевнений, то тільки квіточки.

Стриб, Стрибог. Великий темний, з діда-прадіда, син, онук, правнук темних. О, ні, він не просто безвинно полишив

своїх, як ото колись вчинила Мара, тоді не так образливо було б, не так чіпляло, він пішов до світлих, до ворога, зрушивши клятву, обітницю і, найжахливіше для темних, вижив. Такого ще не траплялося. Стовідсотковий син темних закохався у світлу безсмертну Птаха, батьки якої звичайні смертні. Кохання Птахи здолало клятвoporушництво? Багато хто в це вірить. Посолонь — ні. Так, кохання — сильне почуття, але в такому випадку одного його таки замало. Мусить бути ще якась причина.

Птаха, колись смертне дитя, з тих смертних, яких безліч, і раптом серед них віднаходиться чиста душа. Стати обраним серед смертних не означає бути гіршим від тих, хто народився від безсмертного. Бо хто може з впевненістю сказати — Птаха гірша від Стриба? Ця жінка, яку Посолонь виховав мов рідну, сьогодні найсильніша в Яворороті. Учитель упевнений, його вихованка сильніша й від нього: невідомі навіть йому сили слугують їй, до кінця досягнути їх міць неможливо. А її загравання зі снами, вона навіть не здогадується, що Посолонь про це знає. Птасі давалася велика сила — вона отримала дозвіл сміливо втручатися в минуле та в майбутнє. Їй довіряли, бо знали — вона без нагальної потреби нічого не змінюватиме. А таке собі панібратство з Володаркою Смерті? Мара рятує Птаха від смерті, а згодом продовжує опікуватися нею. Дурні язики плетуть нісенітницю, називаючи дівчину донькою Мари. Якщо чогось не вповні розумієш, то вигадуй пояснення, хай навіть безглузде. «Моя Пані Досконалість», — називав Птаха жартома Стриб. Вона й справді досконалість в усьому, і для неї передусім — закони, благо й устрій світів, а потім — все решта, в тому числі особисте. І що з того тепер вийде? Учитель зітхнув. Він зовсім трішки співчував Стрибу і засуджував свою ученицю.

До зали зайшов служка Стриба та Птахи Остап. Посолонь задивився на хлопця. Остап заклопотано когось видивлявся, водячи уважно по залу очима. Тоді, запримітивши того, кого шукав, рушив у його бік. От тобі приклад доброго смертного. Гарну та чисту душу має юнак. При переродженні, якщо її не змарнує та не засмітить дріб'язком, може стати добрим безсмертним. Посолонь згадав слова батька Хорса: «Творець у нас один. Вб'єш брата чи сестру — загинеш сам...» У родинх безсмертних рідко народжуються діти. Он Птаха зі Стрибом скільки вкупі прожили, а дітей нема! Якби були, то, можливо, все склалося б по-іншому — справжні квіти мають давати плоди. Але ж усе ніколи — обов'язки то в одного, то в іншого, відкладання на потім. Посолонь — один з небагатьох щасливих винятків. Мати — Влада, батько — Хорс.

Зала була вщерть заповнена. Лишень два крісла сиротливо сумували в першому ряді. Власники їх були відсутні. Птаха не прийде. Стриб не прийде також. У той день, коли прочитав листа Птахи, Посолонь сказав Стрибу, який щойно отямився від прокляття:

— Вона — жінка, вона мудріша від нас з тобою. Вона там, де потрібніша.

Так, тоді ще говорив щось про велике покликання та честь бути Учителем для майбутньої безсмертної, а хто зі світлих найдостойніший мати таку честь — тільки вона, і Стриб має пишатися своєю дружиною і той лист розуміти по-новому, тобто розважливо та мудро це сприймати, а не як ревнивий чоловік. Так, можливо, з деякими моментами вона погарячувала, однак Стриб сам трішки в цьому винуватий (під «трішки» малися на увазі постійні зради). Та Стриб, здається, не хотів чути. Був одержимий Птахою. І як важко цьому протривитися чи перебороти.

Що розумниця Птаха могла знайти в такому, як Стриб, темнішому поміж найчорніших? Це питання Посолонь ставив собі не раз. Скільки довкола достойних чоловіків, з відкритими та чистими душами. Бери — володій. Кожен вважатиме за честь, якщо вона зверне на нього увагу. А вона вибрала його, з запаскудженою душею, зумівши щось світле в отих потемках розгледіти. Ох, жіноче серце — то дивна книга, яку перечитуючи ще раз розумієш: іще менше второпав, ніж коли читав уперше.

Крутнув невдоволено головою. Не може не думати про цих двох, не може. Посолонь дивився через величезні круглі вікна Храму. Сонце стояла над Південною брамою. Час починати.

Хтось боязко торкнув його за плече. Озирнувся.

— Він пішов з Ярово-о-орота, як ви і казали. — Розгублений і збентежений Дуж говорив поспіхом, ковтаючи букви. То був один з його учнів, з тих, хто отримав Перемінника, як син світлих безсмертних, і, звісно, мав силу, але та сила й досі спала всередині хлопця і ніхто не знав, коли вона прокинеться, та й чи прокинеться взагалі. — Чуте, Вчи-елю, Стриб-б-б таки пі-ов. Але як ви з-зали, що він на-ва-иться? Що-но при-ігав його служ-а. Він довів Стриба до Західної бра-ми, і Рарог прос-о випус-ив його. Ал-л-ле чому, Учитлю, ви дали Рарогу такий наказ?

Розмову ненароком почув Китоврас, він підвів свої очі на Дужа:

— А ти й не мусиш розуміти, Дуже. Заспокойся, хлопче! То не для твого сплячого розуму загад. Учитель Посолонь знає, що робить. Мудрість людська не тут, хлопче, — і він постукав Дужа по голові, — а зовсім в іншому місці.

Вчитель кивнув. Чи він був мудрим, чи просто вірив своїй донечці Птасі? Вона для нього стала донькою, ніколи вглотос то не казав, але всі й так знали, що любить він її як рід-

ну і рівну. Як там вона написала у листі: «...Мій відхід — це постріл у голову, сподіваюсь що він не смертельний. Попри все, це шанс для мене навчитися жити без тебе, а тобі — без мене». Хай Стриб спробує, це колись мало трапитися, і чому не зараз? «Авжеж, таки вдалий момент!» — саркастично сказав сам собі. Опустив очі долі, на вчетверо складеного листа Птахи. Дуж трохи почекав, сподіваючись на якусь відповідь Учителя. Той, здається, вже й забув про нього. Тоді Дуж ніяково стенив раменами і пішов до виходу.

Посолонь знав, куди подався Стриб. Західні ворота ведуть тільки в один бік. Варганами темні не користуються, інструмент їх просто не слухає. Так, ворота. Прошепотів ледь чутно: «Благословляю тебе, синку! Не схиб!»

Учитель погладив рукою складений аркуш паперу і журно усміхнувся. Йому пригадалася маленька Птаха.

Смертне дитя в сім літ, надто рано, зазвичай то стається після сімнадцяти, отримало власний Перемінник. Мара то спеціально зробила, рятуючи дівчатко, бо якби не Перемінник, то смертне тіло семирічної дитинки не витримало б мук тілесних — поламані ребра, пошкоджений хребет, побита голова, попечене тіло. Мара тоді самостійно вирішила, кому належатиме ця безсмертна. Принесла йому дитя, передала з рук в руки, не сказавши ні слова. Та він й так усе зрозумів, прийнявши майже бездиханне тіло. Птаха замешкала в його хатинці, як його донька, стала вчитися різних премудростей. Найдужче любила гратися з такими ж дітьми, як вона. Ніколи не робила різниці між собою і між смертними, яких не так багато було в городищі, та все ж зустрічалися. Зазвичай то діти врятованих смертних чи тих, що прийшли з власної волі сюди, відшукавши серцем ворота.

Птаха на льоту схоплювала всі настанови — ліпшого учня годі бажати. Найбільше подобалися їй трави, вона розмовляла з ними, іноді Посолоню здавалося, що і він у від-

повідь чув якийсь шепіт, але переконував себе в іншому: то листя шарудить чи вітер дме. В дванадцять років Птаха почала робити власні обереги, несмілі для початку і переважно для смертних, але з часом вони вдосконалювалися. Навіть у нього є травний оберіг від Птахи, набір травичок, зібраних у певні дні чи ночі в певних світах, які супроводжувалися правильно сказаними заклинаннями, висушені в певному правильному місці і загорнуті в тканину, яка також не була звичайною конопляною, а вимочена у трав'яному соці. Посолонь переконався, помічнішого оберега годі шукати, коли сумніви роз'ятрюють душу. Птаха наче знала, що настане такий момент, коли той оберіг стане в пригоді.

Птаха була диво-дитиною. Пригадався буденний випадок, коли Птасі виповнилося дванадцять. Юрба малюків з цікавістю розглядала калиновий кущ. Там серед гілок павук мав свою хатинку. Павуки в Яровороті мешкають незвичайні — великі та дужі, вони плетуть такі міцні сіті, що люди часто використовували її в господарстві, як нитки або як шнурки. Так от, випадково в одну з таких павутинних пасток втрапив яскравий жовтий метелик. Він шарпався, бив крильцями, та від того ставало ще гірше — пастка лиш міцніше огортала його. Діти радилися — як допомогти барвистому. До них підійшла і Птаха. Коли найстарший серед малих, то, здається, був той самий Дуж, вже намірився взяти метелика за крила та визволити з халепи, його руку перехопила Птаха. Дівча мовчки витягло з-за пояса ножа, який завжди при ній, це для зрізання трав, та розтяла пута, які тримали метелика. Той пару разів натужливо шарпнувся, махнув крильцями і, зрозумівши, що вільний, полетів. Дуж ображено протестував, виправдовуючись перед товаришами, що то він мав врятувати жовтокрилого, але «те прикре смертне дівчисько вічно пхає носа не у свої справи». Птаха ж нічого не відповіла — зухвало хмикнула, запхала

ножа за пояс і пішла собі. Посолонь уважно спостерігав за цією картиною. Увечері він запитав свою улюбленицю, чому вона так вчинила. Та серйозно відповіла:

— Якби я дозволила Дужу вхопити метелика за крила, то він би їх пошкодив своїми незграбними пальцями. Ви ж знаєте — без пилку на крилятах метелик не зможе літати. Загине. Хіба це правильно — врятувати від павука для того, щоб задушити у своїх обіймах?

Посолонь тільки посміхався на слова Птахи і слухав її далі:

— Так, мені було шкода гарної хатки павучка. Та він її до завтра відбудує, а крилята метелику за ніч не відростити, та й не вдалося б це йому — вік цих чарівних створінь надто короткий.

Тоді йому хотілося додати, «як і вік людський». Та він промовчав. Його Птаха і так все розуміла, докопуючись до істини самотійно, бо вміла слухати, чути та бачити. А зустрівши Стриба, навчилася ще й кохати.

Учитель Посолонь думав про жовтокрилого метелика, про Стриба і про ту, яка певне знала, що зробила, і певне знає, що робить.

2. Без вибору

— Хлопче, ану припни свого язика! — Завжди спокійний та врівноважений Посолонь підвищив голос, прикрикнувши на співрозмовника, тоді додав трохи спокійніше: — Благаю, хлопче, не роби того, про що жалкуватимеш.

У Храмі Сонця, якраз перед вітварем Чотирьох Сонць, стояло двоє. Сердитий Стриб і не менш сердитий Посолонь.

— Учителю, я ніколи нічого у вас не просив. Ви знаєте, де вона, я це відчуваю. Тільки натякніть. Прошу вас один-єдиний раз заради мене порушити правила. Будь ласка, один раз, один разочок. Світлий світ від цього не завалиться, а ви... — Стриб жалібно дивився на Вчителя, — ви, ви врятуєте не одну душу.

Стриб вхопив сивочолого бороданя за руки:

— Вибачте, що розгнівив вас зараз думкою та словом, я в розпачі — не можу ні їсти, ні пити, ні жити без неї. Вже три місяці пройшло, як вона пішла і для мене від неї ані вісточки.

Стриб винувато опустил очі. Він добряче розсердив Учителя, щойно наговоривши йому дурниць. Сам навіть не пам'ятає добре, що казав, бо коли скаженів чи лютився, темна пелена затуляла розум.

Учитель говорив спокійно:

— Я не можу, Стрибе, нічого вдіяти. То рішення Птахи, добровільне. Коли прийде пора — вона з'явиться сама перед тобою, а коли знадобиться твоя допомога — покличе.

— Вчителю, я відчуваю — вона в небезпеці. Я ж вам говорив уже, що бачив її тінь у юрбі на площі. Через тінь во-

на спостерігала за нами, вона чомусь використовувала варган, отже — і я, і ви, і весь Яроворот їй не байдужі. Та чому не захотіла повертатися. Ви що, не розумієте? Вона заплуталася. Вона лишень перелякана самотня жінка, яка безпідставно ревнує.

Посолонь здивовано посміхнувся. Помітивши це, Стриб звів розмову на інше:

— Вчителю, я не можу чекати, як ото зазвичай робите ви. Ми ж нічого не робимо, тільки теревені правимо. Давайте діяти, благаю вас. Вона без мене загине. А я без неї пропаду.

Вчитель зітхнув:

— Стрибе, синку, ти ж знаєш — ви з Птахою для мене особливі. Птаху я виростив як рідну доньку, а коли вона привела в Яроворот тебе і сказала, що ти — темний з найтемніших, будеш мешкати разом з нею в городищі світлих, я без упереджень прийняв тебе, бо повірив їй. Тож, прошу, не зрадь зараз її віри в тебе. Найкраще для нас сьогодні — поки не втручатися, це ж не хто-будь просить про цю послугу. Цього жадає вона — твоя і моя Птаха. Стрибе, синку, будь ласка! Ми можемо нашим втручанням лишень нашкодити. Терпіння — одна з чеснот людських. Я тобі допомогти не можу. Слово честі, я не знаю де Птаха. А коли б і знав — не сказав би, то її рішення, зрозумій. Її — мудрої та розважливої жінки.

Стриб на очах почав змінюватися, очі налилися кров'ю, жилка біля скроні завібрувала. Він люто закричав:

— Вона мудра? Оце вже знайшли мудру! Ревнива дуринда, а ви потураєте її вчинкам, замість того щоб поставити нечемне дитя на місце. Прикрилася чимсь начебто важливим і тішитися з цього. Вона мені всю душу вивернула, життя перекроїла. Я ні спати, ні їсти не можу, навіть, о, тільки не зачуйте до неба очі, навіть на інших жінок мені дивитися гидко. Ревнива дурепа, а не безсмертна ваша Птаха! Що коїться в Яровороті? Рядова звичайна травниця, з родини смертних,

керує світлими безсмертними. Мички з вас микає. Та вона жодного випробування ні холодом, ні вогнем не переживе без допомоги. Де вона? Скажи мені, старий, де вона?

Стриб несподівано вчепився руками в сорочку Посоло на грудях і застогнав:

— Я не можу без неї, чуєш. Не можу. Благаю, Учителю, допоможіть знайти її. Я стану таким, як усі, стану світлим, найсвітлішим серед світлих, обіцяю. Перестану сперечатися з вашим світом, спалю свій одяг, вберу ваш, отой білий по білому, відрощу патла, постараюся щиро полюбити всіх смертних як рівних, тільки скажіть, де Птаха. Ви ж знаєте, де вона, я відчуваю це, не можете не знати. Не брешіть мені! Ну хоча б натякніть, га?

Учитель заперечливо захитав головою.

Тоді раптом Стриб зачинає божевільно трусити Вчителя. Очі чоловіка, й так чорні, стають ще чорнішими, його трусить мов у пропасниці:

— Віддай мені мою Душу-Пташку, старий, а то я за себе не відповідаю. Чуєш, діду, скажи, де вона, бо я тебе або прокляну, або при...

Не договорив.

Зала заповнилася шепотом та шелестом, наче тисячі вуст враз зашаруділи. Це тривало лишень мить, та коли все стихло, то Стриб неочікувано для себе зрозумів, що ні його сила, ані його всі отримані знання тут анініц не варті. А сам він стоїть біля входних дверей. Незрозумілі для нього та й непідвладні йому сили майже виштовхали його зі світлиці. Вчитель Посолонь, наче нічого не трапилося, дивився співчутливо:

— Сьогодні Глас Безсмертних, Стрибе. Приходь, хлопче, послухаєш мудрої думки, то, може, й собі трохи помудрішаєш.

Стриб мовчки дивився на Вчителя, не кажучи нічого у відповідь. Тоді, опустивши голову долі, відкрив навстіж двері.

Учитель сумно дивиться вслід чоловіку.

— Стрибе, синку!

Озирнувся. В очах Стриба ще жевріла надія, але нато-мість він почув:

— Будь ласка, не роби того, про що жалкуватимеш, і то-го — а це вже гірше, ніж наші з тобою перепалки, — чого вона тобі не зможе простити. Світло і темрява — то лишень два боки одного цілого, пам'ятай, найважливіше в тому не загубитися, шукаючи себе, не зійти на пси, на сірість. Ти до-сі шукаєш. Птаха про це в листі тобі дала зрозуміти. Слова, синку, мають страшну силу, не поспішай ними вбивати і не поспішай карати.

Стриб криво посміхнувся:

— Я не ваш син, пане. Ніколи ним не був і, напевне, не стану. Чи не зумів стати, думайте, як знаєте. Та... Я знайду Птаха, з вами чи без вас — знайду. І плювати мені на всі на світі слова і на всі темні та світлі світи. Мені без неї всі во-ни — однаково безбарвні. Я вже без неї просто не вмію жи-ти. А ви, кажете, жити без неї. Я жив колись. Пам'ятаєте Стрибога?

Учитель не відповів. Кожен має вибір — ким йому бути. У Стриба він також є.

Стриб за багато віків устиг звикнути до Яроворота, до спо-собу жити в чужому для нього попервах світлому світі. Так, він досі залишався сином свого батька. І чомусь, коли пішла Птаха, таким очевидним воно враз стало для нього. Скільки років намагався не думати про це, проклятий та зневажений своїми. Хіба що коли-не-коли ті, що мали б стати його ближ-німи, натякали на це, проте слова не зачіпали за живе. Бо по-руч була вона, та, що заступила йому і матір, якої ніколи не знав, пам'ятав хіба що її запах, і батька, і рідний світ, ставши тим усім відразу.

І ось вона пішла... Всі натяки, недомовки ближніх та чужих, внутрішнє сумління, докори совісті вигризали зсередини. Пекло і боліло нестерпно там, де душа.

Мав щось з цим зробити. Учитель його не розумів. Відмовлявся розуміти. «Поживи без неї, спробуй» — наче вирок. Ні! Нізащо! Ніколи!

Коли він підходив до Західної брами Яроворота, Сонце стояло в зеніті, перисті хмари встигли набути обрисів купчастих. Якщо й далі так буде продовжуватися і яроворотці нічого не робитимуть, все може закінчитися не зовсім добре. Всі це розуміють. Певне, для цього зараз у Центральній Залі Сонячного Храму зібралися світлі безсмертні на свою нараду. Стрибу там робити нічого, вже знав — будуть домовлятися і складати оборонні плани, а всі ті розмови ні до чого, у нього — інша мета, інша ціль. Ті всі світи могли навіть завалитися, пропасти, тільки б Птаха була поруч. Мав спробувати пояснити їй, бодай раз зазирнути в душу, тільки разочок і все. Тоді й померти не шкода.

Перед брамою зупинився. Зазвичай слід було виконати певний ритуал, щоб вийти з Яроворота. Браму охороняє Рарог, вогняний крилатий сокіл з Райського саду. Його пишні вогняні крила звисали вниз, затуляючи собою вихід зі світу світлих. Він наче спав чи то дрімав, опустивши донизу голову. Стриб на мить замилювався цим диво-птахом. Кожна пір'їнка на ньому — маленьке вогнище, зараз воно спокійно горіло, переливаючись вогнисто-золотистими барвами. Так і хотілося погладити сокола. Та добре знав — то небезпечно. Хіба можна торкнутися вогню? Можна, звісно, якщо вже так дуже кортить вмерти. І хоч Стрибу зараз було до всього, крім Птахи, байдуже, він не стане цього робити, бо то йому не допоможе, попече лишень руку, а душі й без вогню боляче.

Стриб голосно закашлявся. Рарог стрепенувся, пір'їнки-вогники зробилися насторожено-колючими. Уздрівши Стриба, заспокоївся. То був свій. Та й Посолонь попереджав про можливість його з'яви тут і наказав не чинити опору. Рарог — добрий служка. Сокіл майже урочисто підняв вгору свої крила, дозволяючи проходити. Стриб вклонився в пояс Рарогу. Він поважав цього мудрого воїна — той без зайвих теревенів завжди чесно виконував накази. Чоловік став на поріг Західної брами, заплющив очі. Посолонь його відпустив, зрозумів, благословив? Рарог його випускає. Ну, що ж... В голові уява вималювала світ, куди хотів переміститися перед тим, як переступити межу. Та й ця брама провадить в одному напрямку. «Світ Вічної Ночі», — прошелестів губами ледь чутно.

Коли через мить розжмурився, то побачив, що опинився на березі річки. Річка Смородинна. Чи, як там кажуть у Світі Єдиного Бога, Забута-Незгадана. Роззирнувся. Довкола стояла мертва тиша. Аж зіщулився від несподіваної відсутності звуків. Скільки разів він стояв на березі цієї ріки? Безліч. І тоді коли був Стрибогом, і коли став Стрибом, ріка діяла на нього однаково — хотілося якнайшвидше дременути подалі. В ріці жила не тільки Мертва вода з Чорнобогового джерела, в неї вливалося ще одне Прокляте джерело з чорною водою. Мертву воду подолати можна, чорну навіть безсмертному важко. Тому вона й тече тут, надійно оберігаючи Світ Відтіні від ворожих намірів. Калиновий міст — єдиний перехід на той берег. Перед мостом широкі ворота. Яворот має чотири брами-проходи, цей світ має одну. Світ Вічної Ночі набагато простіший, аніж світ світлих, і тому дисциплінованіший.

Ворота замкнені. Звичайно, ні сторожів живих, ні охоронців крилатих. Засув, через який не пройдеш, якщо тебе з протилежного боку не ждуть тіні, які все бачать, чують і підкоряються наказам одного Господаря. Як його тут приймуть?

Після того як зрадив своїх, прокльони та кпини посипалися на його голову. Приятелі, рідні, мешканці темного боку не сприйняли його вибору, згадував той час з гіркотою. Ті прокльони його тоді не дістали, навіть не зачепили, жодного шраму ні на душі, ні на тілі, бо його берегли кохання, світло Яроворота, відвертаючи зло, слова, дії... А зараз? Зараз еством усім відчував — захист майже втратив. Його ніщо не берегло, хіба що благословення Вчителя. Доволі слабкий захист, але й він діяв, якщо досі з ним нічого не трапилося. Зараз опинився сам на сам зі своїми, які стали чужими, пішов від тих, для кого своїм так і не зумів стати... Відчувався голим — як усередині, так і зовні.

На воротах наче щось заворушилося. Тіні ожили. Вони його впізнали і чекали наказу Господаря.

Стриб також терпляче чекав своєї долі, чекав та згадував минуле.

Тоді його звали Стрибогом. Жорстоким і справедливим володарем таємних дум, нестримних бажань, жорстоким воїном. Був швидшим од вітру, мудрішим од сонця, міцнішим од дуба. Батько Стрибога — Морок, чи Мор, завше пишався своїм сином, вважаючи того найдостойнішим прийняти владу з його рук, коли настане пора. Скільки війн та боїв на той час було виграно, скільки людських душ зваблено, переведено на темний бік ним особисто. Тоді вірив у те, що робив, — щиро та віддано. Смертні завжди залишаються смертними — слабкими, нікчемними, тупуватими, і єдине, що мають цінне, — то безсмертна душа в задрипаній оболонці тлінного тіла. О, так! Її можна було, хай не всю, спробувати підкорити собі, звабити, підкупити... Хоча не розумів тоді, чому світлий бік завжди залишався в людині, хай тільки на денці, але животів навіть у найчорнішому місці ледь-ледь помітним промінчиком. Інколи аж сумніви огор-

тали — невже світлий бік сильніший? Та сонце в світлих світах на ранок відповідало йому промовисто — тінями.

Смертні люди. Досі не зрозумів, як до них ставитися. Про любов не може бути мови, а повага? Смертний завжди самотійно робить вибір, як, зрештою, і безсмертні. Багато чим схожі, однак... Спокуси, зради, бажання стати ліпшими, вирізнитися серед юрби, піднятися над нею, і все це тепер, зараз, відразу — перетворювало смертних на заручників легковірних, бо обставини сприяють, топлять. Одні віддають перевагу широкій, вимощеній якісною бруківкою трасі, платячи, звичайно, за це певну ціну. Інші, навпаки, не шукають легких доріг, бредуть бездоріжжям, на якому легко зашпортатись, впасти, зламати собі шию, життя, однак душа безсмертна в смертному тілі залишається неушкодженою, нерозхлюпаною. Чи багато серед смертних таких, які про це думають? Ні! Однак зустрічаються. Траплялися, звісно, випадки, коли душу розривало на шматки, кожен випадок унікальний — через любов до себе, через відчай. Отак і з'являлися на світ пошматовані душі, що стали духами — перелесниками, літавицями, мамунами, щезниками... Та ніколи не можна вважати їх союзниками. Залежно від того, який шмат душі зробився духом, так вони й чинять — або допомагають, або мстять.

Смертних у поселенні темних ніколи не було, за служок правлять тут тіні, які мовчки справляються зі своїми обов'язками, без заперечень та нарікань. Не те, що в Яровороті. Там Стриб мешкав поруч зі звичайними смертними, які легко й невимушено дозволяли собі сперечатися з безсмертним, кепкувати над ними, заперечувати їм, інколи навіть повчати. Довгенько до цього звикав. Так і кортіло інколи заклясти базікала чи обернути язикату сусідку Ганьку на сороку.

3. Відступництво

Птаха. Його покара і нагорода...

Стояв перед брамою у Світ Ночі та згадував-згадував. Був такий період в історії світів, коли темний бік майже здолав світлий. Світи практично без бою падали на коліна перед темними. То відчувалося в повітрі, мов перед грозою вчувається прихід дощу. Все частіше і частіше всередині смертних брали гору темні почування. Світло у безсторонніх світах згасало. Аж раптом з'явилася дивна сила, нова світла безсмертна й рівновага стала відновлюватися. Її називали чужі — Магурою, свої — Птахою. Вона вміла зцілювати душі, відвертати спокуси, ніколи не втручаючись, тільки витворюючи обставини. Вона наділених особливою силою смертних людей робила сильнішими духом, зміцнюючи словом, яке лікувало, вчинками, які рятували.

А потім... Потім сталося взагалі небачене до цього в жодному світі — якимсь дивом тій безсмертній вдалося домовитися з самою Марою, тою самою незговірливою володаркою смерті, котра дослухалася до порад нової світлої.

І страшна, всемогутня темна сила пасувала і відступала перед словом жінки, нехай і безсмертної. Як взагалі ті дві могли домовитися? Ніхто не розумів і не знав. Мандрували світами різні чутки. Дехто навіть вірив, що Птаха — донька Мари. Тільки батько Мор припинив ті пусті балачки. Птаха-Магура була донькою смертних, і він це добре знав. Самовпевнений і тоді вже майже нездоланий Стрибог, який не програв жодної битви, вперто рвався в бій. Він здолає ту

жінку та її силу, він — зможе, він покаже тій неповноцінній, з родини смертних, хто в світах — найголовніший. Однак батько все відкладав і відкладав синове призначення, наче зважував всі за і проти або просто знав щось таке, що не дозволяло йому віддати наказ. Коли ж зрештою ситуація практично вийшла з-під контролю і, завдяки Магурі, майже всі новоспечені відунки стали на бік Сонячної брами, Рать Голів Темного Світу майже заставила Мора відіслати найліпшого серед них на ратоборство. Стрибогу переповідали, як батько заперечував і переконував Рать не робити цього, бо після того стане всім тільки гірше. Та його ніхто не слухав, це здавалося маячнею. Більшість порішила і все. Мор скорився наказу більшості. І Стрибог пішов, бо рвався в бій. Пішов, бо був одержимий війною, боротьбою.

— Стрибоже, сину мій, єдине прохання маю до тебе, тільки не вважай свого батька за старого недоумка, що втратив розум, — не дивися їй в очі, пообіцяй мені, бо...

Може, якби батько продовжив і сказав, чому не дивитися, все склалося б інакше. А так — у них не прийнято перебивати старших, перечити чи перепитувати, тому Стриб лише кивнув, погоджуючись. Попросив батьківського благословення і пішов... Щоб повернутися тільки через тисячоліття, і причина його повернення та сама, що й причина відходу. Жінка зі світу світлих. Магура, Птаха.

Він уперше побачив її в Світі Чотирьох Сонць. У її світі, в якому вона народилася і тому так вперто його захищала.

Вона стояла перед хатою молодої відунки. Стояла і чекала на нього. Зобачив її здалеку, навіть не так... Не побачив — відчув присутність. Ще такого не траплялося з ним, зазвичай так легко відчував тільки свого батька. Це виглядало наче дивний передзвін, гучний і разом з тим далекий-далекий, тоді раптом у голові з'явилася картина блакитного неба, а потім огорнули приємні пахощі. І лишень після

того з'явилася вона. Маленький світлий промінчик серед чорноти, яка витала довкола. Забув враз, що вона — небезпечний ворог, забув батькові застороги, обіцянку, дану йому, — «не дивитися в очі», забув про все. Прагнув одного — зазирнути в її серце, пізнати душу. Стояв і млів, милувався красивою жінкою, її тендітністю, ловив себе на думці, що не зможе нічого їй заподіяти і не від того, що слабший, на впаки через те, що сильніший. Жінка виставила перед собою, мов щит, свої тендітні рученята. То виглядало радше не як захист чи грізний знак, а як волення про допомогу. Вона також здавалася збентеженою. Якусь мить вони стояли, витріщаючись одне на одного, — вороги та недруги.

І що зробив тоді грізний Стрибог, який до цього не програв жодної битви? Він просто бовкнув перше, що влетіло в голову:

— Достойний супернику, чи не змогли б ми з вами домовитися?

Ага, домовитися! Так, таки так. Темні ніколи ні з ким переговорів не вели. Після почутого ті дві білі руки так і зависли в повітрі, на півдорозі до здійснення своїх намірів.

— Пощо? Поговорити? — голос був незгіршим від картинки.

Вирва затягувала його, а він зовсім і не пручався, бо був упевнений, що контролює ситуацію.

Жінка повільно опустила руки. Тендітні білі крила, а не руки. Стрибог навіть посміхнувся з такого порівняння. Біла лебідка, яку зараз проковтне страшний крилатий Змій. Чи не проковтне? Підійшов ближче. Не відчував довкола жадних чар, хіба що десь вдалині, над хатиною тої дівчини, за яку виник спір, у повітрі мерехтів Боговник. Перед Стрибогом стояла вродлива тендітна неозброєна пані, яка майже вірила своєму ворогові. О, скільки разів він спокушав жінок такими словами? Правда, то здебільшого були смерт-

ні. «Легка здобич, батьку, та ваша безсмертна. І чого б я мав її боятися? — говорив сам собі впевнено, майже вірячи в сказане, — я от тільки пограюся з нею трішки, як кішка з мишею, зовсім-зовсім трішки».

Вона стояла мовчки, дивилася на нього очікувально. Стрибог підійшов ще ближче, майже впритул. Міг добре розгледіти довгу білу сукню аж до землі, рукави якої щедро помережані солярними знаками — світлі люблять Сварога і його символи. Довге чорне волосся спадало на плечі. На якусь мить замилювався складеними в ображений дитячий бантик рожевими губками, потім осмикнув себе — це не звичайна жінка, дурню, це ворог — підступний і сильний. Ліпше він тоді відразу напав, як зазвичай — без попереджень, підступно. Але ж то була жінка, хай ворог — але жінка. Вродлива і така беззахисна. І раптом та жінка подивилася йому в очі. А він? Він забув відвести погляд, як то обіцяв батькові. Вдихнув і чомусь забув видихнути, так і стояв, здається, вічність, наче боявся сполохати те, що дивними чарами почало зв'язувати тих двох з протилежних світів, які ще пару миттєвостей тому палко ненавиділи одне одного. З марева його вихопило інше, раптом спиною відчув, що його побратим Щезун, вважаючи «захитування уваги» ворога — мудрим маневром, готував випад у бік безсмертної. Діяв майже інтуїтивно — навіть з деякою люттю та бажанням уберегти жінку, його жінку. «Вона моя?!» — перепитував чи переконував себе. Щезунові дозволені чари розбилися об такі ж темні чари, підставлені Стрибогом, і зрикошетили в самого Щезуна. Вони його знесли на деякий час. Поруч почув ніжне, ледь чутне:

— Дякую.

Коротке куце слово... Свідомість відключається. Звідкілясь на світ божий вилізає та його сутність, про яку він тільки здогадується, вважаючи власні добрі поривання щодо ворога,

які інколи на нього находили, простою слабкістю. Він не знав, що всередині може стати так добре від мовленого слова, то не зрівняєш ні з чим — ні з задоволенням від перемоги над ворогом, ні з задоволенням від ночі кохання з розкішною жінкою, найдосвідченішою, найсолодшою. Всередині розлилося тепло. О, так, його холодною серединою розливалось тепло, там наче щось увімкнулося. То було і страшно, і мляво, і добре, і разом з тим гидко. Гидко, бо він злякався себе іншого. Справжній воїн війська Морока не може робитися таким слабком. І Стрибог тоді ганебно втік з поля бою, переможений не чарами, не силою відворотного чи приворотного зілля Птахи-Магури. Його тоді здолало геть інше. Втікав, не розбираючи дороги, подалі від неї, найогиднішої і найпрекраснішої, з очима на півсвіту, втікав не додому, бо вдома з'явиться зараз — це ж встид, засміють: син Мора програв битву Жінці. Це ж і для батька ганьба, син Морока — слабак... Та й це не найгірше. Найгірше інше — темні легко його прочитають, а відступників у його краї карають нещадно. Ні — не смертю, забуттям. Хоча можливо йому б і простили, враховуючи попередні заслуги і те, чий він син.

Та начхати на все, начхати. Річ у іншому. Мусив сам розібратися зі своїми дволиками, гордість не дозволяла волати про допомогу. Бо що ж він скаже батькові? Дайте ліків від... Від чого? Як воно називається те дивне і страшне водночас, що вже залізло досередини і не збиралося з неї виходити, а навпаки — майже поглинуло, з'їло його. Стрибог забився в найтемніший світ, у найглухіший кут, у якому нема ні світла, ні темряви, де блукають загублені сірі. Закрився від усіх: зачинив помисли, мрії, бажання, надії. Ніхто не зміг би зараз їх прочитати. Думав, може, так йому стане ліпше і марево поступово розвіється. Але ті очі в півсвіту не відпускали. Нічого не зміг із собою вдіяти. Він — найжорстокіший у темному світі — поводив себе жалюгідно. Врешті,

на сьомий день, наче трохи попустило і Стрибог, зібравши всю волю в кулак, вирішив подивитися в очі своїм страхам, він бо справжній воїн, а миті слабкості у всіх бувають. Он і батько колись розповідав про те, що і з ним різне траплялося, але тут найперше перебороти себе, бо найважча перемога — то перемога над собою. Він знав, де шукати світлу. Вона досі в Світі Чотирьох Сонць, відчував її.

Він з'явився вчасно. Її оточили, майже знесли, зв'язали чарами його побратими. І він, не роздумуючи, став на її бік. Наймогутніший у Світі Ночі став на бік Світу Дня. Відчув, що двобій із собою якомусь своєму Я він програв, навіть не розпочавши.

— Магурко, ти мене не боїшся?

— Ні. Бо я тебе знаю.

— Знаєш?

— Так, і я чекала. Сварог накреслив над тобою Чароврат. Я чекала на тебе віки, знала, що ти повернешся.

— Повернуся, звідки? Ти граєшся словами, мов вогнем, жінко. Дивися, не підпали себе. Чи на всі твої запитання, голубко, існують відповіді?

— Не на всі. Та зараз я знаю те, що кажу. Ти — мій!

— Я твій? Хто в силі за мене вирішувати, чий я?

— Жінка, Стрибе. Завжди вибирає і вирішує жінка. Я тебе вибрала, і немає на то ради.

— А коли вирішує не вона?

— Тоді це не та жінка, яка тобі судилася.

Стрибог заперечливо та чомусь перелякано хитає головою.

Птаха трохи сумно посміхається:

— Чому ж ти мені тоді допомагаєш, Стрибе? Ти — наймогутніший у твоєму світі, той, хто вартий сили половини темного світу. Той, хто щойно пішов проти своїх, допомагаючи жінці зі світлої дороги.

Вона питала те, про що він боявся запитати себе. Врешті наважився підняти свої очі, відірвавши їх від землі:

— Як ти мене назвала? Ти помилилася, напевне. Я — Стрибог, а не Стриб. Чуєш, жінко, Стрибог! І не допомагав я світлим, я допоміг тобі, жінко!

— Я також маю ім'я, яке можна промовляти без страху, яке однаково добре звучить мовою усіх світів.

Вона засміялася, від того сміху стало і гірше, і краще водночас. Здоровий глузд шепотів на вухо, втікай від неї, але той сміх, ті очі навпроти тримали вже настільки міцно, що з бога враз перетворився на безвільного недоумка. Жінка продовжувала:

— Я — Птаха-Магура. А ти — Стриб. Бешкетливо, але мило звучить, Стрибог — нещадно, бо Боги часто бувають надто категоричними, а тому й жорстокими.

Вони стояли на березі великої води. Хвилі спокійно плюскотили в ногах.

Вона взяла його за руку. Теплий і ніжний дотик крила, в горлі стояло щось, не даючи навіть зітхнути, боявся поворушитися. Вона підвела його до лінії, яка розділяла воду і піщаний берег.

— Море може бути лагідним, може бути жорстоким. Воно — і життя, воно — і смерть.

Налетів вітерець, скуйовдив її волосся, чорне пасмо торкнуло його очі, вітер кинув їм в обличчя жменю піску і помчав берегом, забавляючись.

— Вітер, Стрибе! Він може бути лагідним пустуном, а може бути й жорстоким буревієм чи смерчем. Ти ж знаєш це ліпше за мене. Як і кохання — може вбити, а може і...

Дівчина повернула голову в його бік. Вона дивилася простісінько в душу, в безсмертну душу, бачила наскрізь. Стрибог

не відводив своїх очей, аж сльози почали виступати й котитися лицем. Він ніколи не плакав, не знав, що вміє. Той, хто починав війни, той, хто жорстоко карав відступників, легко спалюючи цілі міста, цивілізації, вчиняючи землетруси, повені, Бог плакав, стаючи трохи людиною. Витерши долонею очі, здивовано витріщився на вологу на ній.

— Це називається плакати, так уміють усі смертні і ті, хто колись ними був. А дощ на долоні — то сльози. Плакати можуть і вміють ті, хто вміє співчувати, кому болить, і ті, хто вміє кохати. Ласкаво просимо на світлий бік темряви, Стрибе.

— Чому ти мене так називаєш? Я — Стрибог! — відчував, що разом з тими слізьми і такими кволими спробами захиститися бодай словесно його накриває нова хвиля. Бай-дуже, хай називає як хоче, але нехай нікуди не йде, лишається поруч і говорить-говорить-говорить.

— Стрибогом ти залишишся для батька, для темної сторони. Для Птахи — ти Стриб, її Стриб. Хочеш бути моїм?

Запитала просто. Безпомічно кивнув. Погоджувався. Був на все згідний заради неї.

Вона випустила його руку зі своєї, нахилилася й підняла камінчик. Тоді запустила його плесом води. Камінчик застрибав м'ячиком. Стрибаючи, залишав кола. Стрибог уявив себе тим камінчиком, вона могла і його отак кинути, і він би не опирався. Сонце засліпило очі. Вона обернулася до нього, посміхнулася, наче читала його думки. Він же не міг прочитати жодної її, може тому, що був надто зайнятий власними.

Птаха підійшла до нього впритул, вона, напевне, відчувала, як гучно гупає його серце, заглушуючи тріпотіння її. Стояв переляканим хлопчаком, ледве дихав. Паморочилося в голові. Вона пахла, як мама, яку пам'ятав тільки по запаху. О, батько! Та невже таке можливо?! У нього завжди

було багато жінок. Ті, які вміли і знали, як подарувати чоловікові насолоду. Кожного разу, спізнаючи бажання, хіть і пристрасць, він не знав, що це може відбуватися ще й так.

Птаха підняла руку, торкнула його щоки, його шиї, того місця, де був знак смерті — Сварга Смерті, там запекло. Стриб закрив очі, ковтнув клубок відчаю, який застряг у горлі. Він її боявся і разом з тим хотів володіти нею так сильно, як ніколи жодною ні зі смертних, ні з безсмертних, ні з дводушних, ані з півдухів-півтонів. Щось у голові відбувалося. Частина Стрибога волала несамовито — втікай від неї, бо занапастиш себе. Перемогла інша — та, якій було байдуже, що станеться з ним потім, бо вона жадала її. Дівчина встала навшпиньки, він був вищим від неї на півголови, накрила крилами. Вона ніжно рукою прихилила його голову до себе, і він... О, Велесе, він потонув у її очах. Вуста знайшли вуста. М'який оксамит губ і знайомий запах шкіри, в дурній голові все закрутилося в несамовитому смерчі, і він перестав існувати, розчинився, став морем, що шелестіло в ногах, морем, яке затоплювало землю, насолоджуючись цим, став вітром, що котив плесом моря буйні хвилі і плакав, і сміявся з насолодою.

Її уста у нього на губах, очах, спині, животі, нижній плоти. Гаряча хвиля, що змітає все на своєму шляху, солодка мить, яку прагнеш продовжити і яка закінчується вибухом... Він досі ще й не знав, що буває така насолода, що таке може тривати завжди, коли призначена для тебе жінка стає твоєю... Її слова збуджували, ніжний дотик до рук вдаряв кульовою блискавкою, доводив до шаленства, спопеляв і воскрешав.

Так, тоді він повернувся разом з Птахою в її світ — у Яроворот. Перед брамою до світлого світу мусив зректися частини безсмертної темної сили. Зовсім не роздумував над

тим — зрікатися чи ні, бо тримав свою Птаху за руку і тому легко зробив крок у світ світлих, стаючи іншим, але чи новим. Так, іншим, бо новим світлим безсмертним стати йому так і не вдалося, коли обираєш один раз сторону — обираєш її назавжди..

Батько, звичайно, лютував, Стрибог відчував той гнів. Темні легко читають думки своїх. Хоча його зрада була тільки зрадою, а не зреченням. Спочатку темні користалися з того, що він опинився в світі світлих, читаючи думки яроворотців, зокрема Птахи, через нього, однак вони вчасно зрозуміли, що й світлі таким чином можуть діяти, тож робили це зазвичай рідко.

4. Оселище Відтіні

Спогади гнав від себе. Від них робилося зле. Почувався споловиненим, огудженим батьківським прокляттям, яке майже відчував фізично над головою. У Яровороті поруч завжди знаходились Птаха, вчитель Посолонь, і те прокляття не чинило лиха. А зараз... Зараз він сам на сам перед своїми. Знав, що, переступивши поріг Світу Ночі, він міг позбутися всіх оберегів-замовлянь, подарованих у Яровороті світлими. Подумки звернувся до батька, знав, що тільки так його впусять додому.

Ворота зі скрипом відкрилися. Жодна тінь не видала себе, його просто впустили. Стриб став на поріг, нічого не відбувалося, переступив його, за ним брама зачинилася.

Стриб йшов поселенням. Прямі, мов стріла, вулички, нічим не схожі на кругові обороти Яроворота. Світ Ночі, хоч так і називався, але ніколи не був таким. Ніч мала також свої кольори — зорі в небі, місячне світло. В поселенні ж панували здебільшого сутінки, час всього сірого, наче в дуже похмурий ранок чи вечір. Сірі дерева, будинки, люди, одяг на них. Тому для його мешканців не мали значення ні барви квітів, ні колір неба. Все підкорялося іншим законам — порядок задля порядку, дисципліна і ніякої демократії, яка світлих робила таким вразливим і разом з тим різноманітним, сильним. Вулички поселення вимощені чорною бруківкою, і Стриб слухав, як голосно й чітко карбуються його кроки, коли він простує нею. Здавалося, це зараз єдині звуки в довколишньому світі. Наче все навкіл

вимерло і Стриб потрапив у порожнє царство. Та це не так. Нутром відчував — за ним стежать. Всі перебували в передчутті, в дивному та страшному водночас. У передчутті зустрічі сина та батька.

Перед головною будівлею на площі Чотирьох доріг зупинився. Площа Чотирьох доріг називалася так тому, що від неї в різні боки розходилися чотири дороги, вздовж тих доріг і розташовувалися низькі одноповерхові будиночки, підсобні приміщення. В тих будиночках-халупках мешкали почвари-потвори з кавалками та осколками душ, які допомагали темним. Тільки таким могли довіряти темні. Душевні каліки — непогані служки, вірні, віддані. Звісно, їм втрачати вже нічого, і так все втрачено, а та пучка духу, що тримає їх при надії, навіть не при житті, при найменшій зраді чи непослуху просто руйнувалася. Це не страх смерті, бо смерть — це ще не кінець, то відомо всім. Це страх перед цілковитим зникненням, який робив з проклятих ідеальних слуг. Смертні з повними душами сюди не заходили. Бо тим тільки дай волю — розведуть балаган, вносячи в ідеальний світ почуття: ненависть, віру, злість чи любов, останнє найнебезпечніше. Тому жодний смертний ще ні разу не переступив порогу Відтіні.

Головний Храм поселення Відтіні — Храм Чорнобогів. Він збудований з чорного каменю і набагато вищий від Храму Сонця в Яровороті, який має лишень три поверхи, а тут — просто чорнокамінна безкінечність, що сягає неба. Храм має круглу форму, а його верх губиться в сірому небі за хмарами, які там постійно мешкають. Ззовні храм справляє враження не дуже просторого, однак, коли потрапляєш всередину, все змінюється. Він там величезний. На першому поверсі знаходиться центральна зала, жертвний камінь та помешкання Морока. Вгору ведуть залізні гвинтові сходи. Жартома її називають — драбиною на той світ. Якесь раціональне зерно

в тому є. Поруччя зроблене у вигляді чорних багатоголових змій, а бокові решітки оздоблені так званими сценами людських гріхів. Творець драбини — справжнісінький гуморист. Щоб так художньо принизити смертних, слід добре запізнатися з ними — заздрість, пиха, брехня, чвари, наговір, зрада, зухвалість, гординя, нікчемність, лінь і ще багато чого з предовгого списку нечеснот. Стриб ці сходи пам'ятає з дитинства. На другому поверсі він виріс, разом з такими ж, як і сам. Тут мешкали чистокровні безсмертні, яких не треба було довго кликати чи збирати в одному місці на нараду чи на завдання — вони завжди поруч, під рукою, на підхваті.

На найвищих поверхах ніхто не мешкав, там знаходилися двері в інші світи, виміри. В світи, безпечні для темних, хоча входи у них про всяк випадок залишалися запечатаними, бо їх берегли замовляння та прокльони, які зняти чи через які пройти могли тільки наймогутніші безсмертні або ті, хто ті чари насилав.

Стриб стояв на майдані біля Храму. Це видиво Храму і площі перед ним завжди вселяли у нього побожний трепет. І хоч він ще малим намагався його подолати, це почуття залишалося досі в ньому. Можливо, тому, що кам'яний Чорнобог беззмінно стоїть на своєму місці посеред площі і невідривно стежить за тобою. Бородань у довгому чорному кам'яному плащі, голова покрита каптуром, кривий посох у правій руці спирається на гору черепів смертних, які обрали темний бік. Під правою ногою Старого Мудреця дрібна глупа комашня, а під лівою — чорнокриле птаство, а також спотворені муками обличчя відступників, які зрадили великого Бога. Стриб зараз себе відносив до останніх, і на якусь мить навіть здалося, що фігура кам'яного Чорнобога оживає і кривий посох дотягується до його шиї і тягне до бездонної ями, в якій скніють та мучаться всі відступники. Стриб зажмурился очі.

Однак нічого не відбувалося — ні звуків, ні дій, то все витворилося в його голові. Довкола панувала тиша, тільки монотонне дзюркотання джерела з Мертвою водою, яке витікало з-під кам'яних черепів кам'яного Чорнобога, порушувало її. Всі чекали його приходу, він це відчував і, певно, тому сам себе карав отими видивами, бажаючи перетворити їх на дійсність. Стриб боявся дивитися в очі тим, хто колись вважався його ріднею і кого він зрікся заради Кохання. Темний, що здатний на таке, — сором для одновірців та для всього темного світу.

Перед фігурою Чорнобога стояв темний камінь-сваржень, що використовувався спеціально для прийняття обітниць від посвячених. Як зараз пригадує, йому, тоді молодому, вісімнадцятилітньому, на цьому місці батько урочисто повісив на шию Перемінник, оберіг безсмертних, Мара через батька його передала, а потім... Потім чорне лезо Чорнобогового меча розрізало кисть його руки, кров з неї націдили в жертвну чару, в цю ж чару націдив своєї крові батько Морок, розітнувши і собі руку, третім став Чорнобог. Батько торкнувся мечем до його камінної руки, тоді приклав чару до того місця, і Стриб на свої очі бачив, як з каменя потекла цівочкою кров. Батько проказав замовляння — вогнем, водою, землею, вітром, металом над чарою. Тоді розлив вміст чари в чотири кубки, що стояли на чорному сваржені. Батько випив свою чару до дна, Стриб випив свою чару до дна, відчуваючи як наповнюється всередині силою й духом досі незвіданим. Ще одну чару поставили в ногах перед Чорнобогом. На голові бога сиділа чорна голубка і чистила пір'ячко. Мор, глянувши на птаху, криво посміхнувся. Батько не любив сентиментів, однак проганяти пташку не став, урочистість моменту не дозволяла гніватися. Четверта чара призначалася Сварогу, вона залишалася стояти на сваржені. А тоді було бучне святкування Посвятин. Коли вранці Мор зі Стрибом

підійшли до каменя, то задоволений Мор підняв з-під ніг Чорнобога порожню чару — темний Бог приймав Стрибову обітницю. Чара, що стояла на чорному камені, залишалася повною. Сварог не прийняв Стрибовою обітницю. Батько тяжко зітхнув і сказав:

— Три до одного — то ліпше, аніж двоє до двох, синку! Сварог утримався. Але про це, окрім нас з тобою, ніхто не мусить знати. Це вдруге таке стається, не переживай — ти повноцінний темний, або я не твій батько.

Так, Сварог не прийняв ані його кровної жертви, ані обітницю, і, можливо, тому Стриб досі живий, майже зрадник, майже проклятий рідними, майже проклятий чужими, які вчора вважалися своїми. Щось невидиме берегло його, чиясь ласка чи воля, його — зрадника та зрадженого, жорстокого і справедливого.

Стриб піднявся розкішними кам'яними сходами, зробленими з білого мармуру. З двох боків стояли білі кам'яні фігури людей — чоловіка та жінка, точнісінько такі самі, як у Явороті перед Храмом Сонця на площі. Люди були вбрані в довгі туніки. В обох на шиях висіли кам'яні обереги: в чоловіка справа, — символ Світовита, в жінки — Світоч. Стрибог на мить задивився на ці символи — однакові для всіх світів, тільки в різних околах у них вкладався різний зміст, але чи змінювали вони від того суть... Певне, що так, бо крім символу тут багато важило слово, посил, якими ти наділяв ті знаки. Підійшов до вхідних дверей Храму — ті перед ним розчахнулися. Незмінного служки Пса при вході не вздрів. Ніхто його не зустрів, але й ніхто не заважав заходити. Його чекали. Все всередині стислося в малесеньку шопту, загуло там.

5. Свічка, світило і віск

— Ласкаво просимо, додому, славний Стрибоже! — тишу розірвало голосне та сильне.

Стриб цим криком був заскочений, якусь мить приходив до тями, тоді подався вперед. Посеред зали стояв його батько з розведеними в боки руками для обіймів.

— З поверненням, синку! — Стриб відчув, як затріщали його кістки в міцних обіймах Морока. Та він терпів, той біль ніщо в порівнянні з тим, що він готовий був почути про своє відступництво та зраду.

Нарешті батько відгородився від сина.

— Сідай, синку, поговоримо. Скільки не бачилися? Овва, багато води сплигло, і земної, і небесної. Та я знав, що вернешся, бо ти — мій син, син самого Морока, чи могло статися інакше?

І ні слова докору, навіть натяку на зрадництво. Батько розповідав про останні новини, що сталися в оселищі, поки «блудний син блукав світами», так і сказав «блукав світами». Стриб і не намагався прочитати справжні думки батька, хай-хай — ліпше думати, що то щирі слова, справжня радість від того, що син повернувся. Тут чи не вперше збачнув дурнувату етичність світлих у таких моментах — приватність думки.

Потім був бенкет, галаслива розмова за круглим столом у центральній залі, багато доброго вина, цікавих історій, як він скучив за цим, багато колишніх друзів поруч.

Друзів? Можливо, занадто сильно сказано. Ніколи не мав друзів. То були лишень ті, що жили поряд, що мали з ним спільні обов'язки та спільну мету. Друг — той, хто в тобі, з тобою, біля тебе, хай не фізично, а от духом поруч завжди. Донедавна міг другом назвати хіба що Птаху. А вона? Вона його зрадила, підступно та привселюдно зганьбила. В Яворороті на нього пальцем не показували хіба що вівці та голуби, а скільки співчутливих та підбадьорливих слів він почув! Хай їм грець, усім тим словам! Про цю ганьбу, напевне, знають у всіх світах — такі новини швидко розлітаються.

«Відступниця, зрадниця», — стугоніло у голові. «А ти — хіба не зрадник?» — знову і знову запитувало серце, начебто сама Птаха говорила його мовою. Розсердився ще більше, бо йому ніколи і в голову не приходило залишати її одну. Коли йшов навіть на п'ять хвилин, свою душу залишав з нею. Так-так, він ходив до інших жінок, але він ходив до них, несучи туди тільки своє тіло, бо його душа залишалася завжди з Птахою, належала тільки їй. Та вона ж і забрала частинку її з собою, коли пішла, забрала своє тіло, забрала свою душу і тому так нестерпно зараз болить.

Як, як вона могла? Відступниця, що наважилась мати від нього таємниці. Він для неї — відкрита читана-перечитана книга. А може, в тому і біда, що прочитана. Знудилася з ним його Птаха. От через те і кинула, бо він став їй нецікавим. Злився ще дужче. Думав, що знає кожну клітинку її тіла, передбачає всі вчинки, і раптом... Майже ненавидів ті її таємниці і кохав за це ще дужче, клянучи себе за слабкість та безпорадність. «Зрадниця, зрадниця, зрадниця», — гупало в голові, коли слухав дурнуваті історії Щира. «Кохая, кохая, кохая», — віддавало луною в серці. Навіть не силувався посміхатися до тих, хто випивав з ним за його ж здоров'я

та щасливе повернення, сидячи поруч за столом, який аж угинався від наїдків та напоїв.

Так жити далі неможливо. Безпорадність гнітила. Вчитель Посолонь його не зрозумів, відмовився допомагати. Самому ж знайти Птагу серед тисячі світів майже нереально. Скільки то часу займе і чи не розминуться вони, коли таке довкола відбувається? Одна надія — на батька. Батько допоможе, він, мабуть, уже знає, в котрому зі світів живе новоспечена безсмертна, якою опікується Птаха. О, він її таки знайде, і вона йому все пояснить. Ні, він не падатиме на коліна і не благатиме прощення. Бо нема за що! Жодна жінка на це не заслуговує. Це вона має вибачитися за біль, який він не годен витримати.

Навпроти за столом сидить батько та грізний володар Морок. Він підпер голову рукою, не зводить з сина очей, а той витріщається десь у простір і казиться, міниться на очах від власних думок. Мор радіє, бо син повернувся і колишня його Стрибожа сутність, відчував, вертала назад, адже той, хто випив з келиха Чорнобогового, не зможе переробити себе, якими б манівцями сам від себе не втік. Обличчя батька Мора вщент помережане зморшками. Кожна зморшка — то гірке чи солодке в душі. І одне, і друге залишає сліди. З-під чорних брів чорні очі дивляться завжди прискіпливо, пропікають. Здається, тільки син і може витримати той грізний погляд, і ще вона, та, що подарувала йому Стрибога. Син ніколи не запитував про матір. Дружина таки дотримала слова. Радів з цього. Він любить свого сина. Завжди тому вистачало батьківської опіки та уваги, зробив усе можливе, щоб так тривало вічність. Справжньому воїну не потрібна якась там химерна материнська любов. Та дурнувата клята жінка, матір Стрибога, і лишила

його через ту Любов. А сина він просто не віддав їй. Справжньому чоловіку не потрібне Кохання. Йому личать справедливість і сила. Син то все мав.

О, як йому боліло, коли його єдиний син, його гордість, його надія, зрікся всіх. Так сильно боліло до того тільки раз — коли пішла мати Стрибога, залишила їх, прикриваючись, мов щитом, мудрими словами про світовий порядок та світовий устрій. Нісенітниця! Не сказала правди. Не змогла? Ні, вона не розуміла, читав в її очах — була переконана в своїй правоті. Відпустив, як і сина, коли той пішов услід за жінкою, чужинкою, ворогом. Проклинав, бажав сину смерті, бажав собі смерті, бо не вберіг, не зміг приготувати сина до такого. Відчував ще тоді, коли його Рать просто примусила відіслати сина до тієї поганки. Жінка з чистими помислами, яку сам не раз бачив і яка йому була через ту чистоту гидка до оскоми, стала його найбільшим ворогом. Чому вона не померла тоді, коли спалили Арату? Її спалили за його наказом, бо Оракул, провісник духів, напророкував йому: «Та, що прийде з Арати, вкраде серце твого сина, полонить душу». Мав щось зробити, але... Вона якимсь дивом вижила, всупереч усім обставинам, і знайшла прихисток у Посолоня в Яровороті. О, так, у ній жила не тільки звичайна міць безсмертної, там було ще щось, те щось і притягувало його сина до неї і не відпускало. Аж поки вона сама його не відпустила, навіть не так — не відпускає і зараз. Але цього разу Мор знає, як цим скористатися. Проклинав усі світи за те, що все так наплутано в них, у безсмертних.

Коли Стрибог пішов на битву з тією, Мор просидів цілу ніч під фігурою Чорнобога. Чекав, що батько подасть йому бодай якийсь знак. Той мовчав, мовчав і тоді, коли Мор пив мертву воду, мислячи, що хоч так зуміє наблизитися до істини. Істина німувала. Не допомогло, плоть роздирали

страшні муки від випитого, але душі було ще гірше. Бо вранці прийшла звістка — Стрибог порушив клятву.

І тоді він згадав оповідь, яку колись сам розповідав своєму синові та яку колись почув від матері Стрибога, — оповідь про свічку, яка ніколи не згорає.

На столі стояла свічка, яку зліпили з воску та світила. Віяли вітри, падав дощ, а вона й не думала гаснути. Вік свічки короткий, гніт вигорів вицент, і лишень тоді свічка згасла. Тоді рука принесла нове світило, новий гніт, зліпила довкола нього віск від старої свічки. Чи стала та свічка новою, чи була та сама — кожен вимірковує по-своєму. Але настане день, коли гніт знову вигорить і згасне. Щоб свічка горіла, треба воску і кожного разу нове світило, без якого не буде вогню. І все це в руках Творця, що вмiє те світило запалити.

Коли дружина пішла, залишивши їх, він наказав віск з усіх свічок скидати в одну посудину, розтопити його, вимішати та зробити нові свічки з новим гнотом. Ну, що тепер ти на це могла сказати, кохана, чи відділяється світило від душі? Прагнув і серед смертних завести такий порядок, засвічувати щойно створене набагато легше, ніж давати лад тому, що має пам'ять горінь...

Після вечері батько наказав відкрити дзеркала в Центральній Залі. Стіни Зали Храму були повністю завішані чорним шовком. Під ним подекуди ховалися дзеркала. Відображення інколи відволікає від важливого. Покривала впали, і простір зали наповнила чарівна органна музика, яка вилівалася в залу зі свічад. Великий дубовий стіл та лави зчезли так швидко та несподівано, що й ніхто не помітив. Натомість гвинтовими сходами зашаруділи-зашелестіли вбрання, почулися легкі кроки, потім стриманий

жіночий сміх. То був батьків подарунок усім на честь повернення сина — молоді дівчатка з найрізноманітніших світів, яких спеціально навчали мистецтва дарування тілесної насолоди. Стрибог доволі стримано відповідав на жіночі песотці, натомість його друзі та й сам батько, здається, віддавалися тому шалу хіті та бажання, що разом з солодом жіночого тіла розлилися Залою.

Стрибог непомітно вислизнув із Зали та зайшов у батьків кабінет. Довго стояв перед книжковою шафою, вчитуючись у знайомі назви книг. Але то відбувалося мимохідь, думки блукали геть в іншому місці, питання роїлися в голові. Дивно, але його не заводила і не збуджувала атмосфера зали, зараз йому не хотілося жодної з тих жінок, окрім Птахи. А був час, коли він втікав від неї до тіл отаких красунь — звабливих, ідеально збудованих, легкодоступних, без вивертів у голові. А зараз, тут, де він завжди відчував бажання володіння, його вогонь горів тільки для однієї, а вона — далеко. Батько знає, де те далеко, батько мусить знати.

— Так, я знаю, — почулося за спиною.

Озирнувся. З келихом тернового вина в руці стояв грізний Мор.

— Батьку, я маю до тебе розмову, тобто проха... — не договорив. Мор підняв руку.

— Звичайно, ми ще поговоримо. Давай завтра вранці. Повір, вона нікуди не дінеться. А зараз я хочу зробити тобі подарунок. Пригадуєш, про що я просив тебе востаннє, коли ми розлучалися?

Мор зробив паузу, даючи можливість сину відповісти.

— «Не дивися їй в очі», — на диво твердо відповів Стрибог, не відвів погляду і не знітився.

— Я повторюю і цього разу. Не дивися їй в очі, тільки цей вечір — до ранку.

Мор поставив келих на стіл, лягнув у долоні, двері його спальні відчинилися, і з них вийшла Птаха. В довгій чорній оксамитовій сукні, виріз на грудях звабливо привідкривав до половини її груди, які то опускалися, то піднімалися в такт диханню. На шії разок білих перлин, такий самий на руці, у вухах — сережки з перлинами. Постава, хода, гойдання голови, жінка розсіялася — зателенькали дзвіночки. То був сміх його Птахи. Вона так ніколи не вбиралася, але ж все колись буває вперше, і, можливо, вона зробила це для нього, але ж... Утім, чи не все одно зараз? Хай ілюзія, фантом — байдуже, він так знуdivся без неї. Чоловік рвонувся до жінки, але міцні руки батька перехопили його. Мор підтягнув синове обличчя майже впритул до свого, так, що той відчував легкий запах пороху, яким завжди пахло від батька, і зашепотів ледь чутно:

— Не дивися їй в очі, сину. Іноді ілюзія може бути ліпшою за реальність — перевірено на собі.

Він не дивився в очі Птасі чи не Птасі — не знав. Свічки в батьковій спальні були розставлені так, що він міг бачити лишень жіноче тіло і то було її тіло, він відчував запах жінки, і то був запах Птахи, він чув її сміх — і то була найліпша музика, мед на його зболену душу. Пристрасть вирувала в тій кімнаті, він впивався її тілом, і йому було мало, він володів своєю Птахою, і здавалося, що це триватиме вічно. Коли, зморений пристрастю, він нарешті заснув, йому наснився сон. Смерч у його хатинці в Яровороті, смерч, вицаклуваний Птахою, що дзвенить її сміхом. Він прокинувся від розпачу та болю — ілюзія, створена його батьком, була неповною. Жінка поруч поворушилася і потягнула руки до нього, звабливо засміялася. Стриб потягнувся назустріч, захилинаючись тим сміхом та знанням, що теперішня Птаха не може сміятися — свій сміх вона залишила в Яровороті. Чоловік повернув обличчя жінки до себе і скам'янів. То була

не Птаха, як дві краплі схожа на неї усім — риси обличчя, манера кліпати, покусувати нижню губу... Але, так, батьку, так! «Не дивися в її очі», бо то не Птаха. Фатум. Але цього разу він і не порушив обіцянки. Ілюзію зруйнував сміх.

Він стояв перед дзеркалом у залі — було порожньо. Гості розійшлися, Храм спав. Він дивився на своє відображення і торопів — лють затоплювала його серце. Лють, бо навіть пристрасть та володіння жіночим тілом не заспокоїли. Він знайде її і тоді... Стриб дивився на своє відображення в дзеркалі і бачив, як на його шиї починає з'являтися родовий знак Чорнобогів — сварга смерті. З тим знаком він прийшов на світ, то була наче ознака влади, батько так пишався тим — його син успадкував і могутність Чорнобогову, бо хоч сам і мав той знак, але він у нього не був таким чітким. Коли Стриб разом з Птахою вирушив до Яроворота, той знак почав пропадати-танути і, врешті, через певний час, здавалося, назовсім зник, і ось він знову на тому ж місці, можливо, не такий чіткий, але на місці, як у старі добрі часи.

— З поверненням, синку, — Мор щасливо посміхався, побачивши остаточну перемену в Стрибі. Син рідко бачив посмішку на обличчі батька, завжди суворого та строгого. — Тепер, Стрибоже, сину мій єдиний, можемо і поговорити.

Стрибог провів лівою рукою по сварзі у себе на шиї. Він і справді повернувся додому.

6. Повернення янгола

Спека, переборовши безконечні літні грози та вранішню львівську сирість, виповзла на вулиці Львова. Батьки збиралися на відпочинок у Болгарію на чотири тижні до старих приятелів. Після вступних у Мальви практика, а потім вона зголосилася їхати волонтером у дитячий табір. Еге ж, вона назло всім ворогам здала добре тести і з боями вступила на історичний до Франкового університету, ще й на державний. Чому з боями? Бо подавалися документи паралельно і на економічний. Туди також проходила за конкурсом, але батьки демократично вирішили — дитина сама має вирішити, ким вона хоче стати. Ну вже точно не економістом. Тому вирішила, що міцно думатиме тиждень (це щоб мамі не так боліло), а потім і оголосила — історія. Звісно, батьки неохоче залишали у Львові Мальву одну. Та на пару днів, поки в дитини практика, зголосилася приїхати бабуся, а далі — табір і все під контролем вихователя, якого батьки знають «сто років» і довіряють йому, як собі.

Мальва вже звикла до трансформацій, які відбувалися з нею від часу отримання оберега. Якщо не зможеш змінити ситуацію, то зміни своє до неї ставлення. Здається, вичитала цю глибоку думку на фейсбуці, і вирішила спробувати. Вона навчилася контролювати видіння веселок над головами людей та наповненість душ. Бачила тих, хто мав тільки половину душі, були такі, що змаліли на чверть. Одного разу дивилася по телевізору передачу про серійного вбивцю Онопрієнка. Мальва думала, що зомліє, стільки

чорноти всередині того місця, де мала бути душа, вона ще не зустрічала. Вона спочатку думала, що в людини просто відсутня душа, але... Ні, душа не була зачеплена, ніхто ззовні до неї не торкався, той чоловік самостійно це з собою витворив — зганьбив, зачорнив душу, згвалтував її.

Після побаченого їй довго було зле, бо не мала кого запитати — чому так трапилося. Одне, коли людина піддається спокусі й продається, по-різному буває — життя для смертельно хворої дитини, гроші на операцію, статки для дітей, заміжжя для себе, маля для повноти сімейного щастя... А ось так, добровільно, спотворити себе. Жити без краплі світла всередині? Чому люди з собою таке чинять?

Спробувала на цю тему порозмовляти з мамою — мама говорила якісь дивні слова про релігійність, звернення до Бога, молитви перед сном. Та Мальва ж питала про геть інше. Щоб не розчаровувати матір, пару разів сходила до церкви і вдала, що все зрозуміла. В церкві ліпше не ставало, точніше не так. Коли це робила не під час служби, коли храм був порожній, то відчувала, як всю її наповнюють світло та радість, умиротворення, спокій, не хотілося навіть виходити з храму. Розуміла тепер, чому дехто з людей, не витримавши чорноти довкола, зачинається у монастирі, стає ченцем. Ті люди бачать те світло, яке зуміла розгледіти вона, і ще вони відчують майже фізично сильний зв'язок з Тим, хто сидить там нагорі і цим всім керує, вмюючи прощати, дарувати, любити безмежно. Мальва не знала, чи правильно то пояснює собі, просто так відчувала і все. Але коли церкву наповнювали прихожани, світло майже зникало, натомість з'являлася людська дріб'язковість, яка надокучливо стукала різними бажаннями, хотіннями, і божественного в тому було найменше — невірний чоловік, заздрісна сусідка, жінка-п'яничка, син-наркоман, здоров'я для себе і для родини, статки для себе і для родини, молодість для себе,

старість для сусіда і теде, і тепе. Як вона тоді співчувала Творцю, який це все мусив слухати. Пізніше ловила себе на думці, що думає крамольні речі, побожно хрестилася і йшла додому, усвідомлюючи себе великою грішницею, відчуваючи фізично біль у тому місці, де висить оберіг. А одного разу, коли вже терпіти стало несила, вона пішла сповідатися. Вибрала найстарішого і найдосвідченішого священика-монаха, як їй здавалося, стовідсоткового, для кого віра — то покликання, а не засіб заробляння грошей. Тут навіть увімкнула своє бачення — повна світла душа, правда, бліді вицвілі кольори над головою — це свідчення поважного віку старшої людини. Спочатку все йшло, як годиться. Вона зачала з того, що сповідалася дуже давно, що має багато запитань до Бога, тобто до нього, священика, як представника Бога. Він натомість вислухав усі її сумніви, поставив кілька запитань — чи спала вона з хлопцем, чи є у неї місячні і чи вдома до неї не чіпляється (з недобрими намірами) її батько. Коли ж вона чемно начебто йому відповіла на всі свої сумніви, він просто сказав, що не може їй дати розгрішення, поки не поговорить з її батьками, і назначив їм типу побачення назавтра, і щоб вона також обов'язково прийшла, бо то має бути щира довірлива розмова у храмі божім за молитвою, а ще при церкві раз на тиждень майже задарма працює монах-психолог, який і дасть дівчинці відповіді на всі її запитання. Звісно, вона того всього не виконала, почувалася зрадженою та скривдженою. Бог до цього не мав жодного стосунку. Відтоді заходила до церкви тільки тоді, коли та була порожня. Стояла і молилася як уміла, без посередників.

Тато взагалі трохи офігів від її запитань. Почав випитувати, чи вона часом не вступила в якусь релігійну секту? Бо отих бовванів з виряченими очима та стосами брошурок під пахвою в місті, особливо під церквами, аж забагато.

Чіпляються до кожного мало не силоміць. А молодій особі такої локшини на вуха навішають — про царство боже та обраність, що не швидко й до тям прийдеш. Звісно, ті ж книженції обіцяють розфарбоване у кольори веселки життя, он воно змальоване на ілюстраціях. Мальва запевнила тата, що вона не сектантка. Тато трохи з недовірою дивився на неї. Ну, була в її житті чорна пляма, так-так — саме чорна. Дитині закортіло поекспериментувати, і вона в цьому класі стала готкою. Батьки з півроку «вели боротьбу» з цим її заскоком. Але то була форма протесту, сама зараз і не згадає проти чого, просто форма протесту і все. Весело тоді проводила час — чорний одяг, чорна косметика, ланцюги з черепами на шиї, всі від тебе сахаються, як від прокаженої. Однокласники дивувалися, крутячи пальцем біля скроні. Правда не всі, дехто догадувався, що вона прикалується, але ж не всі такі панятливі. Вчителі — то взагалі кумедія. Старалися її зачіпати в крайнім випадку. А то у відповідь могли отримати розповідь про примарність людського буття та переваги смерті. А ще інструкцію, як безболісно вчинити самогубство. Називалися сприятливі дні, коли місяць у повні чи коли його повня збігається з п'ятницею тринадцятого, називалися амулети, що допомагають. Звичайно, більшу половину тої маячні Мальва вигадала, але то було так круто, що інколи вона майже вірила собі. Вона — гот. А сусід Сергій, регочучи з її «викрутасів», говорив: «Ну ти, Квіточко, блін, і даєш. Фігня повна, яка ти, впахло, готка. Подивися на себе». Так, Серж знає про її уміння пожартувати. Навіть їй трохи підігрував, виявляючи увагу, типу він також симпатизує цьому неформальному руху. Все закінчилося тим, що тато поскаржився тренеру. А в того розмова коротка — або спорт, або готський «дурдом-веселка». Вибір без вибору.

Тому татова настороженість Мальву не здивувала. Від колишньої, хоч і псевдоготки, можна було чекати і сектант-

ства. Хоча проти цього батько також знав ліки, ті ж самі, що і від готства, ну так про всяк випадок — тренер. Тато на донині запитання пробував відповідати аргументовано, приводячи на допомогу якісь медичні терміни, історичні факти та закидавши її купою необхідної, для того щоб у всьому цьому розібратися, літератури. Мальва робила вигляд, що вона то все чемно читає і вже майже розібралася. Дивні ті дорослі, відбування черги у спілкуванні з коханим чадом — це також метод виховання.

Того дня Мальва майже знала, що має щось трапитися. Вночі намарився дивний сон — вона стоїть перед величезним дубом і начебто вона зовсім і не дівчинка Мальва, а той дуб, точніше частинка його, його гілочка. І стільки сили в тому її стані, стільки міці, бо вона — одна з тих гілок дубових, що тримають небо над головою, тримають рівновагу, чіпляючись руками за те ж небо, щоб дуб-велетень не завалився.

Вранці встала, глянула на годинник, сьома ранку, і згадала раптом історію, яку їй розповідав колись сусід Сергій. Про величезного дуба з Холодного Яру, що ще називають Залізняковим дубом. Має те дерево більше тисячу років. Шість разів влучала в нього блискавка, але так і не змогла нічого з ним вдіяти, тільки шрами по його тілі залишила. Мальва думала про примарність людського віку, про те що її сімнадцять і його тисячу двісті — то зовсім різні цифри. Був правда час, коли дуб мало не згинув. Принаймні таке оповідають. Тоді мусили жертву принести — було вбито п'ять биків та кинуто під його коріння. А чому так багато, бо відцуралися старих звичаїв, от і Перунове дерево стало вмирати. Так пояснювали старовіри. А ніхто й не подумав, що то могло бути від старості чи нудьги? Скільки можна літувати — нудно ж.

Того дня Мальва повернулася з практики доволі рано, відчинила двері квартири власним ключем, бо батьки мали

бути на дачі, останні приготування перед подорожжю. Дуже здивувалася, почувши з вітальні розмірені голоси. Розмовляли не лише тато і мама, чутно було голос ще однієї людини — жінки. Тихенько, щоб не сполохати розмову, роззулася, зняла наплічник. Дивно, речей власника жіночого голосу в коридорі не було — ні жіночої сумочки, ні взуття. Говорили, схоже, про неї. Жінка розпитувала про її успіхи в спорті, точніше вона сказала «в борні за себе», дивно то прозвучало, але мама, здається, зрозуміла її відразу, бо стала нахвалювати доньку і її тренера. Мальва не хотіла підслуховувати, вважала це негарним вчинком, тому довго не стовбичила в коридорі, а відразу зазирнула в кімнату і весело крикнула:

— Всім привіт, а ось і... — недоговорила, зустрівшись поглядом з незнайомкою. Точніше навіть дуже знайомою. То була... На якусь долю секунди Мальва остовпіла. Жінка наче стояла в світлі, точніше вона його сама виділяла, жодних кольорів навколо голови, крім білого. А там, де душа, — просто сонце, ціле, неушкоджене, і тільки сум в очах, наче вона когось рідного втратила. Мальва не помилилася — то була вона.

— Ви, тобто ти? Я так і знала, що мені не примарилося. І що той дивний хлопець, слуга ворожий чи холера його зна хто, ваш посланець.

Очі жінки подобришали і наче посміхалися зараз до неї, хоча уста і залишалися стуленими. Але і цього Мальві було досить. Бо вона раптом радісно заплескала в долоні, застрибала по хаті на одній нозі, тоді підбігла до жінки як до старої знайомої, обійняла її міцно-міцно, притулившись головою до грудей. Їй так хотілося торкнутися того сонця. Здавалося, що коли так зробить, то, якщо і не знайде відповіді на всі ті запитання, що ятрили душу, принаймні трохи заспокоїться.

Батьки здивовано витріщилися на свою дитину, яка тупила до чужинки, ніжно її обіймаючи, а та гладила Мальву по голові. Так, вони таки давно не бачилися, але ж Мальва не могла пам'ятати Птаха, вона тоді була надто малою, коли її принесли.

— Доню, — мама, подумавши, що донька жінку з кимось переплутала, вирішила виправити ситуацію, — ти, напевне, Мальвочко, сплутала нашу гостю з кимось зі знайомих, так негоже накидатися на гостей, не привітавшись, бо...

Жінка підняла вгору руку.

— Будь ласка, Ольго. Не треба зайвих слів. У нас з вами було достатньо часу для розмови. А ми з Мальвою знайомі, давні знайомі. Я все ж наглядала за нею у вашому світі, про всяк випадок.

І Мальва переповіла батькам ті дивні пригоди зі свого життя, коли була на волосину від смерті, а Птаха врятувала її від погибелі.

Батьки сиділи перелякані та приголомшені почутим. Ольга прикрила рот долонею, щоб не заплакати чи не заголосити. Коли Мальва закінчила оповідь, обізвалася Птаха:

— Ольго і Назаре, зараз я хочу побути з Мальвою наодинці. У нас є про що поговорити. Багато чого вона вже знає — і про те, що вона не зовсім вам рідна, і про те, хто сімнадцять літ тому приніс її на виховання у вашу родину. Знаю тепер — вчинила правильно. Тільки достойні люди могли виховати таку гарну панну.

— Та йопересете, прикинь, то — капець! — тільки і вичавила з себе здивована та шокована почутим Мальва.

Трое дорослих витріщалися на дівчину. Батькам було соромно перед гостею за негарну, м'яко кажучи, мову доньки, вони її покарають обов'язково, але згодом. Птаха ж дивилася здивовано, бо зі сказаного ніч не второпала, хіба що вловила колючість тих слів, наїжаченість. Потім їй популярно

Мальва роз'яснить, що ті слова нічого не значать — то такі молодіжний сленг, тобто мова, щось типу вигуків: «О! Невже! Ура!». На що Птаха доволі стримано і серйозно порадила — позбутись тих дивних слів, бо звучать вони мов старе прокляття. А згодом додала: «Думка, Мальво, нематеріалізована дія, слова — матеріалізований посил, тому дуже обережно слід поводитися з ними».

— Господи, донечко! Як ти говориш? Що про нас люди подумують, наче тебе алкоголіки чи наркомани ростили!

— Пані Олю, потім, всі слова потім. Нам з Мальвою слід поговорити, і тому я зараз тут. Ви обіцяли не заважати.

Батьки для годиться пошпетили невиховану дитину і таки заквапилися на дачу, повернуться вранці, тож Мальві з Птахою часу для розмов має вистачити. Гості вони довіряли повністю, а хіба могло бути по-іншому, бо ж від одного її погляду хотілося здатися в полон і ніколи з нього не виходити. Мальва з чужинкою сидять на кухні і п'ють чай. Її звати Птаха. Гарно як, тільки, звісно, не для їхнього міста чи їхнього часу.

Так, то вона була тоді, коли Мальва заблукала у волинському лісі, і коли Мальва заледве не втопилася, і коли Мальву майже збила машина. Чому вона з'являлася поруч? Мусила, пообіцяла одній особі наглядати за нею, от і наглядала. Тим паче що Мальва для неї зовсім не чужа, вона ж допомогла їй з'явитися на світ.

Сидять на кухні. Поки що Мальва мовчить, гримить горнятами, холодильником, роблячи чай, намазуючи масло на канапки, стукає ножом та ложечками, ставить на стіл цукорницю. Птаха наче чогось очікує. Врешті Мальва всідається навпроти, втуплюється очима в горня і неквапом перемішує в ньому цукор. Від хвилювання вся стала мов натягнута струна, що от-от не втримається і ввірветься.

— Мальво, — нарешті тишу порушує Птаха, — ти щось говорила про якогось там слугу Сварожого, якого послала я.

— Ви що, про це нічого не знаєте? — Мальва здивовано дивилася на Птаху.

Та заперечно крутить головою. Мальва переповіла історію зустрічі її з Остапом. Описала його зовнішній вигляд, чудернацький одяг. Вона ж не забула перепитати, як того хлопця звати. Він — Остап, так і сказав, що він — слуга Птахи, невже збрехав. От він і передав дівчині оберіг від Птахи, так і сказав. Мальва нажахано вчепилася рукою в те місце, де висів оберіг.

Птаха заспокійливо підняла руку:

— Все гаразд, Мальво. Судячи з твого опису, то таки Остап. Він — мій служка і ніколи нічого поганого тобі не зробив би, однак, схоже, його трішки ввели в оману, хоча і з благими намірами, як і тебе. Я ж не маю ані такої сили, ані влади, щоб роздавати Перемінники. Тобто, по-твоєму, оберіги. Хтось Остапа використав, але той хтось не обов'язково ворог, і я, здається, знаю, хто це. Покажи, будь ласка, ту скриньку, де лежав твій, як ти кажеш, оберіг. Ми говоримо — знак Переміни або Перемінник.

— Перемінник... То що, я змінилася від того часу, як його собі на шию вчепила? — слово, здається, Мальві подобалося.

— Ти ще не змінилася, Мальво, ти тільки на півдорозі до перемін. Тож покажеш мені ту скриньку, яку ти отримала від Остапа?

Заспокоєна Мальва кивнула і вийшла. Птаха обмірковувала почуте. Вона має переконатися, що то саме Мальвин Перемінник у дівчати на шиї, а не підкинутий кимсь його двійник. І таке траплялося. Могли обдурити і Остапа, і Мальву. Чекала на дівчину, розглядаючи зручну та затишну кухню, якимось при господарях не пасувало то робити. Затишно тут,

відчувалася в кожній дрібничці турботливість господині та господаря дому. Так буває в тих родинях, де люди люблять одне одного і навіть різні дурнички додають не тільки комфорту в співіснуванні, а створюють певне захисне коло навколо сім'ї, поганій енергії зле в такому оточенні, тому до них в гості приходять переважно добрі люди, бо їх сюди тягне, поганих — навпаки. Придбане чи зроблене своїми руками, з любов'ю, не для себе, а для рідних, коханих — це воно робить річ не просто горнятком чи склянкою, то все вкупі — коловрай. Коловрай — то захист, справжній обереговий захист з чар, замовлянь та заклинань, з добрих знаків та інколи, таке буває лишень у тих місцях, де панує справжня любов, без всяких там чар чи замовлянь люди створюють самі, своєю внутрішньою енергією той коловрай. Тут він присутній, і Птаха тішилася, що таки не помилилася, коли віддала Мальву синові відунки Горпини на виховання. Завжди навчання варто починати знизу, а коли в першому класі хороші вчителі — то й учневі набагато легше в старшій школі. Тепер вчителі стають іншими — саме час Мальві почати рухатися вперед.

— Ось! — Мальва тицьнула скриньку з червоного дерева жінці в руки.

Сама всілася навпроти і стала уважно спостерігати за тим, що далі робитиме Птаха. Та хитро глянула на дівчину, підморгнула. Було видно, що дівча аж розпирає від запитань.

Звичайна маленька скринька, нічого зайвого — коробка і все, без різних там оздоблень та символів. Птаху це трохи розчарувало, невже її здогад неправильний? Вона відкрила її. Всередині та була викладена вишневим оксамитом, провела по ньому пальцями, він легко зашурхотів під ними. Тоді потягнула пальцями тканину на себе, та доволі легко піддалася. Під оксамитом скринька виявилася такою ж, як і зверху, — гладенька, покрита вишневим лаком, з єдиним тільки

винятком — у центрі прямокутного дна випалено вогнем серпик-молодик чорного місяця, він перехрещувався з таким же чорним серпом. Символ Марі. «Не помилилася», — прогудію в голові. Провела пальцем по тому символу, наче тисячі голочок вп'ялися в шкіру, аж відсахнулася від несподіванки. Внизу під різьбленням на якусь мить з'явився напис: «Пробач, Птахо. Так треба». Напис як з'явився швидко, так швидко і щез. Мальва і собі зазирнула досередини скриньки, не терпляче витягнувши шию.

— Що там?

— Символ Марі і тільки. — Птаха зітхнула. Невже вона сподівалася там побачити щось інше? — Все гаразд. Вітаю, Мальво, ти офіційно в колі безсмертних. Ти отримала свій оберіг, і та, що покликана це чинити, ним тебе позначила.

Птаха сумно і майже співчутливо дивилася на дівчину. Схоже, дівчина геть нічого не втямила зі сказаного, які там безсмертні, що вона говорить та жінка, звідки прийшла і хто сама Мальва насправді, ким були її біологічні батьки. Здавалося, від питань голова зараз вибухне.

Птаха взяла дівчину за руку, затиснула її долоню в своїй, і Мальва відчула, як від того доторку враз стало тепло і добре. Аж очі заплющила від несподіванки. Спокій огортав тіло та душу саваном. Хороше, затишно, лагідно. Птаха заговорила:

— Розумію, Мальво, що у тебе назбиралося доволі багато запитань і до мене, і до того, хто тебе й мене у це вплутав. Знаєш, у мене запитань, попри мою багатовікову історію, до тої пані не менше. Але той, хто встановив світові порядки, встановив певні закони та правила для всіх мешканців тих світів, тому ліпше жити за ними, аніж без них.

Птаха серйозно продовжувала далі:

— Я — Птаха, безсмертна людина, з безсмертною душею в безсмертному тілі. Відтепер ти також безсмертна, одна

з нас. Та, що володіє смертю, вирішує — чи достойна твоя душа врешті перейти поріг безсмертя, чи має ще вкотре переродитися в тлінному тілі, щоб наповнити чару свого ества мудрістю та глибиною пізнання, не піддаючись спокусам та облудам. Кожне таке переродження жорстоко починається з чистого аркуша паперу, і тільки найміцніші душі витримують випробування, приготовлені Творцем. Твоя душа — витримала. Мара позначила тебе.

Птаха вмовкла, уважно дивлячись на Мальву. Чи зрозуміла та бодай щось зі сказаного, чи має якісь запитання?

— Мара, це та, що через Остапа Перемінник передала? — уточнила дівчина.

Птаха кивнула й продовжувала:

— Світобудова, або чотирибокий Світовид, як ми кажемо, доволі складна річ. Так — планети, всесвіти, галактики, цілі зоряні системи, тіла та антитіла, які пояснює наука вашого світу, — то лишень крихітне зернятко від знання великих, від того знання, до якого тобі дозволять доторкнутися. Всі ці планети і зорі нічогісінько не варті без духу, тобто, як ви кажете, без енергії, енергії Творця. Межа між реальним і нереальним насправді доволі хистка, як і між минулим, майбутнім та сучасним. Коли розігнатися до швидкості світла, а потім піти ще й далі, навіть думкою, відкриваються інші виміри, відкривається те, що заховане за рамками, за межами людського розуміння.

Знову пауза, і знову мовчання. Мальва думає, Мальва переосмислює, вона — тонка нитка павутинка під вітром, маленький порух чи надто сильний порив — і порветься. І тому Птаха уважно добирає слова, дивлячись, як тремтить та пульсує жилка на скроні дівчини, майже як у Стриба.

— Творець створив наш простір неоднозначним. Чорне і біле, яке врівноважує чорне. Тільки, здається, на сірість він аж ніяк не розраховував, але тут з'явилася і вона. Та про

неї згодом, бо коли її забагато, об'єднуються і світлі, і темні. Темрява не породжує тіней, а сонце творить їх. Рівновага — день врівноважений ніччю, жоден не перемагає. Часи рівноваги, часи переваги і знову рівноваги, і так по колу — Коловорот. Так у цілому Просторі. Були створені світи, де переважав світлий, але існують світи, де гору бере темний бік, темрява. Дві іпостасі великого Сварога, два його крила — Чорнобог та Білобог. Не дві окремі частинки, а дві половинки одного цілого, всемогутнього.

Мальва врешті підняла очі. У них було стільки захоплення та якогось шаленого блиску, що Птаха аж замилювалася дівчинкою. Чиста душа нової безсмертної — то білосніжний аркуш паперу. Зоране поле, в яке падає зерном слово і проростає. Тільки тепер Птаха усвідомила, що стає Учителем безсмертної, як колись Посолонь став її. Мара готувала Птаху до цього, вона не тільки обрала Мальву за безсмертну, а й дібрала для неї й Учителя. Чому вона?

— Агов, Птахо, ти зі мною? — Мальва трусила жінку за руку, бо та, схоже, трішки замислилася. — Я запитую, чому все ускладнювати? Ну хай собі будуть світи — світлі окремо, темні — окремо, кожен хай живе так, як йому заманеться, і не втручайтесь у долі одне одного. Схоже, ви одне одного не дуже любите, тобто світлі та темні, пра'? Ліва рука не любить правої чи то праве око не довіряє лівому?

— Ні, не зовсім так. Уяви собі на мить, що ти мешкаєш в ідеальному світі, де дотримуються всіх, як там... Ну, хай буде «Заповідей Божих», простіше зрозуміти тобі. Немає війн, голоду, всі щасливі, завжди усміхнені, довкола ідеальні чистота, лад та порядок. Кожен живе, як кажуть — на повну, як хоче, однак дотримуючись усіх приписів, законів та заповідей. Ідеальне суспільство. Скажи, Мальво, хотіла б жити в такому?

— Ще питаєш! Певне що так!

— А чим би там займалася?

— Ну, я була б спортсменкою. Це мені подобається, і, думаю, краса фізично досконалого тіла в ідеальному суспільстві цінувалася б.

— Авжеж, у гармонії з інтелектом. Тобто ти маєш на увазі благородний спорт, як ото ваше фігурне катання, художня гімнастика чи щось схоже, безпечно і красиве?

— Шо? Капец. Ще чого не вистачає. Яке в сраці, ой вибач, яке там фігурне катання. Вільна боротьба, звичайно.

— А в ідеальному суспільстві такого виду спорту просто немає. Всі чесні і правильні — нема від кого захищатися. І спорт такий же — ідеальний!

— Ну-у-у, — вже не так впевнено продовжувала Мальва. — Я б тоді писала книги. Тато каже, що авантюризм у мене в крові. Мама говорить, що я — казкарка, забагаті уява і фантазія. О, детективи, наприклад, писатиму. Хоча, знаєш, читати не дуже люблю. Ліпше вже дивитися телек, о — бойовики, а щоб не ледарювати, могла б навчитися, наприклад, куховарити чи вишивати хрестиком.

— Добре, куховарити — доволі потрібне та мирне заняття. А от щодо книг певного напрямку, твого улюбленого, то вже напевне ані детективів, ані пригодницьких жанрів у тому світі немає, та навіть мелодрами під знаком запитання, хіба що щось таке, яке доволі таки скупю нагадає мелодрами, виключно зі щасливим закінченням, бо ж не буде існувати ані образ, ані злих намірів, ані поганих та підступних дядь та тьоть. Все чудово, чисто, без жодної плямки на білому, долати перешкоди не треба, бо їх просто не стане. Зникнуть хвороби, ненависть, зрада, підступність. Люди вмітимуть читати думки одне одного, тож і злі наміри стануть не актуальними, чи що.

— Мама мія, — вигукнула Мальва. — Триндец, а не суспільство, нудьга повна. Хочеш сказати: всі позитивно кра-

сиві і тому всі однаково щасливо шкіряться безконечно, як дурники на фотографії?

— Ну і що, ти ж головного не чуєш — зникнуть усі хвороби, бо більшість з них виникає через внутрішні переживання, зникнуть і ті болячки, котрі з'являються через недоїдання, брудну воду чи нездоровий спосіб життя, тобто куріння, пияцтво, наркотики. Я ж кажу — ідеальне суспільство. Розвиватиметься активно наука і техніка, медицина. Люди зможуть продовжити життя у фізичному тілі надовго. Навчатися жити у гармонії з природою. Якщо і братимуть, то й віддаватимуть.

— Ну не, скучно, Птахо! Це ж деградація, а не суспільство.

— Чому? Це — ідеальний світ. Важко уявити, але такі світи існують. Я колись в один з них тебе проведу, подивишся. Може, сподобається.

— Рай, що лі?

— Рай? Ну, можна й так сказати. Там все мило і все правильно. Тому що... — Птаха зробила паузу.

— Е-е-е-е, не кажи, не кажи! Сама здогадаюся! Ну тому що, тому? — Мальва смішно підняла вгору брови й на мить замислилася. — Тому що життя — це боротьба, а не стояння на місці, хочеш сказати?! У твоєму ідеальному світі є за що, але нема проти кого боротися, — чи то стверджувала, чи то запитувала Мальва.

Птаха ствердно кивнула.

— Правильно — рух. І, насамперед, боротьба, ота правічна між добром і злом, темним нашим боком та світлим, боротьба зі спокусами, це і зради, і жертвність. І все це — рух, вічний рух. Поки рухаємося — доти живемо. Так, можливо, стабільність — це класика. Є серед нас й такі, що ладні математично все владнати. Ми їх називаємо сірими. Ти мушиш і про них знати. Бо всі начебто її бажають, але чи довго мудра людина може знаходитися в отому непримхливому

стані стабільності. Як ти сказала — нудно. Бо то застоюна вода, яка з часом зачинає смердіти. Отак і з нашими світами. Світлий бік має і свій зворотний бік. Час від часу серед світлих душ народжуються темні, такий собі експеримент Творця над світом світлих, що ми будемо діяти, як станемо опиратися суцільному злу. Будемо відповідати злом на зло чи підставимо праву щоку, коли вдарять по лівій. Світів дуже багато насправді. Є такі, де панує абсолютне добро, є й такі, де живе лишень абсолютне зло. Ваш світ, як і переважна більшість світів, — то мудрість Творця. Все перемішано і всього начебто порівну, можливо, тому, що боротьба у ньому не припиняється ніколи. Час від часу бере гору одна зі сторін, але не надовго. Такі світи однаково сильно ваблять і світлих, і темних, але чи не найбільше — сірих. Притягують своєю нечистотою і разом з тим чесністю.

— А як правильно, Птахо? Яким він має стати отой правильний світ? — Мальва запитувала щиро.

Птаха лишень стонула плечима.

— Якби ж то я знала? Однозначної відповіді немає, дівчинко. Світлі скажуть — світлим, темні — темним. Сірі переконають — стабільним, без війни, без крові, але й без гармонії, без кохання та любові, бо ті породжують не тільки високі поривання в душі (красиві вірші, прегарні картини, райську музику), а й безглузді вчинки, які піднімають тебе в пориві до зір, а потім скидають у провалля. Кохання, воно таке. Прекрасне почуття, але... На жаль, і воно не бездоганне, бо не завжди взаємне. А звідси ревності, зради, образи, підступництво. Сірі вважають, що слід забрати в людей почуття і все відразу владнається. Дурня повна. Багато нашарувань тут, багато запитань та неоднозначного. В світи світлі потрапляє темрява, спокушуючи душі світлі. В темні — світло...

— А в сірі?

— Сірих світів мало. Краще туди не заходити. То пліснява, яка з'їдає.

— Баба Валя, то... темний бік. — стверджувала для себе Мальва.

— Твоя сусідка? Не дивуйся, я знаю всіх, з ким ти спілкувалася, але ж я не була дуже нав'язливою, правда? — запитала Птаха і додала: — А баба Валя... Знаєш, не все так однозначно. З часом усе зрозумієш.

— Мої батьки та бабуся Горпина — світлий бік, — вирішувала для себе Мальва. — А сірі?

— Придивися до світу, і здогадаєшся.

— Чому ж ви їх до нас впускаєте?

— А нас ніхто не запитує. Екзамени в школі здавала, правда ж? Оце і є екзамен для душі світлої — витримає чи зламається під натиском темних спокус та сірих обіцянок.

— То, виходить, у свій час моя душа не зламалася?

— Виходить, не зламалася.

— А хто вирішив за мене, що я маю бути безсмертною у світі світлих, бо я так розумію, то твій світ, Птахо, так?

Птаха дивилася на дівчину і в душі посміхалася. Не могла зараз це зробити фізично, бо її сміх залишився в Яровороті. Яка мудра дівчинка, з мудрою душею.

— А ніхто не вирішував. Вирішуєш завжди тільки ти. Ти просто виросла на світлому боці і змушена була його почати вивчати, батьки у тебе, Назар та Оля, — світлі люди, однак темний бік для тебе також відкритий, бо він живе у тобі. Не лякайся цих слів. Він і у мені є. І ти, Мальвочко, можеш спробувати його на дотик і навіть на смак.

— Ти — мій Учитель, Птахо, я знаю! А серед темних мені теж буде призначено Учителя?

— Думаю, що вже призначили і він незабаром з'явиться.

— Птахо, можна особисте запитання?

Птаха задоволено кивнула. Мальва майже підсвідомо налаштувалася на позитивний лад світлих, вона питала дозволу, ставлячи питання.

— Скажи, Птахо, ти також робила вибір і теж мала свого Учителя серед темних?

Птаха згадала Стриба, і тінь смутку пробігла її обличчям. Вона також мала учителя серед темних, навіть більше — чоловіка, душенаставника та душеспокусника, щогодинного та щохвилинного, але свій вибір вона зробила давно — тоді, коли на її очах за наказом темного Стрибога було вбито її рай, її Арату, знищено, спалено, сплюндровано і згвалтовано — і матір, і батька, і всіх тих, кого вона недолюбила. То все робилося за наказом і волею темних. Натомість відповіла:

— Так. У мене був свій Учитель серед темних, Мальво. А вибір — інколи доводиться довго його робити.

— Вибір, — замислено проговорила Мальва. — То легенда про темного і світлого янгола, один з яких спокушає, а другий — допомагає, не зовсім легенда. Чи не так?

— Так. Не зовсім, хіба що трохи спрощена, як ви кажете, версія. Вибір доводиться робити протягом усього життя.

Не збрехала, бо свій вибір вона далі продовжувала робити.

— Птахо, а якщо раптом світлий бік перетвориться на темний, тоді рівновага втратиться, правда ж, а як же тоді темне? Що дає темне?

— Тоді... Як кажуть у вашому Світі Єдиного Бога: життя — річ складна і немає чернеток, щоб його переписати. Але не у світах, на щастя, не у світах. Творець вирве спаскуджену сторінку зі своєї книги вічності і začне писати заново.

— Але чи не може таке трапитись, що в його книзі не залишиться жодної сторінки, всі повириваються? Я так розу-

мію, що легенди про Атлантиду, Всесвітній потоп, то теж не зовсім легенди?

Розумна мала. Ох і розумна мала!

— А для того і створені Творцем ми з тобою і ще багато таких, як ми: не дозволити це зробити. Ще ні разу Творець не виривав сторінки, вони всі на місці. Бувало таке, що перекреслював абзаци, але ми ж про це не забуваємо, бачиш, і ти знаєш про Атлантиду, і про Вавилон, і про Всесвітній потоп, і про Трипілля.

Мальва сиділа, майже не дихаючи. Це все відбувається насправді, і це все не вигадка.

— Що ж далі, Птахо? Ти мене кудись забереш, у якусь школу, тобто туди, де мені зможуть дати відповіді на всі мої запитання, туди, де я вчитимуся управляти своїми силами, так?

— Так, заберу. Ну, це не зовсім школа. Але згодом. Бо ти ще не вислухала думки та пропозиції іншого боку. Ми маємо трішки зачекати й діяти за правилами, дочекатися, поки не з'являться у твоєму світі вони.

— А поки що...

— Поки що будемо помаленьку вчитися простих премудростей, які однакові для всіх безсмертних: і для світлих, і для темних. І ще одне, дуже важливе: ми не можемо просто піти і не залишити взамін тебе нічого чи нікого твоїм батькам.

— Тато з мамою, бабуся... А, так, я чомусь про це не подумала, — голос Мальви став трохи печальним. — А хто моя справжня матір, та, що мене народила, і мій батько? Я, думаю, маю право знати?

— Звісно, маєш. Я покажу тобі той світ, у якому ти народилася, обіцяю. Але, певне, вже не сьогодні, тоді, коли ти будеш до цього готова.

Вони говорили з Птахою довго, і про Яворорот, і про Перунове дерево. Птаха старанно обминала розмови про світ

темних, не обмовляючи його, але і не захоплюючись ним, також тему Мальвиного справжнього батька не зачіпали — дівчинка довіряла Птасі, та краще знає, що коли казати і як.

Під ранок вони розійшлися. Птаха визирнула у вікно, щось там вишукуючи на сірому тлі неба, сказала, що їй час, і заквапилася:

— Я прийду тоді, коли треба бути поруч. Ти продовжуй жити звичайним життям. Прохання — не втручатися в справи як світлих, так і темних. Ти вже навчилася їх бачити, а поза тим можеш наробити дурниць. Ні одні, ні другі тебе не чіпатимуть — поки що.

— Птахо, не ображайся тільки, можливо, я також з часом стану схожою на тебе, такою ж розважливою та серйозною, доброю та поважною, але чому ти ніколи не посміхаєшся, тобто зовсім не посміхаєшся — ні солодко, ні гірко?

Птаха опустила очі, а коли їх підняла, то Мальва побачила там сум:

— Я вмю це робити, Мальво, запевняю тебе, і доволі незле. Але... Може, колись розповім, бо це доволі довга і сумна історія.

7. Світи

Мальва потроху звикала до Птахи. До її дивного привітання, отого безконечного згадування Сварожого кола. Наче на підтвердження того, що все довкола справжнє і не наснилося, Птаха помалу почала знайомити Мальву з сусідніми світами. Подорожували вони за допомогою ключа — так Птаха, а за нею і Мальва називала дримбу, варган. Мальва ще не вміла користуватися власним, подарованим Птахою при народженні. Та й не дуже наполягала, переконавшись у філігранній вправності Птахи. У неї ще все попереду. Бо з'явиться вона отак несподівано в чужому світі перед ясні очі її мешканців і що далі, треба знати куди йдеш, мати там зв'язкового, а потім зуміти повернутися. Знала, що зуміє, та не все і відразу — також це розуміла.

Переважає більшість тих світів, у яких довелася побувати, була світлими, решта — нейтральними, як і Мальвин Світ Єдиного Бога. А назви які цікаві — Світ Загублених, Світ Чотирьох Сонць, Світ Замерзлого Сонця, Світ Чистого Неба, Світ Білої Ночі і ще-ще-ще багато-багато різних, цікавих, неоднакових світів. Тими світами мандрувати безпечно, вони годяться і для Мальви, і для її світлої провожаті. Птаха казала, що існують й невидимі світи, але Мальва ще не навчилася їх бачити, тому до них і не зазирали.

Особливо запам'ятала та вподобала два світи, звісно, з тих, що вже бачила. Дуже сподобався Світ Безконечного Океану. Світ без найменшого клаптика суші над гладдю води, а володар того світу просто полонив Мальву своєю

дружелюбністю, щедрістю, увагою та предовгими розкішними вусами. Повелителя того світу звати Переплут. Він схилився в шанобливому поклоні перед Птахою, ставши на одне коліно. Видно, в середовищі безсмертних Птаха була неабияким цабе.

Мальві ще перед входом у водяний світ Птаха приліпила до голови три медузи: дві до вух і одну до носа.

— Це щоб ти могла розуміти мову мешканців Світу Безконечного Океану і не задихнулася у воді. Хоча більшість жителів водного світу спілкуються за допомогою посилу думок, однак не всі. У воді — дихай носом, на суші — ротом, або з носа слід зняти диховушники.

Диховушниками Птаха називала оті прозорі медузи, дуже схожі на чорноморські, хоча на дотик вони виявилися м'якими та теплими.

Як там було гарно! Вони з Птахою каталися верхи на величезних океанських кониках, опускалися на дно океану, де мешкають у своїх розкішних палацах привітні мешканці світу води: русалки, водяники, зоряні лелітки, блукаючі вогники та мелюзини. Останні вирощують розкішні сади з диво-деревами, на яких безупинно розпускаються барвисті квіти, які у воді, на жаль, не пахнуть, але їстівні і дуже смачні. Кожна квітка має власний смак. Помаранчеві нагадують смак гарбуза, вишневі — полуниці, сині — варена ковбаса, золотисті, найкрасивіші в саду, мають смак кефіру. А найсмачнішими виявилися, зовсім не такі красиві та яскраві з вигляду, сіруваті ромашки. Ті мали смак круасанів, які Мальва обожнювала. А потім після смачного обіду вони слухали чарівні пісні сирен, оркестрові концерти китів, казки та історії про створення світу, які переповідали блукаючі дельфіни.

А на прощання, чомусь так, щоб Птаха не бачила, красень Переплут подарував Мальві маленьку чорну перлинку.

— Візьми, мала. Віднині вона твоя. Ти її не зможеш ані загубити, ані втратити, ані подарувати. Коли тобі раптом знадобиться у воді допомога когось з морських мешканців, ти тільки згадай про цю перлинку, простягни долоню і вона на ній з'явиться. Погладь її пальчиком та покажи.

Решту слів зашепотів на вухо, щоб навіть вода не змогла почути.

Та найдужче вразив Мальву світ, що нагадував рай і був заселений дивними чарівними істотами. Не могла їх назвати ані тваринами, ані людьми, тож слово істоти найкраще підходило. Природа того краю тішила очі, звеселяла серце, умиротворювала душу, п'янила. Різнобарв'я квітів та рослин, вражали не тільки своїми кольорами, а й запахами. Кольори були настільки насиченими, що мусила аж зажмуритися, щоб звикнути. Нагадували малюнки з отих брошурок, які всовують різні там сектанти на вулицях з рекламою Царства Божого. Правда, жодної людської істоти, крім них з Птахою, там помічено не було. Та, видно, Птаха була частим гостем у цьому світі, тому що до них ставилися з повагою.

Світ і справді виявився пречудовим. Його Птаха називала Світом Вередів. Та природа не була найоригінальнішим витвором цього світу. Його мешканці — ось хто насправді вражав. Тут мешкали птахи з людськими головами. І як вони тільки не називалися, і якими дивними та несхожими були. Гамаюни — красиві птахи з головою вродливої русавої кароокої жінки, з лебединими синіми крильцями, безногі, вони ніколи не сідали спочивати, а тільки безупинно шугали у високості, співаючи божественно красивими голосами. Коли ж Мальва запитала, як вони, бідненькі, відпочивають і чи взагалі колись спочивають, Птаха усміхнено відповіла:

— Це Гамаюни, або ще на них кажуть: Птахи Щастя. Вони ніколи не відпочивають. Хіба щастя знає спочинок?

Так багато тих, хто бажає щастя, але чи можна втримати таку пташу довго біля себе — поміркуй. Посадиш у клітку? Не посадиш, бо загине без неба і без літання. Вони не мають ніг, тільки крила.

Алконости — також птахи з жіночими головами та з золотими коронами на них. Співають прекрасно і чисто, настільки добре, що можна слухати той спів до безконечності і тільки від цього бути щасливим. Птаха майже силоміць відтягнула Мальву від того співу, бо так недовго поринути в забуття.

На деревах з яскраво-вогнистими квітами сиділи печальні Сіріни — також жінки-птахи, чорняві, чорноокі, блідолиці, вродливі, з воронячими крилами. Вони пили нектар з серединки квітів та співали ніжних та добрих пісень. Птаха пояснила, що Сіріни п'ють нектар з дерева Забутого Болю. Вони беруть в дерева нектар, натомість — запилюють його. А той нектар і дає їм сили співати тих чарівних пісень. Той спів може чути тільки той, хто бачив смерть. Той спів лікує, забираючи тугу та журбу.

— Птахо, я їх добре чую, бо....

— Бо ти бачила смерть. Щойно народившись, ти спізнала її. Твоя мати, даючи тобі життя, віддала своє.

Магури — чарівні птахи-перуниці, з розумними очима, дуже-дуже схожі на лелек, тільки вдвічі більші. Щойно побачивши Пташу, вони злетіли з дерев, обступили їх, опустивши голови в поклони. Птаха називала їх володарками блискавиць та громовиць, помічниками самого Велета-Воїна Перуна та Діви-Слави. Мальва не стала розпитувати — хто він такий насправді той Перун, знала від бабусі, що то старий бог грому та воєн.

— Вони співають прощальну урочисту пісню над тілом воїна-героя, що вмирає на полі бою. А потім відносять його душу на своїх дужих крилах у вирій.

Про жінку Славу Птаха нічого не розповідала, Мальва вже хотіла запитати, що то за одна, але її звабило прекрасне видиво.

В яблуневому саду на гілках сиділи Жар-Птиці. Мальва простягла було руку до яблука, щоб зірвати та поласувати. Яблука просто манили сплістю і ароматом. Можна тільки уявити, які вони пречудові на смак. Птаха перехопила руку Мальви:

— У чужих світах не варто нічого їсти та пити без дозволу. У водному світі нам дозволили, бо знали — воно нам не зашкодить. А тут ми з тобою дозволу ні від кого не отримали. Запам'ятай, Мальво: те, що безпечне для місцевих мешканців, може вбити чужинців. Ми з тобою тут — чужинці.

Мальва вже навіть торкнула пальцями червонобоке яблуко, та після слів Птахи відсахнулася, про всяк випадок витерши руку об штани. Птаха, побачивши це, сказала:

— Це молодильні яблука, Мальво. Тобі вони ні до чого, бо можеш після одного тільки укусу перетворитися на немовля.

— Триндець повний. Стрємно.

Птаха здивовано подивилася на Мальву. Вона геть нічого не второпала зі сказаного дівчиною. Ніяк не могла звикнути до Мальвиної манери розмовляти. Дівчина байдуже махнула рукою:

— Не парся, Птахо! Кажу, що кльово, тобто гарно, я думала, то тільки в казках молодильні яблука бувають. Слухай, Птахо, а жива та мертва води також того...

— Того, того. І їх побачиш, якщо будеш слухняною. — Птаха не чекала на позитивну відповідь від Мальви. Знала, та буде всякою. Тому продовжувала знайомити Мальву з «казковим» світом. Майже інтуїтивно відчувала, добираючи для ознайомлення світи, — вони їй знадобляться.

В небі летіли прекрасні Жар-Птиці — зі сліпучо-золотавим пір'ям. Птаха поманила Мальву рукою за собою. Вони підійшли до двох, що сиділи на нижній гілці яблуньки. Велика

Птаха, перед якою недавно опускалися в шанобливому поклоні мешканці водного світу та володар того світу Переплут, враз сама опустилася на коліно, і не перед сонцем, яке викликало завжди у Птасі трепетну повагу, а перед нехай і красивими, та все ж птахами. Птаха щось зашепотіла, напевне те могли чути тільки Жар-Птиці. Жар-Птиці ствердно закивали. Почувся ніжний, жалібний спів, дві чарівні пташки, розправивши крила, злетіли в небо.

— Офігіти. Капец.

Але це був тільки початок того чарівного подивування. Дві красиві птахи в небі проникливо співали, а з їхніх дзьобів сипалися додолу перли. Потім вони піднялися високо-високо, ставши цятками в небі, й раптом ті цятки почали стрімко наближатися. Птахи каменем падали додолу, не зменшуючи швидкості навіть перед самою землею. Здавалося, дві великі жаринки зараз розіб'ються. Мальва перелякано закрила очі перед тим, як птахи мали от-от врізатися в землю. Вже навіть було можна добре розгледіти полиск блакитних очей Сварогових птахів, так їх називала Птаха. Коли розжмурилася, то здивовано і зачаровано стояла, не здатна сказати слово, навіть щось на кшталт «офігіти» чи «обалдіти». Замість мертвих Жар-Птахів били копитами два прекрасні коники. Червоний та чорний. Розкішні, гривасті, вони аж сяяли в променях сонця. Коні наблизилися до Птахи та Мальви, схилилися в шанобливому поклоні. Птаха, не роздумуючи, залізла верхи на вогняного коня, помахом руки даючи зрозуміти Мальві, що тепер її черга. Чорний кінч очікував. Мальва ніколи не їздила верхи, але цього разу вона майже силою запхала внутрішній голос здорового глузду всередину. Закинула ногу на спину вороного і... Вони мчали попід хмарами, аж перехоплювало подих, вони мчали поверхнею води, здіймаючи копитами бризки, мчали степом, зриваючи верхівки з ковили та полину. Довге чорне волосся

Птахи розвівалося, мов стяг, вітер шумів у вухах, шепочучи щось нерозбірливою мовою. Чомусь Мальві здавалося, що Птаха розуміла ту мову, їй також враз захотілося її знати, і вона дала тоді собі слово бути гарною ученицею.

Коні плавно опустилися додолу. Птаха зіскочила з вогняного доволі легко, незважаючи на довгий поділ білої сукні. Чорний кінь, на якому сиділа Мальва, чемно опустився на передні коліна, даючи можливість злізти з нього. Мальва якимсь внутрішнім чуттям відчувала — це ще не все. Тому майже не кліпаючи дивилася на диво-коней. Тільки на частку секунди моргнула. І от замість коней перед ними дві золотоволосі красуні. Волосся сягало землі, горіло золотими променями. Ясні небесні оченята спокусливо дивилися з-під довгих вій.

— Золотоволоски з казки, — прошепотіла вражена Мальва.

— Так — золотоволоски, то одне з облич Жар-Птаха, Сварожого Птаха.

Птаха з такою любов'ю дивилася на красивих дівчат. Мальва якось на підсвідомому рівні схопила Птаху за руку. Жінка тремтіла. Дівчина зазирнула в зелені очі Птахи:

— Ти також таке вмієш, Птахо, правда ж? — чи то стверджувала, чи то запитувала Мальва. — Покажи, будь ласка.

Птаха посміхнулася. Відійшла назад декілька кроків, підняла руки до обличчя, затуляючи його довгими широкими рукавами суконки. Мить, і в небо до сонця злітає прекрасна Магура — граційний лелека. Співало, здається, все довкілля: «І все пір'я її — різне: червоне, синє, руде, жовте та срібне, золоте та біле. І також сяє, як Сонце-цар, і йде Вона близько Ясуні і також сяє вродою, найкращою у богів».

— От тобі, Мальво, й відповідь на запитання щодо помічниці Перунової. — Дівчина захоплено милувалася дужим летом Птахи-Слави.

Мальва підсвідомо знала, хто буде наступним у вервечці перетворень. Птаха їй нагадувала кішку, білу, пухнасту, ніжну. Птаха покружляла над головами тих, що стояли внизу, тоді також, як Жар-Птахи, кинулася каменем вниз. Здавалося, що вона крилом вже торкала траву, мить — і перед нею інша іпостась Птахи. Мальва від захоплення аж присвиснула. Вона таки вгадала, але не зовсім точно. Замість біленької пухнастої кішечки, що гуляє як сама собі знає, стояла граційна, небезпечна, чорна, мов найчорніша ніч, пантера. Пружні лапи, голова високо піднята, пантера готова до боротьби. Сутність Птахи таки набагато складніша, аніж вимислила собі Мальва. Пантера без зусиль вистригнула на гілку яблуні, де ще недавно сиділи Жар-Птахи. Потім з тієї гілки піднялася на вищу. Якусь мить дивилася на Мальву згори вниз. Тоді вернулася назад на землю, і коли пантера торкнулась землі, то перед Мальвою вже стояла її рідна Птаха.

— Ти — помічниця Перуна? Ти не просто Птаха, правда? Хто ти? — Мальва майже захлиналася від захоплення.

— У кожного безсмертного своє призначення. Так, я — Птаха, дехто називає мене Птахою-Славою, дехто кличе Магуркою. Мені до вподоби моє перше ймення, те, яким нарекла мене при народженні мама.

— І я так вмітиму, пра'?

— Вмітимеш. Тільки мусиш спочатку віднайти. Бо найлегше — отримати Перемінник безсмертного, найважче — віднайти себе.

Вони ще довго блукали тим чарівним світом. Птаха багато говорила, розповідала про його мешканців. Мальва майже не перебивала, вона ж пообіцяла сама собі бути гарною ученицею. Знала, Птаха просто так ніколи її у цей світ не привела б. Соколи Рароги, Стратими, Стриби. Можливо, один з тих птахів стане її іншою сутністю, як ото Магури

для Птахи-Слави. Тут були Леви з людськими головами. Їх Птаха називала Сфінксами. Найбільше сподобалися істоти з тулубом коня та торсом і головою людини. Їх Птаха називала Китоврасами. Тепер розуміла Мальва, звідки ноги ростуть у людських міфологіях — оті Пегаси та Мінотаври, Горгулі, Сатири, Єдинороги. Коли людство у Світі Єдиного Бога було ще доволі юним та вірило в магію, ті інколи приходили з паралельних світів до людей в гості, ніколи нікому не шкодили, хіба що люди самі їх провокували, а це досить типово для людей, це знала Мальва навіть і по собі.

Міфологію світову Мальва знала препаскудно, так — кавалками, як і, до слова, решту наук. То виглядало так — зі світу по ниточці, тож Птасі доводилося майже кожную деталь розжовувати. Мальва сама дивувалася, як взагалі вона здала ті тести після школи та вступила в університет? Інтуїтивно ставила відмітки під варіантами-відповідями на поставлені запитання. На диво набрала дуже високий бал, її навіть якоюсь там грамотою нагородили — «За особливі успіхи в навчанні». Чи гризло її сумління через те, що без справжніх знань втрапила до універсу? Звичайно, ні. Ще чого! Вона ж нічого поганого не витворила, навпаки — ошасливила батьків.

Уже вдома, після повернення зі Світу Вередів, Мальва, лежачи у своєму ліжку, зловила себе на думці, що з нетерпінням чекає наступної зустрічі з Птахою, наступної розмови та наступної науки. А вночі їй приснився сон — вона дужим птахом летить над чарівним Світом Вередів, падає каменем додолу і там внизу перетворюється на грізного й доброго звіра. Вона — прудка та сильна, вона мчить широким степом, вітер шумить у вухах, шепоче щось своєю мовою. Вона встигає розрізнити пару слів з того шепоту, вона добре чує їх: «То-тем, Мальво! Твій то-тем».

8. Перше Кохання

Батьки збиралися на відпочинок до моря. Пропонували і Мальві їхати з ними. Відмовилася категорично. Вони заслужили побути вкупі, без неї, чи не вперше за сімнадцять літ спільного сімейного життя. Якщо родина й розлучалася, то лишень коли Мальва їхала до бабусі Горпини в село, але батьки тоді продовжували працювати, ходити на роботу. А у вихідні, в суботу та неділю навідували своє єдине кохане дитя в селі. Тож вона хоче подарувати своїм рідним правдивий, майже місячний відпочинок, без неї, без її дурнувятих закидонів. А вона ліпше поїде в табір, так буде правильно, і користі від неї більше. Якщо, правда, Птаха не заперечуватиме.

Перед від'їздом батьків приїхала бабуся Горпина на два дні. Мальва втішилася бабусиному візиту, бо не так часто та навідувалася до Львова, завжди знаходячи купу причин не приїжджати. Не любила вона міста, казала, що від великого скупчення доброго і злого відразу в одному місці чується зовсім втомленою та виснаженою. Розуміла ті її слова хіба що Мальва. Бо знала, що та після відвідин тиждень приходить до тям. На Мальвині розпитування, чому ж тоді Мальві добре й комфортно і вдома, у Львові, і в бабусі в селі, розважливо відповіла:

— У вас, у міських, імунітет, вироблений роками. Мо' якби я тут довше пожила, то також би його отримала... Мені й вдома хороше. Де народився — там і пригодився, — це вже віджартовувалася бабуся, хоча досвід перебування у місті таки мала, коли навчалася в медінституті. Здавало-

ся Мальві, що причина тут геть інша. Яка? Прийде час, і бабуся сама розповість.

Гарна приказка: «Де народився — там пригодився». А де народилася вона? Птаха пообіцяла показати те місце, вона чекала на зустріч з ним, чекала і боялася. Боялася правди. Відчувала, що варто боятися...

Мальві кортіло познайомити бабуся з Птахою. І першого ж дня, в день приїзду бабусі, випала така нагода. Тато з мамою ще на роботі. «Дообрублюємо хвости перед відпусткою», — жартує тато. Птаха любить з'являтися несподівано, правда, вибирає завжди такі моменти, щоб не вважатися зайвою чи недоречною. Як давня подруга — просто заходить у гості. В той момент Мальва з бабусею сиділа та розмовляла про тести, про бабусиних сусідів, про погоду.

Раптом поруч почулося звичне, яке Мальву вже не дивувало, але бабуся трохи сполошилася:

— Йменням Сварожого кола вітаю вас — тебе, Горпино, і тебе, Мальво!

— Доброго здоров'ячко і тобі, Птахо! — бабуся схопилася зі свого місця і шанобливо вклонилася.

— Вашше. Ви знайомі? Ну не, так не цікаво. Птахо, а у нашому світі є хтось, кого ти не знаєш, га? Я вже майже не дивуюся, тільки трохи балдію від тебе час від часу. Але ж і ви, бабуся, мене ошелешили, нічого собі...

Птаха спокійно слухала Мальвину тираду. А та стояла між бабусею та жінкою в білому та розмахувала руками, вдаючи з себе трохи ображену.

— Внученько, золотце, я Птаху знаю ще раніше, аніж тебе. Так склалося, що ми... Ну, коли ти... Перед тим, як тебе... — почала щось пояснювати Горпина, та затнулася.

— Горпина хоче сказати, Мальво, що ми познайомилися з нею до твоєї появи в родині Назара та Ольги. Я не приховую,

мусила переконатися в тому, що дібрана для тебе сім'я вартує того, щоб стати твоєю. Насамперед мене переконала в цьому твоя бабуся, вона світла людина. І я рада, що Горпина для тебе стала не тільки бабусею, а й справжнім другом. Тому, очевидно, вона заслуговує на те, щоб бути прощеною.

— Прощеною? А за що? — Мальва зацікавлено витріщалася то на бабуся, то на Птаха. Птаха, здається, на це не зважала, пильно дивлячись на Горпину, яка опустила очі додолу і стояла бліда мов стіна.

— Горпина знає, а для тебе чужі лантухи поки що надто важкі, щоб ними перейматися. Мальво, чи не змогла б ти нам з бабусяю приготувати чаю, будь ласка?

— По ходу, Птахо, як завжди чемно та спокійно, хочеш тупо сплавити мене подалі, щоб ви змогли полялякати. Могла так би й сказати, я не маленька, не стану втикатися, а то чаєм прикриваєшся, — Мальва вдавано ображено насупилася. Їй було цікаво, про що розмовлятимуть ці двоє, та інколи чужих таємниць краще не знати. Як каже Птаха, і на сонці є темні плями, але від того воно не перестає залишатися сонцем...

Для годиться щось там буркаючи собі під ніс, дівчина вийшла з кімнати.

— Горпино, ти привезла стрічку?

— Так. Але як... — Горпина затнулася. Звісно, відомо як. Розуміла, вона не просто ангел. Тут було щось більше, набагато далі від її розуміння.

Горпина мовчки розстібнула кишеню на спідниці, витягла з неї шматок сірої тканини, розгорнула її. Там лежала зелена стрічка, та сама, яку колись маленька Мальва принесла із собою з старого лісу, стверджуючи, що та її з нього вивела. Мовчки простягнула її Птасі. Та взяла, добуваючи з-за пояса маленьку скляну пляшечку з прозорою рідиною. Птаха відкрила пляшечку, рясно окропивши стрічку прозорою рі-

диною, ледь помітному при цьому ворущачи губами. Це тривало недовго, якихось десять секунд, тоді Магура повернула стрічку Горпині.

— Ти знаєш, що з нею слід далі робити, правда?

Горпина кивнула.

— Ти робиш це для нас, тому що забираєш назад Мальву? Чому?

Птаха уважно дивиться в очі Горпини.

— Ні! Не зовсім так! Я роблю це тому, що ти своє спокутала. І ти, і Назар, і Ольга заслужили. І для цього ще не пізно, як на людський вік, навіть у вашому світі. До того ж в Ольги є ти та твої знання.

— І все ж, Мальва? Ти її забираєш, ти не відповіла? — голос Горпини ледь помітно тремтить. Те, чого вона завжди боялася, та не зізнавалася навіть собі, відбувалося зараз. Мальву від них забирали.

— А що Мальва? Вона залишатиметься твоєю онукою та донькою твого сина та твоєї невістки. Мальва завжди була незвичайною дитиною, ти ж це відчувала, правда, коли брала її на руки, коли співала колискових чи коли розповідала їй казочки, чи коли лікувала хворих, не відганяючи малу від себе, знаючи, що вона тебе й так розуміє, попри юний вік.

— Багато світла і багато пільми... — майже простогнала Горпина. — Ти впевнена, Магурко, що з вами їй буде краще, аніж у нас?

— Це не мені вирішувати і не тобі. Все вже вирішено. Навіть я не маю такої сили, яка обирає її зараз тим, ким вона мусять стати. Обирає, та чи стане? Завжди є вибір. І тобі, і мені залишається тільки дочекатися, поки Мальва сама зрозуміє, яка зі стежок, дарованих Сварогом та сваргою, на правду її.

— Я знаю, ти — світло. Але пільма, Птахо! Є ще ж пільма...

— Є. Усюди майже. Як і в кожному з нас, — сумно додала Магура. — Та чи можна втримати вітер у клітці? Не журися,

Горпино, я наглядатиму за нею, повір — я її люблю не менше, аніж ти. Правда, у нас з тобою для цього різні причини чи, як ви тут кажете, мотивації. Вона — лишень твоя онука, а для мене — вона...

Замовкла, відчуваючи, що ледь не бовкнула зайвого.

— Хто я для тебе? — З тацею з чаєм у руках у дверях стояла серйозна Мальва. Вона чула частину розмови. Навчилася ж підходити непоміченою. Дівчина повторила ще раз: — Хто ж я для тебе, Птахо?

— Моя учениця, — сказала, дивлячись Мальві в очі.

Казала правду, чисту правду, дівчина це відчувала та бачила. І все ж Мальва помітила, що в білому чистому серпанку слів, що злетіли з уст Птахи, забриніло щось ледь помітне, схоже на туман. Птаха казала правду, але не всю...

Горпина, щоб якось згладити тишу, яка після цього повишла в кімнаті, заходилася розчищати місце для горняток з чаєм на маленькому журнальному столику, переводячи розмову на те, що Мальві слід час від часу все ж той мотлох з газет та журналів, що назбирується, віддавати чи в макулатуру, чи викидати на смітник.

Попили чаю, поговорили про се, про те. Птаха несподівано заквапилася. Горпина хотіла ту провести хоча б до дверей, але Мальва так на неї подивилася, що бабуся відразу все зрозуміла. Біля вхідних дверей Мальва схопила Птаху за руку:

— Ти не сказала мені всієї правди.

— Читати чужі думки — негоже. Я тобі про це вже казала, — трохи заохолдно і нехотячи відповідала Птаха.

— Я не читала, і ти це знаєш. Я — відчула, тобто побачила це. Це різні речі. Тобі не здається, що я маю знати все те, що стосується мене, — говорила ледве стримуючись, щоб не закричати.

— Знатимеш, обіцяю, коли будеш готова, — Птаха говорила спокійно, хоч і відчувала приховану лють у словах учениці.

— О, так! Як це правильно, Птахо, завжди прикриватися такими розумними та розважливими словами, «коли будеш готова». Чи настане те «колись-то», Птахо? — роздратовано вигукнула Мальва.

Птаха стояла, уважно та серйозно дивлячись на Мальву. Взяла дівчину за руку, відчуваючи, що та аж тремтить вся.

— Добре! Обіцяю, розповім усе. Тільки не зараз. От через три тижні ти повернешся з табору, і тоді поговоримо. Розмову почнемо зі світу, в якому ти народилася. Багато чого ти зрозумієш сама, без зайвих слів. Це надто довга розмова і заширока дорога, щоб робити все поспіхом. Воно не піде на користь ані тобі, ані мені. Домовились? — питала для годиться, бо вже все вирішила.

Та Мальві було приємно це почути. Кивнула, погоджуючись. Знала, що вередувати чи казати, що вона ліпше не поїде в той табір, а побуде поруч з Птахою і готова хоч зараз дізнатися всю правду про себе, безглуздо. Птаха має повно клопотів і без неї, бачила це, коли подорожувала поруч іншими світами.

— Ну що ж... Тоді, як це: «Іменням Сварожого кола прощаюсь з тобою, піднімаючи вгору руки!» — Мальва казала то майже серйозно.

Птаха відповіла схожими словами. Мальва зачекає. Три тижні — це не так і багато, вона сімнадцять років чекала, то що таке три тижні?

Батьки поїхала на море. Перед самим від'їздом бабуся провела з ними співбесіду, то так цю розмову тет-а-тет Мальва називала. Але ця балачка, здається, дуже надихнула батьків, бо мама після неї аж помолодшала, а тато здавався таким загадковим, усім безупинно посміхався та жартував, часто не зовсім і доречно. З його жартів реготала тільки мама, вони ж з бабусею лишень здивовано презиралися. Так,

якби Мальва не знала своїх батьків, то подумала б, що вони трохи того — шепнулися, або закохалися одне в одного. Та чи можуть закохатися ті, хто й так одне одного кохає? Тож дівчина вирішила в то не втикатися, хай розважаються як заманеться, у неї і своїх проблем вистачає. Тільки принагідно шепнула бабусі: «Ви часом з Птахою того, не перестаралися, не переборщили?» Бабуся тільки вдоволено махнула рукою, видно, все йшло за планом.

Тож Мальва, спровадивши батьків та бабусю, гайнула на три тижні в Карпати.

І от нарешті вона тут — серед пахучої хвої, де течуть мілкі та стрімкі річечки, річки, потічки, де все живе неймовірно цікавим власним життям. І тих три тижні вона постарается не згадувати ані Птаху, ані ті світи, які бачила. Хай зачекають. Бо Карпати — то така крута річ, заради якої вартує і час зупинити.

У таборовому житті майже нічого не змінилося: діти, що потребують звичної уваги, іноді аж надто прискіпливої, оскільки це не зовсім звичайні діти, дорослі, які спостерігають, наглядають, направляють, навчають і принагідно також учаться. Мальва відчувала себе тут своєю. Бо якби не щасливий трапунок та добра воля Птахи, то хто зна, як склалося б її життя — життя сироти. Мальва вважалася в таборі своїм хлопцем. Вона не випадково взялася опікуватися дітьми-сиротами. Вже третій рік поспіль, ще від закінчення дев'ятого класу. Сталося все наче й випадково. Тоді одна добродійна організація звернулася до головного тренера збірної міста з вільної боротьби з проханням посприяти волонтерському руху в залученні найкращих спортсменів та тренерів федерації для створення програми з фізичного виховання в таборах для дітей-сиріт. Зголосилося багато добровольців, однак все обмежувалося лишень усними настановами та складаннями планів на папері. Вті-

лювати ж задумане погодилися тільки двоє, Мальва і Віра, старша на рік спортсменка, бо причини не їхати влітку завжди знайдуться. Вірка ледве добула два тижні, не втрималася. А от Мальві все сподобалося: і діти, і ті, хто це все для них організував. Може, тому, що ніколи не почувалася між ними чужинкою. Розуміла добре, ті діти не потребували співчуття чи вдаваних жалощів, фальш відчували нутром. Була впевнена, вони потребують розуміння, як і кожен з тих, хто має повні родини, розуміння, яке часто батьки доволі легко замінюють матеріальним клопотанням. Розуміння, яке тут виставлялося на перші позиції, було відкритою раною, боліло й пекло. Мальва знала, майже підсвідомо, як давати тому всьому лад, бо вона свого часу могла опинитися серед таких дітей. Якби Птаха отой кошик з новонародженим малям підкинула під звичайнісінький положовий будинок або під будинок дитини. Якби...

Мальва третій рік поспіль отримувала запрошення на волонтерство в цей табір і відмовляти не сміла, бо знала — на неї розраховують, на неї сподіваються. Може, то її офіра комусь там, кожен його називає по-своєму, хай буде так, як каже Птаха, — Творцю, так-от — то віддяка за те, що вона, може, й незаслужено отримала справжню любов, а не тільки співпереживання чи співчуття.

Все в таборі було добре продумане і підготовлене, бо ті, хто задумував цей табір, робили це з любов'ю. Цього літа в першому загоні, для найстарших, з'явився новий вихователь. Представився Мальві офіційно Святославом, хоча всі довкола його називали Святиком або Славком. Видавався аж надто правильним, зарозумілим, всезнайком. Завжди привітний, усміхнений, наче та дурнувата посмішка зумисне приклеєна до його обличчя. Мальва називала його паном Святославом, чи не єдина в таборі. Він їй не подобався, бо не зчитувався, як усі ті, хто перебував поруч. Птаха

попереджала, що є між звичайними людьми й такі, сильні особистості, надто світлі або надто темні, що не можна їх продивитися. Святослав Величко, 23 роки. Талановитий маляр, непоганий композитор, пише музику та слова пісень для українських рок-гуртів. Закінчив Могилянку за фахом філософія в двадцять років (отакий вундеркінд), Львівську академію мистецтв, паралельно. На часі — аспірантура в Краківському університеті. Свого часу йому пощастило, як і Мальві, його всиновили в десять років. Заможні батьки дали йому добру освіту, прекрасне виховання.

В таборі Святослав вів уроки малярства для зацікавлених. Так-так, на його майстерні так і написано — «Уроки з малярства для зацікавлених», і туди повалили люди, аякже — дівчата аж пищали від задоволення мати такого вчителя: вродливого, мудрого, талановитого, сильного. Він просто виводив Мальву із себе. Денервували розмови про таланти юнака, постійні вихвалювання оточуючими всіх його чеснот. Славко сказав, Святик заспівав, Славко написав, Святик намалював... Мальва не хотіла зізнатися, що також піддалася тому дурнуватуому шалу, що панував у таборі, і несподівано почала закохуватися. Але, але... Оце чудо-юдо ідеальне, здається, не звертало на дівчат жодної уваги, тобто навпаки — поводило себе із усіма однаково чемно та привітно.

Так, Мальву він злив, злилася ще більше на себе, злилася і на Птаху, яка типу зробила їй приємність та благословила на табір. Так, злилася, бо вперше не знала, як себе поводити в такій дурнуватій ситуації. Образ Остапа, який інколи заходив у гості у мріях, зовсім зблід на фоні красеня та розумника Святослава-Святика, хай із ще дурнішим ім'ям, ніж у неї. Чим могла похвалитися вона? Майже студентка, непогана спортсменка, віршів не пише, не малює, не інтелектуалка, модельна зовнішність відсутня, читати не любить... Але вона безсмертна, а це вартує всіх тих чеснот,

якими хизувалися перед хлопцем інші дівчата. Якби тільки Славко знав — хто вона, то поведив би себе з нею не так, як з усіма, — чемно, гречно, стримано. Це б його точно зачепило. А що накажете робити? Прийти й лягнути: «Слухай, пацан, я типу — безсмертна і обрана, давай дружити» (ага, дурка за нею після такого заплаче). Але якби таке сталося і він повірив би, то... О, тоді він би виділив її з когорти інших дівчат, не плутаючи її ім'я то з Мальвіною, то з Розою, то з Марфою... Навіть не стрималася, обізвала його при всіх склеротиком. На що Святик чемно відповів словами вибачення та перепросинами. Це злостило ще більше. Тоді вона знову зачала дратуватися через своє не зовсім звичне ім'я, якого навіть генії запам'ятати не можуть. А якщо не можуть, то мала б їх у носі і пішов би він... Так ні. Той придурок навіть снитися їй почав.

Мальва сиділа увечері над Чорним Черемошем і дивилася у воду. Все переплуталося у її голові. Рахувала дні, коли вже нарешті додому. Очі не бачать — серце не болить. І тим паче, що вдома на неї чекає Птаха і купа нового, незвіданого. Та навіть думання про Птаху не дуже витісняло помисли про Святослава.

Як вона не вчула приближення когось, не відає, тільки після того як легкий доторк руки впав на її плече, аж підстрибнула від несподіванки. Не злякалася, бо віднедавна нічого не боялася, лише озирнулася спантеличено. Поруч стояв Славко. Місяць сьогодні був повний, і Мальва могла розгледіти добре його обличчя. Здався серйозним і зосередженим, без звично приклеєної до писка посмішки:

— Вибач, Мальво, що налякав. Можна сісти біля тебе?

— Боже, ти не переплутав моє ім'я з Будяком чи Осотом? Яка честь для мене, — відповіла уїдливо, а тоді махнула рукою та додала трохи роздратовано: — Сідай, де хочеш. Я квитки на перегляд нічної ріки не продаю.

Святик примостився поруч. Могла відчувати легкий доторк його куртки до своєї руки. Великі мурахи шалено забігали шкірою. Таке з нею вперше, той хлопець приводив її в трепетний шал. Усередині заворушилася безпомічність, мала взяти себе в руки. Тому сиділа ошелешено, слухаючи скажений тупіт серця та стримуючи поривчасте дихання. Сподівалася, що він того гучного гупання не зауважить.

Святослав заговорив:

— Коли в десять років мене забрали з дитбудинку, моє щастя було безмежне. У мене з'явилися справжні тато та мама, найсправжнісінька родина, тішився дуже. Мої теперішні батьки дали мені гарне виховання, відмінну освіту. Я завжди мав все те, про що мріяв малим у сиротинці, про що мріють і ті, хто має батьків та не має статків... Та... Я так і не отримав справжніх батьків. Мої — дуже хороші люди. Так склалося, що Бог не дав їм власних, і вони, виконуючи місію «призначення людини на Землі» (слова батька), вирішили всиновити дитину. Це як один з пунктів їхньої програми. Я знаю твою історію, Мальво. В дівчат дуже довгі язики, вони люблять обговорювати кращих за себе. Твоя історія так схожа на мою. Ти також маєш нерідних батьків, але ти, на відміну від мене, отримала їхню любов. У тобі є світло, якимсь чином твої нерідні батьки запалили в тобі його чи навколо тебе. І ти наче одна з нас і разом з тим — інша. Може, кажу плутано. Зрозумій, я не дорікаю теперішнім батькам, навпаки — я їм безмежно вдячний за те, що вони для мене зробили... Вони просто не знали, як це — полюбити нерідне дитя. Вони пишаються моїми успіхами, таким сином, але... Чи це любов?

Славко замовк, Мальва також мовчала, бо не знала, як на те, що відбувалося, реагувати. Тим часом Святослав продовжував:

— Мальво, можливо, я не з цього кінця почав розмову, та... Той, я не просто так тут. Насамперед хочу вибачитися

за свою тупу поведінку, за те, що називав тебе різними дурнуватими іменами. Вів себе по-ідіотськи з тобою, але то через розгубленість і тільки. Пробач, тому що...

Затнувся. Мальва здивовано повернула голову в його бік. Він опустив очі додолу, закусивши верхню губу, наче збирав докупити думки. Мальва поспіхом відвела погляд, вирішила не заважати. Якусь мить вони мовчали, можна було чути, як у траві перегукуються серпневі цвіркуни, а десь недалеко в брудній калабані верещать закохані жаби. Врешті Святик озвався:

— Тому що Мальва — прегарне ім'я. Ти така ж незвичайна, як і воно. Красива, гонорова і сильна квітка. Знаю, що поводив себе як справжнісінький віслук, але...

Перевів подих:

— Мальво, ти — надзвичайна дівчина. І ти про це знаєш. Я — лишень один з... І, і, і я... Чи ти повіриш? Я з першого погляду. Назвеш мене прикрим невдахою — хай! Так от — з першого погляду я...

Замовк, збираючи докупити слова. У Мальви всередині все опустилося, в горлі пересохло.

Врешті голос і слова зазвучали сильно і рубано, Славко пересилив себе:

— Я кохаю тебе і хочу, щоб ти про це знала. Я впевнений — ти достойна кращого, ніж я, і ні нащо не претендую, просто не сказати про свої почуття не можу, бо ти — ідеал справжнього. Ти — найрозумніша, найвродливіша, найталановитіша, а я? Один з багатьох. Таких, як я, — безконечна маса, таких, як ти, — більше просто нема. Ти — одна-єдина на вічність, на мільярди. Ні, не так, я — дурень, Мальво, які там мільйони чи мільярди, таких більше нема, таких особливих. Ти — ідеал. А ідеал часто стає ідолом, точніше найчастіше може бути тільки ідолом, так от, ти — мій ідол, і тому я можу тільки сподіватися, що ти дозволиш ме-

ні бути твоєю тінню, твоїм рабом, просто твоїм, тим, чого ти захочеш, чи чим ти захочеш, щоб я був...

Від почутого у Мальви просто замакітрилося в голові. Цього вона не сподівалася почути аж ніяк. Вона ковтнула слину і подивилася в бік Святослава. Господи, це він про неї? То вона — найрозумніша, та, що не відрізняє Моне від Мане, що плутає сатирів з віслюками? Про свій інтелектуальний кругозір взагалі мовчить, розуму там, в головешці, хоч «добавляй». Ги-ги. То вона — вродлива, з вічно задертим носом, пацанячою стрижкою, малим ростом та синцями від тренувань по руках та ногах? А таланти? Вах, колись у дитинстві вона намалювала слона, то вчителька їй за дикобраз поставила десять... Ні віршів писати, ні пісень складати, хіба що писка начистити — оце запросто, але чи до цього тре' мати таланти? Он на своїх уроках самооборони для дівчат вона будь-яку пацанку цього за два тижні навчить. А те, що вона безсмертна, то навіть не її вибір, «так сі стало», як каже колежанка мами тітка Віра. Та й про це взагалі ніхто не знає, бо про це на лобі у неї не написано і... Точно, хлопець прикалується, а вона, дуринда, вуха розвісила:

— Славку, ти прибалдів чи поганок об'ївся? Звар'ювати можна, друже! Це ти про мене оті всі словечка наговорив чи ще про якусь Мальву? Ти мене ні з ким не сплутав, шановний?

Точно, прикалується. Мальва піднялася з трави, хмикнула та пішла геть, не озираючись. Але їй так хотілося озирнутися, ледве стримувала себе. Ліпше б вона тоді озирнулася, певне, не однією халепою було б у неї менше.

Але Святослав не прикалувався. Після того вечора він просто не зводив з Мальви очей. Він дарував їй квіти, малював її портрети, вже зовсім по-дитячому запускав через квартиру її кімнати записки-літачки з віршами... Ну, яке сер-

це від такого не розтане? Красень, у якого закохана вся жіноча половина табору, так упадає і за ким? За нестерпним дівчиськом... І Мальва розтанула. Вони багато говорили, жартували, Мальва навіть ловила себе на думці, що то не вона безсмертна, а він. Святик угадував всі її бажання наперед, інколи навіть думки. Таке буває в людей, що прожили одне з одним купу років і давно знають одне одного. Або, як каже мама, таке буває у тих, хто справді кохає. Очевидно — то друге. Мала таке відчуття, ніби знає Славка давно, просто вони ненадовго чомусь розлучилися, і ось тепер — знову разом, цього разу — назавжди.

Додому вони також поверталися разом. Святослав мешкав у Львові, вертав зараз до батьків, а з вересня у нього починався новий навчальний рік у Кракові. Мальві було все одно де. Поки що вона про перше вересня не думала, як і забула майже про Птаху, про всі оті викрутаси з безсмертними. Хіба що іноді їй снівся Остап. Сидів на протилежному березі Черемошу і сумно зітхав. Але ранок той сон відносив кудись поза хмари, бо починався з телефонного дзвінка Святослава та слів: «Як тобі спалося, ангеле мій?» Мальва закохалася, і те почуття таки було взаємним.

9. Обмінчатник

Мальва ще ніколи по-справжньому не цілувалася. Батьківські та колежанські поцілунки не рахуються. А з хлопцями якось у неї не складалося, вони полохалися її, як чорт лада-ну, — бо крім спритних кулаків мала ще й надто гострого язика, тож всі залищання могли закінчитися для кавалера трагічно або комічно, якщо не поб'ють, то висміють. Зі Святославом складалося по-іншому. Чи не вперше їй лестило те, що саме от такий, як Святик, що називається, втюрився в неї. До знайомства зі Славком вона частенько згадувала Остапа, служку Птахи. Запав він їй у серце і все. Таке не пояснювалося. Однак було якось ніяково розпитувати Птаху про хлопця. Бо та говорила такою високою мовою і про надто неземні речі, підхмарні матерії, що навіть ніяково ставало не то що запитувати, а навіть думати поруч з нею про якісь там звичайнісінькі зацікавлення молоді дівчини. Мальва ж покликана стати кимсь на кшталт бога, чи що. Дико звучало, однак... Саме це слово так і крутилося на язиці у Мальви, бо хто може бути безсмертним — тільки боги. Тепер майже зрозуміла, чому Птаха розділяє Творця і безсмертних, ніколи його не називаючи Богом... Творець — один, а Боги... Напевне, що безліч, вони змінюють одне одного, залежно від цивілізаційних умов, рівня культури та освіченості. Тому, очевидно, ставити Птасі приземлені питання поки що не сміла.

І от в житті Мальви з'являється Славко. Такий, яким колись собі придумала справжнього майбутнього коханого: розумний, дотепний, ніжний, добрий, турботливий, зако-

ханий, талановитий, а найважливіше — реальний. Його могла торкнутися, поговорити з ним, послухати. А майстерня Святослава — то правдивий вернісаж. Там пахло і солодко, і гірко — барвистістю, розчинниками та полином, чомусь довкола пахло полином. Святослав любив його малювати — пейзажі, натюрморти, портрети, але ніде в майстерні не побачила навіть листочка полинового. Картини здавалися надто справжніми, тому, певне й пахли. Відчувала добре в майстерні юнака ще чийось присутність, може, то була його муза, яка спостерігала за непроханими гостями десь з-під люстри, а чи то було натхнення. Трохи полохалася цього, завжди те, чого не розумієш, лякає. Найбільше вразив Мальву автопортрет. На ньому Святослав здавався аж надто реальним, чомусь дуже печальним, зі зболеним сумом в очах. Хлопець тримав у руках полиновий букет, а за плечима височіли гори, певне Карпати.

Тиждень вони зустрічаються вже у Львові, і Святослав Мальві все більше і більше впадає в душу. За три дні повертаються з морів батьки, тож Мальва мусить познайомити їх з Святославом. Татові він точно сподобається, історія — Славкове захоплення, а всі, хто любить історію, не можуть бути поганими людьми, в тому впевнений тато. Мальва Птаху також познайомить зі Святославом. Невідомо, як вона на нього зреагує, але то має бути цікаво. Чомусь найменше журилася зараз її реакцією, може тому, що кохала вперше в житті — по-справжньому.

Вчора познайомила Святослава з Лідкою, спеціально, вона ж бо проти Лідки як горобець супроти орла, сіра, непомітна. Лідка — красуня, розумниця, інтелектуалка. Так Святослав на Лідку за весь вечір тільки два рази і подивився: коли знайомилися і коли прощалися. Звісно, Славко з Лідкою відразу знайшли спільну мову, розмовляли на різноманітні

теми, щось про Мане чи Моне. Дідько, досі їх плутає. Лідка ж пізніше передзвонила і сказала:

— Мальво, він — супер! Втюрився в тебе, дороженька. Хлопець — золото: розумний, дотепний, вихований! Такі на дорозі не валяються, не прогав свого щастя, — жу-жу-жу з дифірамами про інтелект Славка та про таланти.

Сьогодні сходили зі Святославом та Лідкою в кіно. Провели колежанку додому, а тоді Святослав повів Мальву.

— Зайдеш на чай? — запропонувала Мальва.

Було ще не дуже пізно, шоста година, тож... нічого поганого в її пропозиції не простежувалося. Тим паче що сусід та друг Сергій міг до неї і о дванадцятій на чай завалитися і це сприймалося батьками досить демократично. Але то Сергій, а тут...

На чай зайшов. Мальва готувала сяку-таку вечерю з канарок та трав'яного чаю, привезеного з Карпат. Святослав тим часом коментував все, на що натикалися його очі. Мальва робила саркастичні коменти, зауваги, які тільки веселили хлопця і зовсім, здавалося, не дратували.

А потім вони у кімнаті Мальви дивилися на компі таборіві фотки, їх надіслали поштою сьогодні. Після зізнання в коханні над Черемошем Святослав, здається, уникав розмови про саме почуття. Мальву це трохи насторожувало, бо, крім тримань за ручки, їхні зустрічі та балачки нагадували взаємини з другом Сергієм — обом цікаво та весело. Інколи їй здавалося, що ті слова про кохання їй або наснилися, або примарилися.

— О, Мальво, дивися, яка ти на тій фотці серйозна. Мері Поппінс на відпочинку. А чиї ти це окуляри натягнула на себе? Не, не Поппінс. Шапокляк.

— Ги-ги. Яка там в ср..., пардон, Шапокляк? Га! Прикольна фотка, чого б це я сміялася.

— Звичайно, прикольна! І ти прикольна.

— Тільки прикольна і все? — Мальва і сама не помітила, як почала кокетувати, майже як Лідка.

Святослав серйозно подивився на Мальву, легко накрив її руку своєю. Рука була трохи холодна.

— Ти не тільки прикольна, Мальво. Пам'ятаєш нашу розмову над Черемошем? Нічого не змінилося з того часу в моєму серці. Навпаки. Інколи я боюся тебе. Тобто боюся образити словом, вчинком, рухом. Торопію поруч, як дурень. От зараз так і кортить тебе поцілувати, а не смію, тому що не хочу тебе кривдити, не знаю, як ти це сприймеш.

Мальва розгублено закліпала очима. Відчула, як гаряча хвиля накриває її з головою.

— Ти — диво, Мальво. Я кохаю тебе, сонячна дівчинко.

Його очі навпроти, так близько-близько. Чути стукіт серця, тремтіння вій, гарячий подих. Ще мить, тоненька мить і... Цівочка світла з'єднає, огортає губи... ще трішки, і ті два подихи стануть одним, губи стануть медом і солодом і чеканням... і бажанням... і мрією... Світ гасне, загоряється щось усередині... Поцілунок — він та вона, мить та вічність... Більше нікого зараз не існує для двох сердець, що співають укупі...

— Стій! — різке, рубане, грізне. Гучний голос Птахи, а в ньому стільки перестороги і ненависті. Голос лунає наче поруч і водночас вдалині. — Відійди від неї, чуєш!

Мальва аж підстрибує від несподіванки, здивовано озирється на знайомий голос. Біля вікна — прекрасна та грізна жінка. Очі горять лихим вогнем. Вона ще не бачила Птаху такою.

— Птахо. Ти чо? По-перше, привіт чи якось там ім'ям того самого кола, чи тіпа того... Ти шо, з дуба рухнула? А по-друге, може навчишся якось попереджати про свої візити? Чемні люди стукають, перед тим як зайти.

Птаха не зважає на докори Мальви. Для дівчини вона ж здається божевільною. Невже людина не має права на особисте життя? Тоді вона протестуватиме, тоді на фіг треба і безсмертя, і всієї тієї галіматиї, що з цим пов'язана. Дівчина хапає за руку Святослава і міцно стискає її, наче хоче ще раз переконатися, що він — реальний, справжній, не витвір уяви, з плоті та крові. А якщо Птасі не подобається Святослав — то це виключно її проблеми. Вона зараз їй усе скаже. Хто вона така, щоб командувати нею? Так, Мальва зараз скаже, що начхати їй на той вигаданий примарний світ безсмертних, їй хочеться зараз простого людського щастя, того, що мають її батьки, мають її однолітки, колежанки, приятелі і вона зможе мати, якщо поруч буде Святослав.

— Птахо, дай мені спокій, — говорила наче через пелену, здається, дерев'яним голосом. Аж не впізнавала сама себе. — Перестань втручатися в моє життя. Ти зараз тут зайва, невже цього не розумієш? Що я, не маю права поцілувати того, хто мені подобається?

Господи, як вона тепер пояснить звичайному хлопцеві, що то за одна з дурнуваних ім'ям Птаха вештається її квартирою?

Та Птаха, схоже, ігнорує слова Мальви. Вона дивиться тільки на Святослава. Мальва і собі повертає голову до хлопця. Дивно, але той не злякався і навіть не здивувався несподіваній появі чужої жінки в кімнаті. Звісно, він міг подумати, що то Мальвина сестра чи якась родичка, тобто божевільна родичка.

— Відійди від неї, чуєш? Востаннє попереджаю.

Святослав криво посміхається. Міцніше стискає руку Мальви. Від того доторку дівчині ще дужче хочеться лишатися з ним, розумним, тактовним, талановитим, її, таким справжнім та закоханим, з ним і подалі від трохи ненор-

мальної Птахи. Святослав пригортає її рукою та шепоче на вушко:

— Мальво, серденько! Дівчинко моя! Я кохаю тебе! А ця жінка тут зайва. Давай проженемо її або... Або... О, так, це навіть краще. Ти підеш зі мною, куди я тебе покличу? Підеш?

Потім Мальва сама собі не змогла пояснити, що тоді на неї найшло. Їй враз стало байдуже і до батьків, і до Птахи, і до примарної місії безсмертної, був тільки солод його губ на її устах, дотик його руки і її готовність йти за ним на край світу, тільки щоб ще раз відчутти подих його уст на своїй шкірі. Уста до уст... Звичайно, вона скаже: «Так». Спокійний голос Птахи випереджає її на півмиті, і недоказане так і застрягає всередині:

— Не смій її зваблювати, Стрибе! Тим паче — цілувати. Навіть для темних це занадто, ти ж не збоченець, — у голосі, крім ярості, дзвенить ще щось, схоже на помсту та сарказм. — Мальва — твоя рідна донька. Наказую тобі волею Сонця і Місяця вернути назад Обміну, доброю волею те зробити, сльозами вітер обмити, полин з душі забрати, подобу справжню прийняти.

Щось лягнуло в повітрі після сказаного і... Наче хтось з доладно збудованого будинку з красивими вікнами з видом на океан, кольоровою веселковою дахівкою, розкішною терасою витягнув одну-однісіньку цеглинку, та цього виявилось достатньо, щоб перетворити дім на купу сміття. Святослав відсахнувся від Мальви після почутого. Мальва здивовано витріщилася на хлопця. «Про якого такого батька говорить Птаха?» Славко ж тільки на пару літ старший від неї.

Та... Чар зачав опадати додолу зі Святослава, і Мальва бачила, як світлячки-зорі злітали з його рамен, голови, рук, ніг додолу, стаючи ледь помітними, проектуючись, складаючись пазлами в ту картину, яка так вразила Мальву в майстерні Святослава, — «Автопортрет з полином».

Рішуче до них підійшла Птаха.

— Картина на стіні. Обміна переді мною, вітер по спині, ватра угорі, коловраєм заклинаю, словом сильним очищаю, — заговорила-заторохтіла ледь розбірливо.

А тоді шарпнула до себе ошелешену почутим й побаченим Мальву, відтягнула від того, що залишилося після Святослава, на безпечну відстань, загородила собою. Мальва перелякано зажмурилася, переосмислюючи щойно побачене та почуте. Боялася дивитися на того, хто чи що зараз мав явитися перед ними після того, як мана впала. Той чар розвіяла Птаха. Схоже, обмінчук, як його називала Птаха, не пручався. Нарешті зважилася, підняла очі на Святослава й обімліла, замість нього перед нею стояв зовсім дорослий чоловік, трохи, може, молодший від її тата, високий, чорноокий, коротко стрижений, красивий і разом з тим... Вона впізнала його. Коли вперше грала на своїй дримбі, бачила того чоловіка у своєму видиві.

Чужинець заговорив незнайомим голосом, не Святославовим:

— Що ти сказала? Вона...

— Вона твоя дочка. — Птаха говорила спокійно та впевнено. — Я брехати не вмію — ти це знаєш. Ліпше змовчати, аніж говорити неправду. І вона — майбутня безсмертна, твоя донька та онука великого Мора, великих темних. Донька, яка народилася випадково від жінки, яку ти зараз і не пригадаєш, у тебе ж їх стільки було!

— Що тут відбувається? — ледве пролепетала Мальва, вона не могла зрозуміти одного: — Дядьку, ви хто? Птахо, що ви зробили зі Святославом?

Птаха не зводила очей з чоловіка.

— А ніякого Святослава, Мальво, ніколи не було. Точніше, він є. Пригадуєш майстерню художника Святослава і його автопортрет? Справжній Святослав на ньому. Я тіль-

ки-но зачула запах полину — відразу здогадалася, в чому справа. Цей пан — великий маніпулятор. Обміну зробити доволі легко, темні цим грішать часто. О, так! То легко: слід позичити, тобто силою відібрати, подобу людини, а саму людину перетворити в якийсь предмет — ложку, тарілку, горня. О, Стрибог у нас естет, любитель прекрасного. Ско-ристався картиною. А зараз познайомся з ним ближче, Мальво. Перед тобою великий маніпулятор, вишуканий спокусник та досконалий знавець темної магії — Стрибог, великий темний, син володаря темного світу. Я так зрозуміла, це твій новий Вчитель від них. Пригадуєш, ти запитувала — «Коли вже нарешті з'явиться?» Маєш тобі, явився — не запилився. І як вишукано. Ти майже капітулювала перед його чарами, без бою. Бачиш, Мальво, у темних свої методи знайомства з майбутніми безсмертними, особливо жінками. Закохати, звабити... Я знала, що так станеться, тому була напоготові.

— Але хіба так можна чинити? Це неправильно! Це ж облуда, це ж... — Мальва дивилася розгублено то на Птаху, то на Стриба.

— Так, неправильно, Мальво. Але це стиль роботи темних. Зради, обдурювання, брехня, спокушування. І зараз би спрацювало, але... Ох, Стрибе-Стрибе! Я думала, що за пару сотень літ ти таки змінився... На жаль, горбатого могила виправить. Знаєш, Мальво, і йому цього разу все майже вдалося. Однак... Правда, цікаво, Стрибе! Ти ж знаєш, що я брехати не вмію, і тому зупинився? — Птаха говорила сумно і трохи розгублено. — Я до кінця не вірила, що під Обміною заховався ти, але полин, Стрибе, полин... трава має пам'ять, а я вмію її чути.

Стриб стояв з гордо піднятою головою. Він не опускає її перед нею, нізащо, ніколи. Хай виговориться, а тоді прийде його час діяти.

— Пам'ятаєш, Мальво, ти мене розпитувала про справжніх твоїх батьків? Так от, цей огидний пан — твій батько, як тут у вас кажуть — біологічний батько. І ти, Стрибе, познайомся. Мальва — твоя донька, про яку ти ніколи нічого не знав і знати не міг.

Стриб трохи збентежено посміхнувся, уважно дивлячись в очі Птасі. Та говорила правду. Він перевів очі на дівчину, що визирала з-за спини Птахи. У нього є дочка? Доросла дочка, але як?

Обхопив руками голову, закрив очі. Збирав до купи думки, фрази, спогади... Батько допоміг йому знайти Птаху, а він за це мав доправити нову безсмертну в Оселище Відтіні. План був геніальним, використати Обмінчука, такого собі закоханого ідеального Святослава, і постаратися звабити ще кволий незрілий розум, нехай майбутньої безсмертної, але ж юної дівчини. Це виявилось не таким складним завданням. Тим паче, що майже не прикидався, Мальва так нагадувала Птаху... Думає, це він заганяє Птаху в пастку, показує їй — хто вона така насправді, слабачка та безпомічна жінка, а тут таке... Мальва — його донька. Струснув головою. Згадав листа Птахи. Стільки разів перечитував його, що врешті вивчив напам'ять: «Нехай тобі так само болить, як і мені боліло купу літ. Маленька помста сильної і слабкої жінки». Врешті відвів руки від очей, заговорив:

— Отже, це помста. Ох, як вишукано! Але чи то в душі світлий таке витворяти. Ревнива дурина! Птахо, ти ж світла, як ти могла? Тепер я розумію понаписуване тобою в тому листі. Хотіла навчити мене жити без тебе? Що, переконалася — не мертвий, живий перед тобою стою. Чи ти сподівалася, що я тупо чекатиму тебе в Явороті, в чужому для мене місці? Мене тільки ти там тримала. Не стало тебе — не стало й причини отам залишатися. О, так благородно в листі написалося: «Мій відхід — це постріл в голову».

Ні, ні, любонько. Ти попала в інше місце. Ти це спеціально організувала, мою ганьбу? — розгубленість чоловіка танула. Перед Птахою та Мальвою стояв жорстокий чоловік, який чітко карбував слова, а ті злітали з уст залізними шматками.

Мальва зіщулилася, їй здалося, що в кімнаті стало холодно, щось невидиме з тими словами захопило простір кімнати і наче білий іній вкрив все довкола. Але поки що біля Птахи було безпечно. Стриб нахмурився, заплющив очі.

Цього всього для Мальви на один раз було забагато. Темний Стриб — її батько, світла Птаха — дружина Стриба, але не її мати. Як ті двоє могли бути разом? Божевілля, божевілля! І хто врешті вона? Заручниця сварки оцих двох чи щось більше? В голові запаморочилося, вчепилася ззаду в руку Птахи. Та, здається, все розуміла. Обернулася до неї, похапцем запихаючи щось їй в руки, швидко прошепотіла:

— Мальво, дівчинко моя, візьми свій ключ і забирайся звідси якнайдалі. Ця розмова добром не закінчиться. Всі відповіді потім. Зараз тут буде гаряче, — помітивши, що Мальва хоче заперечити, бо ще ніколи не подорожувала сама за допомогою варгана, тільки разом з Птахою, випередила її: — Розумію, що не знаєш добре, як ним користуватися. Просто подумай про когось чи про щось, намалюй картинку в голові й, коли гратимеш на дримбі, тримай її, не відпускаяй. Забирайся якнайшвидше, благаю.

Птаха знову розвернулася до Стриба. Той люто дивився на неї. Таким вона його знала, ще коли не була безсмертною, таким він був, коли померли її батьки. Але тоді вона була маленькою загубленою дівчинкою. А зараз... Зараз вона не боялася його.

В кімнаті затріщало, то Мальва скористалася ключем. Стриб подався вперед на той шум, але Птаха помахом руки його зупинила, чоловіка відштовхнуло від неї. Якусь мить

стояв ошелешений тим, що вона посміла нехай легко, але вдарити його прокляттям. Криво посміхнувся. Він добре знав свою кохану.

— Скільки часу ти знаєш про мою доньку, Птахо? Скільки часу, кохана? Ми жили з тобою, правда ж, добре? Я заради тебе зрікся своїх, а ти... Ти знала і нічого мені не казала про доньку? Ти, моя дружина, ховала від мене мою ж дитину. Скільки літ? Не мовчи, не мовчи...

Лють, образа, гнів і майже втрачене почуття, що все ще можна виправити, вернути Птаху собі, почути від неї якісь втішні слова, стояли в очах Стриба. Але Птаха цього не бачила чи не хотіла бачити:

— Я думала, ти подорослішав, Стрибе. Хлопчик повернувся до татуся? Чому я не здивована? Ти приклав пістолет до лоба, Стрибе, цитуючи мене, і вистрелив. Навіщо? Ти ж розумієш, що це наш з тобою кінець і назад дороги вже немає...

Говорила стримано, майже пафосно, чітко карбуючи кожне слово. І тільки блідість обличчя видавала — вона хвилюється. Бо він ще досі їй не байдужий.

— Ти не відповіла на моє запитання, Птахо. — Чоловік не зводив з неї очей. — Скільки, Птахо, ти знаєш про Мальву?

Не вміла брехати, не відводила від нього своїх очей:

— Від початку. Я допомогла їй народитися, хоча тоді ще не знала, що вона твоя дитина. Дізналася після того, як стало питання про порятунок Мальви. Вона народилася у світі поляниць. Пригадуєш Верху?

Зробила паузу, вдвляючись у його обличчя. Він пам'ятав, бачила добре — пам'ятав. Заколело всередині. Отже, не одна з багатьох, а така, що не забувається. Ревнощі затуманювали розум, гнала їх геть, мусила мати здоровий глузд, щоб зараз дати раду тій нелегкій ситуації, в якій опинилися

світлий та темний світи. Нова безсмертна — з роду темних смертних, і, начебто за попередніми колишніми домовленостями, перше право на неї мають темні, але вона виросла на світлому боці і світла допомогла їй з'явитися на світ.

— Пригадуєш Верху? — перепитала ще раз, уже для себе. — Вона мати Мальви. Дівчину-сироту я віддала простим смертним, і вони виховали Мальву як рідну.

— Сироту? А я? І ти це говориш так спокійно? — Стриб скаженів, ледве стримуючи себе. — Ти віддала онуку та доньку великих безсмертних якимось невдахам? Прості смертні виховували та ростили в цьому жалюгідному світі мою дитину, мою єдину доньку? Ти — божевільна ревнива жаба, жінко, а не велика Магура!

Стриб закрив очі, він ледве стримував гнів, щоб не вбити зараз ту, заради якої ще пару годин тому був готовий умерти.

— За що, Птахо? Скажи мені, за що? Я тебе так любив. І досі ще... — вклякав, розуміючи, що всі слова про кохання зараз падають у безодню, тому стогнав, як тяжко ранений звір: — Як ти могла, кохана? Як могла?

— Ти мене зрадив! Ти мене зраджував завжди, — мов наконечник стріли, слова впивалися в мозок.

— Чим, скажи мені, чим? Тим, що настільки кохав тебе, що боявся, чи тим, що не витримував інколи твоєї сили, розсудливості, правильності і втікав до подібних на себе — не таких ідеальних. Птахо, зірко моя, та пожежа, що зветься коханням до тебе, мене просто спопеляла. Так, я втікав до інших жінок, але тільки до їхнього тіла. А моя душа? Вона завжди з тобою. І навіть тепер частинка її залишається при тобі.

Перевів подих.

— Що? То ти пожежі боявся? А Мальва, хто вона? Це лишень іскорка чи ні? — Птаха жорстоко посміхалася. —

А чому ти не питаєш, чи боліло мені, коли я дізналася, що простій смертній ти зумів подарувати щастя материнства, а мені, яку ти начебто обожнюєш, — ні. Розмову завершено. Якщо і далі діятимеш такими ж методами, то не бачи ти тобі Мальви ніколи.

— Ти не можеш. Не можеш. Ти не така, Птахо! Це жорстоко. Я мушу поговорити зі своєю донькою. Куди ти її відправила? Вона тут, у цьому місті, правда? Вона ж не вміє користуватися отим вашим ключем, він може її вбити, як темну.

— Ні! Не вб'є, і вона може. Ми з нею це вже не раз робили, бо з Чорнобогової чари вона не пила і йому обіцянок не складала. Так, вона донька темного, але не темна. Бо вона ще й дитина своєї матері, простої смертної.

— Що? Ні, Ні! Чуєш, Птахо! Вона насамперед моя донька, вона онука самого Мора! Чуєш, жінко, по-доброму прощу! Поверни доньку. Куди ти її заслала, у Яворот?

І Птаха не втрималася. Говорила, говорила, говорила, звинувачувала, кричала... Наче хотіла враз виштовхати разом зі словами всі свої болі та жалі, вилити кохання із серця, очиститися і втриматися не могла. Зламалися всі гальма, все котилося кудись згори в провалля — і нікому нічого доброго це не обіцяло.

10. Помста

«Очікування битви — гірше, аніж сама битва...» — промовляла його свідомість голосом Птахи. Це була не просто битва, то починалася війна.

Ще ніколи йому так не боліло. Майже задихався від того болю. І найгірше, що то не фізичний біль, боліло геть в іншому місці. Здалося — помирає. Та, кого найдужче кохав і, попри свою теперішню ненависть, продовжував кохати, зрадила. Підло, підступно, вишукано, довершено. О, вона завжди все робила довершено...

Коли це сталося між ними і чому? Кохання перетворилося на ненависть. Пригадує, мов крізь пелену, її слова — колючі, болючі, мов гостре каміння, що влучає простісінько в душу, наче то хтось чужий, а не його Птаха їх вимовляла. Наговорила всякого, довела до шаленства. Голову наче закутала пелена люті. І він уже не контролював себе. Не пригадає зараз, як це сталося. Він ударив Птаку одним з тих проклять, які вражають навіть безсмертних і які відомі не всім безсмертним, тільки тим, хто безсмертний не в одному поколінні, і ті заклинання передаються з роду в рід. Так-так, він готовий був її в той момент вбити. Ті заклинання заборонено застосовувати, але зараз байдуже, що йому буде за це, він стояв на початку якоїсь страшної та небезпечної дороги, звідки не вертаються, тому що... Тому що вона тепер ніколи не стане його, а що потім діятиметься з його життям без неї — то вже дрібна історійка. «Птахо! Птахо! Чому? — простогнав всередині смертельно ранений звір. — Сама напросилася,

сама». О, яка вона була лиха та прекрасна в тій своїй люті: очі горіли вогнем, щоки палали безумством, слова ненавистю. Називала його вбивцею, зрадником, гвалтівником. Звинувачувала, мстила, як проста смертна жінка. Чому, чому, Птахо, ти раніше це шаленство в собі стримувала? Воно ж таке справжнє і несамовито прекрасне. Якби ти хоч інколи дозволяла собі ставати простою жінкою, а не еталоном, богинею, то чи подумав би зрадити тебе? А вона говорила-говорила-говорила. І про те, що то він убив її батьків. Невже не пам'ятає Арату та Світ Чотирьох Сонць? Але він справді не пригадував того світу, бо скільки їх було, тих випалених уцент світів. А Птаха вперто стояла на своєму — пильно дивилася в очі одним з тих своїх поглядів, коли брехати несила. Він не пригадував. Вона напосідалася. Запитувала, чому тоді, коли він гвалтував її світ, залишив живою маленьку семилітню дівчинку, придавлену поламаним возом? Чому не добив її? Якби ж то знати! Інколи на нього находило, так на нього — на Стрибога, жорстокого та безжального, посеред бою заповзало в серце якесь шаленство, і він робився милосердним до ворогів, до друзів, до простих смертних, яких він завжди недолюблював, навіть коли став Стрибом, нічого з тим вдіяти не міг. Така слабкість тривало недовго, і Стрибог знову перетворювався на немилосердного та жорстокого.

Приклав руку до грудей, усередині в шаленому танці гупотіло серце. Закрив очі, намагаючись приборкати той гвалт. Натомість стало ще гірше, бо голову заповнили барвисті картинки — мальви в Явороті під вікном, перса його Птахи, які пахли завжди вітром. Шовк чорного волосся між пальцями, шелестіння пелюсток-вуст, присмак ванільний від поцілунків. Божевілля, жодна з тих смертних дуреп її не замінить, уже пробував не раз, а вона... Вона того не розуміла, його тілесні зради — тільки тілесні і не більше, одна з глупуватих спроб мати життя без неї, без її тіла. Не-

навидів себе за таку аж нестерпну залежність від жінки. А Птаха? Вона йому цього не простить, не простить закляття, яким він її ледве не вбив. А може, і вбив, того він не знає, бо хтось в останній момент вихопив тіло жінки з-під його носа, ставлячи надійний захист. Це міг зробити тільки хтось дуже сильний. Стриб рятівника не впізнав. Та й був настільки лютим, що майже нічого не усвідомлював. Відразу зрикошетило й потрапило в один з островів у Світі Єдиного Бога. Здається, Японія чи щось таке? Було байдуже, хай! На тому острові нічого ж цінного немає — хіба що якась мільйонна шопта смертних ідіотів, які й так помруть рано чи пізно, виконуючи типу велику місію. Ага, місію вони виконують! Живуть одним днем, місіонери краї.

Він — не тільки покинутий, а й вишукано одурений тією, яку обожнював, заради кого був готовий геть на все — тільки б вона того захотіла. Свароже, як вона могла, як вона так могла! Батько його попереджав, жінка годиться тільки для ліжка, а коли їй дозволити керувати долями та світами, вона стає нав'іженою, зухвалою, впертою та свавільною. От і Птаха! Помстилася — вишукано та достоту досконало. І ті світлі ще щось темним закидають! Сімнадцять літ ховати від нього його доньку, знати сімнадцять літ, що у її коханого є дитина, яка росте без батька. Як не дивно, він добре пам'ятав матір Мальви — горду, вперту, вольову. Вона так йому нагадувала Птаху, але мала в серці забагато самопожертви, щоб надовго залишатися його, і до всього — була смертною. Дитина, його донька. От ім'ячко дібрали. Цікаво, чия ідея? Напевне, Птаха постаралася. Любила жінка мальви! І він також їх любив, вони від ніжного доторку його Птахи ставали особливими. Мальва — як квітка. Ну, що це за безсмертна з таким ім'ям? Цар-Мати точно так по-дурному власну онуку ніколи б не назвала. Та хай, бо це не найгірше. Донька його ненавиділа, читав то в її очах. Але він ніколи не посмів би

проти власної дитини зробити щось підступне. Це все Птаха, Птаха. Нечувано — дитину безсмертного, онуку безсмертного, правнуку безсмертного виховували якісь прості смертні йолопи з отого дурнуватога міста, обтиканого кам'яними левами, у Світі Єдиного Бога.

Стрибог стояв на Високому замку і дивився на Львів. Він зневажав це місто, його мешканців, себе в ньому. Те місто посміло з майбутньої темної безсмертної почати ліпити світлу. Батько б його зрозумів і підтримав. Він поверне собі Мальву, щоб йому це не коштувало! Зараз її слідом йдуть найкращі батькові помічники, вони наздоженуть. Але на що заслуговує це місто? На смерть — болісну і повільну.

Підняв руку на рівні очей, розчепірів пальці. Говорив сам до себе, була п'ята година ранку, коли ще тільки-но сіріє, порожньо, смертні сплять:

— Що тобі подобається більше, Стрибоже, буревій, смерч чи вода, щедро приправлена тифом або холерою? А може, щось інше придумаш, більш гуманне, але більш жахливе?

Він не жалів ані міста, ані тих, хто там унизу в ньому жив, бо зараз відчував себе богом, страшним темним богом, а ті, що там внизу, — мурахи, дрібнота, порошок.

Думки перемкнулися на пошуки гідної помсти. Раптом чиясь легка і водночас рішуча рука лягла йому на плече:

— Тільки поспробуй, любий! — голос звучав м'яко та стримано.

Озираючись, поруч за спиною стояла сердита та грізна Мара. Велика володарка смерті. Вона ніколи близько не підходила до нього. Інколи поруч відчував її присутність, інколи відчував навіть її допомогу, чомусь і такі моменти траплялися, але ніколи вона з ним не розмовляла. Птаха з Марою були на ти, знав то добре. А тепер — ось Мара стояла поруч, невже прийшла помститися за Птаху? Очі володарки

смерті горіли лихим вогнем. Учорашній Стриб, може, і злякався б того її вогню, але не теперішній Стрибог.

— О, маєш, і хто ж то такий гуманний тут з'явився? Не вже та почвара, що сама життя забирає і сентиментами при цьому кидається? Попробуй, кажеш? — майже засичав. — Попробую! І що ти зробиш? Мені начхати на наслідки, йди краще покарай свою колежанку Птаха, то вона винна у тому, що відбувається. Відійди, Маро, вбік, ти — така ж сама безсмертна, як і я. Я влаштую тобі великий бал — море трупів та неоплаканих душ, бери — веселись. Ти ж любиш це! І не погрожує мені. Віднині ніхто мені не указ, крім батька — він би мене зрозумів.

Мара пильно дивилася на Стриба. Була одного росту з ним — висока, ставна, вродлива. Він міг добре розгледіти чорні, як ніч, очі, довгі вії, брови-стріли, уста, зібрані в бутон. Мара сердилася, дуже. Несподівано вхопила Стрибога за руку, стиснула її:

— Батько, кажеш? О, так, Мор тільки те і робить все своє безглузде життя — зваблює, обдурює, вбиває, мстить. Тому я колись від нього й пішла, заплативши за волю, як бачу, надто велику ціну.

— Що ти таке верзеш, жінко! Хто ти така, щоб розпікати мого батька, наймогутнішого серед темних?! Мій батько — моя гордість, не смій паплюжити своїм поганим ротом його славне ім'я. Він зради вміє прощати, він не Птаха, він — це моє все сьогодні.

— Та ну, якщо посмію назвати твого батька бараном чи віслюком? Що ти мені зробиш? Навернеш ще одним з отих дурнуватих залять, яких тебе Мор навчив? А чи навчив він тебе відбивати їх? Я також декілька знаю новеньких-свіженьких, може, позмагаємося. Тільки май на увазі, любчику, це такі, яких тебе не навчено. І знаєш чому?

Стрибог здивовано закліпав очима. Він чув від батька, що Мара колись була на боці темних, але одного разу чомусь пішла від них. Ні, вона не перейшла на бік світлих і не стала сірою. Просто зробилася нічиєю. Є в їхньому світі пара таких недотеп, у Яровороті їх називають спостерігачами. Але слова Мари, що вона знає їхні сімейні прокляття і вмєє їх відбивати, трохи його спантеличили. Бачив — вона не обдурює.

— Не буду я тебе чіпати. Йди геть. Чого напосілася? Зачепили твою Пташку? Прийшла, командує, наказує. Яке ти маєш право наказувати мені? Таке право має хіба що батько і все.

— Та ну? — Мара якось трохи сумно посміхалася. — Отой небезпечний маніяк-різник, якого давно вже слід позбавити безсмертя і який зараз просто змушений стримуватися?

— Не смій ображати батька! Чого припхалася? Я тебе кликав? Ще помирати не збираюся.

— Ти не збираєшся, і вони також, — Мара тицьнула пальцем у бік міста. — Гарний син свого батька.

Останні слова говорилися зі зневагою, трохи зі зверхністю. Стрибог стиснув кулаки, лють заповонила його зсередины, ще мить — і він вибухне:

— Мій батько зробив мене таким, яким я є, а ти, а ти...

Мара опустила очі додолу:

— А я? Зробила велику помилку. Не слід було залишати тебе з Мором. Та коли з'явилася у твоєму житті Птаха, зраділа дуже й подумала, що вона зуміє підправити те, що не вдалося мені.

Мара журно посміхалася.

— Чекай, що значить: залишати з Мором? Агов, Маронько, в тебе з головою все гаразд?

— Я — твоя мати, Стрибоже, та, що народила тебе.

Навіть вчинок Птахи не видавався таким страшним у порівнянні з щойно почутим.

— Ні-ні-ні, не може такого бути, тому що не... — Стрибог почав задкувати, викинувши перед собою руку, мов щит, перечепився ногою за суху гілку і гепнувся. Сидів, розгублено дивлячись знизу вгору на величну постать Мари — володарки смерті.

Вона — його Мати? Обхопив голову руками, в голові панував хаос. Ще трохи, і він здуріє від того всього. Птаха, Мальва, а тепер ще й це... Мара присіла поруч. Він дозволив їй сидіти поруч. Вона поклала йому руку на голову, і він раптом кудись провалився, спочатку то була суцільна темрява, потім розвиднілося і...

Він — маленький семирічний хлопчик. Батьки сваряться в спальні, і вже не вперше. Він не звертає на це уваги. У вітальні заліз під стіл, уявляючи його печерою, в якій мешкає страшний Дванадцятиголовий Змій, а він мусить його побороти. В кімнату вбігає розлючений Мор, слідком — не менш сердита Мара. Хлопця вони, звісно, не бачать. Бо вони зайняті сваркою, власними переживаннями, мареннями.

— Цьому ніколи не бути! Чуєш, жінко? Придумала ж таке: піти і забрати з собою сина? Нізащо, дорогенька, тільки наважся, ти мене знаєш. Що це за вигадана історія про твоє так зване спостереження? Брехня! Я за вітром пущу всі твої пречудові світики, якими ти опікуєшся. Що, цікаво, тобі наобіцяли, що ти зважилася покинути нас? Це робота світлих, точно!

— Світлі тут ні до чого, Море. Мені набридли твоя жорстокість і постійне маніакальне бажання вбивати, шматувати, нищити. Ще трохи — і не залишиться, крім нас, нікого...

— От і добре, смертні заслуговують на таке поводження. Помилка творіння!

— Це безглузда розмова, вже всоте повторюємося. Вони — не помилка, як і ми. Чи ти сумніваєшся в мудрості Творця?

— Я не сумніваюся в Творцеві, я сумніваюся в тобі. Не пересмикуй! Мало не віддам і тебе не відпущу.

— Відпустиш, бо знаєш, що не маєш на мене жодної управи. Чи ти хочеш, може, щоб в родинах темних перестали народжуватися нові безсмертні?

Пауза. Мор не хотів цього і далі вже говорив трохи спокійніше:

— О, як ти заговорила? Маніпулюєш мною? Можеш забиратися, якщо так тобі дуже горить, але...

Мор жорстоко посміхався. Мара добре знала, чого можна чекати від чоловіка, бо той коли мстився, то не жалів нікого і нічого.

— Але без Стрибога! А то... Ну, ти зрозуміла!

Опустила очі додолу. Думала якусь мить, та, схоже, вона передбачала, що все може так закінчитися:

— Що ж. Вибір без вибору? Пропоную угоду. Стрибог житиме з тобою, однак віднині я контролюватиму твої дії, Море, щоб наламаних дров було якнайменше. Рівновага, чоловіче, рівновага.

— Добре, — доволі легко погодився Мор.

— О, ні! Ти маєш поклястися, що дотримаєш слова.

Мор трохи розгублено дивився на Мару. Вона була жінкою, але не дурною.

— Добре-е-е-е, той — клянусь!

— Не так, дорогесенький, а сам знаєш як! Пішли до Чорнобогового джерела.

Під столом почувся шелестіння, і звідти виповз переляканий та збентежений хлопчик:

— Тато, мамо, не сваріться, будь ласка. Я вас так люблю!

Мор з Марою презирнулися спантеличено. Чоловік криво посміхався:

— Дурепа ти, хоч і безсмертна! Пішли до Чорнобога. Але ще одне. Моя клятва взамін на твою клятву. Стрибог віднині забуде про те, що ти була його матір'ю. Що, слабо?

Бліда Мара притулила праву руку до серця, стояла нажахана та розгублена, навіть здавалося, що жінка зараз втратить свідомість, та вона пересилила себе. Говорила спокійно і наче відчужено:

— Готовий йти до кінця, Море? Що ж... Доки ти триматимеш своє слово, держатиму його і я. Чи не забагато хочеш? Бачу, забагато! Тому до нашої домовленості додаємо маленький пунктик. Жодних смертельних невідкуплених заклинань, родових чи непростених проклять на голови світлих безсмертних віднині з боку темних. І за це відповідаєш ти! Як тобі таке?

Мор сердито в знак згоди кивнув.

Мара обернулася до сина. Шокою жінки потекли сльози, вона підбігла до хлопчика, почала його цілувати, пригортати, шепотіти якісь ніжні, тільки їм обом відомі слова.

Його мати обміняла його на спокій у світах, велике благо, про яке так любить теревенити Птаха, і тут дістало його. Батько, мати... Що вони сотворили з його життям? Він мав ненавидіти їх обох. Зрештою, він не кращий від них. Син власних гріхів та батьків.

— Чому ти порушила обіцянку, дану Морю? — прошепотів Стрибог.

— Тому, що ти щойно застосував смертельне закляття, яке ледве не вбило світлу безсмертну і не занастало купу люду в цьому світі, а в нашій угоді з твоїм батьком є пункт —

не вбивати світлих безсмертних, бо ми рівні. Клятву порушено.

Стрибог знав тепер, звідки в його душі світло, яке вміло кохати і яке закохалося в Птаха. Ненавидів зараз свою матір і за це. Крикнув, кинув дошкульно в обличчя:

— Невже ви, жінки, всі одинакові? Птаха цього заслужила, чуеш! Вона зрадниця, як і ти. Вона залишила мене, як і ти колись. Вона ховала від мене мою доньку. Вона купу років знала про неї й мовчала. Вона...

— Стій, замовкни, сину. Ти й так задалеко зайшов. Вона се чинила за моїм наказом. Вона спочатку навіть не здогадувалася, що Мальва — твоя донька.

— Що? — ошелешено дивився на Мару.

— Подивися на себе. На кого ти схожий? Грабіжник з великої дороги. Мстити, палити, забавлятися з жінками, вбивати, грабувати — цього тебе добре навчив батько. Що ти міг дати Мальві, окрім чорноти, яка й без тебе, живе у її душі? Так, це я відправила Птаха в світ поляниць, щоб урятувати дитину. Якби не Птаха, то Мальва не народилася б. Спочатку Птаха допомогла Мальві народитися, а потім... Потім вона знайшла суху мальву зі свого саду в пелюшках маляти і все зрозуміла. Горбатого могила виправить, так кажуть, здається, у цьому світі про таких, як ти. Я заборонила приносити немовля в Яроворот. Забагато світла для доньки темного безсмертного — це також небезпека. А тут й ревності твоєї Птахи зіграли мені на руку. І Мальва замешкала у цьому доволі нейтральному світі, де є все — і світле, і темне, на рівних.

— Але ж вона моя донька, мамо! І ми, темні, маємо першочергове право на неї.

— Що, право? Ти ж купу літ жив у Яровороті, і тебе там не з'їли. Навпаки — навіть поважали. Я пишалася тоді своїм сином! Що ж ти таке кажеш: «Мальва — темна»? Дурни-

ці! Вона не товар, сину! Вона — жива безсмертна і сама обиратиме свій бік.

Стрибог був відкрив рота, щоб заперечити, та Мара сердито глипнула на нього і він заткнувся.

— Вона не тільки твоя дочка. Вона й моя онука, чи ти забув? А ще — вона дочка смертної жінки. Смертно-ї... Благаю тебе, любий, опам'ятайся! Хіба ті роки, що ти прожив у Яровороті, зробили тебе калікою?

— Це геть інше. Це було відступництво, зрада, і її я спокутуватиму все своє життя, — говорив майже пафосно.

Мара посміхнулася.

— Ой-ой-ой! А ти пригадуєш той момент, коли давав клятву біля Чорнобогового джерела? Чи всі твою клятву прийняли?

Стрибог розгублено дивився на Мару.

— А ти звідки про це знаєш?

Сумно посміхнулася:

— Я все бачила. Чорна голубка на голові Чорнобога, пам'ятаєш? Чи могла я пропустити таке? Так що ти не клявовідступник, сину. Ти й досі вагаєшся, бо Сварог клятву тих, хто на роздоріжжі, не приймає.

— Я не вагаюся. Чуєш? — сердився на себе, на Мару. — Я зробив вибір, а ця історія з Яроворотом тільки помилка і я за неї розквітаюся сповна, якщо приведу до батька його онуку, мою доньку, майбутню темну безсмертну.

— Помилка, кажеш? Скажи чесно, якби Птаха не залишила тебе, то чи повернувся б ти до Мора? Ніколи, бо ти в Яровороті був щасливим, поруч з нею, з її коханням. Тебе ж не силою там утримували. Птаха й так задовго терпіла. Якби мені у свій час твій батько посмів щось таке утнути, то...

Злий вогник блиснув в очах Мари. Стриб з переляку навіть ковтнув слину. Добре, що його Птаха не така, як його

матір. А він який? Ото вже має батьків, а вони ще й дивуються сину.

Мара вела далі:

— А доньку тобі тепер доведеться впрошувати піти з тобою. Я так розумію, Мор тебе назначив її Учителем від темних?

— Так, мене, але тоді ми ще не знали, що вона по праву народження наша. І про яке впрошування ти говориш? За нею зараз стежать найкращі темні воїни, і, поки я розмовляв з Птахою, вони кинулися наздоганяти її.

— Наздогнали? — Мара іронічно запитувала.

— Вони не можуть користуватися варганами-ключами, тому це їх трохи затримує, — виправдовувався Стриб.

— Та невже? Вона ж темна, по крові чи по чомусь там, що ти собі ще вигидав. Як же вона посміла взяти до рук світлого ключа і при тому залишитися неушкодженою? О, Свароже, ти копія свого батька, сину. Мальва отримала Перемінник і тепер самостійна у виборі власного шляху, але, думаю, без згоди Птахи й кроку в твій бік не зробить. А якщо почує, що ти вчинив із Птахою? Тобі дуже пощастить, якщо Магура житиме. Хтось дуже хоче, щоб вона жила.

— Хто? Ти? — ледве вичавив з себе холодним голосом.

— Ні, не я! Це той, кому вона не байдужа і хто багато на що готовий піти заради того, щоб вона просто залишалася живою...

11. Погоня

Мальва скористалася ключем, зробила так, як її вчила Птаха. Повторювала в думці й навіть устами шепотіла слова: «Магура! Магура! Магура!» Вона хотіла втекти, заховатися у райському саду, де живуть диво-птахи, і там, у спокої, обміркувати все, що з нею зараз відбувається. Натомість, коли притулила губи до дрімби та загуділа в неї, в голові картинка не з'являлася, тільки слова «Магура! Магура!»

І от вона стоїть на горі, майже на вершині, недалечко в долині звичайне українське село. То Карпати, ніякі там паралельні світи, якими вона мандрувала з Птахою. Світ Єдиного Бога не відпускав. «Трясця йому в боки», — вилаялася розчаровано. Або щось не так зробила, або не про те подумала, що втрафіла саме сюди. Роззирнулася. Більша частина гори вкрита лісом. Зараз тут тихо. Немає людей, вони там унизу копошаться, женуть додому з пасовиська худобу, бо вже пізній літній вечір, втомлений спекою, огортає ніжно за плечі і провадить до спочинку. Ніхто на неї не зважає. В траві сюркочуть цвіркуни, трохи набридають всюдисущі комарі, та роса холодить босі ноги. В чому була вбрана у своїй квартирі, в тому і дременула подалі від тих двох — непримиренних чи то друзів, чи то ворогів. Ще не знала, що непримиренними можуть бути й ті, хто по-справжньому кохає, випалюючи і водночас наповнюючи одне одного. Сіла на траву під кущем шипшини, що самотньо бовванів неподалік, обхопила голову руками.

— Вона твоя дочка, — досі слова Птахи бринять у голові. Як і слова про те, що вона насправді небажана дитина,

що народилася випадково від жінки, яку її батько зараз й не пригадає, бо у нього їх стільки було! Добре, що Птаха спровадила її в той момент подалі, бо після пережитого всередині заворушився недобрый небезпечний звір, що ненавидів того чоловіка, якого Птаха назвала її батьком.

Жах, який жах! Вона ледве не закохалася у власного тата. Втрафила наче в якусь пастку, не зважала, не чула голосу розуму, готова була йти за Святославом хоч на край світу, а після того солодкого поцілунку — і за край. Бачила лишень його уста і не чула слів, тонула в його темних очах і не хотіла вертати назад, слухала медові слова, і вони були для неї чарівною мелодією, навіть приємнішою від співу птахів з Райського саду. І раптом після слів Птахи щось наче вибухнуло в голові, буквально на очах розлетілося на друзки, розбилося. Мана...

Птаха їй мусить усе пояснити. Тепер усе, бо... «І вона ж обіцяла. Так, обіцяла! — говорив здоровий глузд. — Якщо тільки зараз ті двоє не повбивають одне одного». Струснула головою.

Поруч під кущем щось зашурхотіло. Стрепенулася від несподіванки, мокрий ніс тицьнувся в її руку, і почулося жалібно: «Ме-ме-ме...» То було манюньке козенятко, чорненьке з невеличкими ріжками на голові. «Загублене, як і я», — подумалося Мальві. Десь знизу гори хлоп'ячий голос виводив жалісливо:

— Цигане, хлопчику, ходи-но сюди! Ади, хлопчику! Агов.

— То, певне, тебе шукають, малий? Загубився, як і я. Та з тобою все зрозуміло. Пішли, відведу тебе до мами чи принаймні до тих, кому ти небайдужий, а тоді поміркую, як чинити далі.

Звелася на ноги, ішла на голос, озирнулася, козенятко бігло за нею.

Десь на півдорозі до низу наткнулася на десятилітнього заплаканого хлопчика. Він часто шморгав носом та рукою витирив сльози, розмазуючи їх по обличчю брудними

хвилями. Босі ноги, закороткі штани, з яких певне ще позаторік виріс, майка, яка, може, колись була й білою, але тепер швидше нагадувала шмату для миття підлоги.

— Ей, малий! — покликала його Мальва, побачивши, що той зібрався повертати в інший бік, уздрівши чужинку. — То не твоя згуба за мною волочиться? Мекає та кумекає, мами шукає.

Мальва відступила вбік, за її ногами заховалося мале козеня.

— Ой, моя. Дякую. Коби його не здибав, то вітчим з мене б три шкури зогнав. А я що? Тіко скупався разочок з хлопцями, — малий від радості, що згуба знайшлася, сипав словами, мов горохом.

— Так, його мама, — тицьнув пальцем у мале козеня, яке притулилося до ноги Мальви і також наче уважно слухало розповідь, — і ще трійко кіз та сусідська корова і не думали нікуди тікати, а оце мале... Шибеник, шибеник. Усе кудись завіється, а ти шукай.

— Шибеник, кажеш, — Мальва по-зрадницьки підморгнула хлопцеві. — А чого ж ви його Циганом назвали?

— Ну, як чого? — малий, здається, вже заспокоївся і весело відповідав своїй новій знайомій, яка знайшла його пропажу. — Він чорненький весь.

— Чорненький? — Мальву відповідь розвеселила. — То могли назвати його Негром чи Мавром, повір, то було б безпечніше. Бо він тепер себе поводить точно, як Циган. Як назвеш, те й отримаєш.

Зловила себе на думці, що починає розмовляти, як Птаха. Аж посміхнулася сама собі від цієї думки.

Малий відкрив був рот, щоб щось відказати, але не знайшов слів і тільки знизав плечима.

— Слухай, молодий чоловіче, а як називається ваше село, що в долині?

— Село? — малий якось здивовано глипнув на дівчину. — А! Ти не тутешня. Туристка, мабуть! Заблукала, як і мій Циган? Село наше — Либохори.

Назва села Мальві нічого не казала. І чому це варган її сюди направив?

— Твою-разтваю, ніяких Магурок! — вилаялася вголос.

— Ой, то ти про нашу гору так ніжно? Ну, вона Магура називаїсі, а тобі то нашо? Точно туристка!

— Ага, туристка, — збрехала Мальва. — Шукала своїх, от і заблукала.

— А! — малий повірив. — Тут туристів завжди повно і заблудлі трапляються.

Хоча дівчина здавалася йому трохи дивною, бо вбрана якось зовсім не по-туристичному: надто чисті і дуже короткі шорти, замість нормальних штанів, футболка на тонюсіньких нитках, босі ноги і дримба в руках.

У долині заволала якась жінка:

— Сину, ти де? Агов, сину, до-до-му!

— Ой, нам чес. То мама нас нашукують, — хлопець узяв мале козеня на руки. А воно й не пручалося зовсім, втомилося, напевне, бідне. Хлопчина вже веселіше защебетав: — Красно дякую тобі! А мо, зі мною, до села, а там у нас повечеряеш, переночуєш, а вранці й твої знайдуться?

— Та ні, — відповідала Мальва. — Я, здається, знаю тепер, де не туди завернула. Ще встигну наздогнати своїх.

Малий стенив плечима:

— Як хочеш! Тоді бувай. Якщо передумаєш, то запитай в селі Кривенчуків, всякий хату нашу покаже.

Мальва кивнула. І пішла в протилежний від хлопця бік. Треба ж було так лоханутися. Вона не знала, що, крім птахів Магур, існують ще й гори з такими іменем, та ще й так близько, зовсім поруч — у Карпатах. Що ж тепер робити? Куди їй податися? Звісно, вона може повернути до-

дому, уявивши в голові обставу своєї кімнати, але чи хоче цього...

За спиною почулися голоси.

— Мамо, я знайшов Цигана. Давай його якось по-іншому назвемо, може, Тишко чи Нишко, га? Я забембався його що-вечора шукати.

Лагідний жіночий голос відповідав:

— Ой, Остапко, який ти в мене вигадник! Хай буде Тишко, я не проти. Менше треба з хлопцями у воді борсатися, то й козенята не пропадатимуть.

Голоси віддалялися.

— Остапко? — прошепотіла Мальва сама до себе.

Йшла майже щаслива від щойно зробленого відкриття. Точно, Остапко, як вона відразу не... Перечепилася через думку. Десь за десять метрів від неї закрутив маленький вихор. Це було дуже дивно, тому що вечір стояв тихий, погідний, безвітряний. Відчула щось недобре. Роззирнулася. Неподалік об'їдений козами кущ глоду, але в сутінках і він міг стати прихистком. Засіла за ним і затаїлася, було якесь недобре передчуття. Вихор перестав крутити, і на його місці вичакувалися нізвідки дві чоловічі постаті. Мальва не могла їх розгледіти, бо знаходилися задалеко, сутінки ховали їхні думки та обличчя. Чоловіки розмовляли.

— Як ти думаєш, Посвисте, Мор добре зробив, що довірив Стрибогу таку опінію?

— А що мені думати? Ми — виконавці. Ти ж чув, Стрибог щойно вбив світлу, а прибрати до рук оту малу вивірку, то вже справа проста.

— Та не може такого бути, — перший голос був наче трохи переляканий. — Він же через неї, через ту Магурку, зрікся батька, світу нашого, а ти кажеш, що вбив.

— Кажу те, що відаю. Він влучив у неї смертельним закляттям, яке знають хіба що дві людини — Мор та Стрибог,

і ніхто, ще ніхто його не зміг подолати. І ти повіриш, що після того вона залишиться живою? Не сміши мене, Пале. Бач, до чого жінка може хлопа довести. Тільки дозволь їм заправляти, вилізуть на голову та й ноги звісять. От тепер почнеться.

— Що почнеться? — перший голос обережно розпитував.

— Як що почнеться? Ти наче нинішній! Думаєш, світлі отак легко нам простять смерть Птахи, на моїй пам'яті то вперше таке трапляється, щоб рівний убив рівного. Та нічого. Нас тепер більше, і головна їхня зброя мертва...

— Зброя — то Птаха?

— А то! Бачив, як Мор торжествує? Ми — сила, нас — більше.

— А чо' нас більше?

— Ну й дурило ти, Пале! Птаха — безперечно мертва. Стрибог з нами і його мала з нами!

— Як це? Вона ж не того, ще не з нами.

— Тобі твій вогонь уже чисто мізки випалив. Тю на тебе! Вона — донька свого батька. Ще такого не бувало, щоб дитя темних батьків прийняло світлу клятву. Тож давай її шукати, що ти мені допит влаштував, не тре' було на Раті Голів спати.

— А де її тут знайдеш? Не світ, а блаж якась. Усі якісь шелепнуті, ні світлого, ні темного, вимішано все. Мо' вона в якомусь зі світлих світів замкнулася, а ти помилився чи твій смерч нас не туди спровадив?

Той, що звався Посвист, сердито заговорив:

— Ой, та ну! Тебе не спитали! Сам Мор накрапав своєї крові на струни буревію, вона — його онука, тож ми йдемо дорогою крові, а се тобі не ромашки рвати та на сопілці грати.

Вони її шукали. Але Мальва вже знала, що робитиме далі. Попри щойно почуте мала тримати себе в руках. Її Учителька мертва, сльози затопили світ, вона закрила очі, втамовуючи біль. Не зараз, тільки не зараз. Вона поплаче згодом, коли матиме час. Спокійно, Мальво, спокійно. Ті двоє не повинні тебе впіймати. В уяві намалювала собі Остапа, того хлопця

з Яроворота, слугу Птахи, того, що приніс їй Перемінника. Дивного, але такого рідного, розгубленого, зніченого, з прекрасними добрими очима і з такою ж душею. Знала це. Притулила дрімбу до вуст, думала зараз тільки про нього і...

Остап не знав, як втішити дівчину. Тому просто притулив до себе і гладив по голові мовчки.

Мальва оплакувала Птаху. Не могла поки що говорити, просто мовчки плакала. Вона раптом нізвідки з'явилася перед ним, коли хлопець наводив лад на подвір'ї Птахи.

— Остапе, Остапе, ти! Слава Богу! — майже впала безсило в його руки.

Сиділи на гойдалці під дубом. Він чекав, коли вона нарешті виплачеться. Поводила себе не як безсмертна, ще ні разу не бачив, щоб сама Птаха чи хтось з інших безсмертних плавав. А тут — океан сліз від юної безсмертної. Після своєї подорожі у Світ Єдиного Бога надто часто згадував Мальву і лаяв себе за це. Так, згадував цю милу кумедну дівчину, яка говорила незрозумілою мовою та обізвала його «слугою ворожим». Він тоді ледве вижив, Учитель Посолонь самотужки лікував його. Подорожі за допомогою ключа для непосвячених смертних — майже вирок. Ох-ох, якби не Посолонь, хто зна, що б з ним стало? Коли одужав, то розповів Учителю і про листа Птахи, адресованого йому, і про скриньку з червоного дерева, і про Мальву.

І ось така зустріч — маеш. Мальва впала йому просто на голову — ображена, знесилена, розгублена, заплакана. Сиділа зовсім поруч, тулилася до нього, наче просила прихистку, ридала, як звичайна смертна, що пережила велике горе.

Нарешті сльози закінчилися. Мальва подивилася на Остапа й заговорила:

— Остапку, Остапчику, Стрибог убив Птаху. Стрибог — мій батько, і він убив Птаху. Через мене вбив, це я в усьому

винна. Я! Чому ти мені приніс того Перемінника? Я ненавиджу те, що ви, тобто вони, зробили з моїм життям і з твоїм життям, напевно, також, — говорила якимсь дерев'яним голосом, наче трохи відсторонено.

Від почутого Остапу стало не по собі. Першим його бажанням було зірватися на ноги і бігти до Вчителя й усе йому переповісти, але не міг залишити Мальву зараз одну, бачив же, що вона не при собі. О, скільки ночей він провів, марячи нею! Йому колись здавалося, що більше, ніж він любить Птаху, нікого не зможе полюбити, але згодом зрозумів — це зовсім інша любов, як любов до Бога чи до матері. І тут раптом життя його, простого смертного, перетинається з дорогою майбутньої безсмертної. Так, він виконував чемно всі приписи, які давалися смертним щодо їх поводження з безсмертними, але та дівчина була настільки звично реальною, справжньою, що ніяк не виходила йому з голови. Снилася, у мареннях розмовляла з ним. Не смів навіть вірити, що ще коли-небудь побачить її, тільки мріяв та в тих мріях сподівався. І ось — вимріяв таки.

Мальва знову заговорила. Розповіла Остапу все-все, що пережила з того моменту, як він з Перемінником з'явився в її житті. Він слухав уважно, не перебиваючи. А вона? Вона просто мала комусь то переповісти, комусь такому, хто б зрозумів, хто б зумів на ту всю заплутану ситуацію подивитися неупереджено. Бо добре знав отих безсмертних, дуже добре знав.

Коли вона закінчила, Остап раптом взяв її за руку. Так, він, скільки себе пам'ятає, живе поміж безсмертними і є чудовим слугою. Тихим, догідливим, спокійним, слухняним, мовчазним, але не глухим. Він знає дуже багато і про безсмертних, і про їхні світи, і про кожного з них. Бо він не тільки слухав, а ще й чув.

— Мальво! Тихенько, дівчинко. Твій Перемінник — це не вирок. Це нагорода твоєї душі, тобто тобі за шпетність помислів, вчинків, діянь, це нагорода душі за зрілість. Ти мо-

жеш прийняти світлий бік, ти можеш вибрати й темний, але ти можеш не приймати жодного, залишаючись безсмертною, і, врешті, тобі дозволено навіть зняти Перемінника, відмовитися від нього, хоча для твого смертного тіла тоді це стане присудом. Ти поки що на роздоріжжі, але не поспішай, благаю. Маючи такий дар, ти можеш багатьом допомогти.

Мальва наче вперше побачила Остапа. Сьогодні той не падав перед нею на коліна як перед божеством, наче подорослішав раптом, став іншим. Таким, яким би хотіла бачити справжнього чоловіка. Розважливим та мудрим, не імпульсивним (бо імпульсивності у ній аж забагато). Чи то Яворот його робив таким упевненим у собі, чи то ті події, які раз за разом перекочувалися світами? Він наче говорив і просто, але так, що її розпач, неприязнь, нерозсудливість та ненависть враз кудись ділися, натомість з'явилася зосередженість.

— Стрибог — мій батько. Мій батько — темний, а мама — звичайна людина, — сказала буденно. — Темний, що вбиває.

Остап гірко посміхнувся сам до себе. Своїх батьків він не пам'ятав, не знав. Але через роки зрозумів інше:

— О, так, батьки, Мальво! Ті люди, яких не вибираєш? А може, воно не так, навпаки — вибираєш! Інколи мені здається, що батьківство — це випробування не для щойно народженої дитини, це випробування для тих, хто стає батьками. І то випробування на зрілість. Пан Стриб, чи, як ти кажеш Стрибог, своє випробування поки що завалив. Він мешкав тут, у Явороті, разом з Птахою. Я був їхнім слугою. Вона, Птаха, його кохана і дружина. А він? Він зовсім-зовсім непоганий. Він і далі кохає її. Не можу повірити, Мальво, що історія цих двох уже закінчена. Бачиш, як воно буває! Печально і прекрасно. А ти гризешся тим, що твій батько темний. Він, як і ти, поки що на роздоріжжі. Може, допомагаючи собі, ти допоможеш і йому...

— Але, але... Все не так, Остапку! Він убив її, сама то чула, — простогнала Мальва вже не так впевнено.

— Ти ж цього не бачила, Мальвочко, тільки чула, — Остап говорив упевнено і вдумливо. — А чуткам вірити не годиться, особливо чуткам, які розпускають вороги. Я люблю Пташу як матір. Вона мене врятувала, коли гинув мій світ. Вибрала серед мільярдів немовлят чомусь мене, а випадковостей, як кажуть безсмертні, таки не буває. Отож... поки не побачу мертвого тіла Птахи чи не почую оті слова про її кончину з уст того, хто бачив це на власні очі, не повірю. Це ж Птаха, Велика Магура, Матір-Слава, вона вміє і знає таке, що вартує знань усіх темних, складених до купи. Її знання — це її покара, не лише гордість, бо забагато знати — означає стати Богом, вершителем долі чужих. А це не просто. Бо так легко з Бога перетворитися на тирана.

Мальва уважно слухала спокійні слова хлопця, і їй від цього ставало легше, надія поверталася назад, та надія, що раптом покинула її на Магурі в Карпатах. Остап помітив перемену в погляді та очах дівчини і впевнено продовжував:

— Птаха врятується, я знаю. Інше зле — тебе шукають. Що ж, поміркуємо й про це. Вони тебе загубили на Магурі? Ага! А та гора не випадково так називається. Птаха колись розповідала, що назви просто так ані горам, ані людям не даються. Магура їх трохи затримає. До того ж Яроворот обгороджено сильними чарами, які здолати не так просто.

Остап підняв угору голову, слідком за ним це зробила й Мальва. Над ними у небі кружляли перисті хмари.

— От їх слід остерігатися. Німі вісники. Вони тебе відразу запримітили, тільки-но ти з'явилася в Яровороті. І через якийсь час долетять до того, хто їх приставив шпигувати за світлими. Пару днів фори ми маємо. За цей час наші безсмертні щось вигадують. А ще над селищем висить парасоля із захисних чар-оберегів, такий собі чароврат, тож не ду-

маю, що темні посміють з неба атакувати. Тільки через ворота. Ключами темні не користуються, ті їх не слухають. Так-так, ключі — то не простий собі музичний інструмент, Мальво, то жива світла енергія. Навіть мене вона ледве не вбила, хоч я і не з темних. Тому не все так і зле. Однак мушиш переповісти те, що розповідала щойно мені, Учителю Посолоню, він у нас у Яровороті наймудріший. Якщо, звісно, ти не передумала і не хочеш до батька.

Мальва заперечливо захитала головою. Остап спеціально не називав зайвий раз ім'я Стриба, бо не знав, як зараз його називати, чи господарем, як раніше, чи темним Стрибогом.

— Йти зможеш? — уже турботливо зазирає Мальві в очі. Та кивнула, погоджуючись, відчувши тільки зараз смертельну втому.

Вони йшли Яроворотом. Мальва вчепилася в руку Остапа, наче боялася, що той її відпустить і з нею тоді трапиться якась лихо. Наприклад, з'являться нізвідки оті, що її переслідували в Карпатах, а вона просто не зможе опиратися, бо вкрай знесилена тими пригодами, несподіванками та відкриттями, що градом посипалися на неї. А град виявився дошкульним, завбільшки з куряче яйце, і влучив точно — в душу.

Схоже, що в Яровороті вже всі знали про прибуття незнайомки, бо з-за воріт, розкішних кущів чи квітників визирали цікаві голови та стежили чужі очі, але нічого, крім допитливості чи стурбованості, вони не випромінювали. Мальва несподівано зробила приємне відкриття, тут і справді немає недоброзичливості чи темних помислів. Лишень багато квітів, квітів, квітів, особливо мальв. Якби була менше зайнята собою, то це б мало її вразити. А так, лише ковзала очима по барвистих плямах і насилу переставляла ноги, простуючи за Остапом дивними круглими вуличками.

На широкій площі перед величезною будівлею зупинилися.
— Храм Сонця, — шепнув на вухо Остап.

Вона вже тут була. Впізнала ту площу, хоч будівлю тоді не встигла розгледіти, бо разом з усіма вперто витріщалася в небо.

Велична триповерхова будівля з круглими очима-вікнами. Храм Сонця! Цей будинок недарма так назвали. Він, здається, палав у променях світила і ледь чутно вібрував. Той Храм був живим, сама будівля жила. Від побаченого Мальві запаморочилося в голові. Вона ледве не впала, але Остап спритно перехопив дівчину, обережно опускаючи на дерев'яну лаву.

Посеред площі височіла велична фігура сивобородого чоловіка, витесана з білого мармуру. В правій руці ціпок, ліва піднята вгору, долонею до неба. Голова чоловіка також дивиться ввверх. Біля кам'яної фігури навколішки стоїть його копія: так ж велична й сивочола.

— Це Вчитель Посолонь, — Остап киває в бік сивобородих, маючи на увазі, очевидно, живу копію пам'ятника.

Мальва тихо перепитує:

— Який з них? Вони ж однаковісінькі.

Здатність пускати шпильки навіть при смертельній втомі дівчину не полишила. Остап вражено витріщився на Мальву й посміхнувся сам до себе. Це влучне порівняння він чув не вперше. Та слова дівчини, хоч і говорилися тихо, схоже, почув чоловік, що стояв навколішки. Він поважно звівся на ноги, повернувся до них обличчям і лагідно промовив:

— Ім'ям Сварожого кола вітаю тебе, Мальво! Ласкаво просимо в Яворорот. Я — Посолонь. А це, — кивнув з поклоном у бік пам'ятника, — наш Учитель та покровитель Яворорота Білобог. Радий, що ти успішно переправилася у наш світ. Запрошую до Храму Сонця.

Вчитель Посолонь шанобливо вклонився, припрошуючи помахом руки йти за ним. Мальва вчепилася в руку Остапа і попленталася за хлопцем.

Перед входом до Храму стояли ще дві кам'яні фігури, чоловіка та жіночка. І чоловік, і жінка вбрані в довгі аж до землі туніки, схоже, тут мода на таке, навіть у статуй. У людей на шиях висять якісь медальйони із символами-знаками. Їх Мальва вже десь бачила. Треба буде Птахи розпитати про це якось при нагоді. Їй подобалося думати, що Птаха жива, і вона гнала геть з голови інші думки.

Зайшли в Храм. Величезна простора Зала, великі круглі вікна, що впускають усередину багато сонця. Мальва аж трохи розгубилася. Погляд зачепився за великий білий камінь, що обрисами нагадував стіл, який знаходився якраз навпроти вхідних дверей. На ньому якусь начиння — горщики, гладушки, чаші. Над столом висить золота сварга. То вона співала, то її Мальва чула знадвору. Тепер знала це напевне. Ледве відвела від неї погляд, бо та вабила, притягувала. Остап тягнув її кудись убік. У Залі пахло травами, особливо любистком та м'ятою. Справа — неширокі дерев'яні сходи, що ведуть кудись нагору. Вони ж завернули вліво, пройшли вузьким коридором. Посолонь провів їх у невелику та затишну світлицю. Кімната вміщала в себе нешироке ліжко, застелене гуцульським ліжником, принаймні схожим на нього. Біля великого круглого вікна, майже на всю стіну, стояв високий стіл, на ньому купа різноманітних за розміром та вмістом пляшечок. Біля столу три дерев'яних стільці. Посолонь рукою запросив сідати. Остап хотів піти, залишивши Мальву наодинці з Учителем. Безсмертні мають порозумітися без його втручання, бо хто він такий? Звичайний собі смертний. Мальва це відчула і двома руками міцно вчепилася в хлопця, благаючи поглядом залишитися. Вчитель посміхнувся, помітивши це, і на знак згоди кивнув.

Мальва все розповіла Вчителю. Коли вона переповідала слова своїх переслідувачів про смерть Птахи, вчитель Посолонь зблід, навіть Остап мужніше виглядав після почутого.

Однак старий швидко опанував себе, бо його запитання, які він час від часу ставив Мальві, здавалися розважливими.

Після бесіди Вчитель сказав Мальві та Остапу, що має терміново зібрати Глас Безсмертних, оскільки темні переслідують дівчину, вважаючи її безпідставно своєю здобиччю. Тож зараз важливо діяти. Про долю Птахи Учитель промовчав, наче недочув те, про що щойно оповідала Мальва. Дівчині Посолонь простягнув невеличку пляшечку брунатного кольору, одну з тих, що стояли на столі. То був напій із сонним трупком, який відновлював сили та повертав віру людині. Так і сказав: «Випий, Мальво. Він відновлює сили і вертає на дорогу». Допомогло, принаймні поки що в першому. Мальва ще за столом заснула. А сон, як відомо, то найліпші ліки від втоми.

Остап на руках переніс дівчину в одну з кімнат Храму Сонця, де зазвичай зупинялися гості. Він поклав її на ліжко, яке пахло незабудками та любистком, накрив турботливо коциком. Мальва спала. Остап примостився поруч з ліжком, вона так і не відпускала його руку, вчепившись у неї мертвою хваткою. Вчитель Посолонь зазирнув на мить у світлицю, хотів поцікавитися, чи все гаразд, але, побачивши таку милу зворушливу картину, мовчки посміхнувся сам до себе.

Мальва проспала три яроворотські дні. І всі ці дні біля її ліжка незмінно чатував Остап. Він на підлозі постелив собі ряднину і не відходив від дівчини ні на мить. У сні вона час від часу шукала його руку, метаючись у різні боки, шепочучи: «Не чіпай мене, я не здобич» або «Верни Птаху, чуєш! Верни Птаху». Заспокоювалася тільки тоді, коли чула лагідний голос Остапа. Не розкриваючи очі, стискала його руку і не відпускала ще довго. А він співав їй тих пісень, яких навчила його Птаха, яких співали у Світі Чотирьох Сонць, розповідав історії, котрі в Яровороті переповідали батьки своїм малятам, навчаючи тих любити добро, творити добро, шанувати людей.

12. Біловоддя

Отямилася на березі великої води.

Лежала з заплющеними очима, пригадуючи, хто вона, звідки і чому тут. Нічого не згадувалося. Безнадія. Відкрила очі. Блакитне чисте небо. Кліпнула, картинка не змінилася. Зрозуміла, що її бентежить. Ні, зовсім не чисте небо, а тиша. Її вухо не вловлювало жодного звуку. Спробувала поворушити рукою чи ногою. Біль тисячами голочок впивався в тіло, в кожную клітиночку. Так не боліло з того часу, як вона лежала причавлена поламаним возом посеред випаленої Арати. Арата? Звідки її пам'ять вихопила те слово, якщо вона навіть імені свого зараз не пригадає? Зібравши всю волю в кулак, оперлася на руки і сіла. Завила від болю. Той стогін розрубав тишу, розкраяв її і доволі швидко згас. Де вона? Роззирнулася. Небо над головою вже видивила. Зліва — ліс, густі зелені дерева, здається, клени, дуби, явори, справа — річка з білою водою, а між зеленим та білим стрічка жовтого піску, і вона лежить на тій стрічці ледве жива, а чи вже мертва? Ні, все таки жива, бо відчуває біль. Заплющила очі, намагалась пригадати бодай щось. Нічого не допомагало, пам'ятала лишень страшний біль та Арату; її світ, випалений якимось пройдисвітом зі спаскудженою душею. Відкрила очі, опустила їх донизу, оглядаючи себе. Біле довге плаття, брудне та порване, з-під нього визирають худі босі ноги. Перевела очі на руки, що впиралися в пісок. Поруч стояла дерев'яна скринька, могла закластися, що ще мить назад її тут не було, але... Зрештою, хто зна. Вона за-

раз така роззявкувата, могла й не запримітити. Уважно розглядала знахідку. Звичайна собі скринька, грубо витесана, може, навіть з тих кленів, що недалечко росли і навіть не шелестіли, бо не було вітру. Скриньку слід відкрити, намагалася підняти ліву руку, допомогти собі. Знову завилала від болю. Ліва рука була геть чорна, смоляні вуглики замість шкіри висіли клаптями. Вона її зовсім не слухала, а від марних намагань поворушити нею нестерпно боліла. Знемога і страх укупі з розпачем блукали тілом. Правою рукою, пересильючи кволість та біль, відкинула вбік віко скриньки, витягнула з неї аркуш хрусткого білого паперу, складений вдвоє, та маленьку пляшечку з прозорою рідиною. Розгорнула папір, витріщилася на нього. Вона вміла читати, бо розуміла все, що там писалося.

«Птахо! Випий те, що знайдеш у пляшечці, а потім — скупайся у річці. Нічого не бійся, нікого не бійся, тут ти у безпеці. З річки можна й попити — вода у ній справжня».

Отже, її звати Птаха. Дивне якесь ім'я, нелюдське. Глянула знову в небо. Там порожньо — ні птахів у ньому, ані комашні набридливої, як і довкола. Не світ, а пуста. Хоча і не здається мертвим. «Гірше вже не буде», — подумалося. Правою ж рукою піднесла до обличчя пляшку, всередині диміла блакитна суміш чогось такого, що мало б їй допомогти. Зубами відкрила пляшку й осушила її залпом, довго не розмірковуючи ані про смак, ані про те, що вона п'є. Пару секунд здавалося, наче нічого не відбувається, і враз... Усередині наче хтось щось вимкнув, тобто вимкнув біль. Спочатку поворушила ногами і руками. Болю не стало. Значить, той, хто поставив поруч ту скриньку, бажає їй лише добра. Довго не вагаючись, встала на ноги і пішла в бік води. Вода цікава у річці: біла, як молоко. Спочатку подумалося, що дно тут білоглинне і вода через це здається сніжною. Стояла, вражено витріщаючись перед собою. Вода і справді була біла.

Не роздягаючись, так і увійшла у воду: в довгій брудній сукні, з обгорілою вщент рукою.

Лишень торкнула ногою поверхні води, відразу відчула — та кличе її. Безвільно посунула вперед. Не чулося під ногами — ані шелестіння піску, ані плюскоту води. Тепла вода ніжно огортала тіло, пестила, мов лагідні мамині руки. Занурилася у воду по шию, тоді вирішила пірнути. Голова щезла під водою, а коли знову з'явилася над плесом, то світ усередині заповнили картинки. Птаха все пригадала.

Сиділа на березі великої білої води і згадувала. Фізичний біль щез, натомість з'явився інший. Той другий був набагато гірший від першого. Вона вціліла після смертельного закляття, посланого їй коханим прямісінько в серце. Воно мало вбити, щось таке, як з рукою, мало статися з душею. Як він міг? Від кохання до ненависті, виявляється, ближче, аніж від землі до неба.

Чорний згусток чогось липкого та брудного у вигляді кулі вилітає з рук Стриба. Птаха розуміє, що це. Та не може повірити, що він, коханий, її чоловік, зважиться на таке. Стоїть розгублена, спантеличена, не ставлячи ані щитів, ані захисту. Смерть наближається. Вона дивиться в очі свого ката. А там — порожнеча. Ой, леле, чи варто жити, якщо той, хто ще недавно був для тебе всім, раптом зважився на таке? Мить — і настане забуття...

Міцні сильні руки вихоплюють її. Куля зачіпає тільки краєчок рукава та ліву руку. Тріщить у вухах, несамовито захиляється плачем птаха Магура, і враз все закінчується.

Тиша.

— Не помирай, Пташко, моя кохана! Не помирай, — чийсь шепіт над вухом, наче знайомий і разом з тим забутий, чужий.

Відкрити очі несила. Птаха тільки слухає, як калатає його серце біля вуха, як сильні руки пригортають її і несуть

кудись. Так затишно в тих обіймах, хочеться спати, і перед тим, як провалитися кудись у безодню забуття і потім отямитися на березі цієї води, Птаха вловлює запах, чомусь їй знайомий, — запах неба перед грозою.

Сиділа на березі білої ріки і пригадувала. Небо над головою залишалося таким же безжурним, чистим, волошковим, без натяку на хмари. Молочне плесо ріки за горизонтом плавно ставало небом, зливаючись з ним у дивну суміш — блакитно-білого. Біла ріка не шупьотіла хвильками, не хлюпала, як то зазвичай ведеться у річок, німувала. Дуби, сосни, клени, липи, горобина, ясени, кущі глоду, калини, терену, шипшини в лісовому вінку здавалися картинними, вони не шелестіли, не гойдали гілками, не перешіптувалися листям. Тут напрочуд легко дихається, але все здається якимсь не таким. Ні — воно найсправжнісіньке, але якесь таке, наче намальоване талановитим художником, що виловив мить і зафіксував досконалу красу на полотні.

Біла річка зцілила її, повернувши до життя. Знала, що навіть жива вода не рятує від такого лиха. Хтось приніс її в цей дивокрай та врятував. Той хтось стежив за нею, тому встиг вчасно. Ні. Він не просто врятував від забуття, він знав, як порятувати, зняти смертельне закляття з безсмертного, послане безсмертним, яке не знімає ніщо та ніхто у відомих їй світах. Хто він?

Думки перестрибували одна через одну, хаос панував у думках.

Де вона?

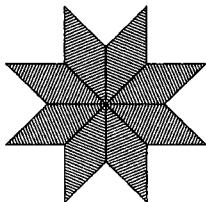
Знову задерла голову до неба. Що їй так бентежить там, угорі? Що? Небо як небо, і в Яровороті воно майже завжди таке — безхмарне та чисте, глибоке і... сонячне. В Яровороті воно завжди сонячне. В цьому ж небі немає сонця. Аж дух перехопило від несподіваного відкриття. Небо яскраве,

але без сонця. Воно саме випромінює світло. Як вода й дерева дарують життя.

Де вона?

Що за це за світ? Живий — і разом з тим не зовсім. Поки купалася у воді, дерев'яна скриня, єдина зачіпка, кудись щезла. Йшла вузькою смужкою піску босоніж, плаття висіло на ній рваними стьожками. Ліс закінчився, і перед очима відкривався безкінечний степ, вдалині бовванів білий пагорб, на якому росло височезне дерево. Пагорб здавався зовсім лисим, без краплі домішок інших барв — чи то зеленого, чи будь-якого барвистого, квіткового тобто. Вже звикла, що під її ногами не чути жодних звуків. Ноги самі повели до того горба. Підходила до нього все ближче й ближче і вже розуміла, що то не пагорб зовсім, а камінь. Великий, білий. Наблизилася зовсім впритул і вже могла добре розгледіти його окреслення. Обійшла довкола. Він нагадував формою білу ружу.

І Птаха все зрозуміла. Обімліла, зробивши відкриття. Впала перед білим каменем на коліна. Дивилася побожно на дуба, що ріс на тому камені, серце в грудях тріпотіло пташкою. Вдихнула на повні груди, перетворилася на Магурку і злетіла над каменем птахою. О, так! То не просто камінь. Це Алатир — священний камінь Творця, а дерево на ньому — то величне прадерево життя, біля підніжжя якого горить Живий вогонь, а під ним — Безсмертя душі

людської заховано. Біла вода, яка її зцілила, — то вода Творіння, яка витікає з-під Алатира. Та ріка з'єднує небо та землю, беручи свій початок аж на молочній небесній дорозі, яку залишила священна корова Земун, Велика Берегиня. То вона позапалювала зорі-сонця ясні в безконечних світах, напоюючи Всесвіти своїм молоком. А Творець вдихнув у ті зорі і в ту дорогу Життя...

Птаха здогадалася, де вона. Біловоддя. Сюди всі безсмертні прагнуть потрапити, щоб пізнати істину. Але нікому це не вдається. Облетіла навколо дуба, не наближалася надто близько до нього. Могла нашкодити і Вічності, і собі. Опустилася на землю. Хотіла торкнутися рукою до Алатира. Чи насправді він такий гарячий, як про нього повідають, та й zarazом хотіла перевірити себе. Але вчасно зупинилася на півдорозі. Бо якщо її сюди принесли напівмертвою, щоб врятувати від безвісті, то вже не для того, щоб вона зараз згинула. Чи була такою вже безгрішною, чистою, щоб не згоріти від доторку до каменя правічної мудрості, щоб прочитати його сторінки і пізнати їх? Ні, точно не була. Стриб, Мальва, Мара, Посолонь, світлі безсмертні, темні безсмертні, а ще світи, світи, світи... Ті, що від неї залежать, ті, від кого залежить вона, і багато, багато всього замішаного на ній, замішаного у ній. Чи стане ліпше комусь від того, що вона враз зникне назавжди, нехай натомість отримає велике знання від самого Творця чи навіть від Великої Берегині. Чи то добре знати все, тобто те, що знають вони? Зітхнула, відсахнулася від каменя. Вона і не хоче, для її душі ще зарано. Розвернулася і пішла геть. Камінь полегшено зітхнув. Робити вибір між всемогутністю та любов'ю так не просто.

«...І тут Зоря Червона прийшла до нас, як дружина благая, і дала нам молоко, щоб твердість і сила наша збільшилась вдвічі, бо Зоря звіщає Сонце...» — заспівав за спиною

камінь. Птаха навіть не озирнулася на той спів, бо співало тільки в її голові, посміхнулася сама до себе. І встала мов вкопана. Камінь повернув їй сміх разом з другим життям, даючи ще один шанс на Безсмертя.

І знову йшла в бік білої води, не озираючись, не вдивляючись у небо чи під ноги. Птаха поверталася туди, де багато запитань чекають на відповіді, де ненависть та любов ходять, узявшись за руки, де її чекають і вірять у неї, де загублені шукають порятунку, а врятовані — мети. Вона поверталася. Бо з Біловоддя вело багато доріг, а в Біловоддя — жодної. Але той, хто приніс її сюди, знав таки дорогу, і вона відтепер, здається, також.

13. Верховна Жриця

Третього дня Мальву розбудив знайомий запах, пахло домашньому затишку. Відкрила очі, біля неї сиділа жива-здорова Птаха і... О, диво! Посміхалася. Мальва кинулася їй на шию:

— Жива-жива! Пташечко моя люба! Він не вбив тебе.

Птаха гладила по голові Мальву, чуючи що та починає шморгати носом.

— Тихо-тихо, дівчинко! Бідна моя, намучилася. Я мушу просити пробачення за те, що раніше тобі все не розповіла. Якби то зробила скоріше, то, може, й нічого не трапилося. Якби я знала, то... — Учитель Посолонь переповів Птасі про те, якою втомленою, наполоханою, розгубленою, переляканою Мальва потрапила в Яроворот. — Чутки про мою смерть, Мальвочко, дуже перебільшені! Тихо! Не плач. Ти ж сильна дівчинка. Хіба сильні плачуть?

Мальва, шморгаючи носом, відповідала:

— Плачуть, Птахо, ще й як ті сильні плачуть, особливо тоді, коли надто довго були сильними.

— Розумниця! — Птаха посміхнулася на такі мудрі слова своєї учениці. — Ну, не плач, сильна моя. У нас багато роботи.

Мальва стривожено витріщилася на Птаху:

— Мене переслідують слуги Мора. Яроворот у небезпеці. Ми повинні і будемо захищатися! Еге ж?

Птаха підступила до круглого вікна. Подивилася на небо.

— Ану ходи сюди.

Мальва звелася з ліжка, чомно підійшла до Птахи.

— Глянь на небо, дівчинко. Нічого дивного не помічаєш? Небо було волошкове, без натяку на хмари.

— Воно чисте, де ж поділися оті вісники-хмари? — Здивовано стенула плечима. — Ти уклала мир з ними, з ворогами, з тими, хто тебе ледве не вбив, але чому?

Птаха дивилася на Мальву сумно та трохи втомлено.

— Запам'ятай, сонечко. Поганий мир завжди ліпший, аніж добра війна. Але це, на жаль, тільки перемир'я. Темні вважають тебе своєю, по праву кровної належності, а тому...

— Офігіти! — невдоволено забурчала Мальва. — Я їм не знамено перемоги. Це ми ще побачимо.

Птаха в знак згоди кивнула і перевела розмову на інше:

— Як зараз чуєшся, Мальво, після Вчителевого трійла? Він гарно відновлює сили.

Дівчина показала великий палець догори.

— Тож все добре? Молодець. І минулі розчарування та страхи вже не здаються аж такими, що не виправляються?

Мальва хитро примружилася.

— Що ж, тоді обідаємо і вирушаємо з тобою туди, звідки вся ця історія почалася. Я ж обіцяла показати твою батьківщину. Можливо, там ти знайдеш відповіді на багато запитань, які тебе тривожать. Отож...

Птаха посміхалася. Мальва примружила праве око і попрохала:

— А можна з нами піде Остап?

— Не думаю, що це гарна ідея, — Птаха трохи розгублено відповідала. Посолонь розповідав, що саме спомин Мальви про Остапа привів її в Яроворот. Дременула вчасно, й темні на Магурі не змогли дівчину перехопити. А ще гора довго водила їх манівцями. А як вони думали? Магури своїх не зраджують. А згодом... Згодом Мальва ні на мить не відпущала від себе хлопця. Той три дні не відходив від ліжка

дівчини. Остап — добра дитина, розумний, меткий, відданий, але чи пара майбутній безсмертній? Мине час, і Мальва його переросте, він стане їй нецікавим. Як тоді йому жити? Птаха ловила себе на думці, що переймається долею Остапа не менше, ніж долею Мальви. Вона знає його дуже давно і не зможе дозволити, щоб такій добрій дитині робили боляче. Навіть коли це робитиме Мальва. Вона ж сама втрапила в схожу халепу з тим нерівним коханням. Та якщо Остап з Мальвою зуміють і це перебороти, то Смерть здолати таки не втрафлять.

— Чому ні? Чому не можна? — Мальва з викликом дивилася на Птаха.

О, як вона нагадувала зараз Стриба. Спомин про обвуглену руку та біль всередині штрикали серце, як і спомин про того, хто її ледве не вбив. Розтоптане кохання залишилося там, на березі молочної ріки, витекло з неї цівочкою. Принаймні в цьому вона себе досить успішно переконала. І тому, коли пізніше розмовляла з Марою, то була спокійною і трохи байдужою. Мара чи не вперше в житті просила, навіть благала. І Птаха обіцяла подумати над проханням, наперед не сказавши ані так, ані ні. Бо, зрештою, все залежало від Мальви. Дівчина ж тим часом напосідала:

— Кажі правду, Птахо! — вимагала. — Чи не тому, що він простий смертний? А як же твій знаменитий вислів про рівність?

Ох, і намучиться вона з цією дівкою.

— Саме тому, Мальво, і не можна, бо Остап — смертний. Чи ти хочеш його погубити? Думаєш, легко смертним подорожувати за допомогою ключа? Він це вже раз робив, але чи ти запитувала його, що йому це вартувало? Вчитель Посолонь майже тиждень його виходжував. Остап заледве не помер.

Птаха говорила правду. Мальва відразу побачила по чистій хмарці над головою жінки. Та навіть не ховала від Мальви свої думки. Довіра мала бути взаємною.

Мальва тяжко зітхнула й іронічно просичала:

— А попроситися з ним можна чи це також смертельно небезпечно для смертного?

Птаха, погоджуючись, кивнула. Що ж ти з нею вдієш!

Птаха, після того як забрала зі світу поляниць щойно народжене немовля, лишень одного разу повертала сюди. І зараз вони з Мальвою, вже дорослою, стоять біля кургану. То могила Верхи — висока, досконала, горда, як і годиться бути могилі доньки самої Цар-Матері. Сьогодні вони не застали на місці сарматське плем'я поляниць, ті пішли мандрувати своїм світом, створюючи його таким, яким хочуть бачити, ніхто не говорить про правильність, вона тут ні до чого, тут має значення лишень одне — жити за власними законами, не торгуючи заради цього душею. Зовсім поруч знайома місцина для жертвоприношень. Та зараз жертвник мертвий. Пошматований, розбитий, майже знищений. Те, що залишилося від нього, валяється під ногами, поросле лишаєм та ковилою. Вже давненько на тому місці ніхто не приносив Великій Матері жодних жертв. Як не дивно, Верху поховали зовсім поруч зі старим жертвником. Як насмішка над дурними забобонами жриці.

Мальва підійшла впритул до кургану. Вона без пояснень Птахи багато розуміла. Бо то був її рідний світ і вона у ньому — своя. Мальва стала навколішки перед курганом. Враз важко зітхнула, схлипнула, втамовуючи сльози. «Чи не забагато води, як на пару днів, дівчино?» — сама себе запитувала. Птаха підійшла ззаду, поклала руку на плече:

— Нічого, Мальвочко, поплач. Вони, ці сильні жінки, також вміють плакати. Жінки мусять це робити, щоб залишатися жінками.

Після слів Птахи наче десь всередині щось надірвалося і задощило. Мальва впала обличчям у суху траву кургану. Запах ковили та полину огортав саваном. Вона жаліла матір, часи, віки, які їх розділяли, закони, за якими жили ті часи, вона жаліла своїх теперішніх батьків, яких мусила залишити, щоб не нашкодити, бо себе теперішньої вже боялася. Може, не так себе, як тих, хто має зараз до неї певний інтерес. Вона жаліла й себе, бо враз так сильно захотілося й далі залишатися сімнадцятирічною звичайною дівчиною, вже студенткою, майбутнім істориком, до того ж перспективною спортсменкою, яка подає величезні надії і навіть колись могла б стати олімпійською чемпіонкою. Вона жаліла Остапа, доброго, щирого, на якого так була схожа долею — він також втратив рано свій світ, батьків, виховувала та росила його Птаха, і який собі на лихо зустрів її. Вона дивилася на Птаху і розуміла — кохати таких, як вони, — це і щастя, і велике горе. Мальва це прочитала в очах Птахи, коли та не захотіла брати в сарматський світ із собою Остапа. Одна її половина просто несамовито прагла стати такою досконалою, як вона, її теперішня Учителька, друга — навпаки, протестувала, волюючи не зважати ні на жодні закони чи приписи — воля у думках, почуваннях, бажаннях, мріях...

Дівчина обтерла долонею сльози, тоді заплющила очі, поцілувала землю і... Враз образи та голоси заповнили голову. Бачила і вмираючу маму під час пологів, і перелякану Птаху, яка не дала Мальві тоді померти, опікувалася нею всі ці роки і не дозволить їй впасти, бо пообіцяла... А такі зазвичай дотримують слова. Мальва чітко бачила страшну і красиву водночас Цар-Матір, свою бабусю, і те, як вона, не

вагаючись, жорстоко вбила Жрицю, щоб Птаха допомогла народитися Мальві. А потім був страшний бій своїх проти своїх. Ні переможених, ні переможців: одні жінки-воїни на боці Вітри, інші — проти неї, на боці Великої Матері та прадавніх законів. Сарматки втратили багато полянилиць, а Цар-Матір втратила владу. Заради великого блага, заради... Верху поховали тут, як велить закон Великої Матері — з честю та гідністю. Поховали не як звичайну жінку, що померла випадково під час пологів, а як ту, що загинула героїчно на ратному полі, в бою.

І розплата Вітри — велика, і смерть Верхи — безглузда, і обіцянка Птахи — щира... Виділа все це, Мати Земля Сарматська розповідала. Та у своїх мареннях Мальва побачила ще одну жінку, найголовнішу в тій колотнечі. Коли помирала мама, вона стояла в її голові, чекаючи, коли Птаха нарешті допоможе немовляті з'явитися на світ, щоб забрати душу Верхи собі... І забрала, а Птаха дозволила це зробити. Птаха — велична, світла, сильна безсмертна беззастережно підкорялася тій жінці. Чому? Мальві здалося, що якби та пані захотіла, то могла б врятувати і матір також чи принаймні дозволити Птасі спробувати. Але ж ні! Правила, про які торочить так часто Птаха, напевне, то вони. Як вона інколи її діставала з тими правилами — те можна робити, а те не слід. Так правильно, а так не дуже. Запитаєш чому? Передбачувана відповідь — «Закони неписані і писані для всіх безсмертних існують, і їх слід виконувати». Велика тлуста крапка, Мальво! А як ти гадала? Птаха часто видавалася надто передбачуваною, аж до оскоми, як ото інструкція до холодильника чи пралки. От і в той момент, коли на світ з'явилася маленька Мальва, Птаха чинила за інструкціями, тобто тими своїми неписаними законами.

Мальва лютувала, була зла на всіх — на безсмертних, смертних, дурнуватих сарматок. Встала з землі лишень тоді,

коли приплив жалю та гніву минувся. Звісно, Птахи поруч не було. Пані Досконалість, чомусь те слово найбільше пасувало її Учительці, чомно відійшла вбік, делікатно залишивши Мальву наодинці з розпачем, з болем та смертю, яку не здолати.

Мальва спустилася вниз до моря. Там, зайшовши у воду по коліна, стояла Птаха і шукала, здавалося, нитку на горизонті, яка відділяла воду від неба. В променях сонця безсмертна зараз нагадувала Мальві кам'яну фігуру жінки біля Храму в Яровороті. Море тяжко зітхало, накочуючи на берег невеличкі кучеряві хвилі. Птаху це, здавалося, зовсім не турбувало. Вона незворушно стояла, вдивляючись у море.

— Птахо, — покликала Мальва.

Жінка почула.

— Ти мене ненавидиш?! — чи запитувала, чи стверджувала, навіть не озираючись, наче говорила з водою. — Я тільки виконувала волю Творця. Я не знала тоді, що ти його донька. Чи могла б я врятувати твою матір? Можливо, якби трішки раніше і якби...

Не договорила. Мальва поклала руку Птасі на плече:

— Це вже не важливо, Птахо. Бо якби не ти — мене взагалі могло не бути. Якби не ти і не Вітра. Ти лишень добре виконала своє призначення. Але тій сучці з серпом смерті матері я не пробачу ніколи.

— Звідки ти зна... — затнулася на півслові.

— Матір Земля має пам'ять, Птахо. А вона тут для мене рідна. І вона мені — Матір. Я чула її голос, коли лежала на маминій могилі. Я тебе ні про що не розпитую, це — зайве. І знаєш чому? Ми з тобою на одному боці, Птахо, і не обов'язково він має колір. — Мальва зробила паузу. Тоді раптом перевела розмову на інше. — Але чому маму Верху поховали в такій дивній позі?

— Ти і це побачила? — вкотре стверджувала чи запитувала Птаха.

Мальва кивнула. Вона багато чого бачила і вже навіть переставала дивуватися своїм талантам, які випадково в собі відкривала. Птасі було не по собі інколи поруч з Мальвою. Одиниці з безсмертних народжувалися від безсмертних. А коли то ставалося аж у третьому поколінні, то вважалося, що безсмертний має надсилу. Та надсила все сильніше з кожним днем прокидалася у Мальві. Хіба темні так просто здадуться?

— Сармати ховають своїх покійників у першородженому стані, тобто в якій позі людина знаходиться в утробі матері перед появою на світ, у такій і помирає. Покійника кладуть на лівий бік, голова завжди повернута на схід Сонця, як віра в нове народження-сходження, ноги підігнуті, руки складені в молитовній позі. По закінченні життя людина повертається туди, звідки прийшла, — в лоно Великої Матері. Чим воїн хоробріший, тим вищий курган над ним насипають. Курган Вітри тут найвищий.

Мальва схилила голову на плече Птахи. Та обійняла її. Так і стояли у воді, думаючи кожна про своє. Мовчанку зрушила Мальва:

— Скільки років минуло у цьому світі, відколи мене ти забрала з нього?

— Як і у Світі Єдиного Бога — сімнадцять.

— Не так і багато. Як думаєш, Вітра жива?

— Можливо, й жива. Я давно сюди не зазірала. Коли останній раз тут була, років п'ятнадцять тому, вона залишалася живою і навіть щасливою. Так, щасливою — серед своїх, серед тих, кому вона підхожа. Тебе і Верху вона пам'ятатиме завжди, але і жити далі треба, і постаратися бути комусь потрібним також. Плем'я поляниць — кочове, майже завжди в русі. Для них вірні друзі — то вітер, воля,

битва, шал боротьби та коні. І зараз вони мандрують, можливо, й Вітра з ними. А в ці краї вони завжди повертають, бо тут їх жертвник. Жертвник Великої Матері.

Мальва знову заговорила, трохи печально, трохи сердито:

— Птахо, мені Земля і про батька дещо розповіла. Скажи, чому він маму залишив? Я бачила, як Верха благала його, як казала, що заради кохання до нього готова зректися своїх, зректися законів, віри, народу, але він пішов. Чому? Невже аж настільки вона йому була огидна? Ти ж маєш знати, він сотні років був твоїм чоловіком.

Птаха відпочутого стрепенулася, дивилася простісінько в очі Мальви:

— Хто тобі про це розповів?

— Остап, — відповіла просто і легко. — Це ж правда. Він, батько мій, погана людина, так? І тому таке чинить з жінками, з тими, хто його любить. Маму лишив, тебе ледве не вбив... Хоча, знаєш, Остап мене переконував, що Стриб насправді дуже хороший, просто заплутався і просто на роздоріжжі. Як і я, очевидно.

— Остап? — Птаха сумно посміхалася. — От хлопчик і виріс. На роздоріжжі, кажеш? Ех, якби ж то!

Тоді Птаха розповіла Мальві правду про звичай сарматок використовувати чоловіків тільки для продовження роду, про те, як погано ведеться маленьким хлопчикам у жіночому світі поляниць. І, можливо, Стриб покинув її маму тому, що просто не хотів зрушувати прадавні сарматські закони. (Ох, кого вона хотіла цими словами обдурити, саму себе чи власне сумління? Біла вода зцілила її тіло, але душа досі залишалася такою обвугленою, зі шрамом від непрощеного закляття. І пошматував її душу той, кого вважала ще донедавна чи не найважливішим у власному житті. Мусила так казати, бо Мальва сама має зрозуміти, ким насправді є її батько, а слова огуди зараз не підуть на користь

ані світлим, ані на користь загальному порядку у світах.) А потім Птаха оповідала Мальві про Верху, красиву і печальну, закохану і дуже сміливу. Про її таланти до малювання і вміння битися. От звідки у Мальві талант до боротьби, справжня сарматська кров тече в жилах дівчини.

— Мальво, а ти ніколи не пробувала малювати? Можливо, варто спробувати. Твоя мама гарно це робила, — перепитала несподівано Птаха і розповіла про красиві квіти, талановито та з любов'ю намальовані Верхою на холодному камені печальної Печери Білого Гайворона.

Мальва недбало махнула рукою, вона пробувала, як і всі діти. Але той неталант до малювання, певне, у неї від батька.

— Я хочу побачити ті малюнки. Покажи мені їх, Птахо, будь ласка.

— Не впевнена, чи збереглися вони, Мальво, стільки часу минуло! Але... Гарзд, пішли.

Вони йшли берегом моря — дві невисокі жіночі постаті, майже одного росту — одна в довгій білій туніці, друга — в коротких шортах та чорній футболці, як на той край і на той час доволі дивна компанія. Але їх ніхто не міг бачити, хіба що апатичні чайки над морем, не менш байдужі до тих, хто на суші, хвилі та сонце в небі, яке саме зараз стоїть у зеніті. Безлюддя і спокій — райське місце, щоб не поспішати. Але Птаха вже давно відчула, майже від самого початку, що за ними хтось пильно стежить, і лишень тоді, коли вони майже впритул підійшли до входу в печеру Білого Гайворона, той спостережливий погляд наче відклеївся від їхніх спин. Не думала, що то хтось із темних, але все ж мала бути готовою до різних несподіванок.

Показала Мальві рукою на вузький ледь помітний лаз у скелі. Зайшли.

Малюнки на стінах печери майже зникли. Залишилися не зачепленими стихіями і часом хіба що червоні мальви та

ледь помітні сірі обриси колись білих. Але не квіти привернули увагу Птахи. Вона їх добре пам'ятає, нічого нового. Здивувало інше. Посеред печери стояв жертovníк. От куди його перенесли. І він був зовсім не схожим на той, який колись так лякав Птаху своєю жорстокістю.

Теперішній жертovníк був білим, як і стіни печери, жодної кривавої плями на ньому, тільки маленькі сухі листочки від пахучих трав де-не-де валялися. Птаха приклала руку до каменя. Камінь мав у собі тепло. Отже, жертovníк діючий, але це тепло не від людської плоті, воно інше. Птаха його впізнала. Магура уважніше подивилася собі під ноги, там також лежали сухі листочки та плоди трав. Підійшла до жертovníка, опустила на нього обидві руки, посміхнулася. То енергія трав та дерев, сильна енергія, набагато потужніша від смертної людської. Отже, Вітра п'ятнадцять літ назад таки її почула.

Мальва як заворожена дивилася на мамині квіти на стінах печери. На те, що не встиг вкрасти, стерти, забрати час. Мальви здавалися живими. Вона бачила росу на їхніх пелюстках, десь в самому осерді повзав зелений жук, і пелюстки тремтливо здригалися від його доторків. То було прекрасне видиво. Вона відразу ті квіти впізнала, мальви із саду Птахи.

— Вітаю тебе, Птахо, іменем Великої Матері, — громовицею загуло поруч. Птаха і Мальва аж підстрибнули від несподіванки. Озирнулися. Птаха впізнала власника голосу.

Перед ними стояла висока ставна жриця. Зморшки покрояли її лице, час не дуже пожалів і руки, але вони — сухі та чорні від сонця, роботи та віку — все ще міцно тримали посох. Час випив з обличчя вроду, але не забрав вогонь з очей та царську вдачу з постави.

— Ой, Птахо-Птахо, тебе час любить. Ти не змінюєшся. Я знала, що ти колись повернешся. Але сьогодні ледве не

прогавила приходу чужинців, зазвичай я літую за Дівич-горою, бо жертвний час дарунків для Великої Матері — завтра, коли місяць у повні. Завтра ж і воїни повертаються. Дякую, Вороне-друже, що повідомив про таких дорогих гостей.

На плече жриці опустився білий Ворон. Він чемно нахилив голову, ніби говорив — нема за що, і голосно сповістив про це своєю мовою.

— Білий ворон у печері Білого Гайворона, — прошепотіла Птаха. От хто за ними слідкував. І як це вона його не відчула?

— Бі-лий! Пта-ха! — луною повторив птах і каркнув.

Якусь мить вони стояли мовчки, придивляючись одна до одної. Першою обізвалася Птаха:

— Знайомся, Вітро, з моєю супутницею. Твоя онука Мальва.

Онука і бабуса зустрілися. Вони не могли надивитися одна на одну, наговоритися, певне, теж. Птаха чемно вийшла з печери, білий Ворон полетів за нею. Вони сиділи з ним на березі моря, слухаючи, як хвилі ніжно шелестять у ногах, перебираючи піщинками, а Сонце ніжно та легко крокувало небом, а потім враз почало хилитися до води, йдучи на спочинок.

Пізніше Вітра розповідала і Птасі про події сімнадцятирічної давності, про те, що трапилося після відходу Птахи та Мальви. Плем'я розділилося на дві половини, як це й побачила Мальва: одні підтримували Вітру, авторитет Цар-Матері був величезний, інші, ті, що вимагали помсти за смерть верховної жриці, — вимагали її вбити. Вітру не вбили, але ледве не повбивали одна одну. Сили були рівні, і тоді Вітра пішла на відчайдушний крок, щоб врятувати єдність у племені,

до неї ще ніхто цього не чинив — вона зреклася свого царювання на користь тієї, що очолила ворожий табір. Це була молода та дужа поляниця Світла. Вони тоді проговорили зі Світлою майже цілу ніч. А на ранок плем'я отримало нову Цар-Матір і нову Верховну Жрицю з новими порядками. За законами поляниць Жриця може змінювати звичаї племені, якщо вважатиме, що то йде племені тільки на користь. Нова Цар-Матір та нова Жриця примирили всіх. Верху похоронили з почестями, як воїна, кривавий жертвник за наказом нової Жриці було знищено, за її ж наказом хлопчики, які народжувалися від сарматок, віддавалися в сусідні племена на виховання або в ті, звідки походили їх батьки. Батьків дітей також ніхто не вбивав — їх відпускали.

Спочатку Вітра думала, що кров ворогів може стати доброю жертвою для Великої Матері, бо сарматки чекали жертвопринесення, щоб отримати благословення небесних сил, а без нього, як відомо, не починався жодний похід поляниць. Та Жриця не поспішала, наче чекала чогось... І от однієї ночі, коли вона, втомлена усім тим новим, що звалилося на її голову, — вибір місця для жертвника, вибір жертв, заснула, їй примарився сон. На високій горі посеред моря стоїть Велика Матір. Вона така світла і така сонячна, що розгледіти рис її обличчя Вітра не може. Велика Матір наказує жриці підійти ближче, і Вітра, закриваючи очі, щоб не осліпнути від сяйва, йде сонячною дорогою в бік гори по воді і навіть не тоне. Велика Матір наказує простягнути Верховній Жриці руки. Щось шелестливе та пахуче лягає на них. Велика Матір говорить, що віднині вона, Вітра, розумітиме мову трав і дерев і знатиме, що з тим робити. Коли вранці Вітра розплющила очі, то знайшла на своїх руках два віночки з барвінку та полину. А поруч з її ложем сидів найсправжнісінький Білий Ворон, той самий, якого вони вже бачили. Він печально по-

дивився на Вітру, перелетів жінці на плече і майже у вухо каркнув: «Віт-ра! Тра-ва!»

Отак воно і повелося від тих часів і уже п'ятнадцять літ триває. Вітра — Верховна Жриця в поляницях, новий жертovníк збудували в печері Білого Гайворона, а жертви на жертovníку для Великої Матері — то трави, напої та наїдки з них. Велика Матір подала їй знак, і Вітра підкоряється наказам Матері. Від того часу багато води сплило, але перемог та поразок від зміни пожертви для Великої Матері не стало менше. Це означає, що Великій Матері Верховна Жриця догодила.

Коли вони попрощалися з Верховною Жрицею, бо та поспішала на Вечірню Молитву до Великої Матері, а Мальва пообіцяла час від часу навідувати бабусю, прийшов час повертатися. І перед тим, як Птаха взяла Мальву за руку й піднесла ключ до уст, дівчина прошепотіла їй на вухо: «Ти правильно все зробила, травнице! Звичайні віночки замість крові та сліз — гарна ідея». Птаха здивовано подивилася на Мальву. Ну, скажи, от молоде та нагле.

— Не парся, Птахо, круто! Я відразу все зрозуміла — твій почерк.

Птаха вже потроху стала звикати до незвичної мови Мальви. Але до чого тут паритися, не перепитала, те слово могло мати у Світі Єдиного Бога не одне значення.

Птаха піднесла до уст ключа-варгана і заграла...

14. Зворотний бік світла

Птаха з Мальвою стояли на Магурі в Карпатах. Сонце йшло на спочинок.

Мальва підняла перед собою праву руку. Промені сонця робили її яскраво-червоною, здавалося, що воно просвічує її наскрізь. Сила світила була красивою і бентежила.

— Я, здається, дещо зрозуміла щойно, Птахо! Зрозуміла, що означає отой ваш вислів — зворотний бік світла.

Долоня дівчини й далі залишалася такою ж яскравою. Птаха й собі виставила руку. Її тендітна рука майже втонула в дужих сонячних променях.

— Диви, Птахо, в тебе ще краще виходить, бо рука тендітніша. Ух, наче горить, та не пече. Лоскоче і пестить. А, бачиш, зворотний бік світла також теплий, Птахо.

— Що? Зворотний бік?

— Ага! Світло завжди світло, з якого боку до нього не придивляйся.

— Світло? Не все так просто, дівчино. У світлі дуже важливо не загубитися, не втратити себе.

— Не втратити себе, — мов мантру, повторила Мальва. — А чому не просто? Може то ми самі для себе все ускладнюємо? Ось ти, наприклад, Птахо. Навіть у помсті прагнеш бути не як усі, твій зворотний бік так само світлий, так?

Дівчина дивилася на Сонце. Безсмертна мовчала.

— А знаєш, Птахо, що мене мучить уже давно?

— Що, Мальво?

— Чи має темрява зворотний бік і який він у неї?

Птаха, на диво, майже відразу відповіла, наче й не здивувалася запитанню. Вона чекала цього? Ні — не так. Вона знала, з першого дня, що так буде, бо так правильно:

— Ти справді хочеш знати?

Мальва ствердно і серйозно закивала. Птаха опустила свою руку вниз, чарівне видиво палаючої руки зникло. Жінка повернула голову до дівчини.

— Ти — хороша учениця, Мальво. Але ти лише на початку дороги. За це я тобі по-доброму трішки задрю. Світобудова, створена Творцем, велична, і її доведеться вивчати довго та наполегливо. Починати завжди цікаво. Стільки шляхів перед тобою! — Птаха взяла долоні Мальви у свої, зазираючи пильно в очі дівчини. — Я знала, що ти запитаєш про зворотний бік темряви. І тому... Зараз спустишся в долину стежиною, якою ми сюди піднімалися. Там тебе чекатиме батько. Він має першочергове право бути твоїм Учителем. Зі мною ти вже познайомилася, зі світлим боком трішки також. Тепер час познайомитися з темним, зі світом твого батька. Те непорозуміння, що виникло між мною та Стрибогом, то тільки між нами. І ти до цього не причетна. Але перед тим як сказати так чи ні, добре все обміркуй.

Мальва вже давно все обміркувала. Ще на могилі матері. Вона відчувала і знала, як мати любила її батька. Якби він був настільки темним та поганим, чи могли б його так віддано любити дві прекрасні жінки: її мати та Птаха? Перша віддала життя, щоб мати від нього дитину, друга заледве не поплатилася своїм, щоб врятувати ту дитину. Вона має дізнатися, який він той Стриб насправді.

Заговорила:

— Стриб-батько та Стрибог — темний Бог. Кого у ньому більше? Останній мене не цікавить, Птахо. Мене цікавить тільки мій батько. Я хочу зрозуміти, чому він таке вчинив з мамою, потім з тобою. Але як я про це дізнаюся,

коли сидітиму склавши руки? Ти правильно вчинила, Птахо, дозволивши мені. Як і все, що ти робиш, — завжди ідеально правильно, Птахо. Ти заступаєшся за того, хто ледве тебе не вбив. Благородно, але... Може, інколи аж занадто, Магурочко!

Птаха сумно зітхнула. Чи правильно вчинила? Могла ж відмовити Марі категорично. Бо чи готова Мальва зустрітися з темним боком ніс до носа? Ще так багато вона має дізнатися, зрозуміти, отримати та віддати. Промовчала, натомість вийняла з кишені дримбу, простягнула її дівчині:

— Птахо! Я ж її залишила в Яворороті. Ти прихопила її, бо знала, що...

— Не знала, передбачала. Ти вже відаєш, як за допомогою ключа переміститися в Яворорот, коли стане нагальна потреба.

Мальва ще раз пригорнулася до Птахи. Одна її половинка казала, що, може, не варто кудись йти, зараз і тут їй так добре. Але ті роздуми порушила Птаха:

— Йди, мала, поки я не почала тебе відмовляти! На тому боці тебе вже зачекалися. Ми ще зустрінемося, обов'язково. Хай оберігає тебе коло Свароже в твоїх пошуках та мандрах.

Мальва неквапом пішла стежкою, не озиралася, бо знала, що може не втриматися і, побачивши німий докір чи сумніви в погляді Учительки, залишитися. А Птаха сумно дивилася вслід Учениці, сльози наверталися на очі.

— Вона повернеться, вона обов'язково повернеться, — шепотіла, вже не стримуючи сліз. — І чому я на це погодилася, Маронько? Хоч додому не вертай, свої не зрозуміють.

Мальва пішла. Внизу її чекав батько. Темний бог Стрибог, сонячний Стриб, син Мора та Мари. Останнє переконало Птаху найдужче. Стрибог мав не тільки жорстокого батька, він мав і справедливу матір.

Сонце йшло спати, прощаючись зі своєю донькою. На тому боці його не буває. Птаха встала на коліна, підняла руку до неба у молитві та прошепотіла:

— О, Свароже, хай той зворотний бік темряви виявиться для неї не таким темним, як я думаю! Бережи дітей своїх, Мальву та Стриба, великий Свароже! Хай твій вогонь буде з ними, у них, хай твоє світло не загубиться в мороці.

А потім вона сиділа на камені і дивилася на гори, які накривав лагідно вечір. Обличчям текли сльози, вона навіть не пробувала витирати їх руками — навіщо, крім гір та Сварога, зараз цього ніхто не бачить. Рідко вона дозволяла собі цю слабкість смертних. Лишень тричі в житті — коли втратила батьків і не була тоді ще безсмертною, коли дізналася вперше про зради Стриба і ось тепер. Згадалися слова Мальви, Учениця дечого і її навчила: «Той, хто плаче, — не завжди слабкий, просто надто довго він був сильним».

Птаха не здогадувалася, що за нею уважно спостерігають, і якби не так глибоко була зайнята своїм, то відчула б це.

Кінець першої книги

Львів, 2011 — січень 2012

Зміст

Частина перша

1. Стриб.	11
2. Лист.	19
3. Мальва.	27
4. Остап.	37
5. Світ Чотирьох Сонць.	44
6. П'яті ворота.	52
7. Скринька з червоного дерева.	62
8. Розповідь мами.	72
9. Сармати.	81
10. Цар-Мати Вітра.	91
11. Легенда про Білого Гайворона.	99
12. Чорна мальва.	104
13. Світ Єдиного Бога.	113
14. Горпина.	119
15. Дар.	125
16. Ми і я.	136
17. Світло і тіні.	144
18. Із янголом на плечі.	160

Частина друга

1. Великий Глас.	171
2. Без вибору.	180
3. Відступництво.	188
4. Оселище Відтіні.	198
5. Свічка, світило і віск.	203
6. Повернення янгола.	211
7. Світи.	231
8. Перше Кохання.	240
9. Обмінчатник.	254
10. Помста.	267
11. Погоня.	279
12. Біловоддя.	293
13. Верховна Жриця.	300
14. Зворотний бік світла.	314

Літературно-художнє видання

КОРНІЙ Дара
Зворотний бік світла
Роман

Головний редактор *С. С. Скляр*
Відповідальний за випуск *Г. В. Сологуб*
Редактор *Г. В. Пагутяк*
Художній редактор *О. О. Глоба*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*
Коректор *Т. М. Віланова*

Підписано до друку 05.07.2011. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Minion». Ум. друк. арк. 16,8.
Наклад 3000 пр. Зам. № 153/01

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cor@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів
на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.ttornado.com.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

Дара Корній

ЗВОРОТНИЙ БІК СВІТЛА

фото люб'язно надано автором

Дара Корній стала справжнім відкриттям «Коронації слова—2010», коли її «Гонимарник» посів третє місце в номінації «Романи» і, напевне, перше — у читацьких серцях. Відтоді у списку її романів побільшало, а до кола її читачів приєдналися письменники: Люко Дашвар, Міла Іванцова, Галина Пагутяк.

Проза Корній просто пахне польовими квітами і полином, вітром свободи, для якого не існує перешкод у вигляді літературних канонів і штампів. І, певно, найголовніше у «Зворотному боці світла» — материнська любов до всього Суцього, де навіть зло заслуговує на співчуття.

*Галина Пагутяк,
письменниця, лауреат Шевченківської премії*

Поки прихильники сутінкової саги сумують над тим, що Стефані Маєр відклала завершення свого роману «Сонце півночі» (сповідь Едварда Каллена), її українська колега Дара Корній започаткувала власну сагу. Зазирніть у чорну душу темного безсмертного — і ви побачите там кохання, яке виточило лють. Сутінки спустилися на світ Чотирьох Сонць, коли лихий Стрибог, стоячи на Дівич-горі, віддавав накази нищити, палити все, що було дорого Птасі — на той час безпорадній дівчинці. Це згодом вона стане найсильнішою зі світлих безсмертних і... пробачить йому, і покохає, і приборкає звіра... Але чому надзвичайну дитину ціною власного життя йому народить звичайна смертна жінка?

www.trade.bookclub.ua
www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-4004-2

9 789661 440042